T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

Tezin Adı

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNE GEÇİŞ SÜRECİ VE KURUMSAL VİZYONUN İNŞASINDA LİDERLİK

Seda ÇANKAYA

DOKTORA TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Önder KUTLU

Konya-2018

ÖNSÖZ

Stratejik yönetim anlayışının yaygınlaşması ile birlikte vizyon kavramı, kamu yönetimi sistemi içerisinde yer alan tüm kurumların da temel önceliklerinden biri haline gelmiştir. Kurumsal vizyon, millet adına faaliyet gösteren kamu yönetimi sisteminde tüm olanakları daha verimli, daha üretken ve daha iyi değerlendirebilmek için değişim ve dönüşümü temsil eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda değişim ve süreklilik kavramlarının öneminin tam anlamı ile anlaşılması sistemlerin değişen çevre koşullarına uyum sağlayabilmeleri konusunda yol gösterici olma etkisine sahip olan vizyon kavramının da tam anlamı ile kurumlar tarafından benimsenmesini gerektirmektedir. Sistem yaklaşımı çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu ele alan bu çalışmada Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun bir sonucu olarak siyasal sistemde uzun süredir biriken istemlere yanıt olarak sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma dünyada meydana gelen değişim süreci ile karmaşık hale gelen meselelere yaklaşımda vizyon kavramının, dönüştürücü liderliğin ve sistemsel bir bakış açısının öneminin anlaşılmasına imkan vereceği düşünülmektedir.

Çalışmalarım esnasında destek ve yardımını esirgemeyen ve sürecin her aşamasında çalışmaya büyük bir özen gösteren danışmanım Sayın Prof. Dr. Önder Kutlu'ya, Tez İzleme Komitesi'nin çok değerli üyeleri Sayın Prof. Dr. Mehmet Göküş ve Sayın Doç. Dr. Nezir Akyeşilmen'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Bu süreçte desteklerini esirgemeyen Doktor Öğretim Üyesi Levent Yiğittepe ve Doktor Öğretim Üyesi Yusuf Sayın'a şükranlarımı sunarım. Bu zorlu sürece birlikte başladığımız Arş. Gör. Hikmet Salahattin Gezici ve Doktor Öğretim Üyesi Sema Müge Özdemiray'a da yardımlarından ötürü teşekkürü bir borç bilirim. Öte yandan bugüne gelmemde büyük emeği olan ve manevi desteğini eksik etmeyen aileme ve dostlarıma minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Seda Çankaya-2018

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Seda ÇANKAYA
Numarası	124128001005
Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/Kamu Yönetimi
Programı	Doktora
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Önder KUTLU
Tezin Adı	Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Geçiş Süreci ve Kurumsal Vizyonun İnşasında Liderlik

ÖZET

Bu çalışma 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte oluşturulan ve doksan beş yıllık tarihi ile Türkiye'nin en köklü kurumlarından biri olan Cumhurbaşkanlığı makamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşümü, dönüştürücü liderliğin fonksiyonları ve David Easton'un sistem analizi yaklaşımı çerçevesinde teorik bir çerçeveye oturtma amacı ile hazırlanmıştır.

Easton'un sistem analizi yaklaşımının dayandığı; "çevre", "girdi", "çıktı", "geri besleme" kavramlarından ve temel varsayımlarından hareketle tarihsel süreklilik içinde Cumhurbaşkanlığı makamının geleceği üzerine yapılacak değerlendirmelere katkı sağlaması açısından çalışma kapsamında; milletvekilleri, daha önce bakanlık görevi yapanlar, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenden oluşan 12 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen ve betimsel analiz ile değerlendirilen veriler ile literatür taramasında sağlanan bilgiler ışığında Cumhurbaşkanlığı makamında önemli bir dönüşümü temsil eden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliğinin, Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun bir sonucu olarak siyasal sistemde uzun süredir biriken istemlere yanıt olarak sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun sistemsel bir yaklaşımla tüm kurumlar tarafından benimsendiğinde, kurumların belirlenen temel vizyon doğrultusunda kendilerine bir yön belirlediğinde ve zihinsel dönüşüm gerçekleştiğinde bütüncül bir akıl ile ülkenin gelişimine katkı sağlanabileceği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Makamı, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Kurumsal Vizyon, Sistem Analizi Yaklaşımı, Dönüştürücü Liderlik

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Seda ÇANKAYA
Numarası	124128001005
Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/Kamu Yönetimi
Programı	Doktora
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Önder KUTLU
Tezin İngilizce Adı	The Process of Transition to Presidential Government System and Leadership in the Creation of Institutional Vision

ABSTRACT

This study is prepared to establish the theoretical framework of transformation that has taken place with Presidential Government System vision in Presidency, which was constituted in 1923 with the declaration of Republic, and has been one of the long-standing institutions of Turkey with its ninety five years old background, functions of transformational leadership and within the framework of David Easton's system analysis approach.

Within the scope of the study, interviews have been held with 12 people including deputies, former ministers, representatives of think tanks, and academician with reference to the concepts "environment", "input", "output" and "feedback" which have basis of Easton's system analysis approach, and basic assumptions in order to contribute to the evaluations to be made on the future of the presidency in historical continuity. In the light of the data obtained from interviews that are evaluated with descriptive analysis and the information obtained through literature review, it is concluded that the constitutional amendment introducing the Presidential Government System, representing an important transformation in the presidency, has been presented both as a result of the vision that presidency has, and as a response to requests that have been accumulated in the political system for a long time. At the same time, it has been emphasized in the study that when the vision of the Presidential Government System is adopted by all institutions with a systematic approach, it is possible to contribute to the development of the country with an integrated intelligence when the institutions determine a direction towards the determined basic vision, and mental transformation takes place.

Key Words: Presidency, Presidential Government System, Institutional Vision, System Analysis Approach, Transformational Leadership

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİLİMSEL ETİK SAYFASI ..... **i**

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

KISALTMALAR ..... **xi**

TABLOLAR ..... **xii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM-KAMU KURUMLARINDA KURUMSAL VİZYON, ALGI VE İMAJ **21**

1.1.Kurumsal Vizyon: Kavramsal Çerçeve 21

1.1.1. Kurumsal Vizyonun Özellikleri 24

1.1.2. Kurumsal Vizyonun Bileşenleri 28

1.1.2.1.Temel İdeoloji 28

1.1.2.2. Tasarlanan Gelecek 31

1.1.3. Kurumsal Vizyon ile İlişkili Kavramlar 31

1.1.3.1. Misyon 32

1.1.3.2. Strateji 32

1.1.3.3.Değerler 33

1.1.4. Kurumsal Vizyon ve Zaman Boyutu 36

1.2. Kurumsal İmaj ve Algı 39

1.3. Kamu Yönetiminde Kurumsal Vizyon, İmaj ve Algı 42

1.4. Liderlik ve Dönüştürücü Liderliğin Fonksiyonları 42

1.5. Bir Alt Sistem Olarak Cumhurbaşkanlığı Makamının Vizyonu 50

İKİNCİ BÖLÜM-TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANLIĞI MAKAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ..... 60

2.1. 1921 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Makamı..... 61

2.1.1. Cumhurbaşkanlığı Makamının Görev ve Yetki Açısından Değerlendirilmesi 62

2.2.1924 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Makamı..... 66

2.2.1. Cumhurbaşkanlığı Makamının Görev ve Yetki Açısından Değerlendirilmesi 68

2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1923-1938)..... 71

2.2.3. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1938-1950) 77

2.2.4. İlk Sivil Kökenli Cumhurbaşkanı Mahmut Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1950-1961)..... 80

2.2.5.Cumhurbaşkanlığı Makamının Temsil Mekânı Olarak Çankaya Köşkü'nün Tarihi ve Özellikleri 81

2.2.6. 1924 Anayasası Döneminde Çankaya Köşk'ünün İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi 83

2.3. 1961 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Makamı..... 85

2.3.1.Cumhurbaşkanlığı Makamının Görev ve Yetki Açısından Değerlendirilmesi 86

2.3.2. Askeri Darbe Dönemi ilk Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1961-1966)..... 89

2.3.3.Askeri Darbe Dönemi İkinci Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1966-1973)..... 91

2.3.4. 12 Mart 1971 Muhtırası ve 1971-1973 Anayasa Değişiklikleri..... 93

2.3.5. Asker Kökenli Cumhurbaşkanlarından Fahri Korutürk'ün Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1973-1980)..... 94

2.3.6. 1961 Anayasası Döneminde Çankaya Köşk'ünün İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi 96

2.4. 1982 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Makamı..... 97

2.4.1.Cumhurbaşkanlığı Makamının Görev ve Yetki Açısından Değerlendirilmesi 98

2.4.2. 12 Eylül 1980 Sonrası Askeri Vesayet Döneminin Yeniden Başlaması Ahmet Kenan Evren ve Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1982-1989) 102

2.4.3. İkinci Sivil Kökenli Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı Vizyonu(1989-1993) 104

2.4.4. Sivil Kökenli Cumhurbaşkanlığı Anlayışının Devamı Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1993-2000) 108

2.4.5. Siyaset Dışından ilk Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (2000-2007)..... 110

2.4.6. 1982 Anayasası Dönemi Çankaya Köşkü'nün İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi 113

2.5. 2007 Anayasa Değişikliği ve Cumhurbaşkanının Konumu..... 115

2.5.1. Meclis Tarafından Seçilen Son Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (2007-2014)..... 118

2.5.2. Cumhurbaşkanlığı Temsil Makamı Olan Çankaya Köşk'ünün Son Dönemi: İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi 119

2.6. 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu 120

2.7. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatı..... 122

2.8. Cumhurbaşkanlığı Makamının Kurumsal Vizyonuna İlişkin Parametreler.. 124

2.8.1. Cumhurbaşkanlığında Çalışan Personel Sayıları..... 124

2.8.2. Başdanışman ve Danışman Sayıları 125

2.8.3. Yurt Dışı ve Yurt İçi Geziler..... 127

2.8.4. Kabul Edilen Üst Düzey Yabancı Konuklar 131

2.8.5. Cumhurbaşkanlığı Bütçesi..... 131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM-DEMOKRATİK HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE HALK TARAFINDAN SEÇİLEN İLK CUMHURBAŞKANI: ADAYLAR VE SEÇİM SÜRECİ 137

3.1. Kuvvetler Ayrılığı ve Demokratik Hükümet Sistemleri..... 138

3.1.1.Parlamenter Hükümet Sistemi ve Cumhurbaşkanının Konumu..... 141

3.1.2. Başkanlık Sistemi ve Cumhurbaşkanının Konumu..... 144

3.1.3.Yarı Başkanlık Sistemi ve Cumhurbaşkanının Konumu..... 146

3.2. Halk Tarafından Seçilen İlk Cumhurbaşkanı: Adaylar ve Seçim Süreci..... 147

3.2.1.CHP ve MHP'nin Çatı Adayı Ekmeleddin İhsanoğlu 148
3.2.1.1. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun Seçim Kampanyası 150
3.2.2.HDP'nin Adayı Selahattin Demirtaş: Yeni Yaşam Çağrısı 155
3.2.2.1. Selahattin Demirtaş'ın Seçim Kampanyası 156
3.2.3. AK Partinin Adayı Recep Tayyip Erdoğan: "Cumhurbaşkanlığı Vizyon Belgesi" 158
3.2.3.1.Recep Tayyip Erdoğan'ın Seçim Kampanyası 160
3.3. Seçim Kampanyalarında Liderlerin İzlemesi Gereken Bir Takım 163
Kodlar ve Cumhurbaşkanı Adayları Açısından Değerlendirilmesi 163
3.4. Seçim Sonuçları ve Halk Tarafından Seçilen İlk Cumhurbaşkanı: 171
Recep Tayyip Erdoğan 171
3.4.1. Recep Tayyip Erdoğan'ın "Yeni Türkiye" Vizyonu 172
3.5.Cumhurbaşkanlığı Makamının Yeni Temsil Mekânı: Beştepe Külliyesi 175
3.5.1. Külliye'nin İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi 176
3.6. Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı ve Ahmet Davutoğlu'nun Başbakanlığı Dönemi 179
3.7. Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı'nın Kurumsal Vizyona İlişkin Parametreler Üzerinden Değerlendirilmesi 181
3.8. Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Doğru 187
3.9. 24 Kasım 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri: Adaylar ve Seçim Kampanyaları 191
3.10. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatında Yeniden Yapılanma 195
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM-CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ VE GELECEK VİZYONU 200
4.1. Sisteminin Getirdiği Değişiklikler 200
4.1.1. Yasama Alanına İlişkin Değişiklikler 201
4.1.2. Yürütme Alanına İlişkin Değişiklikler 203
4.1.2.1.Cumhurbaşkanının Seçilmesi 204
4.1.2.2.Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri 206

4.1.2.3.Cumhurbaşkanının Sorumluluğu 210
4.1.3. Yargı Alanına İlişkin Değişiklikler 211
4.2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Yöneltilen Destekler 213
4.2.1.Özgül Destekler (Spesific Support) 214
4.2.1.1. Olumlu Özgül Destekler 214
4.2.1.2. Olumsuz Özgül Destekler 217
4.2.2. Yaygın Destekler (Diffuse Support) 219
4.2.2.1. Olumlu Yaygın Destekler 219
4.2.2.2. Olumsuz Yaygın Destekler 225
4.3. Cumhurbaşkanlığı Makamının Kurumsal Vizyonuna İlişkin Alan Araştırması. 228
4.3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 228
4.3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları 229
4.3.3. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı 229
4.3.4.Araştırmanın Güvenilirliği 231
4.3.5.Verilerin Analizi 231
4.3.6. Bulgular ve Değerlendirme 233
4.3.6.1.Katılımcıların Vizyon Kavramına İlişkin Görüşleri 234
4.3.6.2. Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Makamına İlişkin Görüşleri 240
4.3.6.3. Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Makamının Vizyonuna İlişkin Görüşleri 245
4.3.6.4.Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine İlişkin Görüşleri 256
4.4. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Türkiye'nin Gelecek Vizyonu ve Beklentiler 266
SONUÇ 273
KAYNAKÇA 282
EKLER 316

KISALTMALAR

AK: Akademisyen

DİSK: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DK: Düşünce Kuruluşu

DPT : Devlet Personel Dairesi

DTP: Demokratik Toplum Partisi

GATA: Gülhane Askeri Tıp Akademisi

HAK-İŞ: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu

HSK: Hâkimler ve Savcılar Kurulu

HSYK: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

İTO: İstanbul Ticaret Odası

KESK: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu

MBK: Milli Birlik Komitesi

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MSP: Mili Selamet Partisinin

OHAL: Olağanüstü Hal

OYAK: Ordu Yardımlaşma Kurumu

SP: Siyasi Parti

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TİM: Türkiye İhracatçılar Meclisi

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TTB: Türk Tabipler Birliği

TÜMSİAD: Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği

TABLOLAR

Tablo-1: 1921 Anayasasında Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

Tablo-2: 1924 Anayasasında Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

Tablo-3: 1961 Anayasasında Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

Tablo 4: 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkilei

Tablo-5: Cumhurbaşkanlığında Çalışan Personel Sayıları

Tablo-6: Cumhurbaşkanlığı Başdanışman ve Danışman Sayıları

Tablo-7: Cumhurbaşkanlarının Yurt İçi ve Yurt Dışı Gezileri

Tablo-8: Cumhurbaşkanlarının Kabul Ettiği Üst Düzey Yabancı Konuklar

Tablo-9: Ahmet Necdet Sezer Dönemi Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

Tablo-10: Abdullah Gül Dönemi Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

Tablo-11: Recep Tayyip Erdoğan Dönemi Personel ve Başdanışman Sayıları

Tablo-12: Recep Tayyip Erdoğan Dönemi Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

Tablo-13: Recep Tayyip Erdoğan Dönemi Verileri

Tablo-14: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

Tablo-15: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Tablo 16: Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Vizyonunun Oluşturulmasında Etkili Olan Değer ve Unsurlara İlişkin Görüşleri

GİRİŞ

Kurumsal vizyon, kurumsal bir yapının dününe ve bugününe ilişkin parametreleri değerlendirme yolu ile sahip olduğu değerleri, inançları, stratejileri ve amaçları üzerine bir anlaşma sağlayarak bugünü aşan bir geleceğin resminin çizilebilmesi olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda vizyon, geçmiş tecrübelerden etkilenen, yaşanılan zaman içinde tanımlanan ancak geleceğe yönelik olarak ulaşılması düşünülen hedefleri kapsamaktadır.

Bir Japon atasözünde şöyle denilmektedir: "Vision without action is a daydream. Action without vision is a nightmare." (Eylemsiz vizyon bir hayal, vizyonsuz bir eylem kâbustur). Vizyonun yönetimler için önemini açıkça ortaya koyan bu atasözünden de anlaşıldığı gibi, eylemin etkili olmasının en temel koşulu vizyon sahibi olmaktan geçmektedir.

Süleyman'ın Özdeyişleri (The Book of Proverbs) kitabında yer alan "Geleceğin öngörülemediği yerde insanlar yok olmaya mahkûmdurlar" ifadesi de vizyon sahibi olmanın önemine vurgu yapan bir diğer örnek olarak karşımıza çıkmaktadır(Gaytancıoğlu, 2013).

Birey, kurum ve yönetimler için vizyon; bir takım boyutları ile farklılık gösterse de geleceğin öngörülmesi ortak paydasında birleşmektedir. Bu bağlamda vizyonu olmayan insanlar; bugün neden yaşadıklarına anlam veremeyecek, vizyonu olmayan kurumlar; bugün için yeteri kadar motivasyona sahip olamayacak ve önünü göremeyecek, vizyonu olmayan yönetimler ise sahip oldukları dinamik yapıları ile hem içerden hem de dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı daha savunmasız olabileceklerdir. Çok boyutlu, mantıklı ve açıklayıcı niteliğe sahip olan vizyon, kurumlar ve yönetimler var süreklilik gösteren bir olgudur.

Bu çalışmada Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunun sistem yaklaşımı çerçevesinde dönüştürücü liderlik özelliği ile birlikte değerlendirilmesi; Cumhurbaşkanının siyasal sistemin gelişiminde oynadığı rolün önemini ortaya koyarken, anayasada verilen görev ve yetkilerin Cumhurbaşkanları tarafından algılanış şeklinin makamın vizyonunu nasıl değiştirdiğine ilişkin bir analizin de yapılmasına imkân verebilecektir. Bu kapsamda çalışmanın, tarihsel tecrübelerin

ışığında bugün ve gelecekte, Cumhurbaşkanlığı makamının vizyon sahibi olmasının öneminin anlaşılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma; değişim, istikrar ve süreklilik kavramlarının giderek öneminin artması ile siyasal sistem içerisinde Cumhurbaşkanlığı makamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşümü; sistem yaklaşımının "çevre", "girdi", "çıktı", "geri besleme" temel kavramları ve varsayımları üzerinden tarihsel süreklilik içinde açıklamak ve bu konu ile ilgili siyasetçi, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenlerin görüşlerini almak amacı ile niteliksel bir araştırma olarak yapılmıştır. Çalışmada sistem yaklaşımı çerçevesinde alt sistem olarak değerlendirilen Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu etkili bir vizyonu var mıdır? ve Sistem değişikliğine giden süreçte dönüştürücü liderliğin fonksiyonu nedir? soruları temel araştırma soruları olarak cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Böylece Türkiye'de tartışılan en önemli kurumlardan biri olan Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin literatüre mütevazı bir katkı yapılması amaçlanmaktadır.

Türkiye'de hükümet sistemi tartışmaları genelinde Cumhurbaşkanlığı makamının konumu ve sahip olduğu görev ve yetkileri, uzun yıllardır üzerinde çalışılan bir konu olması hasebiyle literatürde nicelik ve nitelik olarak önemli bir noktadadır. Ancak kamu yönetimi alanında, Cumhurbaşkanlığı makamını kurumsal vizyon kavramsallaşması ile birlikte temel alan çalışmalar oldukça azdır. Bu bağlamda çalışmanın özgünlüğü; "Kurumsal Vizyon" kavramsallaştırmasının kamu yönetimi alanında az kullanılmasından ve kavrama gereken önemin verilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmada Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin sistemsel bir analiz yapmak amacı ile 1923'ten itibaren anayasalarda makama verilen görev ve yetkiler ile bu görevi yürütmek üzere seçilmiş olan şahsın sistem içerisinde kendi rolünü nasıl algıladığı analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu sayede dönüştürücü liderliğin, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine giden süreçteki fonksiyonu değerlendirilmeye çalışılacaktır. Tarihsel tecrübeler ve mevcut durum aynı anayasa

ile görev ve sınırları belirlenen Cumhurbaşkanlarının ülkenin ilerlemesine yaptığı katkıların seviyelerinde farklılık olduğunu göstermektedir. Çalışmada, etkili bir kurumsal vizyon sahibi olmanın ve dönüştürücü liderliğin, bu ilerlemede önemli bir faktör olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonunun sistem yaklaşımı ile analiz edilmesinin makamın geleceğine ilişkin önemli açılımlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun sistemsel bir yaklaşımla tüm kurumlar tarafından benimsendiğinde, kurumların belirlenen temel vizyon doğrultusunda kendilerine bir yön belirlediğinde ve zihinsel dönüşüm gerçekleştiğinde bütüncül bir akıl ile ülkenin gelişimine katkı sağlanabileceği hususu çalışmada üzerinde öneme durulan bir diğer meseledir.

Çalışmanın Hipotezleri

Sistem yaklaşımı çerçevesinde alt sistem olarak değerlendirilen Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu etkili bir vizyonu var mıdır? ve Sistem değişikliğine giden süreçte dönüştürücü liderliğin fonksiyonu nedir? temel araştırma soruları ışığında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliğinin, Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun bir sonucu olarak siyasal sistemde uzun süredir biriken istemlere yanıt olarak sunulduğu çalışmanın temel hipotezi olarak belirlenmiştir.

Çalışmada test edilecek alt hipotezler ise şunlardır:

- Siyasal sistem içerisinde, Cumhurbaşkanlığı makamına anayasada verilen görev ve yetkiler ile göreve gelen şahsın bu görev ve yetkileri algılama ve uygulama biçimi Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu oluşturmaktadır.
- Kamu yönetiminin geçirdiği değişim ve dönüşüm süreci, kurumların mevcut durumlarını başarılı bir şekilde yöneterek değişime ayak uydurabilmeleri ve uzun vadeli stratejiler belirleyebilmeleri için etkili kurumsal vizyon sahibi olmalarını zorunlu kılmaktadır.
- Etkili bir vizyona ve dünüştürücü liderlik fonksiyonuna sahip olan Cumhurbaşkanları, ülkenin gelişimine diğerlerine kıyasla daha fazla katkı sağlamaktadır.

- 2007 anayasa değişikliği Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonuna doğru giden yola ilk taşların döşenmesi açısından önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir.
- Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini öngören anayasa değişikliği; bütüncül bir yaklaşım ile tüm meselelere yoğunlaşan sistem yaklaşımı açısından çıktı olarak değerlendirilirken; Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunun kurumsallaşması açısından önemli bir reform girişimini temsil etmektedir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın amacı, Cumhurbaşkanlığı makamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşümü sistem yaklaşımının temel kavramları ve varsayımları ve dönüştürücü liderlik özelliği çerçevesinde değerlendirmek olduğundan, kapsamı yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanlığı makamı ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle Cumhurbaşkanı ile hükümet arasındaki ilişkilerin niteliğine değinilmemiştir. Ayrıca çalışmada değerlendirilen anayasa değişiklikleri ve hükümet sistemlerinden sadece Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini öngören anayasa değişikliğinde yasama ve yargı organının görev ve yetkilerine yer verilmiştir.

Bertalanffy'nin ortaya koyduğu "Genel Sistem Kuramı" üzerine Almond, Merton, Miller, Parsons ve Easton gibi kuramcılar tarafından sistem yaklaşımları geliştirilmiştir. Ancak çalışma, sistem yaklaşımını geliştiren kuramcılardan Bertalanffy, Parsons ve Easton'un analizleri ile sınırlandırılmıştır. Tezin temel amacının kapsamına çıktığından dolayı Bertalanffy ve Parsons'un kuramları ayrıntılı bir analiz yapılmaksızın ana hatları ile değerlendirilmiştir. Çalışma; Easton'un sistem analizi yaklaşımının temel kavramları ve varsayımları üzerinden temellendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde niteliksel yöntem kullanılarak yapılan alan araştırması siyasetçiler, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenler arasından seçilen 12 kişinin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırma kapsamında mülakat yapılacak katılımcıların farklı siyasi parti mensubu olması konusunda gösterilen azami gayrete rağmen sadece AK Parti ve Saadet Partisi mensuplarından randevu alınarak

görüşmeler gerçekleştirilebilmiştir. Araştırma konusunun hassas ve güncel niteliği, üçüncü bir kişinin referansı olmadan randevu alınmasına engel olurken; randevu alınan katılımcıların da sorulara daha temkinli cevap vermelerine neden olmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın konusu ile ilgili yerli ve yabancı kitaplardan, tezlerden, makalelerden ve online veri tabanından erişilen farklı dillerdeki kaynaklardan yapılan okumalarla çok boyutlu bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler yapılırken bir bilimsel çalışmada olması gereken geçerlilik, güvenilirlik, yapılabilirlik ve uygulanabilirlik gibi özellikler dikkate alınmaya çalışılmıştır. Kurumsal vizyon kavramı üzerine Türkiye'de yapılan çalışmaların yetersiz oluşu özellikle yabancı kaynaklardan faydalanmayı gerektirmiştir. Özellikle yabancı dergilerin veri tabanları çalışma açısında önemli kaynak sağlamıştır.

Çalışmanın son bölümünde, Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu ve dönüştürücü liderliğin fonksiyonunu sistem yaklaşımının temel kavramları ve varsayımları çerçevesinde değerlendirmek amacı doğrultusunda yapılan literatür taraması neticesinde elde edilen veriler temelinde ortaya konan ve çalışmanın hipotezlerinin geçerliliğini test edebilmek amacı ile niteliksel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak Mart-Temmuz 2018 tarihleri arasında milletvekilleri, daha önce bakanlık görevi yapanlar, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenlerden oluşan 11 kişi ile yüz yüze 1 kişi ile de e mail yolu ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde amaçsal ve maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesi tekniğinin seçilmesinin temel nedeni, farklı özelliklere sahip siyasetçi, akademisyen, düşünce kuruluşu temsilcilerinin Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonu, mevcut durumu ve geleceğine ilişkin ortak ve farklı görüşlerinin belirlenmesine çalışmaktır. Görüşme için bir adet yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanan araştırmada katılımcılara açık uçlu olarak 17 soru yöneltilmiştir. Yaklaşık 40 dakika süren görüşmeler katılımcının izni doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kayda alınmış, ses kaydı alınmasını istemeyen katılımcılarla yapılan görüşmeler ise not alma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesi, betimsel analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Easton'un sistem analizi yaklaşımını ele alan çalışmalar literatürde az da olsa bulunmaktadır. Çalışmanın yazılmasında oldukça istifade edilen Artun Ünsal'ın 1980'de yazdığı "Siyaset ve Anayasa Mahkemesi" isimli doçentlik tez çalışması Türk Anayasa Mahkemesini Easton'un sistem yaklaşımı üzerine teorik bir çerçeve ile ele alma kaygısı ile yazılmıştır.

Şirin Tekeli'nin 1976'da yazdığı "David Easton'un Siyaset Teorisine Katkısı Üzerine Bir İnceleme" isimli doktora tez çalışması, Easton'un sistem analizi yaklaşımının siyaset teorisine yaptığı katkıları incelemek üzere yazılan ve bu alandaki literatüre önemli katkı sağlayan bir eser olduğu söylenebilir.

Çalışmada kurumsal vizyon üzerine yapılan incelemelerde istifade edilen, Robert Abelman'ın"Reviewing and Revising The Institutional Vision of U.S. Higher Education" adlı makalesinde kurumsal vizyonun, açık ve net, anlaması kolay olması gerektiğini ifade etmektedir. Buna gerekçe olarak da açık kurumsal vizyonun, çalışanların uyumlu bir şekilde çalışmasına ve iş zorluklarının aşılmasına yardım edeceğini göstermektedir.

Shikha Vyas-Doorgapersad, "The Changing and Challenging Role of Public Administration: an Universal Issue" isimli makalesinde kamu yönetiminin geçmişte yaşadığı tecrübelerden faydalanarak bugünü anlamaya çalışmanın kamu yönetiminin geleceğine ışık tutmasına önderlik edeceğini vurgulamaktadır. Yazar aynı zamanda kamu yönetiminin vizyonunu belirlenmesinin liderlerin başarısına bağlı olduğunu savunmaktadır. Kamu yönetiminin geçirdiği meydan okumalarla yüzleşebilmek için sürdürülebilir gelişme politikasının hedeflenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Çalışmada Kouzes and Posner, James M Kouzes ve Barry Posner tarafından yazılan "The Leadership Challenge" kitabından liderlik kavramının ve dönüştürücü liderlik fonksiyonunun anlaşılmasında oldukça istifade edilmiştir. Çalışmada değişim ve dönüşüm kavramı üzerinde durularak liderlerin insanlara farklı şeyler yapma, belirsiz olanlara karşı mücadele etme ve daha iyi bir geleceğin buğulu görüntüsüne direnme konusunda ilham verdiği savunulmaktadır.

Liderler, heyecan verici ve büyüleyici olasılıkları hayal ederek geleceğin resmini çizerler. Bir şeyleri gerçekleştirmek, bir şeylerin şeklini değiştirmek ve daha önce hiç kimsenin yaratmadığı bir şey ortaya koymak liderlerin odak noktasıdır. Geleceği hayal ederken geçmişe götüren tarihten kopuk olmamak yani geçmiş ile bağ kurmak da gerekmektedir Liderler, heyecan verici ve büyüleyici olasılıkları hayal ederek geleceğin resmini çizerler. Bir şeyleri gerçekleştirmek, bir şeylerin şeklini değiştirmek ve daha önce hiç kimsenin yaratmadığı bir şey ortaya koymak liderlerin odak noktasıdır. Geleceği hayal ederken geçmişe götüren tarihten kopuk olmamak yani geçmiş ile bağ kurmak da gerekmektedir (Kouzes and Posner,

Bu kapsamda çalışmada; kurumsal vizyonun, kamu yönetiminin geçirdiği değişim ve dönüşüm sürecinde tüm kurumların geleceğe yönelik olarak uzun vadeli stratejiler ortaya koyabilmeleri için dikkate almaları gereken temel unsurlardan biri olduğu üzerinde durulacaktır.

Teori Uygulaması

Bu tezde, Cumhurbaşkanlığı makamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşüm dönüştürücü liderliğin fonksiyonları ve David Easton'ın "Sistem Analizi Yaklaşımı"nın temel kavramları ve varsayımları ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Dönüştürücü liderlik sahip olunan vizyonu gerçekleştirebilmek için kurum içerinde yetkilendirme, güçlendirme ve dağıttığı yetkiyi ve gücü eylem birliğine dönüştürme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede vizyon, iletişim, kararlılık, bağlılık, yoğunlaşma, yetkilendirme, güçlendirme, örgütsel öğrenme olanakları sağlamak dönüştürücü liderliğin temel öğelerindendir (Erçetin, 2000: 60). Bu öğeler arasınd ayer alan yer alan ve çalışma açısından da ayrı bir öneme sahip olan gerçekçi ve ulaşılabilir bir vizyon belirleyerek her zaman değişime açık olmak dönüştürücü liderlerin en önemli fonksiyonu olduğu söylenebilir (Cömert, 2004: 8).

Sistem yaklaşımının Türkiye'de en çok tartışılan ve ülkenin en önemli temsil makamı olan Cumhurbaşkanlığı makamı üzerinde analiz edilmesinin başlıca üç temel amacı vardır: İlk olarak Cumhurbaşkanlığı makamında önemli bir dönüşümü temsil eden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliğinin, siyasal sistemde uzun süredir biriken istemler sonucu oluştuğu savı, çalışmanın sistem

yaklaşımı çerçevesinde ele alınmasının faydalı olacağı fikrini oluşturmuştur. İkinci olarak Cumhurbaşkanlığı makamının etkili kurumsal vizyona sahip olması ile siyasal sistem içerisinde geçirdiği dönüşümün ancak sistem yaklaşımının temel kavramları ve varsayımları temelinde ortaya konulabileceği düşünülmüştür. Kamu yönetimini ilgilendiren meselelere yaklaşımdaki temel sorunun karmaşık hale gelen kurumlara sistemsel bir bakış açısı ile yaklaşılmamasından kaynaklandığı tespiti çalışmanın sistem yaklaşımı çerçevesinde ele alınmasının bir diğer nedenidir.

Bu çalışmada Cumhurbaşkanlığı makamını siyasal sistem içerisinde bir alt sistem olarak ele alarak, teorik bir yaklaşımla karşılaştırmalı bir çerçeve ile literatüre mütevazı bir katkı sağlanılacağı düşünülmektedir. Easton'un da dediği gibi "Teori tarafından yönlendirilmemiş araştırmalar boşa gideceği gibi, verilerle desteklenmeyen teori de yersiz kalabilir" (Easton, 1965: 7'den aktaran Ünsal, 1965: 2).

Sistem yaklaşımının; ne bir formül, ne bir doktrin ne de tam anlamı ile bir teori olduğu söylenebilir. Sistem içerisindeki bilgileri sistematik olarak toplayarak birtakım varsayımlara ulaşmak, gerektiğinde birleştirmek ve sistemi düzenli bir şekilde anlamayı sağlamak gibi faydaları söz konusu olduğundan bir metot, düşünce tarzı ya da yaklaşım olarak kabul edilebilir(Dicle ve Dicle, 1969: 91). Sahip olduğu bu faydaları ile sistem yaklaşımı, olayları bir bütün olarak ele almaya imkân veren ve birçok alanda uygulama alanına sahip olan problem çözme metodu olarak değerlendirilebilmektedir.

Sistem yaklaşımının ayrıntılarına girmeden önce sistemin ne olduğunun anlaşılmasında fayda bulunmaktadır. Hall ve Fagen (1956: 18-28) sistemi, "parçaların ve bu parçaların özellikleri arasında ilişkilerin olduğu nesneler kümesi" olarak tanımlamaktadır. Sistemi bir arada tutan bu ilişki sistem kavramını anlamlı hale getirmektedir. Heywood (2011: 145) ise sistemi "örgütlenmiş ya da karmaşık bir kolektif bütünü oluşturan karşılıklı birbirleri ile ilişkisi veya birbirlerine bağımlılığı olan parçalar kümesi" şeklinde tanımlamaktadır. Birbirine benzeyen bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi sistem kavramının özünde, bir bütünün parçalarının birbirleri ile ilişkili olduğu fikri yatmaktadır.

Sistem kavramı; biyoloji, mühendislik, siyaset, bilgisayar, bilim, teknoloji ve sağlık gibi geniş alanlarda uygulama imkânı bulan bir kavram olmasına rağmen

sistem yaklaşımı, 1940'lardan sonra biyolog Ludwing Van Bertalanffy tarafından "*Genel Sistemler Teorisi Kuramı*" isimli makalesinde bilimsel bir disiplin olarak ele alınmıştır (Stichweh, 2011: 2579). Berthalanffy'nin kuramı fizik, mekanik, biyolojik ve toplumsal tüm sistem kategorileri için geçerli olan daha çok matematik mantığına dayanan bir yaklaşıma sahiptir (Berthalanffy, 1968). Bertalanffy, sistem yaklaşımını geliştirmeye neden ihtiyaç duymuştur? Berthalanffy'e göre bilimsel çalışmaların yoğunlaşması ile birlikte her bilim dalı özelinde uzmanlaşmanın da artması karşılıklı olarak iletişimi de zorlaştırmaktadır. Berthalanffy'nin kuramı ise bu ihtiyaca cevap vermek üzere kavramsallaştırılmıştır. Berthalanffy'e göre bilim dalları arasında "sistem" gibi ortak kavram ve ilkelerin ortaya çıkması karşılıklı iletişimin kurulmasına imkân vermektedir (Paloma, 1993: 154; Young, 1969: 14). Bertalanffy, birbirinden bağımsız olarak geliştirilen farklı bilim dallarının temel ilkelerinde benzer bazı özellikler bulunduğunu, bu nedenle sistem teorisinin farklı sistemlerde uygulanmasına imkân verebilecek genel ilkelerin belirleyebileceğini savunmaktadır (Bertalanffy, 1968: 10). Peki sistem kuramı ile ifade edilmek istenen tam olarak nedir? Bertalanffy "Genel Sistem Kuramı" isimli çalışmasında ortaya koyduğu 5 temel özellik ile kuramı açıklamaya çalışmıştır: Doğa ve toplum gibi çeşitli bilimler bütünleşme eğilimine sahiptir(ı).Genel sistem kuramının odak noktasında bu bütünleşme yer almaktadır(ıı). Genel sistem kuramı, fen bilimleri dışındaki diğer bilim dallarında da kesin bir kurama ulaşılması için önemli bir araçtır(ııı). Genel sistem kuramı, bilim dallarının birleştirici ilkelerinin geliştirilebilmesi için gerekli olan bilimin birliğinin sağlanması amacına daha da yakınlaştıracaktır(ıv). Böylece bilimsel eğitimde bütünleşmeye ihtiyaç da artacaktır(v). Bu temel özelliklerden yola çıkarak, Bertalanffy'nin bilim dallarının aralarında bir takım bilgileri ve tecrübeleri paylaşarak bütünleşmenin gerçekleşebileceğini savunduğu söylenebilir (Bertalanffy, 1955: 38).

Bertalanffy'nin öncülük ettiği "Genel Sistem Kuramı" bazı noktaları ile eleştirilmektedir. Öncelikle, yaklaşımın kuram olmadığı yalnızca kavramsal bir çerçeve ortaya çıkardığı için eleştirilmektedir. İkinci olarak yöntemsel bir yetersizliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Sistem yaklaşımı ile ampirik deneylerin

yapılabilmesinin çok zor olduğu için kesin sonuçların elde edilmesine imkân vermemesi yaklaşımın yetersiz olduğunu düşündürmektedir (Brams, 1969: 279).

Bertalanffy tarafından kavramsallaştırılan sistem yaklaşımı, farklı alanlardaki kuramcılar tarafından siyasal, sosyal ve ekonomi gibi hemen hemen bütün alanlarda üzerinde çalışılmasına imkân veren bir alan açmıştır.

Parsons, Bertalanffy'nin sistem kuramından yola çıkarak onu destekleyen bir yaklaşım ortaya koymuştur. Parsons'un, tüm sosyal bilimleri kapsayan toplumun genel bir teorisini geliştirmeyi amaçlayan kuramının varsayımları şunlardır: Öncelikle sistem, öğeleri birbiri ile bağımlı ve karşılıklı ilişki halinde olan ve birçok alt sistemden oluşan bir yapıya sahiptir(i). Sistem varlık gösterebilmek için düzene ve dengeye eğilim göstermektedir. Bu öğeler sistemin işleyişine pozitif katkıda bulunurlar(ii).Sistem, sabit ya da düzenli bir değişim sürecine dâhil olabilir(iii). Sistem çevresi ile sınırlarını korur(iv).Normlar ve değerler iç içe geçen karmaşık ilişkiler ağıdır(v).Toplumlar yasal otoriteye destek verir (vi) (Ritzer, 2010: 243). Parsons'un yaklaşımında sistemin en genel özelliği, düzenin sağlanabilmesi için parçaların birbirlerine bağlılığı ve değişimin kaçınılmaz olduğudur. Bu kapsamda alt ya da üst sistemlerin birinde meydana gelen bir değişiklik sistemin genelinde değişikliğe neden olabilmektedir.

Siyasetin kendi içinde bir sistem oluşturduğunu düşünen Parsons diğer sistemlerde olduğu gibi siyasette derin bir çözümleme yapmamıştır. Örneğin ekonomide; üretim ve bölüşüm(amaca ulaşma), kapital birikim ve yatırım (uyum), ekonomik örgütleşme(bütünleşme) ve ekonomik bağlılık: fiziki kaynaklar teknik ve kültürel kaynaklar(gizillik) bir tablo halinde düzenlenmiştir. Siyasal sistemin ise sadece ana hatları ile yapısı belirlemiştir. Ekonomik sistem için geliştirdiği kavramların her birinin siyasal sistemde de karşılığının bulunduğunu ifade etmektedir. Örneğin; Parsons, siyasetin temeli olan iktidar olgusunu ekonomik sistemde paranın fonksiyonuna benzetmektedir. Para ve iktidarı değer simgesi olarak tanımlamaktadır (Duverger, 2004: 244). Bu yaklaşımla Parsons, toplumsal sistemler için belirlediği bir takım değişkenlerin diğer sistemlere de uygulanabileceği fikrini somutlaştırmaya çalışmaktadır.

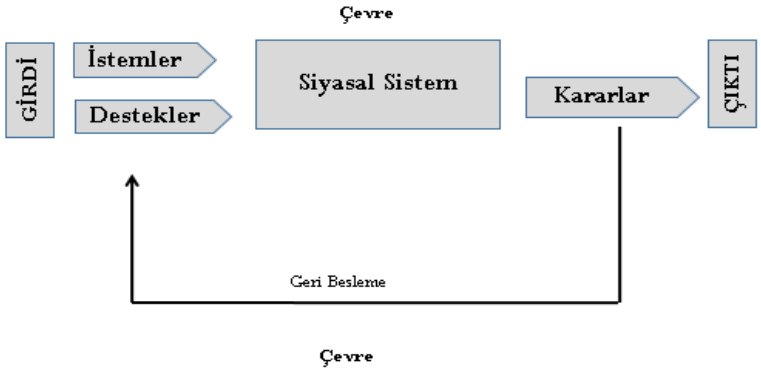
Parsons'un sistem kuramına bir takım eleştiriler getirilmiştir. Eleştirilerin bir kısmı, Parsons'un istikrar ve dengeye yaptığı vurgu ile ilgilidir. Parsons, sistemdeki yavaş değişimleri açıklarken toplumsal sistemlerde mümkün olabilen darbe, şiddet ve devrim gibi olgulara açıklamalar getiremediğinden dolayı eleştirilmektedir. Toplumsal istikrarı tanımlarken bir anda gelişen değişimleri açıklayamadığı düşünülmektedir (Paloma, 1993: 166). Bir diğer eleştiri de, Parsons'un değişim meselesine sadece bazı değişkenleri ele alarak yaklaşmasının yetersiz olduğunu böylece değişkenlerin kesin bir şekilde ölçülmesini olanaksız hale getirdiğine yoğunlaşmıştır (Duverger, 2004:234). Zettenberg'da Parsons'un sistem yaklaşımının kuram olmadığı konusunda eleştirmektedir. Tek bir bilimin tüm olgularla başa çıkması mümkün olabilir mi? sorusundan hareketle Parson'un yaklaşımının geçersizliğini anlatmaya çalışmıştır. Zettenberg'e göre, konuların çeşitli olması ve uzmanlaşmanın gerekliliği Parsons'un ifade ettiği tek bir bilimin tüm toplumsal olgularla başa çıkmasına engel olmaktadır (Zettenberg, 1965: 22-24; Robert and Lynd: 1939). Bunu basit bir örnekle şöyle açıklamıştır: Bir koltuk fizik alanında bir uzman tarafından ağırlık ve dengelerin birleşimi; bir ekonomist tarafından seri bir ürün olarak maliyet ve fiyat birimi; bir sosyolog tarafından statü sembolü ve anatomide uzmanlaşmış bir biyolog tarafından insan formu için bir hazne olarak algılanabilir (Broom, Selnick, 1958: 3). Bu çerçevede Zettenberg, Parsons'un yaklaşımının kuram olmadığını ve bilimlerin sahip oldukları genel sınırlardan dolayı, tüm bilim dallarını kapsayacak bir yaklaşım ortaya koymanın mümkün olmadığını savunmuştur. Bu eleştirilerden yola çıkarak çalışmada Parsons'un sistem yaklaşımının temel alınmamasının en önemli sebebi, çalışmanın yeteri kadar siyasal sistemi ilgilendiren bir kapsama sahip olmamasıdır. Parsons'un siyasetin içinde, bir takım istikrarsızlıkların, rejim değişikliklerinin ve yönetime müdahalelerin olabilmesi ihtimaline yer vermemesinin çalışma açısından yetersiz kalabileceği düşünülmüştür.

Genel bir teorinin yokluğunu, siyaset alanındaki en önemli çıkmazlardan biri olarak değerlendiren Easton "*Sistem Analizi Yaklaşımı*" çalışması ile kapsamlı bir kuram ortaya koymaya çalışmıştır. Easton'un sistem yaklaşımı genel sistem modellerinden farklı olarak sadece siyaset ile ilgili olan etkileşimleri ele almaktadır.

Büyük ölçüde Parson'un kavramsallaştırmış olduğu sistem teorisinden etkilenerek bu yaklaşımı ortaya koyan Easton siyasal sistemi, "toplum içerisinde toplumu birbirine bağlayan, bir takım idari kararlar alan, toplumsal değerleri koruyan ve karşılıklı ilişkide olan kurum ve çalışmaların bir uzlaşısı" olarak tanımlamaktadır (Tekeli, 1976; Easton, 1957: 385). Easton, sistem analizinin temel kavramlarını "çevre", "girdi", "çıktı" ve "geri besleme" olarak belirleyerek teorisini bu kavramlar üzerinden geliştirdiği varsayımlara dayandırmıştır. Bu çerçevede, Easton'un yaklaşımının birinci varsayımı siyasal yaşamın bir davranış sistemi olduğu ve insanlar arası etkileşimin sistem analizinin temel birimlerini meydana getirdiğidir (Easton, 1965: 24). Easton'un ilgilendiği asıl mesele olan sistem ile çevresi arasındaki ilişkilerin niteliği; sistem analizinin ikinci varsayımını oluşturmaktadır. Sistem; çevresi ile iletişim halinde olan, karşılıklı etkileşime sahip ve kendi içerisinde alt sistemlere ayrılan açık bir sistemdir. Easton'un çevre kapsamına, ekonomik, kültürel, ekolojik, biyolojik, psikolojik sistemler ve küresel toplumun dışındaki uluslararası sistemler girmektedir (Tekeli, 1976; Duverger, 2004: 234).

Easton, siyasal sistemin yapısını ve çevre ile ilişkilerini bir şema yardımı ile analiz etmeye çalışmıştır:

Şekil1: Siyasal Sistem

Kaynak: Easton, 1957:384

Bu şema ile kara kutu olarak tanımladığı karmaşık bir siyasal süreci basitleştirerek çözümlemeye çalışan Easton'a göre (1957: 385) sistem girdiyi(istemi ve desteği), çıktıya (politikaya) dönüştürmektedir. Siyasal sistemin çevre ile bağlantısını, sürekli faaliyet halinde olan ve girdi ve çıktı olarak ifade ettiği bu iki

öğe sayesinde kurmaktadır. Girdiler, sistemi herhangi bir şekilde etkileyerek değiştiren ve sistemin dinamik yapısını ortaya koyan olayların tümünü ifade etmektedir. Girdiler olmadan sistemin çalışması mümkün olmamaktadır (Easton, 1957; Koçel, 1989: 113). Bu bağlamda Easton, siyasal sistemin değişime uğrayabilmesi için iç ya da dış çevre tarafından sunulan girdiler aracılığı ile harekete geçirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Easton'a (1965: 48) göre sistemin girdileri, istemler ve destekler olmak üzere iki çeşittir. Sistem içerisinde girdiler kendiliğinden değil, istemler ve destekler sayesinde oluşmaktadır. İstemler, sistem analizinin bağımlı değişkenidir ve sistemin kendisinden ya da çevresinden gelmektedir. Örnek olarak çalışanların asgari ücretinin; öğrenci ve öğretim üyelerinin üniversitelerine ayrılan kaynakların arttırılmasını ve küçük tüccarların katma değer vergisinin azaltılmasını istemeleri verilebilir (Duverger, 2004: 237). Bu istemlere cevap verebilmek için, hükümet harekete geçerek kanun çıkartılması yoluna gidebilir. Böylece artan istemlere karşı harekete geçilmiş olacaktır. İstem olmadan toplumun genelini ilgilendiren kararların alınmasına ya da sistemin herhangi bir şekilde faaliyet göstermesine gerek yoktur. Ancak istem girdisi de tek başına sistemin çalışmaya devam etmesi için yeterli olmamaktadır (Tekeli, 1976: 185). İstemler kadar sistem içerisinde sağlanan destekler de önemlidir. Bu bağlamda Easton'a göre destek girdisi, istemlere ulaşabilmek için gerekli olan enerji ve kaynakları sağlamaktadır. Destek olmaksızın istemler tam anlamı ile tatmin edilemeyeceği gibi amaçlar arasında ortaya çıkabilecek çatışmalar da çözülemeyecektir. Bunun sonucunda da sistem çökme ihtimali ile karşı karşıya kalabilecektir. Destek girdileri özgül (spesific) ve yaygın (diffuse) destek olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Özgül destek, istemde bulunanların istemlerinin sistem tarafından karşılanması sonucu sağladıkları tatmin nedeni ile sisteme yönelttikleri destek olarak ifade edilmektedir. Yaygın destekler ise kişisel çıkarlardan ziyade sisteme olan bağlılık duygusunun referans alındığı bir destek türüdür. Easton'a göre destekler; siyasal topluluğa, rejime ve otoritelere olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Duverger, 2004; Easton, 1957: 290-391; Ünsal, 1980). Bu üç temel destek bir arada sistemi güçlendirmektedir.

Sistem içerisinde iş bölümü yaparak bir araya gelen insan topluluğu, siyasi topluluk olarak ifade edilmektedir. Toplum üyeleri tarafından gönüllü olarak desteklenmeyen hiçbir siyasal sistem varlığını devam ettiremeyeceğinden siyasal topluluğun desteği sistemler için zaruridir (Easton, 1957). Örnek olarak Türkiye'de yaşanan siyasi tecrübeler gösterilebilir: Türkiye'de 1960, 1971 ve 1980 askeri müdahaleleri toplumda güvensizliği önemli ölçüde arttırmıştır. Siyasal sisteme ve alt sistemlerine duyulan bu güvensizlik sonucunda desteğin azalması sosyal çatışmanın temel sebebi olmuştur. Toplumdaki sorunların çözülmesine ilişkin inancını yitirenler, sisteme yabancılaşacaklarından sistem çözülme ile karşı karşıya kalabilecektir. İnsanlar gelecekte kendilerine sunulanlara ilişkin olumlu bir düşünceye sahip olduğunda ise sisteme yönelik olumlu destekte bulunacaklardır. Aksi takdirde desteklerini geri çekebileceklerdir (Kongar, 1985:224). Bu bağlamda çalışmada kurumsal vizyon sahip olmanın önemini ortaya koyarak, bu anlayışla hareket eden aktörlerin toplumdan destek alarak geleceğe daha emin adımlarla ilerleyebilecekleri üzerinde durulacaktır.

Easton'a göre siyasal sistemin diğer temel unsuru olan rejim, sistemin çalışmaya devam etmesi için güç sağlamaktadır. Rejim, sisteme yöneltilen istemlerin düzenlemesini ve sonucunda alınan kararların icraata geçirilmesini sağlayan düzenlemelerden oluşmaktadır. Bu bağlamda rejimin temelinde yatan unsurların ve anayasa kurallarının benimsenmesi rejime olan desteği ifade etmektedir (Duverger, 2004; Easton, 1957: 392).

Siyasal sistemin son unsuru ise otoritenin desteklenmesidir. Otoritelerin desteklenmesi belli rollere sahip olan şahısların desteklenmesi anlamına gelmektedir (Duverger, 2004). Sistem üyeleri, topluluğa ve rejime destek verirken aynı zamanda otoritelere de destek vermelidir. Desteğe sahip olmayan otoritelerin işleri zorlaşacağından bu durum alınan kararların meşruiyetinin sorgulanmasına neden olabilir. Destek, büyük ölçüde azalırsa sonuçları otoritelerin değiştirilmesine kadar gidebilir. Siyasi otoriteler, kamu yönetimi sistemine ilişkin destek sağlayabilmek için sistem içerisindeki talepleri dikkate almaları ve gerekli düzenlemeleri yapmaları gerekmektedir (Dinçkol, 2004: 84). Bu çerçevede siyasal sistemler, toplum için önemli sonuçlar doğurabilecek kararlar alma özelliğine sahiptir. Sistemin çıktıları,

sisteme yönelen istemler sonucunda ve destek girdisinin yardımı ile alınan bu kararlardan oluşmaktadır. Çıktılar, istemlere verilen cevap olduğu gibi aynı zamanda, yeni girdilerin kaynağını oluşturmaktadır. Bu döngü hiçbir zaman dengeye ulaşamadığı için sürekli olarak işlemektedir (Easton, 1957:385; Duverger, 2004). Easton'a göre çıktılar, toplumdaki olayları etkilemekle birlikte, yeni siyasi girdilerin oluşmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Girdilerin çıktılarla döngüye girmesi, çevresel uyarıların zorluklarıyla sistemin dinamik bir şekilde nasıl başedeceğini araştırmanın bir yolunu sağlamaktadır (Crozier, 2011: 8). Böylece siyasal sistem içerisinde kurumlar, çevre ile sürekli etkileşim halinde olan ve onlardan sürekli girdiler alan, bu girdileri dönüşüm sürecine dâhil ederek mal ve hizmet üreten ve çıktı halinde yeniden çevresine gönderen birimler olarak açıklanmaktadır (Easton, 1957; Koçel, 1989: 113). Son aşamada ise geri besleme yolu ile sistemin çıktıları değişikliğe uğrayarak tekrar girdi biçime dönüşmekte ve sistemin dinamik bir yapı ile çalışması sağlanmaktadır. Sisteme, içeriden ya da dışarıdan gelen istemlere yanıt verilmezse sistem de düzensizlik oluşabilir ve sistemin çöküşüne sebep olabilir (Easton, 1957). Açık sistemler, çevre ile iletişimleri sayesinde sistemde oluşan bu düzensizliği etkisiz hale getirebilme özelliğine sahiptir.

Siyasal sisteme önemli bir yaklaşım getiren Easton'a bazı konularda eleştiriler getirilmiştir. Öncelikle, siyasal ilişkilerin ve siyasal sistemin, kendisinden çok çevresini ele alması noktasında eleştirilmektedir. Siyasal sistemde siyasal kararların sadece belli bir kesim tarafından ele alındığı ve topluma yansıdığı durumlar söz konusu olduğundan siyasal elitlere ağırlık vermediği düşünülmektedir. Bu etkenin göz ardı edilmesi yaklaşımın kapsayıcılığı konusunda şüpheye düşürebilmektedir (Tekeli,1986: 341). Duverger, Easton'un sistem analizinin daha önce dikkat edilmeyen bazı konulara ışık tutan bir yaklaşım tarzı olarak görülebileceğini vurgulamıştır. Ancak, siyasal sistemdeki olayların tek bir yönünün ele alınmasının yanlış değerlendirmelere sebep olabileceğini ifade etmiştir (Duverger, 2004). Koni'ye (2001: 30) göre ise yaklaşımda siyasete ilişkin bazı konular inceleme dışı bırakılmıştır. Bu bağlamda sistem yaklaşımı, tarihsel ve ideolojik unsurlar başta olmak üzere siyasi kurumların, siyasi kültürün ve diğer iç değişkenlerin hesaba katılmasına imkân vermemektedir. Bu eksiklik geçmiş tecrübelerin, iç dinamiklerin

ve kurumsal yapının göz ardı edilerek sisteme ilişkin değerlendirme yapılmasını zorlaşmaktadır.

Ana hatları ile değerlendirilen üç kuram arasından Easton'un siyasal sistem modeli, sosyal bilimler alanında son derece etkin konumundan dolayı çalışmanın önemli bir noktası olarak seçilmiştir (Caramani, 2008: 12).

Easton'un siyasal sistem yaklaşımından yola çıkarak kamu yönetimi sistemi; tüm toplumu ilgilendiren kararlar alan, faaliyet gösterdiği dinamik bir çevresi olan ve bu çevresi ile birlikte sürekli değişime uğrayan toplumdaki en etkili açık sistemlerden biridir. Kamu yönetimi sistemi içerisinde yer alan siyasi partiler, seçmenler, devlet, parlamento ve hükümet; devleti yönetmekle yükümlü siyasal bir sistemin unsurlarıdır. Bu unsurlar, kamu yönetiminin sahip olduğu amaçları yerine getirmek için hareket etmekte ve birinde meydana gelen herhangi bir değişiklik sistemin bütün unsurlarını etkileyebilmektedir. Bu değişim içerisinde varlıklarını devam ettirebilmek için kamu yönetimleri değişikliklere ayak uydurmalı, istemleri dikkate almalı, çevresinden yeni girdiler almalı, bu girdileri dönüşüm sürecine dâhil ederek etkili bir şekilde işlemeli ve çevreye yeni çıktılar üretmelidir. Aynı zamanda geri besleme mekanizması ile çıktıların meydana getirdiği etkilerden haberdar olmaları gerekmektedir. Son olarak da oluşabilecek zararlı etkilere karşı sistemi koruyabilmesi için kontrol mekanizması geliştirmelidir. Kamu yönetimi sisteminin en önemli girdilerini toplumdan, siyasi partilerden, baskı gruplarından ya da siyasi otoritelerden doğan istemler; çıktılarını ise anayasalar, yasalar ve kanunlar oluşturmaktadır. Çıktı olarak sisteme gönderilen anayasalar ve kanunlar gerekli alt sistemler tarafından uygulanarak geri besleme kanalı ile sisteme yeniden çıktı üretmektedir. Bu çıktılar gerektiğinde tekrar değişikliğe uğrayarak kontrol mekanizması geliştirmektedir.

Cumhurbaşkanı, kamu yönetimi sistemindeki bu döngüyü koordine eden, sistemi yürüten, iç ve dış çevre ile uyumlu bir ilişkinin sahip olabilmesini sağlayan en üst idari otoritedir. Cumhurbaşkanı, sistemdeki bu konumunun bilincinde, sistemin sınırlarına hâkim, dinamik bir denge içerisinde değişimden haberdar olmalı ve dönüştürücü liderliği ile sisteme yön vermelidir (Urkut, 2017). Cumhurbaşkanı aynı zamanda kendi içerisindeki alt sistemleri denetlemek, koordinasyonu sağlamak

ve ülkeyi yönetmek gibi kendisine verilen görevleri de yerine getirmelidir. Bu kapsamda çalışmada alt sistem olarak ele alınan Cumhurbaşkanlığı makamı, Easton'un ortaya koyduğu, sistem, çevre, girdi-çıktı ve geri besleme kavramlarının fonksiyonlarının önemini kavrayan bir analizle dinamik bir değerlendirme döngüsü içerisine yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede değişim, istikrar ve süreklilik kavramlarının giderek öneminin artması ile siyasal sistem içerisinde Cumhurbaşkanlığı makamının konumuna -seçim şekline, görev ve yetkilerine, sorumluluğuna- ilişkin toplumun tüm kesimleri tarafından yöneltilen tartışmalar "girdi"; bu tartışmalara otoriteler tarafından anayasa değişikliği ile cevap verilmesi ise "çıktı" olarak nitelendirilmiştir. Hükümet sistemi tartışmaları sonucu yürütme alanının konumuna ilişkin anayasalarda formüle edilen değişikliklerin siyasal sistemde yol açtığı sonuç ve tepkiler "geri besleme" kavramı altında incelenmiştir.

Türkiye'de 1923'ten itibaren kurumsallaşma gelişimi gösteren ve devletin en üst temsil makamı olan Cumhurbaşkanlığının konumunun ne olacağı makamın kurulduğu günden itibaren en önemli devlet meselesi olma özelliğini taşımaktadır. Cumhurbaşkanlığı makamı, uzun yıllar ulusal çıkarlar yerine otoritelerin kendi çıkarları için kullanılmış bu nedenle uzun dönemli etkin bir kurumsal vizyon oluşturulamamıştır. Özellikle darbe girişimleri ile sistem, toplumda istemlerin oluşmasına imkan verecek bir ortamdan uzak olmuştur. Yaşanan bu krizler gerek toplum yapısını gerekse siyasal sistemi olumsuz yönde etkileyerek, meydana gelen tıkanıklara rağmen değiştirilemeyen hükümet sistemi tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Kamu yönetimi sistemi içerisinde uzun yıllardır neticelenemeyen bir istem olan hükümet sistemi tartışmaları, siyasi istikrarsızlıklar ve meydana gelen krizler toplumdaki güvenin giderek azalmasına neden olmuştur. Çalışmada tarihsel gelişim süreci içerisinde ele alınan Cumhurbaşkanlığı makamının konumu incelenirken genel hatları ile bu tartışmalara yer verilecek ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliğinin, makamın sahip olduğu vizyonunun bir sonucu olarak siyasal sistemde uzun süredir biriken istemlere bir yanıt olarak sunulduğu temel hipotezi ve belirlenen diğer alt hipotezler sınanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda karmaşık meselelerin sistematik bir şekilde ele alınmasına imkân veren sistem yaklaşımı ile Cumhurbaşkanlığı makamının gelişim

sürecine ilişkin bilgileri sistematik olarak bir araya getirmek ve bir takım değerlendirmelerde bulunmak makamın kurumsal bir vizyona sahip olmasının önemini ve dönüştürücü liderliğin fonksiyonunu ortaya koyma konusunda faydalı olabilecektir. Bu önemin tüm kurumlar tarafından anlaşılabilmesi; kamu yönetiminde meydana gelen değişimin ve geleceğe daha emin adımlarla yürümenin ve kurumsallaşmanın sağlanabilmesinin bir gerekliliği olduğu çalışmada ortaya konulacaktır.

Sistem yaklaşımının siyasal sistem içerisindeki tüm sorunları çözemeyeceği ve kendi içerisinde bazı yetersizliklerinin olduğu söylenebilir. Öncelikle sistem yaklaşımı, mevcut olanı analiz etmeye ve gözlemlemeye yönelik olarak faaliyet göstermektedir. Bu nedenle içinde bulunulan durumu incelemekte ve değerlendirmektedir. Geçmiş ve gelecek arasındaki bağların kopuk olması sistemi dengesizliğe sürükleme etkisine sahip olabilir (Dinçer, 1990: 404-407). Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonunun değerlendirilmesinin yapıldığı çalışmada yaşanılan zaman kadar geçmişin anlaşılması ve geleceğe yön verilmesi önem arz etmektedir. Bu durumun analiz edilmesinde, yaklaşımın bazı sınırlılıklar taşıdığı söylenebilir. Ancak, Easton'un sistem modeli yaklaşımının sahip olduğu bu sınırlılıklara ve eleştirilere rağmen çalışma açısından teorik bir çerçeve oluşturulmasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tezin Akışı

Tezin birinci bölümünde; kurumsal vizyonun kavramsal çerçevesi geliştirilerek genel olarak kamu yönetimi özel olarak ise Cumhurbaşkanlığı makamı açısından kurumsal vizyon sahibi olmanın önemine değinilecektir. Bu kapsamda kurumsal vizyon kavramı derinleştirilerek; kavramın ilişkili olduğu kavramlar, özellikleri ve bileşenleri tartışılacak böylece kuramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu bölümde aynı zamanda liderlik ve dönüştürücü liderliğin fonksiyonlarına yer verilerek çalışmaya temel oluşturulmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde; Cumhurbaşkanlığı makamında meydana gelen değişimlerin anlaşılabilmesinin geçmiş, bugün ve gelecek zaman boyutlarının analiz edilmesini gerektirdiği düşüncesinden hareketle makamının tarihsel gelişim süreci ele

alınacaktır. Bu bölümde Türkiye'de 1921 anayasasında formüle edilen Meclis hükümeti sistemi ile başlayan 1924, 1961 ve 1982 anayasaları ile dönüşüm sürecine giren hükümet sistemi değerlendirilerek Cumhurbaşkanlığı makamının görev ve yetkilerindeki değişiklikler analiz edilecektir. Yine bu dönemde Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten liderlerin vizyonları birinci bölümde değerlendirilen liderlerde olması gereken özellikler de dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılacaktır. Liderlerin ülkenin gelişimine nasıl yön verdikleri, Cumhurbaşkanlığı makamını algılayış şekilleri ve dönemsel olarak değişen Çankaya Köşk'ünün konumu incelenecektir. Bölümün son kısımda ise Parlamenter sistem içerisinde Cumhurbaşkanına anayasada verilen görevleri yerine getirmede yardımcı olan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatının kuruluş biçimi ve Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin belirlenen parametreler üzerinden Cumhurbaşkanlarının konumu incelenecektir.

Üçüncü bölümde demokratik hükümet sistemleri ve teknik olarak formüle edilen 2007 anayasa değişikliğinin uygulamaya konulduğu 12. Cumhurbaşkanlığı seçimleri adaylar ve seçim kampanyaları üzerinden ele alınacaktır. Halk tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın göreve gelişi, Erdoğan'ın "Yeni Türkiye Vizyonu" kavramsallaştırması ve Türkiye Cumhuriyetinin yeni Cumhurbaşkanlığı temsil mekânı olan Külliyenin değerlendirilmesi yapılacaktır. Erdoğan döneminde Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonu, belirlenen parametreler üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bölümün son başlıklarında ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine giden süreç ve yeni sistemin ilk Cumhurbaşkanının oylandığı 24 Haziran 2018 seçimleri adaylar ve seçim kampanyaları üzerinden değerlendirilecektir. Böylece Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonunun değerlendirilmesi için mevcut durumun anlaşılması gerekliliği yerine getirilecektir.

Çalışmanın son bölümünde ise daha önceki bölümlerde yapılan değerlendirmelerin oluşturduğu zemin üzerinden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun Türkiye'deki sistem sorunlarına ne kadar cevap verebileceği tartışılacaktır. Toplumda uzun süredir önemli bir istem oluşturan hükümet sistemi tartışmaları sonucunda otoriteler tarafından çıktıya dönüştürülen ve 16 Nisan 2017

tarihinde halkoyuna sunularak kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliğinin maddeleri değerlendirilecektir Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine ilişkin ayrıntılı bir analiz yapıldıktan sonra Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi neler getirecek? Sistemin tercih edilme gerekçeleri nelerdir? Sisteme yönelik olumlu ve olumsuz destekler kimler tarafından yöneltilmektedir? sorularına cevap verilmeye çalışılacaktır. Dördüncü bölümün son kısmında ise Cumhurbaşkanlığı makamının siyasal sistemdeki konumunun ve imajının, Cumhurbaşkanlığı makamında meydana gelen dönüşümün, makamın mevcut durumunun ve geleceğinin sistem yaklaşımının temel kavramları ve varsayımları üzerinden değerlendirmek amacı ile niteliksel yöntem kullanılarak siyasetçiler, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenden oluşan 12 kişi ile gerçekleştirilen görüşmelere yer verilecektir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise çalışmanın tüm bölümleri bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilerek Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin bir perspektif oluşturulmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU KURUMLARINDA KURUMSAL VİZYON, ALGI VE İMAJ

Küreselleşme, bilim ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler, özel sektörde olduğu kadar kamu sektöründe de hizmetlerin verimli ve etkin bir şekilde sunulması meselesine yoğunlaşmasını gerektirmiştir. Bu noktada kamu kurumlarının değişen şartlara uyum sağlama konusundaki en önemli önceliklerinden biri ise uzun dönemli kurumsal bir vizyona sahip olmaktır. Açık, net belirlenmiş ve çalışanlar tarafından benimsenmiş kurumsal vizyon, kamu kurumlarının uzun vadeli planlarının gerekliliklerinden biri haline gelmiştir.

Bu bölümde kurumsal vizyonun kuramsal ve kavramsal çerçeve eksikliğinden yola çıkılarak misyon, strateji ve değer kavramları ile bir bütün olarak değerlendirmek süreti ile yeni bir anlayış oluşumu hedeflenmektedir. Kurumsal vizyonun kavramsal tanımları üzerinde durarak kavramın daha iyi anlaşılması ve kamu yönetimi sisteminde kurumsal vizyonun öneminin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda kamu yönetimi sisteminde alt sistem olarak ele alınan Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonu üzerinde değerlendirme yapılacak ve liderlik ve dönüştürücü liderliğin fonksiyonlarına yer verilerek çalışmaya temel oluşturulmaya çalışılacaktır.

1.1.Kurumsal Vizyon: Kavramsal Çerçeve

Günümüzde en çok kullanılan ancak en az anlaşılan kelimelerden biri olan vizyon kavramının kökeni oldukça eskilere dayanmaktadır. Yapılan literatür çalışmaları, vizyonun antik çağlardan beri bir hedefe ulaşma noktasında insanları yönlendirmede kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Latincede "videre" filinden türetilen "visio" kelimesi uyanık olmak, anlamak ve kavramak karşılığında kullanılmaktadır. Vizyonun yönetim alanına ne zaman girdiği ile ilgili net bir bilgi olmamakla birlikle 1980'lı yıllardan itibaren yönetim alanında kullanılmaya başlandığı kabul edilmektedir (Elke, 1995; Porras, 1999; Saksoon, 2008: 135).

Bu kapsamda çeşitli çağrışımlara sahip olan ve birçok farklı düzeyde faaliyet gösteren vizyon kavramının tanımlanmasını yapmak çok kolay değildir (Lashway, 1997:6). Vizyonun literatürdeki tanımlarına bakıldığından geleceğe yönelik bir

kavram olduğu noktasında ortak bir kanaat mevcuttur. Strateji ve planlama için önemli bir kavram olan vizyon; insanları ortak bir amaca yönelik hareket etmeye teşvik eder ve bir yön duygusu sağlar. Ancak bu ortak özelliklerden bağımsız olarak vizyonun ne olduğu konusunda çok az bir anlaşma olduğu söylenebilir (Baetz & Bart, 1996).

Conley tarafından vizyon; kurumda çalışanlar tarafından paylaşılan değerler, inançlar, amaçlar ve hedefler üzerine açık bir şekilde belirlenmiş bir anlaşma olarak ifade edilmektedir (Lashway, 1997: 6). Napolitano ve Henderson'a (1998: 15) göre vizyon; geleceği etkilemek, kendini aşan bir hedef ortaya koymak ve daha farklı olabilmek için verilen bir taahhüdü temsil etmektedir. Conger'e göre vizyon; gelecekte başarılı olmayı sağlayan belirlenmiş amaçlar olarak tanımlanmaktadır (Strange ve Mumford, 2002: 344). Synder ve Graves da benzer ifadeleri kullanarak vizyonu; lider ve çalışanlar tarafından enerji ve kaynakların belli bir hedefe yönlendirilerek gelecek imajı oluşturulması ve bunların tartışılarak eksiksiz bir şekilde ortaya konulması olarak tanımlamaktadır (Hackett ve Spurgeon, 1996: 6). Senge (1990) ise vizyon tanımını olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırmaktadır. Senge'ye göre, olumlu bir vizyon, büyüme için değişim ve istekleri vurgularken, olumsuz bir vizyon, değişen ortamlarda bile statükoyu sürdürmeyi vurgulamaktadır.

Thomberry'e (1997: 28-34) göre vizyon, geleceğin resmini nasıl çizebilirsiniz? ve ne olmak istiyorsunuz? temel sorularının cevabını verebilmektir. Kurumlar vizyonu tanımlayan bu sorulardan yola çıkarak henüz gerçekleşmeyen ancak hayal edilen bir geleceğin tasvirini yapmaktadır. Vizyon, bugünün şartlarında mantığa ve duyuma cazip ifadeler ile gelecekte olması gereken bugünün resmini çizer; kuruma umut ve ilham verir (Synder Dowd & Houghton, 1994: 74). Bu anlamda kurumlar için gerçekçi ve çekici bir geleceğin tasviri olan vizyon, mevcut durumdan daha başarılı ve daha cazip olanı hedeflemektedir (Nanus, 1992:8). Vizyon sahip olduğu bu etki ile isteklerin tanımlanmasına ve beklentilerin güçlendirilmesine bir araçtır (Fox, 2003). Bu bağlamda bugün oluşturulan ancak geleceğe ilişkin hedefleri kapsayan bir anlayışa sahip olan vizyon kavramı; kurum açısından daha iyi, daha güçlü ve daha etkili olanı ifade etmektedir.

Türkkan (2003) ise yaptığı geniş tanımlama ile vizyonu; tutarlı ve uygulanabilirliği muhtemel olabilen aynı zamanda desteklenebilen hedeflerin gerçekleşmesine yönelik düşünceler, planlar, projeler ve programlar çerçevesini başarılı bir şekilde hayata geçirebilmek için stratejik bir anlayışla ortaya koymak şeklinde açıklamaktadır. Bu kapsamda vizyon, gerçekleşmesi istenen bir geleceği oluşturmaya yönelik iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel ve ekolojik gibi insan ve toplumu ilgilendiren çeşitli konuları kapsamaktadır. Vizyon, her kurumun başarıya ulaşma noktasında sahip olması gereken en önemli öğelerden biri olmasına rağmen, sadece dosyalanan, teoride kalan ve hayata geçirilemeyen vizyon ifadelerinin hiçbir önemi yoktur. Vizyonun hayata geçirilmesi; çalışanlar tarafından benimsenmesi, onlarla birlikte çalışılması ve birlikte uygulamaya geçirilmesi yolu ile gerçekleşebilir. Bu sebeple vizyonun hayata geçirilmesinde en önemli role sahip olanlar kurum içinde çalışanlardır. Kurumun vizyonu, topluluk üyeleri tarafından paylaşılmalı ve anlaşılır olmalıdır. Kurum içindeki tüm birimler tarafından benimsenen vizyonun başarıya ulaşma olasılığının da çok yüksek olacağı söylenebilir (Polater, 2011). Bennis, kurumlar paylaşılan geniş bir vizyona sahip olduklarında çalışanların kendi rollerini daha iyi anlayabileceklerini savunmaktadır. Bu bağlamda sadece verilen direktifleri yerine getirerek adeta robot gibi çalışmak yerine, risk alarak yaratıcı katkılar yapılabilmektedir (Lashway, 1997: 31). Kurumun sahip olduğu vizyon ruhu ile hareket edilmesi hem çalışanların motivasyonunu etkileyecek hem de kurumun istenen düzeye gelmesine katkı sağlayabilecektir. Vizyona sahip olmayan kurumlar ise mevcut durumlarını değerlendirme noktasında zayıf olacaklarından geleceğe ilişkin plan yapma konusunda her zaman güvensiz hissedebileceklerdir. Bu sebeple bir kurumun hayali olan vizyon, gelecek için toplumun umutlarını temsil etmektedir (Quigley, 1998: 259). Bu bağlamda kurumlar vizyonları sayesinde geleceklerine ilişkin uzun vadeli bir hedefe sahip olmayı planlayacaklardır. Sahip oldukları vizyonları kurumun bir bütün olarak aynı yöne doğru ilerlemesine ışık tutacaktır. Bu sebeple etkin vizyona sahip olan ve vizyonu çalışanlar tarafından tam olarak benimsenebilen kurumların başarılı olmaları tesadüf olmamaktadır.

Vizyona ilişkin yapılan bu temel zeminden yola çıkarak kurumsal vizyon; kurumsal bir yapının dününe ve bugününe ilişkin parametreleri değerlendirme yolu ile sahip olduğu değerler, inançlar, stratejiler ve amaçlar üzerine bir anlaşma sağlayarak bugünü aşan bir geleceğin resmini çizebilmek olarak tanımlanabilir.

1.1.1. Kurumsal Vizyonun Özellikleri

Kurumsal vizyonun sahip olduğu bir takım özelliklerden bahsetmek mümkündür. Bu özellikler ile vizyonun kurumlar için ne kadar güçlü etkiye ve öneme sahip olduğu anlaşılabilecektir. Bu bağlamda, vizyonun sahip olduğu temel özelliklerin tartışılması bir önceki başlıkta yer verilen kavramsal tanımların da daha iyi anlaşılmasına ilişkin temel bir çerçeve sağlayacaktır.

Bu kapsamda öncelikle vizyon, yön belirlemektedir. Başta kamu kurumları olmak üzere tüm kurumların en önemli sorunlarından birisi nereye gittiklerini ve ne yaptıklarını bilmemelerinden hatta bunları hiç düşünmemelerinden kaynaklanmaktadır. Vizyon sahibi olmak kurumların gelecek planlarına yön vererek bugünü en iyi şekilde değerlendirmelerine imkan vermektedir. Bu çerçevede vizyon, kurumlara belli bir yön belirleyerek varmak istedikleri yere ulaşmalarını sağlayacak bir motivasyon yarattığından kurumlar mümkün olabildiğince her yıl vizyon ve misyonlarını sorgulamalı, gidecekleri yönleri yeniden gözden geçirmelidirler (Malphurs, 2015: 17-18). Bu bağlamda geleceğe ilişkin umut taşıyan vizyonun kurum için en önemli katkısı köklü değişimler için uyarıcı etkiye sahip olmasıdır. Fritz, çalışanlarla paylaşılan bir amaç duygusunun olmadığı kurumların farklı birimlerinde birbiri ile çelişen amaçların söz konusu olabileceğini savunmaktadır. Bu durumda bir birimde meydana gelen ilerleme kurumu ana hedeflerinden uzaklaştırarak farklı yönlere kaymasına yol açabilecek ve kurumda ilerleme yerine dalgalanma meydana getirebilecektir. Kurum içinde kurumun hangi yöne ilerlediği konusunda ortak bir kanaate sahip olduklarında çalışanlar, çalışmayı koordine ederek öncelikleri belirleyebilir (Lashway, 1997: 13). Bu sebeple vizyon, çalışanların hangi yöne doğru gideceğine ışık tutarak belirlenen hedefler doğrultusunda ortak bir akıl ile ilerlemelerine yardımcı olur. Hedeflerini gerçekleştirebilen kurumların vizyonları zamanla değişikliğe uğrayabileceğinden kurumlar kendilerine yeni bir yön çizmek için vizyonlarını yeniden revize etmek zorundadırlar.

İkinci olarak vizyon, kurum çalışanlarını birlik ve beraberliğe davet eder. Malphurs'a (2015) göre etkin bir vizyon sahibi olmak, kurum içinde hedeflenen geleceğe doğru üst yönetimden alt yönetime kadar tüm birimler ile birlikte bir bütün olarak çalışmayı gerektirmektedir. Kurumda benimsenmiş ortak bir vizyon, çalışanlar arasında uyumun birlik ve bütünlüğün sağlanmasına yardımcı olabilir. Çalışanlar farklı düşüncelere, perspektiflere, yaşam tarzlarına ve karakterlere sahip olmasına rağmen vizyon, bu farklılıklar arasında çalışanları ortak paydada buluşturacak en önemli unsurdur. Bu bağlamda açık bir şekilde belirlenmiş vizyon, grup çalışması için kurumun bir parçası olan çalışanları bir araya getirerek birleştirici rol üstlenmektedir. Diğer bir ifade ile vizyon, istenilen geleceğe ulaşmak için üstlenilen faaliyetleri yerine getirecek olan gruba yön verir. Bu birlik duygusu grubun sinerjisini arttırarak kurumun çalışmalarını geliştirmek ve gerekiyorsa değiştirmek için güç verebilir (Douglas, Burtis and Burtis, 2001: 64). Bu bağlamda grup üyelerini sıradan bir gerçeklikten alarak onları bambaşka bir gerçekliğe götürecek olan vizyon, takım çalışmasına fırsat verdiğinden kurum içinde olumlu enerji yaratabilir. Kurumdaki tüm çalışanlar ile paylaşılan ortak vizyon, çalışanların kendilerini bir grubun parçası olarak görmelerine yardım ederek aidiyet duygusu hissetmelerini sağlayabilir (Snyder, 1994: 75; Nanus, 1992). Böylece ortak bir hedef etrafında toplanan bireylerin çalışma motivasyonları artacak ve daha verimli olmaları sağlanabilecektir. Sadece kurumun üst kademesi tarafından belirlenen ve kurumun tabanına inmeyen bir vizyonun başarıya ulaşabilmesi çok zor olabilir. Bu sebeple vizyon en üst yöneticiden en alttaki çalışana kadar yayılmalı, benimsenmeli ve her birinin katkısı göz önünde bulundurulmalıdır.

Üçüncü olarak vizyon, işlemleri kolaylaştırır. Yol haritası belli olan kurumlar nerede olmaları gerektiğini düşünmek yerine hedefe kendilerini neyin ulaştıracağına yoğunlaşabilir (Malphurs, 2015). Bu noktada hedefe nasıl ulaşılacağına ilişkin yol haritasını belirleyen kurumların vizyonlarına ulaşması ise çalışanlar arasında hissedilen birlik duygu ile birleşince çok daha kolay olabilecektir.

Dördüncü olarak vizyon, kurum içerisinde enerji yaratır. Belirlenmiş bir vizyon, çalışanların ulaşılabilir hedefler doğrultusunda enerjilerini harcamalarını sağlarken onları verimsiz işlerle uğraşmaktan kurtarabilir. Böylece çalışanlar vizyonun varlığı

sayesinde özgünlüklerini kullanarak enerjilerini rasyonel davranmaya harcayacaklardır (Ülgen ve Mirze, 2004: 180). Burtis ve Hart (1995; 1998) vizyonu, kurumda birçok çalışanı içeren sinerjik bir iletişim sürecinin parçası olarak değerlendirmektedirler. Bu iletişim süreci, kurumdaki tüm gelişmelerin çalışanlar tarafından aktif bir paylaşım döngüsünden geçmesine fırsat vermektedir. Kurumun çalışanları ile paylaşabildiği etkin bir vizyonunun olması çalışanların kendilerini tam anlamı ile işe vermelerini ve yaptığı işin ciddiyetinin farkında olmalarını sağlayabilir. Aksi takdirde, ne için çalıştıklarını bilmeyen bir ekip gerekli itici gücü kendinde bulamayacağından hem işi yavaşlatacak hem de verimli bir iş ortamı oluşmasına engel olabilecektir.

Beşinci olarak vizyon, çalışanları motive eder. İyi bir gelecek için umut vadeden vizyon, topluluk üyelerine hayallerini gerçekleşeceğine ve etkili eyleme dönüşeceğine ilişkin ilham verebilir (Clayton, 2002: 153-154). Kurumlar vizyondan ilham alarak geleceği etkileme konusunda kararlılık gösterebilir. Tıpkı krizin bir gruptaki liderliği mümkün kılabilmek için güç veya ivme kazandırdığı gibi, bu enerji de ilk etapta belirginleşecek olan bir vizyon için motivasyon gücü sağlayabilir (Burtis, 1995; 1996; 1997). Vizyon, grup üyelerinin zamansal endişeleri aşmalarına yardımcı olabilir. Vizyon temsili bir tecrübedir; bir grubu mevcut durumdan alarak olmak istediği yere götürme etkisine sahiptir (Napolitano&Henderson, 1998). Ayrıca çalışanların yapılan işten heyecan duymalarını ve kurumda aidiyet duygusunu hissetmelerini sağlayabilir. Bu hissiyatla çalışanlar, vizyonu benimseyerek gerçekleşmesi yolunda motive olabilecekler ve birlik duygusu içinde ellerinden geleni yapmaya çalışacaklardır.

Altıncı olarak vizyon, sürekliliği sağlar. Clayton'a (2003: 153-154) göre vizyon durağan ve bir kerelik ifade edilen bir olgu değildir. Daha önce de belirtildiği gibi vizyon ulaşıldığında biten ya da ortadan kalkan bir hedef değildir. Aksine ulaşıldıkça kendini revize eden bir sürecin temel unsuru olarak görülebilir.

Yedinci olarak vizyon, hırsa ve riske teşvik eder. İyi hazırlanmış bir vizyon, çalışanların bir araya gelerek karşılaştırma yapmalarını önceki performanslarından daha fazla çalışmalarını ve daha iyi hedeflere ulaşmalarını sağlayabilir. Çalışanların belirlenen hedeflerin gerçekleşmesinin imkânsız olmadığını bilmelerine yardımcı

olarak onları daha çok hırslandırabilir (Malphurs, 2015; Clayton, 2002). Vizyonun etkinliği ya da gücü, yaşanan krizler aracılığı ile artabilir; vizyon daha belirgin hale gelebilir. Böyle durumlarda kriz, kaçınılması gereken olumsuzluk ya da gerçekleşmemiş fırsat olarak değerlendirilebilir. Aslında krizin, değişimin daha kolay gerçekleşebileceği bir dönüm noktasını temsil ettiği de söylenebilir (Burtis, 1996). Bir başka ifade ile vizyon, kurumda bir krizin varlığı algıladığında, grubun yönünü değiştirmek için daha belirgin hale gelebilir. Bu kapsamda kriz algısının başlangıcından önce unutulan vizyon, kriz ile birlikte hatırlanabilir. Kriz algısı yoluyla ortaya çıkan kuvvet, gelecekte kurum açısından meydana gelebilecek önemli gelişmeler için fırsat sağlayabilir (Napolitano&Henderson, 1998). Bu bağlamda krizler, davranışların değiştirilmesi için kaynak olurken vizyonun belirginleşmesine ve gündemde tutulmasına imkân verebilir. Kriz, değişime duyulan ihtiyacın ya da değişikliği gerçekleştirebilmek için gerekli olan gücü ortaya çıkarabilir.

Sekizinci olarak vizyon, liderliği geliştirir. Vizyon sahibi kurumlar değişime açık olacaklarından kurum içindeki değişime direnç daha zayıf olacaktır. Değişime açık olan kurum liderleri; zamanı iyi değerlendirebilen, yenilikçi, değişimi yönetebilen ve geleceği öngörebilen özellikleri ile kurumun başarılı olabilmesine rehberlik edebileceklerdir (Doğan, 2002: 143-174). Liderler sahip oldukları vizyonları sayesinde kurumda uzun süre varlık gösterebilirler. Bu kapsamda liderler; bir hedef sunan, vizyon sahibi, vizyonları iletebilen, birlikte çalışacak bir grup edinen ve bu vizyonun başarılmasına en iyi şekilde katkıda bulunan kişilerdir (Douglas, Burtis and Burtis, 2001: 60).

Dokuzuncu olarak vizyon, geçekleşmesi mümkün olan bir amaca yöneliktir. Bu nedenle temel değerler, amaçlar ve stratejiler vizyon ile birlikte desteklenmelidir. (Clayton, 2002: 153-154). Vizyon bu kavramları da kapsayan genel bir anlayış çerçevesi sunabilir.

Onuncu olarak vizyon, kurum için hedeflerin somut olarak ele alınmasını ifade eder. Kurumun gelecekte varmak istediği yere ilişkin bir resim çizerek somutlaştırmaya çalışır. Böylece hedeflerin ulaşılabilir olduğunu gösterir (Clayton, 2002: 153-154). Vizyonun somut hedefler ile belirlenmesi çalışanlar tarafından benimsenmesini ve çalışanların motivasyonlarının artmasını sağlayan itici bir güç

olacaktır. Aksi takdirde gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hedef için çalışıyor olmak, çalışanların da verimliliğini düşürecektir.

Sonuncu olarak vizyon iç paydaşlar kadar dış paydaşlar ile kurum arasındaki iletişimin kurulmasına araç olabilir. Kurumlar vizyonları sayesinde dış paydaşları ile kuracağı ilişkinin sınırlarını belirleyebilir.

Sayılan bu özellikler ışığında, doğru yöntemler ile kurumdaki tüm paydaşların dâhil edildiği bir süreçte belirlenen vizyonun kurumları ne yapacağını bilememe sorunundan uzaklaştırarak onlara gideceği yönün belirlenmesinde, kurumların daha iyi bir geleceğe ulaşmasında ve dış paydaşlar ile daha sağlıklı ilişki kurulabilmesinde önemli bir yol gösterici olabileceği söylenebilir. Belirtilen özelliklerden de anlaşıldığı gibi vizyon, kurum içinde tek başına var olan yüzeysel bir kavramlaştırmadan ibaret değildir. Birçok faklı unsur ile karşılıklı ilişki içerisinde bulunan vizyonun, kurumların uzun vadede varlık göstermeleri açısından ciddiyetle üzerine gidilmesi gereken önemli bir kavram olduğu söylenebilir.

1.1.2. Kurumsal Vizyonun Bileşenleri

Kurumsal vizyon kavramsallaştırması daha da derinine inildiğinde kurumda oluşturulmuş iyi bir vizyonun "temel ideoloji" ve "tasarlanan gelecek" gibi iki temel bileşenden oluştuğu görülmektedir. Temel ideoloji olarak bahsedilen bileşen, kurumun işleyişi, yönetim ilkeleri, kişisel ilkeler ve yöneticiler gibi kurumun temel karakterlerini belirleyen değerlerden oluşmaktadır (Şimşek, 1998: 364). Temel ideoloji, kurumun var olma sebebini ve savundukları olguların neler olduğunu açıklamaktadır. Tasarlanan gelecek ise, kurumun sahip olmayı ve başarmak istediği hedeflere ulaşmak için yaptığı değişiklikleri göstermektedir (Collins ve Porras, 1999: 31). Bu iki bileşenin detaylı ele alınması kavramın derinliğini anlamak açısından fayda sağlayabilecektir.

1.1.2.1.Temel İdeoloji

Temel ideoloji, kurumun kalıcı karakterini yansıtmaktadır. Kurumun kimliği, teknolojik yeniliklerden, yönetim şekillerinden ya da bireysel liderlikten çok daha üstündür. Temel ideoloji vizyoner kurum inşa edenlere kalıcı ve anlamlı katkıyı sağlayabilme potansiyeline sahiptir. Çünkü liderler değişebilir; yeni teknolojiler

ortaya çıkabilir; yönetim şekli farklılaşabilir; ancak kuruma temel ideoloji rehberlik ederek ilham kaynağı olabilir. Temel ideolojinin ana karakterini Biz kimiz? Neden varız? ve Neyi temsil ediyoruz? sorularının cevapları oluşturmaktadır. Temel ideoloji zamanla değişmeyen ve kurumun geleceğini temsil eden hedeflerin bütünleştirilmiş hali olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda etkin bir vizyon oluşturulması için temel değerler ve temel amaç olmak üzere iki unsurdan oluşan kurumun temel ideolojisinin somutlaştırılması gerekir. Kurumun değişmeyen ve kalıcı olan inançları olarak ifade edilen temel değerler, kuruma özgü ve kurum için önem arz eden değerlerden oluşmakta ve kurum dışından hiçbir bir etkiye açık olmamaktadır. Kurumlar genel olarak birden fazla temel değerlere sahip olma eğilimindedir (Collins ve Porras 1996: 66-67). Temel değerler, kurum içindeki herkes tarafından benimsenen ve kurumun sürekliliğini sağlayan önemli prensiplerdir (Karaman, 2015: 27). Kurumun iş dünyasında ve hayatta önemli olanın ne olduğu, işin nasıl yürütüleceği, toplumdaki rolü ile ilgili temel ilkeler; değerler ve inançlardır (Collins ve Porras, 1996). Kurumlar, temel değerlerin ve temel ilke ve inançların ne olduğuna ilişkin net bir ifade ortaya koyabilmeli ve ortaya koyduğu vizyonunun gerçekleşmesini sağlayacak şartları kendi sistemi içerisinde oluşturma iradesi göstermelidir (DPT, 2006: 30). Bu kapsamda vizyon, bir nevi kurumun iç hesaplaşmasının ürünüdür. Vizyon tespiti aşamasında, kurumun kendi içine yönelmesi ile varsa memnuniyetsizlikler giderilebilir (Kutlu, 2012: 93). Böylece kendi sistemi içerisinde ortaya koydukları temel şartlar vizyonun oluşturulması noktasında kurumun işini kolaylaştıracaktır.

Temel değerler, kişilere, süreçlere ve performanslara yönelik olabilir. Kişilere yönelik değerler kurumun çalışanlarını ve paydaşlarını kapsamaktadır. Süreçlere yönelik değerler, kurumun daha çok yönetsel karar alma ve hizmet üretimi sürecine yöneliktir. Performansa yönelik değerler ise, kurumun ortaya koyduğu hizmetin ya da ürünlerin kalitesine ilişkin beklentilere yöneliktir. Temel değerler, kurum hangi felsefeye göre çalışmaktadır? Bu çalışmalarına öncülük eden ilke ve standartlar nelerdir? Kurum personeli tarafından hangi inanç ve değerler benimsenmektedir? sorularına cevap aramaktadır (DPT, 2006: 31). Bu sorulara bulunan cevaplar hem çalışanlar tarafından kurumun sahiplenilmesine hem de dışarıdan daha güçlü görünmesine imkân verebilir.

Temel amaçlar ise temel ideolojinin ikinci kısmını oluşturmaktadır. Kurumun var oluş sebebini ve ruhunu yansıtmaktadır. Amaçlar, sadece kurumda yapılan üretimi ya da müşterileri hedef almamalı, aynı zamanda kurumun ruhunu yansıtmalı ve çalışırken insanların motivasyonlarını arttıran bir özelliğe sahip olmalıdır (Collins ve Porras, 1996: 66-67). Amaçlar, çalışanları verilen görevleri başarılı bir şekilde yerine getirilmesi noktasında motive etmelidir. Çalışanları tarafından işin ruhunun anlaşıldığı ve bunun doğrudan işe yansıdığı kurumlar başarılı olmaya daha yakın olabilirler (Karaman, 2015: 27).

Amaçlar, kurumun temel insani ihtiyaçlarını hızlı ve açık bir şekilde ifade edebilmelidir. İyi bir amaç ifadesi; açık, ilham verici ve kalıcı olmalı aynı zamanda her bir kurum üyesinin ruhunu yakalayabilmelidir Amaçlar, çalışanların kişisel amaçlarının kurumun amaçları ile örtüştüğü durumlarda onları cezbederken aksine; kurumun amaçları ile çelişkili olanları reddetmektedir. Amaçların kurumun içerisindeki insanlara ilham verici olması gerekmektedir. Her kurumun sahip olduğu amaç benzersiz olmayabilir. Farklı kurumların aynı amaca sahip olabilmeleri tamamen mümkün olabilir. Bu bağlamda amaçlar, ayırt edici değil, motive edici bir faktör olarak göze çarpmaktadır. (Collins ve Porras, 2008).

Vizyon sahibi olmak kurumlar açısından önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir. Ancak doğru bir vizyona sahip olmak daha önemlidir. Vizyon denetimi, mevcut veya önerilen vizyonun organizasyon için uygun bir vizyon olup olmadığını belirlemek için iyi bir başlangıç basamağı olarak görülmektedir. Vizyon sahibi liderler, organizasyonun yönünü belirlemek; çalışanları harekete geçirmek; geri bildirim almak; dinlemek ve organizasyonu en büyük potansiyeline ulaştıracak bir konuma getirme sorumluluğuna sahip olmalıdır (Nanus, 1992).

Kurumsal vizyonun etkin ve verimli olabilmesi sahip olduğu bileşenlerin ne kadar açık ve doğru bir şekilde oluşturulduğu ile ilgilidir. Sahip olduğu temel ideolojisi oturmamış kurumların vizyonları gelip geçici olacağından kâğıt üstünde kalmaktan öteye gidemeyecektir. Kurumların temel değerlerinin ve amaçlarının net bir şekilde belirlenmesi konjonktüre bağlı değişimlerden daha az etkilenmesini sağlayabilecektir. Aksi halde kurumun temel değerleri günün koşullarına göre etki

altında kalacak ve temel ideolojisini kaybedebilecektir. Temel ideolojisi olmayan kurumların ise vizyonlarının başarıya ulaşması neredeyse imkânsız olacaktır.

1.1.2.2. Tasarlanan Gelecek

Tasarlanan gelecek, kurumun gelecekte kendini görmek istediği yer ve başarmak istediği hedefleri başta olmak üzere uzun vadeli projelerini kapsamaktadır (Kılıç, 2010: 90). Kurumlar, tasarlanan geleceğe ulaşabilmek için uzun vadeli hedef belirleme konusunda cesur olmalıdırlar. Özünde somut olan tasarlanan gelecek ifadesi, aynı zamanda içinde soyutluk barındırmaktadır. Henüz gerçekleşmemiş zaman için kurumların umutlarını, hayallerini ve motivasyonunu yansıtmaktadır (Collins ve Porras 1996: 73). Kurumun mevcut şartlara göre kendine gelecekte gördüğü bir resim çizmesi bugününe daha sıkı bağlanmasını, çalışmasını ve işini ciddiye almasını gerektirmektedir. Aksi düşünüldüğünde ise gelecekte kendisi için bir hedef koymamış kurumlar günü kurtarmaktan öteye gidemeyeceklerdir. Kurumlar büyümek, başarılı hizmetler sunmak ve her şeyden önce kalıcı olmak için tasarladıkları bir geleceği bugünden belirlemeleri gerekmektedir.

Tasarlanan gelecekte beklentilere nasıl ulaşılacağı noktasında emin olunmamakla beraber, gerçekleşmesi beklenen bir gelecekten bahsedilmektedir. Kurum içinde çalışanların hedefe odaklanmasına imkân verecek motivasyonun sağlanması önem arz etmektedir. Hedeflerin net ve ulaşılabilir olması, ulaşılamayacak kadar üst seviyede ya da kolay ulaşılacak kadar alt seviyede olmaması gerekmektedir (Kılıç, 2010: 90). Bu kapsamda hedefler ne çalışanlar tarafından ciddiye alınmayacak kadar basit ne de ulaşamayacakları bugünden belli olacak kadar gerçek dışı olmamalıdır. Kurumun sahip olduğu potansiyel ve ileride gelişecek şartlar da göz önünde bulundurularak belirlenmelidir.

1.1.3. Kurumsal Vizyon ile İlişkili Kavramlar

Kurumsal vizyonun kavramsal çerçevesinin çizilmesine yardım eden ve destekleyen bir takım unsurların varlığından söz etmek mümkündür. Misyon, strateji ve değerler olarak kavramsallaştırılan bu unsurlar kurumsal vizyonun anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu üç unsurun kurumsal vizyon ile uyum içerisinde olması kurumun başarılı olmasının temel koşulu olarak görülebilir.

1.1.3.1. Misyon

Misyon ve vizyon birbirleri ile karıştırılan iki temel kavram olmalarına rağmen birbiri ile ilişki ancak birbirinden farklı anlamlara sahiptir. Misyon kuruma harekete geçmesi için gerekli olan ivmeyi sağlarken; vizyon kurumun gelecekte olması gerektiği noktaya işaret etmektedir. Belirlenen vizyon, hedefine ulaştığında yeni bir vizyonun geliştirilmesi gerekirken misyon aynı kalabilir. Bu sebeple misyon daha çok davranış biçimlerini kapsarken vizyon daha çok hedeflerle ilgilidir (Campbell and Yeung, 1991:145; Bridge, 2003). Misyon, kurumun içinde bulunduğu fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik şartlarla bugünü ifade ederken, vizyon geleceği tanımlamakla ilgilenir (Lewis, 2005: 5). Kurumun var olma sebebi olan misyon, kurumun başarısını arttırmasına, etkili olmasına ve vizyona ulaşmaya hizmet eden en önemli kavramlardan biridir (Dinçer, 1998: 8-9). Misyon ve vizyon, bir kurumun özgünlüğünü, mirasını yansıtan ve uzun vadede varlığını koruyan bir anlayışa sahip olabilir. Ayrıca, sürekli değişen bir dünyada, kamu yönetimi sisteminin karşılaştığı yeni zorluklar ile baş eden ve fırsatları yakalayarak revize edilen canlı dokümanlar olarak görülmektedir (Abelman ve Molina, 2006: 6).

Campbell and Yeung (1991: 145-147) misyonu, kurumda çalışanlara bir yol haritası çizme amacı edinerek, diğer kurumlardan farkını ortaya koymaya yardım eden uzun dönemli görev ve amaçların bütünü olarak ifade etmektedir. Bu çerçevede misyon, gelecek ile değil bugün ile ilgilenir; kısa dönemli değil uzun dönemli amaçları kapsar ve zamanla değişiklik yapılmasını gerektirmeyen bir özelliğe sahiptir. Misyon, kurum içinde yapılan işin ne olduğuna ve ne olması gerektiğine ilişkin bazı sorulara cevap bulmayı amaçlamaktadır. Misyon kurumun karakteri, kimliği ve var olma sebebi olarak görülebilir. Misyon kurum için maddi kazanımdan ziyade varlığının temel amacını ifade etmektedir. Bu çerçevede misyon bir kurumun neden var olduğunu açıklayan bir olgu olarak görülebilir. Misyon, kurumun ideallerini yansıtacak yol haritasını oluşturmaya rehberlik edebilir (Kılıç, 2010: 90-91).

Etkili bir misyon, kurumun temel ve benzersiz şekilde amacını ifade ederek kurumun neyi başarmak istediğini gösterebilir. Aynı zamanda faaliyet göstereceği alanları tanımlayarak eyleme yol gösterecek çerçeveyi yansıtmaktadır. Bu çerçevede

misyon; açık, kısa, kolay ve akılda kalıcı olma gibi özellikleri taşımalıdır (Raynor, 1998: 370). Misyon olduğumuz ve gelecekte olmayı ümit ettiğimiz yere ilişkin açıklamaları içermektedir. Geleceğe dair yapılacak olan misyon tanımlamalarında öncelikle mevcut durumun tanımlanması ve analizi önem taşımaktadır. Çünkü kurumlar gelecek tanımlamasını ancak bugün ne olduğunu analiz ederek başarılı bir şekilde yapabilirler. Bu bağlamda misyonu ifade etmek için kurumun hedeflerine ulaşmasının nasıl sağlanacağı önemlidir. Kurumlar, oluşturdukları misyonu zaman zaman değerlendirmeye tabii tutarak analiz etmeleri gerekmektedir. Kurumların misyonunda büyük çapta bir değişiklik söz konusu olmamakla beraber nadiren değişiklik yapılabilmektedir (Quigley, 1998: 57). Kamu kurum ve kuruluş yasaları misyona ilişkin önemli ölçüde kaynak sağlamasına rağmen, sadece yasalarda belirtilen amaçların tam anlamı ile açıklayıcı olduğu söylenememektedir (Kutlu, 2012: 91).

Misyon kamu kurumunun hayallerini ve amaçlarını somut hale getiren bir olgudur. Misyon sayesinde kamu kurumlarında çalışanların kuruma bağlılığı artarken çalışanlar arasında ortak bir değer oluşturmak hedeflenmektedir (Durna ve Eren, 2002: 61). Bu noktada misyon; amaçlar, strateji, değerler ve davranış şekilleri ile ilgili olan dört temel unsur ile etkileşim halindedir. Amaçlar, kurumun var olma sebebini ve kimlerin yararının göz önünde tutulduğunu analiz etmektedir. Strateji, işin doğasını ve diğer kurumlar içinde yerini göz önünde bulundurmaktadır. Değerler, inanç ve davranış şekillerinin arkasında bulunan moral unsurlarıdır. Davranış şekilleri ise kurumda uyulması gereken kural ve normları ifade eder (Campbell and Yeung, 1991:145). Misyonun, bu unsurlarla birlikte dikkate alınarak özlü ve açık bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Kurumun misyonu çalışanların tamamını ilgilendirdiğinden üst yönetim planlama ekibi ve diğer birimlerin görüşünü dikkate alarak ve aynı zamanda bu dört unsur göz önünde bulundurarak oluşturulmalıdır (DPT, 2006: 27).

1.1.3.2. Strateji

Strateji, mevcut kaynakların en iyi şekilde kullanılarak uzun vadede yapılacakların şimdiden planlanması olarak tanımlanabilir (Karaman, 2005: 54). Bu tanımdan yola çıkarak stratejinin geleceğin resminin çizilmesi olarak ifade edilen

vizyon ile doğrudan ilişkili olduğu anlaşılabilmektedir. Kurumların sadece geleceğe odaklanan vizyon ile hareket etmeleri yeterli olmamakta; belirlenen stratejiye uygun bir yol haritası çizmeleri gerekmektedir. Eylemlerinde stratejik olmayan liderler ya da kurumlar politika alanında bir dayanak oluşturamadığı gibi aynı zamanda yıkılma riski de taşımaktadır (Schöttli, 2009: 77). Bu sebeple kurumun sahip olduğu misyonu ve vizyonu stratejilerin hazırlanmasına yardımcı olacaktır. Tamamen strateji ile hareket eden ancak güçlü bir şekilde ifade edilen bir vizyona sahip olmayan liderlerin ve kurumların siyasi kazançları için hareket etme olasılıkları artacaktır (Ülgen ve Mirze, 2009; Schöttli, 2009: 77). Bu sebeple kişisel performans hedefleri ile kurumun vizyonunun uyum içinde olması kurumları başarıya götüren önemli etkenlerden biridir. Vizyon ile ilişkili olan misyon, değer ve strateji kavramları birbirinden bağımsız olarak değil bir bütün olarak düşünüldüğünde anlam ifade etmektedir. Bu kapsamda kurum içerisinde stratejiler belirlenirken vizyon, misyon ve değerler göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı zamanda stratejiler belirlenirken; hedeflere nasıl ulaşılabilir? Farklı yol ve yöntemler nasıl belirlenebilir? Bu yol ve yöntemlerin maliyetleri, olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Mevcut problemler nasıl ortaya konabilir? ve Bunlar nasıl çözüme ulaştırılabilir? sorularına cevap bulunması gerekmektedir (DPT, 2003: 39). Bu soruların cevaplanılması kamu kurumlarının değişikliklere uyum sağlamasına imkan verirken; etkinliğin ve verimliliğin gerçekleşmesi açısından da önem arz etmektedir. Değişime maruz kalmak yerine değişimi yönetecek stratejik plana sahip olan kurumlar çevreye daha duyarlı hale gelerek daha başarılı olabilecektir (Dinçer ve Yılmaz, 2003: 66-67).

Kurumun gelecek planlaması için büyük önem taşıyan strateji belirlemenin faydaları tam olarak anlaşılmış değildir. Özellikle kamu kurumlarının sahip oldukları stratejik planlar prosedürden öteye geçemediğinde sadece kâğıt üstünde kalmakta ve herhangi bir işlevsellik taşımamaktadır.

1.1.3.3. Değerler

Değerler; kurumun davranışları, olaylar karşısındaki tepkileri, duruşu ve sahip olduğu düşünce tarzı gibi kurumun kendine has özelliklerini ifade etmektedir. Bu bağlamda değerler, çalışanlara bir durum karşısında kurumun sahip olduğu özelliklere uygun bir şekilde davranması konusunda yol gösterici niteliğe sahiptir.

Çalışanların kurumu özümsediğinin en önemi göstergelerinden biri değerlerin amaçlarla uygunluğu ve çalışanlar tarafından benimsenmesidir. Kurumun değerleri belirlenirken; temel inançlar nelerden oluşmaktadır? Ahlaki ve davranış kuralları nelerdir? Amaçlar ve idealler nelerdir? Alınan kararların ve sergilenen davranışların uygunluğuna nasıl karar verilir? sorularının cevaplandırılması önem taşımaktadır (Kılıç, 2010: 83-84). Bu sorulara verilen cevaplar hem kurum için değer algısının hem de misyon, strateji ve vizyon kavramlarının anlam kazanmasını katkı sağlayabilir.

Kurumun kendine özgü karakterini yansıtan değerler, sonradan kazanılamayacağı gibi çalışanlara da mevcut değerlerin sonradan benimsetilmesi söz konusu olamaz. Bu sebeple kurumlar, çalışanlarını kendi değerlerine uygun olanlar arasından seçmek zorundadır. Aksi takdirde kurumun değerleri ile çalışanlar arasında bir bütünlük sağlanamayacağından kurum kültürünün oluşması mümkün olmayacaktır (Collins, 1996: 22). Kurum kültürünün altında yatan inançlar ve moral unsuru olan değerler, üyelerini tutarlı davranmaya yönlendiren kurallardır. Değerler; kurumda çalışanların nasıl davranması gerektiğine, kurum içinde işin nasıl tanımlanacağına ilişkin yol gösterici olabilir (Clayton, 2002: 305-329). Bu bağlamda değerlerin kurum ve çalışanlar için aidiyet duygusunun oluşması gibi önemli bir işlevi bulunmaktadır. Çalışanların nerede nasıl davranması gerektiğine ilişkin bir standart ortaya koyarak, kendilerini daha iyi hissetmelerine fırsat tanımaktadır. Çalışanlarına davranışlarını değerlendirme imkânı sağlayarak iyi, kötü, doğru-yanlış gibi kavramların tanımlanmasına yardımcı olmaktadır. Çalışanlarla ortak paydada buluşulmasını ve kurumun hedefleri doğrultusunda ortak bir vizyonun oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Başarılı olan kurumlarda değerlerin bu işlevlerini tam olarak gerçekleştirdiği söylenebilir. Bu kurumlar değerlerin gücünün farkındadır ve değerler kurumun en üst kademesinden en alt kademesine kadar paylaşılmaktadırlar (Kılıç, 2010: 87). Bu bağlamda çalışanların motive edilmesi noktasında önemli bir araç olarak görülen değerler, kurumun geleceği açısından faydalı oldukları takdirde anlam ifade etmektedir. Kurumun gelişime engel olan onları başarısızlığa iten değerler de ne kadar köklü olursa olsun ısrarcı olunmamalıdır.

Bu bilgiler ışığında kamu yöneticileri kurumsal değişimi sağlamaya ve insanları etkilemeye yönelik birtakım yararlı araçlara sahip olsalar da bu araçların vizyon, misyon, değerler ve kapsamlı bir strateji olmadan etkin bir şekilde kullanılabilmesinin mümkün olmadığı söylenebilir (Morden, 1993: 134). Bu sebeple, vizyon, misyon, değer ve strateji kavramları kurumsal değişime hizmet eden ve kurumu destekleyen en temel zemini oluşturur.

1.1.4. Kurumsal Vizyon ve Zaman Boyutu

Kurumsal vizyonun oluşturulması, kuruma ilişkin üç zaman boyutunun iyi anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda bir kurumun vizyonu oluşturulurken geçmiş tecrübelerinin iyi bilinmesi (geçmişin yansıması); mevcut zamanın ve çevresel şartların iyi değerlendirilmesi (mevcut gerçekliğin yansıması) ve son olarak ise geleceğe ilişkin öngörülerin bu iki zaman dilimini iyi kavrayan ve aşan bir yapıya sahip olması (geleceğin resminin çizilmesi) gerekmektedir (Lashway, 1997)

Geçmişin Yansıması

Geleceğe ilişkin olgular, yaşanılan anın ve geçmişin etkisi ile meydana geldiğinden kurumda vizyonun oluşturulması yoğun bir şekilde geçmiş duygusuna sahip olmayı gerektirmektedir. Özellikle vizyon sahibi liderlerin büyük ölçüde bu duygu ile hareket ettikleri söylenebilir. Geçmişin anlaşılması, kurum için iyi bir gelecek oluşturmasının adeta bir anahtarı olduğundan vizyon sahibi olmak; kurumun geçmişi ile her zaman bağ kurmasını gerektirmektedir. Böylece sürekliliğin ve mantıklı olmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Aksi takdirde gerek kurumlar gerekse çalışanlar için zaman kavramı birbiri ile ilgisiz olayların karışmasına neden olabilir. Örnek vermek gerekirse birçok insan kendini anlatırken belli bir hikâye içerisinde nereden geldiğinden, nerede olduğundan ve nereye gideceğinden yola çıkar. Zaman kavramı göz ardı edildiğinde geçmişi olmayan insan; hafızasını yitirmiş, geleceği, planları ve hayalleri olmayan insan profili ile karşımıza çıkmaktadır (Lashway, 1997: 3) Geçmişini göz ardı eden kurumlar da nereden geldiklerini bilmediklerinden bugünü değerlendirerek tasarladıkları geleceğe etkili bir şekilde yön veremeyeceklerdir. Bu bağlamda kurumlar kendi vizyonlarını ortaya koyarken

geçmişini ve mevcut durumunu değerlendirerek nereye gideceklerine dair bir zaman analizi yapmalıdırlar.

Bir kurumun sahip olduğu vizyonun ne kadar özgün olup olmadığının önemi yoktur. Ancak vizyonun geçmişten tamamen soyutlanamadığı ve her zaman geçmişten gelen kodları bünyesinde barındırdığı göz ardı edilmemelidir (Lashway, 1997: 31). Geçmişin anlaşılması, inançları, değerleri ve davranışları tanımlamaya yardımcı olabilir. Tüm bunlar bazı konuların neden önemsendiğini ve gelecekte daha iyi hale getirmenin neden öncelikli olduğunu anlamaya imkân vermektedir (Schuster, 2011). Geçmişin kodlarını kavrama yolu ile daha iyi bir geleceğin tasarlanması kurumlara başarıyı getirebilir.

Vizyon, kurumun şu anda bu geleceği neden yaratmaya çalıştığına dair bazı açık veya kapalı açıklamalarla geleceğin resmini ifade eder (Kotter, 1996: 68). Bu noktada geçmiş deneyimlerin anlaşılması, değer ve inançların bilinmesi kurum için bugün öngörülen geleceğin dinamiklerinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Kurumların geçmişinden gelen değerleri, inançları ve sahip olduğu bir takım kalıpları gelecek tasvirinin yapılmasını kolaylaştıracak ve daha da emin adımlar ile vizyona doğru ilerlemesini kolaylaştıracaktır.

Geçmiş tecrübeler, geleceğe ışık tutarak kurumun ulaşmak istediği hedeflere odaklanmalarını sağlayabilir (Kouzes and Posner, 2012:107). Geleceğin başladığı yer olarak ifade edilebilecek olan geçmiş, kurumun geleceğine ilişkin bir takım izler taşımaktadır. Vizyonun oluşturulmasında geçmişin sahip olduğu bu önem geçmişin kurumun geleceği olduğu anlamına gelmemektedir. Sadece geleceği keşfederken geçmişe bir yolculuk yapmanın seyahati daha anlamlı kılacağının önemini kavramamıza yardımcı olacaktır (Kouzes, Posner, 2012:107-108). Bu sebeple geçmişi ile gelecek arasında köprü kurmayı başaran vizyonlar kurumu daha ileriye götürebilmektedir(Lashway, 1997: 31).

Geçmiş; yapılan hataları görmek ve tekrar etmemek, verilen doğru kararları ve kazanılan başarıları takdir etmek ve daha başka başarılar kazanmak açısından veriler sağlayabilir. Kurumlar açısından da geçmişin iyi bir şekilde kavranması kurumun belirlediği yönde daha emin adımlarla ilerlemesini kolaylaştıracaktır.

Mevcut Gerçekliğin Yansıması

Kurumsal vizyon, gelecek ile güçlü bir bağa sahipken; aynı zamanda yaşanan gerçeklik duygusu ile sıkı bir şekilde ilgilidir. Mevcut zaman içerisinde çevre sürekli bir şekilde liderler tarafından farklı boyutları ile izlenir. Liderler, kurumsal hayatı oluşturan yüzlerce günlük işlemin nabzını tutarak kurum ile ilgili içerde ve dışarıda bilgi sahibi olurken, aynı zamanda kurumun çalışmalarını etkileyen sosyal ve kültürel boyutların da farkına vararak büyük resmi görmeye çalışırlar (Lashway, 1997: 36). Bu çerçevede dış çevresel şartları da işin içine katarak genel resmi görmeye çalışmak kurumsal vizyonu oluşturmayı daha da kolaylaştırabilir. Geleceği tasavvur edebilmek için mevcut dönem şartları ile çevrede neler olup bittiğini anlamak gerekmektedir. Kurumun geleceğe yönelik vizyonunun, geçmiş ve bugünün gerçekleri ile desteklenmesi gerekmektedir (Kouzes, Posner, 2012:109). Geleceğin hayal edilmesine puzzle bir örnek olarak verilebilir. Bir puzzleda parçaların nasıl bir arada uyum sağladığını ve ancak bir bütün olarak anlam ifade ettiğini görebilirsiniz. Vizyon da aynı şekilde etraftaki küçük olaylara dikkat ederek ve geleceğe işaret eden kalıpları anlamlandırarak bütünlük oluşturulabilir (Kouzes, Posner, 2012:110). Bu kapsamda kurumsal vizyon, sadece geleceğe odaklanarak bir resim çizmek anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda geçmiş olduğu kadar yaşanılan anın da iyi bir şekilde kavranmasını gerektirmektedir. Geçmişten ve yaşanılan anın gerçekliğinden kopuk bir vizyonun başarılı olması oldukça zordur.

Geleceğin Resminin Çizilmesi

Raynor'a (1998) göre vizyon, kurumun etrafında meydana gelen karışıklık ne olursa olsun, sürekli olarak geleceğe yönelik bir anlama sahiptir. Bu ifade, kurumların etrafındaki gelişmelere duyarsız kalmasını değil; aksine demografik değişiklikler, teknoloji, ekonomi, siyaset ve sanat olmak üzere yaşamın her alanında yaşanan gelişmeleri takip ederek bir adım ileride ne olacağını tahmin etmeleri anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile değişim ve dönüşümün gerisinde kalmak istemeyen tüm kurumların ufka doğru bakmaları, geleceğe ilişkin öngörülerde bulunmaları ve geleceğe umutla bakmaları gerekmektedir (Kouzes, Posner, 2012:111).

Daha öncede ifade edildiği gibi vizyon mevcut durumdan farklı olan gelecekle ilgili bir kavramdır. Vizyon her ne kadar yaşanılan an içerisinde oluşturulsa da çalışanları mevcut durumdan çıkartarak çekici bir geleceğe odaklanmasını sağlamaktadır. Nanus (1992: 8) vizyonu geleceğe kurulan köprü olarak tanımlamakta ve vizyonun yarının başlangıcı olduğunu ifade etmektedir. Vizyon, kurumun mevcut durumundan daha iyi daha başarılı ya da daha arzu edilen bir geleceğe ulaşmasını hedeflemelidir (Komives, Lucas and McMahon 1998; Nanus, 1992: 8). Bu bağlamda vizyon, arzu edilen duruma ilişkin kusursuz ve ideal olanı hayal etme kabiliyetini içermektedir. Kurumun başındaki liderler, birkaç hamle sonrasını düşünmeli ve gelecekte olmak istedikleri yeri hayal etme özelliğine sahip olmalıdır (Kouzes, Posner, 2012: 112). Ancak bu sayede değişim ve dönüşümün gerisinde kalmadan, kendi kurumlarına yön vererek ilerleme sağlayabilirler.

Kurumlar yaşanılan zamanın daha ilerisinde bir gelecek hayal ediyorsa, bugünkü zamanının büyük bir kısmını yarını düşünmek için harcamalıdır. Geçmişten kopmamak, mevcut zamanı değerlendirmek ve geleceği araştırmak gibi konularla bağlantı kurmak önem taşımaktadır (Kouzes ve Posner, 2012: 113). Geleceği öngörmek eşi benzeri görülmemiş sosyal değişimin olduğu dünyada önemi göz ardı edilmeyecek bir yaklaşım tarzıdır. Geleceğin kesin olarak bilinmesi mümkün olmadığından kurumlar hedeflerini ve olasılıklarını belirleyerek farkındalıklarını arttırabilirler (Lashway, 1997).

Bu bilgiler ışığında kurumsal vizyon belirlenirken bu üç zaman algısının göz ardı edilmemesi gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. Kurumların, yönetimlerin ya da bireylerin başarılı vizyonlar ortaya koymaları ancak geçmişlerinden ders çıkararak, mevcut zamanı ve çevresinde yaşananları iyi değerlendirerek ve geleceğe odaklanarak mümkün olabilmektedir. Aksi takdirde; geçmiş, şu an ve gelecek bir bütün olarak düşünülmediğinde ortaya konulan vizyon da temelsiz olacağından kurumun başarılı olma ihtimali de zayıf olacaktır.

1.2. Kurumsal İmaj ve Algı

Kurumsal imaj; toplumun, hizmet alanların, rakiplerin ve diğer kurumların bir kurumla ilgili sahip oldukları izlenimleri ve vizyonun görünen yüzüdür (Gülsoy,

1998:196; Dinçer, 1998: 6-7). Kurumun içeriden ve dışarıdan nasıl algılandığının görüntüsü olan imaj, kurumun toplum ile olan ilişkilerinin gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Toplumun kurumun hizmetlerinden ne kadar faydalandığı kurumun imajını etkilemektedir (Uyar, 2003: 22). Kurumsal imaj, kurumun faaliyetlerine başladığı günden itibaren sunduğu hizmetlerin kalitesi, başarıları, çalışanlar arasındaki iletişimi, çevre duyarlılığı ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirme derecesi gibi farklı unsurların birleşiminden oluşmaktadır (Bolat, 2006: 27). Bu bağlamda kurumlar; toplum tarafından güvenilir, şeffaf, dürüst, sosyal sorumluluğunu yerine getiren ve onların çıkarları doğrultusunda hareket eden bir imaj çizdiklerinde özellikle kriz dönemlerini toplumdan destek alarak atlatmak konusunda oldukça şanslı olacaklardır (Uyar, 2003: 22). Toplumun kamu hizmetlerinden gördüğü fayda ya da zarar kurum hakkında sahip oldukları imajı etkileyen önemli değerlendirme kriterlerinden biridir. Toplumda algılanan imajın kurumlar açısından öneminin daha iyi anlaşılabilmesi için bir örnek verilebilir. Sistem içerisinde insanlar günlük hayatlarına devam ederken değişik şekillerde farklı kurumlarla muhatap olmaktadırlar. Bu sayede insanlar kurumlar hakkında bir takım algılara sahip olabilmekte ve kafalarında bir imaj oluşturmaktadır (Lemmink ve Schuijf, 2003: 10). Bu bağlantılar sonucunda olumsuz bir imaja sahip olan kurumlarda toplumun çıkarına olacak bir gelişme söz konusu olduğunda bile insanlar muhalefet ederek direnç gösterebilirler. Olumlu bir imaja sahip olan ve toplumun desteğini alan kurumların kat ettiği ilerleme de daha hızlı olacaktır.

Bir kurumun başarıyı yakalayabilmesi için iyi bir alt yapı, iç imaj, dış imaj ve soyut imajdan oluşan dört temel unsurun oluşturulması gerekmektedir (Gee, 1995: 16-17).

Howard'a (1998: 45) göre kurumsal imajı oluşturmanın ilk ve önemli aşamalarından bir tanesi olan alt yapı oluşturmak kurumda gerekli olan değişimleri gerçekleştirmek ve oluşturulacak imajı etkili bir temel üzerine kurmak ile ifade edilebilir. Uygun bir alt yapı oluşturmadan gelişigüzel yapılacak olan imaj çalışmaları kısa vadede olumlu sonuçlar verse de kalıcı olmayacağından vakit kaybına sebep olabilmektedir. Bu kapsamda oluşturulacak kurum imajının uzun vadeli istenen sonuçlar elde edilebilmesi için kurumun gerçeklerini yansıtması ve

sağlam bir temele oturtulması gerekmektedir. Uzun vadede olumlu sonuçlar getirmesi beklenen imajın, kurumsal gerçekliğe ve dönemin şartlarına uygun olması önemlidir. Bu bağlamda kurumun iyi bir vizyon ve görev tanımı yapabilmeleri sağlam bir alt yapı oluşturmalarından geçmektedir.

Kurum imajının ikinci unsuru olarak ele alınan iç imaj ise kurumun önemli paydaşlarından biri olan çalışanların, kendi çalıştıkları kurumla ilgili olarak sahip oldukları algılarını ifade etmektedir. Kurum çalışanlarının kendi kurumlarının imajına ilişkin algıları onların performanslarına ve motivasyonlarına önemli bir etki oluşturacaktır (Küçük ve Bayuk, 2007: 801). Kurum iç imajının içerden olumlu olarak algılanmadığı durumlarda ise verimsiz bir iş ortamı doğacak ve bu algı kurumun dış imajının oluşturulmasında olumsuz bir rol oynayacaktır. Bu sebeple kurumun imajının çalışanlar tarafından benimsenmesi, çalışanların kurumla bütünleşmeleri açısından önem arz etmektedir. Çalışanların kendi kurumları ile ilgili sahip olduğu olumlu düşünceler performanslarını da etkileyecektir. Kurum çalışanlarının olumlu düşünceye sahip olduğu durumlarda dış çevresi de etkilenecek ve kurumun genel imajının oluşturulmasına da katkıda sağlayacaktır (Ural, 2002: 244).

Dış imajı oluşturmak güçlü bir kurum imajı oluşturmanın üçüncü temel unsurunu oluşturmaktadır (Dutton vd. 1994: 249). Dış imajın oluşturulması tek başına kurumun imajını etkileyen bir unsur olmasına rağmen aynı zamanda iç imajı etkileme potansiyeline sahiptir. Bu sebeple dış imajın oluşturulması iç imajın oluşturulması kadar üzerinde durulması gereken bir unsurdur.

Dış imajın oluşmasına katkı sağlayan unsurlardan biri olarak somut imaj, kurumun tanıtımında rol oynayan tüm görselleri içermektedir. Bu görseller kurumun logosundan, yerleşim yerine, bina yapısına ve ofis mimarisine kadar olan her şeyi kapsamaktadır (Gürel, 2010: 18). Bu çerçevede dış imaj, kurumun toplumdaki ilk imajının oluşmasında etkili olan en önemli ve etkili malzemedir. Görsel özellikler dışında dış imajın oluşmasında etkili olan diğer faktörlerin başında medya gelmektedir. Medya, toplumun en kolay ve en hızlı bilgi edindikleri bir iletişim aracı olduğundan medya aracılığı ile kurum hakkında öğrenilen bilgiler, olumlu ya da olumsuz imajın oluşmasında etkili olabilmektedir. Bu sebeple kurumlar imaj

oluştururken kamu yararına olabilecek çalışmaları doğru tanıtarak halkın güvenini kazanma yolu ile olumlu bir imaj oluşturabilirler. Kurum ile ilgili haberlerin medya aracılığı ile hızlı ve doğru bir şekilde aktarılması konusunda hassas davranılması olumlu bir imaj oluşturma sürecinde fayda sağlayabilir (Gürel, 2010: 20). Hedeflenen kitlelerin duygularını ve tecrübelerini içeren soyut imaj ise kurumun toplum ile duygusal bağ kurmasına imkân tanımaktadır (Güzelcik, 1999; Çakmak, 2008: 31-32).

Bu bilgiler ışığında kurumun vizyon ve misyon tanımlarının yapılması kurumsal imaj için gerekli olan kurum alt yapısının gerçekleşmesine olanak sağlayacaktır. Öncelikle kurumsal vizyon ve misyonunun oluşturulması, çalışanlar tarafından benimsenmesi; sonrasında kurum dışında olumlu bir imaja sahip olmayı amaç edinen dış imajın oluşturulması gerekmektedir. Bu aşamadan sonra kurum imajının dış çevreye doğru yansıtılması için kurum çalışanları tarafından vizyonun doğru bir şekilde algılanması, kurum ile çalışanlar arasında bütünleşmenin sağlanmasını içeren iç imajın oluşturulması ve son olarak ise hedef kitlenin duygularını içeren soyut imajın belirlenmesi gerekmektedir (Çerik ve Erkmen, 2006). Kurumun sahip olduğu vizyonu, misyonu, stratejileri ve değerleri kurum imajı sayesinde dış çevreye aktarılmaktadır. Kurumun imaj ve algısı için gerekli olan temel zemin kurumsal vizyon tarafından oluşturulmaktadır. Sonraki aşama ise oluşturulan vizyonun hem kurum içinde hem de kurum dışında en doğru şekilde algılanmasına yönelik yapılacak olan çalışmalardır.

1.3. Kamu Yönetiminde Kurumsal Vizyon, İmaj ve Algı

Kurumsal vizyon, imaj ve algı kavramları ayrıntılı bir şekilde analiz edildikten sonra kamu yönetiminde etkilerini değerlendirmek çalışmanın daha iyi kavranabilmesi için önem arz etmektedir. Böylece çalışmanın temel amacını oluşturan Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu değerlendirmek için zemin oluşturulacaktır.

Her sistem çeşitli unsurlardan meydana geldiğinden kamu yönetimi sistemi de "*halk", "kamu kurumları","kamu politikası", "norm düzeni", "mali kaynaklar*" ve *"kamu görevlileri*" olmak üzere altı unsurdan oluşmaktadır. Halk; ülkede yaşayan

insanlardan, siyasi liderlerden, siyasi parti, dernek ve yürütme organı üyeleri gibi örgütlenmiş farklı gruplardan oluşmaktadır. Yönetim hizmetlerini yürüten merkezi eleman olan kamu kurumları, kamu yönetimindeki örgütsel yapıyı ifade etmektedir. Devlet, faaliyetlerini amaçları doğrultusunda kamu kurumları aracılığı ile yerine getirir. Kamu politikaları, toplumsal sorunların belirlenmesi ve bunlara çözüm yollarının geliştirilmesini içermektedir. Sistem içerisinde kamu politikaları, yönetimdeki otoriteler tarafından yapılmaktadır. Norm düzeni ülkedeki anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik ve idari kararlardan meydana gelmekte ve kamu yönetimi sisteminin yapısını düzenlemekte ve yönlendirmektedir. Mali kaynak, kamu yönetimi sisteminde büyük ölçüde vergilerden sağlanmaktadır. Kamu yönetimin son unsuru ise niteliği ve deneyimi ile kamu yönetiminin performansına etki eden kamu görevlileridir (Eryılmaz, 2014). Kamu yönetimi sisteminin bu unsurları birbirlerinden tam anlamı ile bağımsız değillerdir. Aralarında karşılıklı bağımlılık ve uyum vardır. Kamu yönetiminin bu karmaşık yapısı kamu yönetiminin geleceğine ilişkin değerlendirmelerin yapılmasını da zorlaştırdığından çok boyutlu düşünülmesini gerektirmektedir. Bu sebeple kamu yönetimini ilgilendiren meselelere yaklaşımdaki temel sorun karmaşık hale gelen kurumlara sistemsel bir bakış açısı ile yaklaşılmamasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade büyük resmi görmeye çalışmak gibi bir yaklaşıma sahip olunamaması, meselelerin derinliğine inme ya da başka diğer olayların etkilenme ihtimalini gözden kaçırmaya sebep olmaktadır. Sistem yaklaşımı, sistemin bu öğeleri arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkilerin sistemin işleyişine olan etkisini anlamamıza yardımcı olabilecektir (Erimi, 2017: 23; Ergun ve Polatoğlu, 1988).

Kamu yönetimi, sahip olduğu bu unsurlar ile bir toplumun büyük ölçüde birbirileri ile çelişki halindeki sorunlarla mücadele ettiği ve kamu hizmetlerini yürütmeye çalıştığı bir sistem olarak görülebilir. Toplumların genişlemesi ile işlevsel ve yapısal olarak büyüyen devlet içerisimde kurumlar da değişmekte daha karmaşık hale gelmektedir (Eryılmaz, 2014: 9). Değişimin kaçınılmaz olması sistemlerin bu değişimleri kendilerine entegre etme noktasında sistemsel bir yaklaşımda çalışmalarını gerektirmektedir. Easton'un sistem yaklaşımında belirttiği gibi değişim, tüm sistemlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için zorunlu olmaktadır. Değişim, tüm

sistemlerin analiz edilmesi ile diğer bir ifade ile sistemi oluşturan unsurların ve bunlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi ile ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 1976). Bu kapsamda değişim; sistem, yapı ve ilişkilerin yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Özellikle insan ilişkilerini etkileyen bu değişim süreci, kurumsal, devlet ilişkileri, yönetim süreç ve tekniklerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 1980'lerden itibaren meydana gelen gelişmeler kamu yönetimi sistemini ve bünyesinde barındırdığı tüm alt sistemlerin değişimine ve dönüşümüne sebep olmuştur (Hotar, 2017: 531). Değişim süreci ile insanların, her türlü bilgiye kolayca ulaşabilme imkânına sahip olması, vatandaşın kamu kurumları üzerindeki beklentilerini de arttırmıştır. Şeffaflık, hızla değişen dünyada kamu kurumları içinde en önemli kavramlardan biri haline gelmiştir. Bu sebeple topluma sunulacak hizmetleri, kaliteli, verimli ve etkin bir şekilde sunmaya imkân verecek yöntem ve stratejilerin formüle edilmesi, şeffaflığın sağlanması, vatandaş odaklı, katılımcı ve hesap verebilir bir yönetim anlayışının oluşturulması günümüz kamu kurumlarının en temel amaçlarından biri haline gelmiştir. Bu amacı benimseyen ve gerçekleştirmek isteyen tüm kurumların vizyon sahibi liderlere olan ihtiyacı zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda sınırların ortadan kalkması ile sürekli değişen koşullarda oluşan yeni düzen kamu yönetiminin yeniden yapılanma ve yenilenme sürecini hızlandırmıştır. Dünyada meydana gelen değişim ve dönüşümden payını alan kamu yönetimi sistemleri kendilerine yön vermeye çalışırken; diğer taraftan da kendi sisteminde meydana gelen krizlere karşı savunma mekanizmasını geliştirmeye çalışmaktadır. Geleceğe daha güvenle bakmak isteyen sistemlerin, mevcut durumları da başarılı bir şekilde yöneterek yeni oluşan düzene ayak uydurmaları ancak etkili kurumsal vizyon sahibi olmak ile mümkün olabilmektedir. Nitekim vizyon sahibi olmanın bir zorunluluk olduğuna yasal düzenlemelerde de yer almaktadır. 5018 sayılı kanunda yer verilen düzenleme şu şekildedir:

> "*Kamu idareleri; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar"* (Resmi Gazete, 2003).

Kanunda belirtilen koşulların sağlanması ile birlikte kurumlar misyon, vizyon, strateji ve amaç ifalerini kullanarak faaliyetlerine ilişkin bir çerçeve çizme sureti ile hem sisteme uyum sağlayacak hem de hedeflere ulaşma yolunda önemli bir aşama katetmiş olacaktır. Aksi takdirde uzun dönemli stratejisi ve vizyonu olmayan kurumlar, nereye gittikleri konusunda bir yol haritasına sahip olmayacaklarından hata yapmaya da eğilimli olacaklardır (Nut ve Backoff, 1992: 55). Aynı zamanda vizyonu olmayan kurumlar değişime yön veren değil değişimin etkileri ile mücadele edemeyen bir konuma düşebilirler. Bu noktada kamu kurumları için vizyonun en temel fonksiyonu sistemsel bir yaklaşımla kuruma ilişkin gelecek tasviri yaparak, buna ilişkin kararlar alınması, hedefler ortaya konulması, yöntem belirlenmesi ve bir yol haritası çizilmesidir (Dinçer, 1998: 27). Kurumsal vizyon, kamu yönetimi sistemlerinin değişen koşullara ayak uydurma ve geleceğine yön verilmesi tartışmalarında önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu yönetimi sisteminde meydana gelen değişikliklerden etkilenen tüm alt sistemler için kurumsal vizyon bir zorunluluk haline gelmiştir. Nitekim toplumsal, siyasal, kültürel ve uluslararası dinamikler göz önüne alındığında sistemlerin ve alt sistemlerin Geleceğimiz nedir? Hedefimiz nedir? ve İç ve dış çevremiz nedir? sorularını cevaplamaya çalışması (Hotar, 2017: 532) sistemi bir bütün halinde sahip oldukları iç ve dış dinamikleri iyi kavrayarak geleceklerine ilişkin kapsamlı bir kurumsal vizyon oluşturma zorunluluğu ile karşı karşıya getirmektedir. Daha önce belirtildiği gibi kurumun kendini tanımlamasının ve kalıcı olmasının bir aracı olan vizyon sayesinde kurumlar ne olup ne olmadıklarını ifade ederek sistem içerisinde kendilerine bir yer edinmeye çalışırlar. Kurumun uzun dönemli hedefleri belli olduğu durumlarda çalışanlar da bu hedeflere ulaşmak için istekli çalışacak, yetersiz hissettiği durumlarda ise kendini geliştirme zorunluluğu duyacaktır (Fidan, 1999: 202).Vizyon, kurumların gerçekten neyin önemli olduğu konusuna odaklanmalarını sağlarken kurumun varoluş amacının özünü yansıtan önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Kurumlar, toplumu geliştirmek için yapılacaklarının neler olduğunu iyi bilmelerine rağmen, meydana gelen sorunlarla mücadele ederken gözden kaçırabilmektedirler. Bu sebeple vizyon kurumda çalışanlara günlük işleri yürütürken önemli olanın ne olduğunu hatırlatan bir araç olarak görülmektedir (Doğan, 2002). Kurumların başarılı ve etkin olabilmelerinin yolu kurumun tamamı

tarafından paylaşıldığı ve yol haritasının doğru bir şekilde belirlendiği vizyondan geçmektedir. Kurum çalışanları tarafından paylaşılan bir vizyon olmadığında kurumun iç ve dış imajı da etkilenecektir (Gürel, 2010).

Tanınırlılığı ve görünürlülüğü arttıran önemli bir faktör olan imaj sayesinde kurumlar iç ve dış çevreye karşı kendinlerini ifade etme imkânı bulmakta ve neden var olduklarını ve ne yapmak istediklerini açıklayabilmektedirler (Howard, 1998; Gürel, 2010: 12-13). Kurumlar, toplumun tüm kesimleri tarafından nasıl algılandığını önemsemekte, buna karşılık nasıl bir imaja sahip olması gerektiğini belirlemektedir. Bu bağlamda değişen dünya şartlarında kamu kurumları topluma kendilerini doğru anlatma ve tanıtma ihtiyacını her zamankinden daha fazla hissetmektedir.

Bu bilgiler ışığında kamu kurumları etkili bir vizyona sahip olmadıklarında kurumun geleceğini belirleyen somut hedeflerin belirlenmesi mümkün olmayabilir. Kurumun stratejik planında yazılan amaçlar ise uygulamadan uzak, sadece prosedür amaçlı kağıt üstünde kalacaktır. Özellikle kamu yönetimlerinin en temel sorun alanlarından birisi, kağıt üzerinde misyonun ve vizyonun eksiksiz bir şekilde hazırlanmasına rağmen uygulamaya gelince yetersiz kalınmasıdır Bu sebeple kurumların vizyon ve imajlarının belirlenerek doğru bir şekilde aktarılması kamu kurumlarının geleceğe ilişkin tespit yapabilmesi konusunda etkili olacaktır (Durna ve Eren, 2002:60-61; Kutlu, 2012: 92). Bu bağlamda kurumsal bir vizyonun oluşturulmasının kamu kurumlarına en önemli faydaları; kurumların stratejileri konusunda tercih yapmasına, amaç ve hedeflere rehberlik etmesine, yönetici ve çalışanların motivasyonunun sağlanmasına imkân vermesidir (Dinçer, 1998: 27). Kurumun ruhuna uygun bir şekilde belirlenen vizyonlar, kurumun değişen şartlara karşı daha kararlı bir duruş sergilemesine imkân vermektedir.

Vizyon, imaj ve algı kavramları ile kurumlar uzun dönemli politikalarını ortaya koyma, yürütme ve değişime ayak uydurabilme imkânı bulabilirken; liderler de sistem içerisinde kendini ifade etmeye ve süreklilik kazanmaya çalışmaktadır. Kamu yönetiminin vizyonunun oluşturulmasında yürütme organı önemli bir etkiye sahiptir. Çalışmanın bu kısmında yürütmenin başı olan, devlet organlarının birbiri ile ahenkli çalışmasını gözeten ve kamu yönetimi sisteminde alt sistem olarak ele alınan Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunun analizi yapılacaktır.

1.4. Liderlik ve Dönüştürücü Liderliğin Fonksiyonları

Çalışmanın bir çok yerinde vurgulandığı gibi kamu yönetiminde meydana gelen değişim ve dönüşüm sürecinin yönetilebilmesi meselesi vizyon kavramını olduğu kadar liderlik kavramının da önemini önemli ölçüde arttırmıştır. Yaşanan değişim sürecinin alışılmış liderlik davranışlarıyla yönetilmesinin oldukça zor olması dönüştürücü liderlik anlayışının yaygınlaşmasını sağlamıştır (Cömert, 2004). Dönüştürücü liderlik kavramının ayrıntılarına geçmeden önce liderlik kavramına ve özelliklerine yer vermek karşılaştırma yapabilmek açısından faydalı olabilecektir.

Liderlik; psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi ve yönetim bilimi alanlarının ortak inceleme konularından biri olmasına rağmen liderliğin ne anlama geldiğine ilişkin ortak bir görüş birliği olduğunu söylemek oldukça zordur. Bakış açılarındaki farklılık liderlik tanımlarında da ortak bir algının oluşmasını zorlaştırmaktadır (Barlı, 2008: 363). Bu kapsamda bakıldığında liderlik, İmrek'e (2004) göre insanları hayal ettikleri hedefleri gerçekleştirmeleri için etkileyerek bir araya getirme sanatıdır. Koçel (2013: 569) tarafından liderlik, "belirli koşullar altında belirli kişisel amaçları ve grup amaçlarını gerçekleştirmek üzere, bir kimsenin başkalarının faaliyetlerini etkilemesi ve yönlendirmesi süreci" olarak tanımlanmaktadır. Bridge'e (2003) göre liderlik, ekip üyelerinin işe, ortak bir amaca yönelik çalışmalarını etkileme ve yöneltme becerisidir. Başarılı ve başarısız kurumlar arasında en belirgin farkın, kurumdaki liderliğin ve yönetim kalitesinin etkinliğinde kaynaklandığı yapılan araştırmalarda ortaya konmaktadır. Toplumlar, kendilerine rehberlik eden, yol gösteren kişiler sayesinde ülkelerinin gelişimine ya da yine bu kişiler sayesinde ülkelerinin gerilemesine, tarih sahnesinden yok olmasına şahit olmuşlardır. Topluma yön veren ve gelişimine katkı sağlayan dinamikler başarılı liderler sayesinde gerçekleşebilmektedir (Ergezer, 1992: 5). Bu çerçevede liderler insanlara enerji vererek harekete geçirir. İnsanları ve kurumları asla daha önce sahip olmadıkları yerlere götürür. Liderlik bir heves değildir ve liderlik dürtüsü hiçbir zaman yok olmaz. Zaman değişir, sorunlar, değişir, teknolojiler ve insanlar değişir. Ancak liderlik devam eder. Bu değişim ortamında kurumlar, toplumlar, çalışanlar adım atmak ve görev almak için yol gösterici insanlara ihtiyaç duyarlar. Değişim liderlerin uzmanlık alanıdır. Liderler insanlara farklı şeyler yapma, belirsiz olanlara karşı

mücadele etme ve daha iyi bir geleceğin buğulu görüntüsüne direnme konusunda ilham verir. Lider olmaksızın, mevcut sorunları çözmek ve hayal edilemeyen fırsatları gerçekleştirmek için gerekli olan olağanüstü çabalar olmayacaktır. Bir mimar bir plan çizdiğinde ya da bir mühendis bir model oluşturduğunda, herhangi bir projeye başlamadan önce sonuçların neye benzemesi gerektiğine dair net bir görüşe sahip olması gerekir. Liderler, heyecan verici ve büyüleyici olasılıkları hayal ederek geleceğin resmini çizerler. Bir şeyleri gerçekleştirmek, bir şeylerin şeklini değiştirmek ve daha önce hiç kimsenin yaratmadığı bir şey ortaya koymak liderlerin odak noktasıdır. Geleceği hayal ederken geçmişe götüren tarihten kopuk olmamak yani geçmiş ile bağ kurmak da gerekmektedir (Kouzes and Posner, 2012: 1).

Bu tanımlarla çizilen çerçeve, liderlik özellikleri hakkında fikir verebilmektedir. 1987 yılından itibaren liderlerin özelliklerine ilişkin araştırmalar yapılmaktadır (Bolat, 2010). Yapılan araştırmaların sonuçlarında liderliğin dört temel yaygın özelliği olduğu açıklanmıştır. Kousez ve Posner tarafından bu özellikler dürüst, vizyon sahibi, ilham verici ve becerikli olmak olarak ifade edilmiştir (Kouzes and Posner, 2012). Bu dört temel özellik arasında yer alan ve çalışma açısından da ayrı bir öneme sahip olan vizyon kavramının dönüştürücü liderliğin en önemli öğelerinden biri olduğu söylenebilir. Dönüştürücü lider olmanın önemli bir koşulu, vizyon sahibi olmaktan ve bu vizyonun paylaşılmasından geçmektedir (Eren, 1998: 369). Liderin sahip olduğu vizyon ortak bir vizyon haline getirildiğinde ancak kurum içerisinde ileri düzeyde işbirliği sağlanabilecektir (Çelik, 469). Bu kapsamda dönüştürücü liderlikte çalışanlara bir vizyon kazandırarak kurum içerisinde yeniliğe ve değişime olan ihtiyacı aktarmak ve onlara motivasyon sağlamak oldukça önemlidir. Bu sayede sağlanan motivasyon çalışanların özgün ve yaratıcı çalışmalar ortaya koymalarına imkan sağlayabilmektedir (Eren, 1998: 369; Koçel, 2014: 696). Dönüştürücü liderlik, ilk olarak 1978'de James McGregor Burns tarafından kavramsallaştırılmıştır. Tek başına bir liderlik türü olduğu söylenemeyen dönüştürücü liderlik, diğer liderlik şekillerine eklenebilecek bir yetenekler bütünü olarak ifade edilebilir (Avolio vd., 1991: 10).

Burns'e göre (1978) dönüştürücü liderler, bir halkın kucaklaştığı, yüce ve kalıcı ilkelerini belirleyen kamu değerini tanımlar. Bu değerler, anayasaların ve

yasaların ardındaki fikirleri ve yorumları şekillendirirler. Bu çerçevede dönüştürücü liderlikte, liderin takipçilerinin inanç, değer ve ihtiyaçlarını değiştirmesi ve belirlenen vizyon doğrultusunda birlikte hareket etmeleri esastır (Gümüşlüoğlu, 2009:38).

Dönüştürücü liderlik sahip olunan vizyonu gerçekleştirebilmek için kurum içerinde yetkilendirme, güçlendirme ve dağıttığı yetkiyi ve gücü eylem birliğine dönüştürme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede vizyon, iletişim, kararlılık, bağlılık, yoğunlaşma, yetkilendirme, güçlendirme, örgütsel öğrenme olanakları sağlamak dönüştürücü liderliğin temel öğelerindendir (Erçetin, 2000: 60). Lider, kimsenin görmediği fırsatları yakalayarak kurumun yeni bir geleceğe ulaşabilmenin nasıl gerçekleşeceğine dair bir yön belirleme (Bender, 2006: 110; Looss, 1995: 8) misyonuna sahip olduğu için vizyonu ile kurumun yaşanan değişimlerden olumlu ölçüde pay almasında etkili rol oynar. Bu sebeple vizyon liderler için, vizyon sahibi liderler de kurumların başarılı olması açısından önemlidir. Lider ve çalışanlar gidilen yol ile ilgili bir bilgiye sahip değillerse liderlik kavramı da anlamını yitirmektedir (Blanchard ve Stoner, 2004: 22).

Dönüştürücü liderler kurumların misyonlarında, stratejilerinde, etkinlik ve işlevleri ile ilgili süreçlerinde farklılıklar ve değişimler yapmak suretiyle çalışanları etkileyen, takipçilerini yeniliğin ve reformun gereğine inandırarak değişim yaptıran kimselerdir (Cömert, 2005: 4-5). Bu çerçevede vizyon, misyon ve değerler ile ilgili olan liderlik, kurumlarda sağlam bir örgüt iklimi yaratmak, krizlerle baş etmek, çalışanların motivasyonlarını arttırmak ve kurumu bir adım ileri taşıyabilmek için etkili bir yönetme becerisidir. Liderler, kurumun değerlerine ve sahip olduğu misyona göre kurumu yönlendirebilecek vizyon geliştirmelidir. Liderlik anlayışı, liderlerin kendileri ve kurumları için parlak bir gelecek vizyonu ortaya koymalarını gerektirmektedir. Bu kapsamda dönüştürücü liderler; geleceği görebilen, yönlendirebilen, kurumda değişim yaratabilen, kararlı, güvenilir ve sahip olduğu vizyonu tüm çalışanlar ile paylaşabilen özelliğe sahiptir. Lider sistemsel bir bakış açısı ile kurumu hem bir bütün olarak hem de bütünün parçaları arasındaki ilişkiyi görebilmelidir (Bridge, 2003). Bu bağlamda sistem yaklaşımı çerçevesinde bakıldığında kamu kurumları çevre ile etkileşim içerisinde olan açık bir sistem

yapısına sahip olduklarından liderlerde sistem içerisinde sahip oldukları roller ile değişime direnç gösteren zihniyete karşı mücadele ederek sistemi dönüştürme vizyonuna sahip olabilmelidir. Dönüştürücü liderlerin fonksiyonu da burada anlam kazanmaktadır. Gerçekçi ve ulaşılabilir bir vizyon belirleyerek her zaman değişime açık olmak dönüştürücü liderlerin en önemli fonksiyonu olduğu söylenebilir. Etkili bir dönüştürücü liderlikte temel mesele, mevcut sistemi değişmeden kullanmaktan ziyade, yeni bir sistem dizaynıdır. Bu anlayışla yürütülen liderlik, sistem içerisinde iç ve dış çevre baskılarına ve istemlerine yanıt verebilecek değiştirme yeteneğini gösterir (Cömert, 2004: 8). Bu bağlamda dönüştürücü liderlikte, zorlayıcı dış çevre faktörleri karşısında kurumun ayakta kalabilmesi için örgütü yeniden yaratma misyonunun liderler tarafından üstlenilmesi söz konusudur (Smith vd., 2004: 86).

Dönüştürücü liderler birlikte çalıştıklarının amaç ve değerlerini geliştirip, değiştirerek şekillendirirler. Bu kapsamda, bir vizyon yaratmak ve bu vizyonu yukarıdan aşağıya tüm paydaşların katılımı ile gerçekleştirmek, günün koşullarına göre uygun köklü değişimleri teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda sağlayarak yeniden yapılanma temeline dayalı bir yönetim sürecini yerine getirmeye çalışmak dönüştürücü liderlerin temel fonksiyonlarıdır (Tetik, 2014: 277). Dönüştürücü liderlerin önemli ortak noktası, dönüşümü gerçekleştirdikten sonra değişimin kurumsallaşması konusunda ortaya koydukları çabalardır. Dönüşümün kurum kültürünün kaçınılmaz bir öğesi olmasından dolayı her zaman yeniliğe ve yaratıcılığa açık bir kültürün oluşturulması için gayret gösterirler (Gümüşlüoğlu, 2014: 39).

Bu analiz çerçevesi değişim ve dönüşümün kaçınılmaz olduğu dünyada, zorluklar ile mücadele edebilen, yenilikçi, geleceği öngörebilen, vizyon sahibi kısaca dönüştürücü liderlik özelliği taşıyan liderlere ihtiyacın büyük ölçüde arttığını göstermektedir.

1.5. Bir Alt Sistem Olarak Cumhurbaşkanlığı Makamının Vizyonu

Kamu yönetimi sistemi içerisindeki alt sistemlerin vizyonları, birbirini tamamladığında ve bir bütün halinde düşünüldüğünde birbiri ile uyumlu bir ilişki ağına sahip olmaktadır. Bu bağlamda kamu yönetimi sistemi içerisindeki alt sistemlerin her birinin sahip olduğu bakış açısı ile vizyonlarınının belirlenmesi,

bunların karşılaştırılması ve bütünleştirilmesi ile sistemin genelinin vizyonu çizilebilecektir (Kimura vd, 2017: 9). Çalışmada kamu yönetimi sistemi içerisindeki alt sistemlerden biri olarak kabul edilen Cumhurbaşkanlığı makamında oturan liderin vizyon sahibi olması sistemin genelinin ve sistemdeki diğer kurumların vizyon sahibi olmasına örnek olabilir.

Anayasa, siyasal sistem içerisinde iktidarların yapısını, yetkilerini, sorumluluklarını, vatandaşlarla olan bağlarını belirleyen ve sınırlarını çizen kurallar bütünüdür. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti anayasası kamu yönetimi sisteminin sınırlarını çizen ve düzenleyen temel metindir. Cumhurbaşkanına verilen görev ve yetkiler, kamu yönetiminde yürütmenin başındaki en üst makam olan Cumhurbaşkanlığı makamının sınırlarını belirlemektedir (Dinçkol, 2004: 76; Oktay, 1998: 9). Konumuz özelinde bakıldığında Cumhurbaşkanlığı makamına anayasalarda yetki ve görev sınırlarının nasıl çizildiği, ne koşullarda bu anayasaların oluşturulduğu ve dönemin Cumhurbaşkanları tarafından nasıl yön verilmeye çalışıldığının önemi büyüktür (Oktay, 1998: 9). 1982 Anayasasının 104. maddesinde devletin başı olarak ifade edilen Cumhurbaşkanının, Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil etmek, anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetmek gibi bir takım siyasal nitelikte görevleri vardır(Md.104). Sahip olduğu bu siyasi niteliği ile Cumhurbaşkanlığı makamının, Türkiye birliğini temsil eden en önemli unsur olduğu söylenebilir. Siyasal sistem içerisinde Cumhurbaşkanlığı makamı çıkartıldığından birliğin temsiliyeti de önem kaybedecektir. Kamu yönetimi sisteminde alt sistem olan Cumhurbaşkanlığı makamı sadece Türkiye Cumhuriyetini temsil etmediği makamın en önemli imajlarından biri olan Cumhurbaşkanlığı forsundan da açıkça anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı makamı tarihteki 16 Türk topluluklarını, Türk birliğini ve Türkiye Cumhuriyetini temsil etmektedir. Bu bağlamda forsta yer alan güneş; Türkiye Cumhuriyetini, 16 yıldız ise; 16 büyük Türk imparatorluğunu simgelemektedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2012). Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamı, sahip olduğu tarihsel imajının gerekliliklerinin bilincinde sadece Türkiye Cumhuriyetini değil 16 Türk imparatorluğunu da temsil etme sorumluluğuna sahip

olmalıdır. Bu bağlamda Türk birliğini temsil etme Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu en önemli vizyonlardan biri olarak görülebilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyon ve imajlar kadar makamda oturan şahsın imajı ve vizyonu da önem taşımaktadır. Makamı dolduran şahsın vizyonu ve imajı makamın vizyonunu olumlu ya da olumsuz etkileyebilme potansiyeline sahip olmaktadır. Özellikle değişimlerin hızla yaşandığı dünyada tüm kavramların yeniden tanımlanması ile insan ilişkilerinin de önemini artması liderlerin, hiç görmedikleri ve seslerini duymadıkları hatta farklı dil konuşan toplumları etkilemelerini gerektirmektedir. Cumhurbaşkanları sahip oldukları etkin imaj ve vizyonları sayesinde hem ülke içinde hem de ülke sınırları dışında kitlelere kendini tanıtmayı ve seçmen kitlesinin algılarını etkilemeye çalışırlar (Göka, 2017; 252). Bu bağlamda kişisel vizyon; kişinin kendi kendini değerlendirmesini, zayıf ve güçlü yönlerini sorgulamasını, sistem içerisinde gerçekleştirilmek istediklerinin tanımlanmasını ve lider olarak neyi kanıtlamaya çalışıldığının ortaya konulmasını içerir. Bu kapsamda liderin sahip olduğu güçlü yönlerini belirlemesi, cesaretini ve kendine olan güvenini ortaya koyarken; zayıf yönlerinin farkında olması ise eksik olduğunu düşündüğü konularda kendini geliştirmeye teşvik edebilecektir (Erçetin, 2000: 100; Göka, 2017; 252).

Anayasada sınırları belirlenen görev ve yekilerini etkin bir şekilde kullanan, halk ile iyi ilişkiler kuran, etkili hizmet sunan, sınırları dışında da ülkeyi temsil edebilen ve sahip olduğu vizyonu ile gerektiğinde insiyatif alabilen liderler toplum tarafından tercih edilmektedir. Aksi taktide toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyen liderlerden desteğin çekilmesi devletin zirvesine olan güvenin sarsılmasına ve iktidarın sonlanmasına neden olabilecektir (Göka, 2017; 253; Dinçkol, 2004: 81). Bu kapsamda Easton'un sistem yaklaşımında belirtildiği gibi liderlerin sahip oldukları destekler, siyasal sistemin sürekliliğinin sağlanabilmesi için önemli bir unsurdur. Cumhurbaşkanının sahip olduğu vizyonu ile ortaya koydukları politikalar, halkın istemleri ile örtüştüğünde destek de kendiliğinden gelebilecektir. Böylece liderler vizyonu ve imajları sayesinde toplum üzerinde etki oluşturabilmekte ve aldıkları destekler sayesinde süreklilik kazanabilmektedir. Cumhurbaşkanının sahip olduğu imaj, siyasal liderlik için önemli veriler sunarken; vatandaşın da nasıl bir

Cumhurbaşkanı istediğinin göz önüne alınması liderlerin destek alabilmesinin ön koşulu olabilir. Yapılan araştırmalar, vatandaşların öncelikle ayrımcılık yapmayan, herkese eşit davranan ve halkın tüm kesiminin Cumhurbaşkanı olan bir lider istediğini göstermektedir (Altaylı, 2014). Liderler için dış görünümden başlayan imaj, davranışlar, düşüncelerin dışa yansıması ve konuşmalar ile şekillenmektedir. Dış görünüş, davranışlar ve konuşmalar gibi daha birçok faktör imajı etkilemekte ve bunlardan bağımsız olarak bir imajın oluşması düşünülememektedir. Bu kapsamda gerek Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu tarihsel imajı gerekse makamda oturan liderin kişisel imajı bir bütün olarak düşünüldüğünde makamın değerini arttırmaktadır. Liderler bu makama değer katarken aynı zamanda halkın temsilcisi olduklarını unutmamalı ve halkın istemlerine karşı duyarlı olmalıdır.

Kotter vizyon sahibi lideri, "Geleceğe yönelik vizyon oluşturarak kendine bir yön çizen, vizyonunu paylaşarak destek alabilen ve ulaşması güç olsa da vizyonu yakalamada oluşabilecek güçlüklerle baş edebilme gücünü ve enerjisini taşıyabilen kişi" olarak tanımlamaktadır (Kotter, 1999: 46). Etkili liderler, insanları ortak bir vizyon etrafında birleştirerek başkalarını harekete geçirirler. Vizyon belirlendikten ve paylaşıldıktan sonra lider, halkın ihtiyaçlarına hizmet etmeye ve onlara cevap vermeye odaklanabilir (Stoner and Blanchard, 2004: 22).

11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Stanford Üniversitesi'nin İş İdaresi Okulu'nda liderlik üzerine yaptığı konuşmada liderlerin özelliklerinden bahsetmiştir. Bu maddeler liderlerin imajına ilişkin önemli ifadeler içermektedir: İlk olarak liderlik, doğuştan bazı özelliklere sahip olması gerektirirken aynı zamanda da değişim sürecinden beslenen bir olgudur. İkinci olarak liderler, zaman içerisinde gerçekleşen değişimleri algılayarak buna adapte olabilme yeteneğine sahip olmalıdır. Lider etkili bir vizyona ve hedeflere sahip olmalı ve bu hedeflere ulaşabilmek için de bir yol çizmelidir. Üçüncü olarak liderler, bilinen en kolay yolu seçmekten ziyade zor olsa bile kendine yeni bir yol seçecek alternatifi oluşturmalıdır. Dördüncü olarak liderler, hem ülke açısından hem de daha iyi bir dünya için iyimser olma özelliğini kaybetmemelidir. Beşinci olarak etkili bir lider toplumu kucaklayabilmeli, onlarla uyum içerisinde olmalı ve istek ve beklentilere cevap verebilmelidir. Altıncı olarak iyi bir lider gerçeklerden uzaklaşmamalı ve değişen şartlara kendini kolayca adapte

edebilmelidir. Yedinci olarak liderler en kritik dönemlerde bile ne kadar zor olsa da yerinde ve zamanında doğru olanı söyleyebilmelidir. Sekizinci olarak liderler sabırlı, açıkgözlü olmalı ve risk alabilmelidir. Dokuzuncu olarak liderler şartlar ne kadar zor olursa olsun umutsuzluğa kapılmamalı aksine kararlı olmalı ve topluma umut verebilmelidir. Onuncu olarak liderler ülkesi ile ilgili eleştirel bakabilmeli ve doğru değerlendirmeler yapabilmelidir. Aynı zamanda kurumlarının eksikliklerini kabul edebilmeli ve buna göre tavır sergileyebilmelidir (Hürriyet Gazetesi, 25 Mayıs 2012).Bu çerçevede lider niteliğine sahip olan kişilerin doğuştan bir takım özellikleri olduğu ve bu özelliklerinde süreç içerisinde dönüşüme uğradığı söylenebilir. Vizyon sahibi olmak, ülke yönetimine ilişkin olumlu düşünmek ve stratejiler üretmek, tüm toplumu kucaklayabilme özverisini göstermek, mevcut şartları iyi değerlendirerek gerçekçi analizler yapabilmek, risk alabilmek ve umutsuzluğa kapılmamak olarak özetlenebilecek lider özellikleri adaylara ve hali hazırda bu makamda oturanlara önemli ipuçları verebilecektir.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde Cumhurbaşkanının sahip olması gereken bir takım özellikler başka bir yazar tarafından şu şekilde belirtilmiştir; :

> "*...Vizyon sahibi olması, bilgi sahibi olması, tutkulu ve fedakâr olması, inançlı, kararlı ve tutarlı olması, örnek teşkil etmesi, güven vermesi, motive etmesi, beklentileri vizyonla bütünleştirmesi, ilham vermesi, gelişim odaklı olması, adalet duygusunun olması, mütevazı olması, iyi bir dinleyici olması, açık iletişim kurması, insanlara karşı duyarlı olması, durumlara karşı duyarlı olması, yenilikçi olması, hızlı ve etkin karar vermesi, esnek olabilmesi, zamanı etkin kullanması, sinerji yaratabilecek takım kurabilmesi"*(Akış, 2004: 62-63)

Belirtilen bu özelliklerin ülkelerin tarihi geçmişlerine ve dünya şartlarına göre değişiklik göstermesi mümkün olabilmektedir. Ancak genel olarak ifade edilebilecek olan bu özelliklerin temelinde çalışma açısından da önemli olan vizyon sahibi olmak yer almaktadır. Ülkenin en üst makamını temsil eden ve birçok kuruma nüfuz etme gücüne sahip olan Cumhurbaşkanının etkili bir vizyona sahip olmadan ülkenin gelişimine yön verecek girişimlerin öncüsü olamayabilir.

Türkiye'de 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesinden bu yana on iki Cumhurbaşkanı ve bir Başkan seçilmiştir. Cumhurbaşkanlarının anayasa ile sınırları çizilen görev ve yetkilerinin yanında görevlerini algılayış şekli, insiyatif kullanma yeteneği ve karakter özellikleri makamın vizyonunu da değiştirebilemekte ve

dönüştürebilmektedir. İkinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınacağı gibi 1982 anayasası kapsamında Recep Tayyip Erdoğan dâhil olmak üzere altı lider Cumhurbaşkanlığı makamını yürütmüştür. 1982 anayasasının güçlü bir Cumhurbaşkanı formüle etmesine rağmen, her bir Cumhurbaşkanının makamı algılayış biçimlerinde farklılıklar makamın vizyonunda da farklılaşmayı beraberinde getirmiştir. Örneğin; Ahmet Necdet Sezer, daha devletçi, kontrollü, pasif ve kuralcı bir anlayışla makamı yürütürken, Erdoğan ise aynı anayasanın kendisine verdiği yetkileri kullanarak daha aktif ve icraatçı bir Cumhurbaşkanlığı anlayışı sergilemiştir. Makamın kurumsal vizyonunu analiz etmemize yardımcı olan bu farklılıklar; Cumhurbaşkanlığı makamında bugün meydana gelen dönüşümün de temel zeminini teşkil etmektedir.

Cumhurbaşkanının Sahip Olması Gereken İmaj Kodları

İkinci bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verileceği gibi 1982 anayasası, Cumhurbaşkanlığı görevini yürütecek olan adayların, kırk yaşını doldurmuş, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip ve yükseköğrenim yapmış Türk vatandaşları arasından en fazla iki kere seçilebilmesini öngörmektedir.

Ancak anayasada belirtilen bu kriterler dışında Türkiye'nin geleneksel siyasi yapısı da göz önünde tutulduğunda Cumhurbaşkanlarının sahip olmaları gereken bir takım vasıflardan bahsedilebilir (Kılıçkaya, 2014).

Halktan Biri Olma

Cumhurbaşkanı, toplumun tamamını temsil eden bir konuma sahip olduğundan; toplumun değerlerini anlamalı, manevi olarak topluma yakın olmalı ve ayrıştırıcı değil birleştirici olmalıdır. Davranışı, duruşu ve konuşma tarzı gibi özellikleri ile halkın kendine yakın hissetmesi liderin benimsenmesini de kolaylaştıracaktır (Sağlam ve Özel, 2009:172; Kılıçkaya, 2014). Liderlerin halktan biri olma özelliğini taşıması seçim sürecinde onları öne çıkaracak ve oy potansiyellerini arttıracaktır. Halktan kopuk bir imaja sahip olan ve elitist tabakaya hitap ettiği düşünülen liderlerin toplumda bir karşılık bulması oldukça zordur. Halk, kendi endişelerini ve sıkıntılarını anlayan ve bunlara çözüm üretebileceğini düşünen bir adayı tercih edecektir.

Sorunları Çözme Kapasitesine Sahip Olma

Sorun çözme kapasitesi, sorunlar daha ortada yokken öngörmeyi ve önleyici müdahaleler ile sorunu çözmeyi gerektirmektedir. Bu noktada anayasada kendisine verilen yetkileri gerektiğinde kullanmak, aktif karar alma yeteneğine haiz olmak ve inisiyatif alarak ülkenin geleceğine ilişkin en doğru kararları verebilmek liderin sahip olması gereken önemli kodlarındandır(Kutlu, 2014c). Lider, özellikle krize dönüşme potansiyeli olan konulara yön vererek ortaya çıkmasına engel olabilmelidir. Böylece alınan doğru kararların topluma etkisi kısa sürede vatandaş tarafından algılanacak ve vatandaş tarafından güven duyulan bir lider imajı gerçekleşmiş olacaktır. Vatandaş, liderin ülkesi için en doğru kararı vereceğinden emin olduğunda kendi güvende hissedecek ve lidere destek verecektir.

Partisi Üzerinde Otoriteye Sahip Olma

Cumhurbaşkanı olabilecek nitelikteki liderlerin imaj kodlarından bir diğeri de partisi üzerinde otoritesini kabul ettirme konusundaki becerisidir. Parti teşkilatlarının seçmenle parti arasında bağ kuran önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Özellikle seçim kampanyaları bir ekip işi olduğundan parti teşkilatını aşağıdan yukarıya organize etme stratejisine sahip, teşkilat çalışmalarını önemseyen ve teşkilat tarafından kabul görmüş bir liderin başarılı olma şansı da yüksek olabilecektir. Liderin kendi teşkilatı tarafından kabul görmesi, onu halkın desteğini alma noktasında daha güçlü olmasını sağlayacaktır. Aksi takdirde partisi tarafından desteklenmeyen liderler tek başına mücadele etmek zorunda kalacak ve başarılı olma şansları da düşük olacaktır.

Güvenilir, Dürüst ve Saygın Olma

Newman'a (2001: 210) göre güvenilirlik, dürüstlük ve saygınlık liderde bulunması gereken en önemli özelliklerdendir. Hemen hemen tüm liderler özellikle seçim kampanyaları sürecinde halkın güvenini kazanmak için çalışmalar yürüterek onların desteğini almaya çalışmaktadır. Bütün liderlerin vermeye çalıştığı mesajlar, güvenilirlik, dürüstlük ve saygınlık gibi değerler üzerine olsa da vatandaş içlerinden en samimi olarak algıladığı adayı tercih etmektedir. Ülkesini temsil etme saygınlığına sahip, vaatleri gerçekten inanılır olan, adalet sahibi ve

kendi çıkarlarından ziyade halkın çıkarlarını ön planda tutan adil liderler ancak başarılı olabilmektedir. Aynı zamanda vaatleri gerçekçi olmayan ve adaletten uzaklaşan bir liderin seçilmesi toplumda devlete olan güveni de sarsabilir.

Fiziksel ve Kişisel Özellikler

Liderlerin sahip oldukları karakterleri, fiziksel özellikleri, karizması, yaşam tarzları, ailesi ile olan bağları ve halka yakınlıkları başarılı olmasını etkileyen önemli imaj kodlarıdır.

Halkı temsil etme yeteneği olan ve toplumun çıkarlarını savunan liderlerin oluşturduğu olumlu imaj, halk tarafından kabul gördüğünde anlam ifade etmektedir. Bu bağlamda halk kendini anlayan hayatın zorluklarının farkında olan ve en azından bunu kolaylaştırmayı amaçlayan bir lideri tercih edebilecektir. Sahip olduğu karakteristik özellikler; hitabet tarzı, iletişim gücü, beden dili ve duruşu, liderin seçilmesi noktasında halkın düşüncelerini etkileyecektir (Sağlam ve Özel, 2009). Özellikle dış görünümü beden dili, giyim tarzı ve seçtiği renkler liderin etkili imaj oluşturmasında önemli bir role sahiptir. Örneğin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a, imajı oluşturulurken kıyafeti, saç şekli ve kilo vermesi gibi birçok değişim yapılması önerilmiştir (Yıldız, 2002: 28).

Cumhurbaşkanlarının ailesi ile olan ilişkileri ve onlarla basında yer almaları da hem gerçeklik imajını ortaya koymakta hem de kendisini takip eden toplumların merakını gidermesi açısından öneme sahip olmaktadır. Böylece korumacı ve aile babası imajına sahip olduğunun açıkça gösterilmesi hedeflenmektedir (Özerkan ve İnceoğlu, 1997: 7).

Kavgacı, güvensiz, korku ve panik içinde hareket eden ve yalan söyleme eğiliminde olan liderlerin başarılı olması mümkün olmayacaktır (Ertan, 2008).

Tecrübeli Olma

Bir ülkeyi iyi yönetmek, tecrübeli olmayı ve aynı zamanda tecrübeli bir teşkilat yapısına sahip olmayı gerektirmektedir. Bu sebeple büyük ölçüde ülkeleri için görevler yürüten ve önemli faaliyetlerde bulunan adaylar halk tarafından tercih edilmektedir (Kılıçkaya, 2014). Siyaset tecrübesi olan, halk tarafından bilinen, ülkesine hizmet etmiş, yönetici pozisyonlarında başarılı olmuş, toplumun

kodlarını bilen, ülkesinin yapısına hâkim ve çalışkan bir teşkilata sahip olma liderleri öne çıkaran önemli özelliklerdendir. Bu sayede liderin tecrübesi temsil ettiği kitleye hem güven verecek hem de tercih edilme olasılığını arttıracaktır.

Devlet Adamı Niteliğine Sahip Olma

Önemli bir diğer imaj kodu olan devlet adamı niteliğine sahip olma; liderin uluslararası alanda duruşunu ve oynadığı rolün etkinliğini, ülkeyi temsil etme kabiliyetini ve diğer liderlerle kurduğu iyi ilişkileri göstermektedir. Dünyadaki hızlı değişim süreci, liderlerin kendi ülkesinin sınırları dışında da aktif olmalarını, ülkesini uluslararası alanda temsil etmelerini ve daha etkin olmalarını gerektirmektedir. Ülkelerini temsil etme konumuna sahip en yetkili makamda olan liderlere önemli görevler düşmektedir. Uluslararası alanda tanınan ve saygı gören bir lider olması ülkesine önemli avantajlar sağlayacağından toplum da böyle bir lider tarafından yönetilmeyi tercih edecektir(Kılıçkaya, 2014).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla yayılması ile vatandaşlar, liderlerin yaptığı ziyaretlerin dış basında yankılarını çok kolay takip ederek uluslararası alanda ülkelerinin nasıl temsil edildiğini ve liderlere duyulan saygınlığı konularında çok rahat bilgi edinebilmektedir. Bu noktada uluslararası alanda saygın, ülkesini dünyanın her yerinde temsil etme yeteneğine sahip olan liderler ülkelerinde de tercih edilebilme potansiyeline sahiptirler.

Bu bilgiler ışığında etkili bir lider genel olarak; mevcut durumu iyi değerlendiren, geleceğe ilişkin öngörülerde bulanabilen, vizyonu olan ve bu vizyonu aktarabilen, risk alabilen, kriz yönetebilen, iletişim kanallarını başarılı bir şekilde kullanan, halkın istek ve beklentilerine karşı duyarlı, toplumun dinamiklerini iyi bilen ve kendini sürekli yenileyen bir imaja sahip olabilmelidir (Blair, 2007: 25-26).

Sonuç olarak günümüzde en çok kullanılan ancak en az anlaşılan ve önemi kavranan kelimelerden biri olan vizyon kavramının kökeni oldukça eskilere dayanmasına rağmen; 1980'li yıllardan itibaren yönetim alanında kullanılmaya başlandığı kabul edilmektedir. Küreselleşen dünyada, siyasal sistem içerisinde var olmak ve hatta sisteme yön vermek isteyen tüm alt sistemlerin, kurumsal vizyon sahibi olmak zorunda olduğu çalışmanın önemli çıkış noktasıdır. Kurumsal vizyona

sahip olmak, önemli ölçüde sistemli olmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda hedefi olmayan ve bu hedefe ulaşacak stratejilerden yoksun olan alt sistemler, sistemi değişime zorlamak yerine diğer sistemlerin yarattığı etki ile savrulmak zorunda kalacaktır. Sistem, gerek iç çevresinde gerekse dış çevresinde sahip olunan vizyon sayesinde ancak etki yaratacaktır. Cumhurbaşkanlığı makamı gibi, tüm kamu kurumlarına gelecek odaklı bir bakış açısı kazandırılabilmesi için çalışmada kurumsal vizyonun kuramsal ve kavramsal çerçevesinin analiz edilmesi ve dönüştürücü liderliğin fonksiyonunun anlaşılması önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda kurumsal vizyon ve dönüştürücü liderlik kamu yönetimi sisteminde değişim ve dönüşümün yönetilmesi konusunda önemli kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleceğe ilişkin olgular ancak geçmişin ve mevcut zamanın etkisi ile meydana gelebilmektedir. Bu sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonunun oluşturulması üç zaman boyutunun kavranabilmesi gerekliliğinden hareketle öncelikle makamın tarihsel gelişim sürecinin ele alınması çalışmanın derinlik kazanması açısından faydalı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANLIĞI MAKAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Hükümet sistemlerinde yürütme organının başında yer alan ve tek bir kişi tarafından temsil edilen en üst organ "Devlet Başkanı"dır. Devletin en önemli unsurlarından biri olan devlet başkanı, devletin oluştuğu dönemlerden itibaren varlığını gösteren en eski siyasal otoritedir (Akın, 2009). Hükümet sistemlerine göre değişiklik gösteren devlet başkanlığı makamı uzun yıllar Parlamenter sistemin hâkim olduğu Türkiye'de "Cumhurbaşkanı" tarafından temsil edilmektedir.

Bu kapsamda Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamı, gerek iç ve dış çevre dinamiklerinin, gerekse meydana gelen tarihsel gelişmelerin etkisi ile kendine özgü bir gelişim sürecine sahip olmuştur. Toplumsal gelişmeler, bugünkü siyasal sistemin temel değişkenlerini ve işleyişini etkileyen öğelerin kaynağını oluşturduğundan; Cumhurbaşkanlığı makamının sistemdeki yerinin ve vizyonun sorgulanması geçmişten soyutlanmadan bir analiz yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı makamının bugün geldiği noktayı, toplumsal ve siyasal gelişmelerin kazandırdığı ivme ile açıklamak mümkündür. Bu sebeple sistem yaklaşımın bir gereği olarak bütüncül bir yaklaşımla makama ilişkin öncelikle tarihsel bir analiz yapılmasının makamın bugününün anlaşılmasına ve geleceğine ilişkin etkili bir vizyon oluşturulmasına temel bir zemin teşkil edebileceği düşünülmüştür.

Sistem yaklaşımının temel varsayımlarından ve temel kavramlarından hareketle Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin bir çatı oluşturmak; öncellikle makamın siyasal sistem içerisinde nasıl yapılandırıldığını, tarihsel gelişim süreci içerisinde anayasalarda nasıl konumlandırıldığını ve sahip olduğu idari örgüt yapısının sistemsel bir şekilde analiz edilmesini gerektirmektedir. Bu kapsamda anayasalarda ve idari teşkilat yapısında makama ilişkin yapılan değişiklikler makamın genel kurumsal boyutunu ortaya koymaya yardımcı olabilecektir.

Bu bölümde öncelikle Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal boyutunun daha iyi anlaşılabilmesine katkı sağlayabilmek amacı ile 1921 anayasasından itibaren

makamın geçirdiği değişim ve dönüşüm süreci değerlendirilmiştir. Türkiye'de 1921 anayasasında formüle edilen Meclis hükümeti sistemi ile başlayan 1924, 1961 ve 1982 anayasaları ile dönüşüm sürecine giren hükümet sistemi değerlendirilerek Cumhurbaşkanlığı makamının görev ve yetkilerindeki değişiklikler analiz edilmiştir. Sistem içerisinde önemli değişiklikler gerçekleştirmek ve dönüşüm yaratmak için sistemi zorlayan kişilerin dönüştürücü liderlik özelliğine sahip oldukları daha önce vurgulanmıştı. Bu çerçevede bu bölümde liderlerin ülkenin gelişimine nasıl yön verdikleri, Cumhurbaşkanlığı makamını algılayış şekilleri ve dönemsel olarak değişen Çankaya Köşk'ünün konumu incelenmiştir. Bölümün son kısmında ise Parlamenter sistem içerisinde Cumhurbaşkanına anayasada verilen görevleri yerine getirmede yardımcı olan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatının kuruluş biçimi ve Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin belirlenen parametreler üzerinden Cumhurbaşkanlarının konumu incelenmiştir.

2.1. 1921 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Makamı

Cumhurbaşkanlığı makamı, 1923'te Cumhuriyetin kurulmasından itibaren anayasal belgelerde önemli yer tutmasına rağmen; öncesinde de anayasal belgelerde devleti kimin yöneteceğine ve hükümet sistemine ilişkin düzenlemeler yer almıştır. 1876'da düzenlenen ve ilk anayasa olarak kabul edilen Kanun-i Esasi'ye 1909'da yapılan değişiklikler ile Parlamenter özellikler eklenmiştir. Yapılan değişiklikler ile bakanların meclis karşısında sorumluluk sahibi olması kabul edilerek padişahın sahip olduğu veto yetkisi kaldırılmıştır. Savaş koşullarının hâkim olması nedeniyle "Meclis hükümeti" sistemi zorunluluk olarak benimsenmesine rağmen Parlamenterleşme eğiliminin Kurtuluş savaşı yıllarında da kesintilere rağmen devam ettiği görülmüştür (Sevinç, 2002: 114).

1921 yılında özgün ve yeni bir anayasasının hazırlanmasında iki önemli faktörün etkili olduğu söylenebilir. İlk olarak Osmanlı Devletinden yeni bir devlet düzenine geçilmesi neticesinde yaşanan siyasi gelişmeler ile oluşan istemler, yeni anayasa değişikliğini zorunlu kılmıştır İkinci olarak ise; anayasanın meclis tarafından oluşturulması ve Meclis hükümeti sistemine geçilmesidir (Tanör, 2004: 225).

23 Nisan 1920'de Ankara'da kurulan meclisin 20 Ocak 1921'de anayasayı kabul etmesi ile birlikte yasama, yürüme ve yargı erklerinin bir arada toplandığı "kuvvetler birliği" ilkesi benimsenmiştir. Yasama ve yürütme yetkisinin mecliste toplandığı, anayasanın ikinci maddesinde, "icra kudreti ve teşri salahiyeti milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder" şeklinde belirtilmiştir (Aldıkaçtı, 1982: 84; Karatepe, 2013: 223-225).

1921 anayasası, milletin iradesini temsil eden bir meclis tarafından hazırlanmış olması hasebi ile bazı önemli özellikler taşımaktadır (Özbudun, 2008: 2). Bu bağlamda 1921 anayasasının yasama ve yürütme yetkilerini mecliste toplaması, egemenliği kayıtsız şartsız millete vermesi, meclisin bakanlara istediği gibi yön verebilmesi ve görevden alması, bakanların hükümet adına değil meclis adına hareket etmesine rağmen bakanlar kuruluna meclise karşı kullanabileceği aynı türden bir yetki tanınmamış olması gibi bir takım özellikler Meclis hükümeti sisteminin hayat bulmasına neden olmuştur (Yazıcı, 2002: 117). Cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık makamı bulunmayan Meclis hükümeti sisteminin hâkim olduğu 1921 anayasasında meclis başkanına verilen görev ve yetkilerin incelenmesi yürütme alanının konumunun anlaşılmasına imkân verebilecektir.

2.1.1. Cumhurbaşkanlığı Makamının Görev ve Yetki Açısından Değerlendirilmesi

1921 anayasasında bulunmayan Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olması gereken görev ve yetkiler Meclis başkanına verilmiştir. Bu bağlamda Meclis hükümeti sisteminin özünde yasama ve yürütme yetkisinin seçimle bir araya getirilmiş parlamentoda toplanması yatmaktadır. Sistemde hem yasa yaparak hem de kendi yaptığı yasaları uygulayarak devleti yöneten meclis, yasama ve yürütme yetkisini tek başına elinde tutmaktadır. Yürütme yetkisini kullanmak üzere oluşturulan "icra vekilleri heyeti" meclis üyeleri arasından seçilmekte ve meclise karşı kolektif değil bireysel olarak sorumluluğa sahip olmaktadır. Meclis hükümeti sistemini diğer hükümet sistemlerinden ayıran en temel özelliğinden biri yasamadan bağımsız bir yürütme organına yer verilmemesidir (Karatepe, 2013: 223-225). Meclisin aldığı kararları uygulayan icra vekillerinin meclisten ayrı bir varlığı ya da meclisin dışında sahip olduğu bir vasfı bulunmamaktadır.

Meclis hükümeti sisteminin sahip olduğu üç temel özellikten söz etmek mümkündür. İlk olarak 1921 anayasasında, kuvvetler birliği ilkesi kabul edilerek yeni bir devletin kuruluşuna ortam hazırlanmıştır. Yetkilerin tek bir elde toplanması ile birlikte ne padişaha ne de hükümete gerek kalmayacağı düşünülmüştür (Soysal, 1969: 161-163). 1921 anayasası ile kuvvetler birliği ilkesinin getirilmesinin en temel amacı ise, yürütmenin denetlenebileceği düşüncesidir. Bu bağlamda otorite sahiplerinin üzerinde bulunan karar verme tekelinin, ülkede düzensizlik oluşturması 1921 anayasasının hazırlanmasında etkili olmuştur (Abadan ve Savcı, 1959: 55-58).

İkinci olarak Meclis, devletin yürütme ve idare işlerini ara vermeden sürekli olarak yerine getirmektedir. Meclisin zorunlu olarak tatile girdiği durumlarda ise çalışmalar meclis tarafından görevlendirilen komite tarafından idare edilmektedir (Karatepe, 2013: 224). Böylece idare işlerinin ne olursa olsun kesintisiz işlerliği sağlanmaktadır.

Üçüncü olarak hükümet ve devlet başkanlığı makamı bulunmayan Meclis hükümeti sisteminde Meclis başkanı, devletin siyasi birliğini temsil ederken Cumhurbaşkanlığı sıfatına ve Cumhurbaşkanının sahip olması gereken görev ve yetkilere sahip olmaktadır (Karatepe, 2013: 223-225; Özbudun, 2008). Bu bu üç temel özellik Meclis hükümeti sisteminin diğer hükümet sistemlerinden ayrılmasına neden olmaktadır.

1921 anayasasının 8. maddesinde bakanlıkların meclisin seçtiği vekiller aracılığı ile yönetilmesine ve meclis tarafından vekillere yön verilmesine, gerekirse meclis tarafından vekillerin görevden alınmasına yer verilmiştir. Meclis hükümeti sisteminde meclis, doğrudan icra vekili (bakan) seçme ve onları değiştirme yetkisine sahiptir (Özbudun, 2008). Meclis hükümeti sisteminde, meclis başkanı ve başvekil bulunmamakla birlikte İcra Vekilleri Heyeti Reisinin başvekillik işlevini görmesi yürütme alanına, Parlamenter sistemdeki çift başlılığı getirdiği söylenebilir. Mustafa Kemal Atatürk'ün hem meclis başkanı hem de bakanlar kurulunun başkanı sıfatı ile dönemin en yetkili kişisi olması bu konumun nasıl işlediğini göstermektedir (Tanör, 2004: 236-237). İcra vekilleri, TBMM üyeleri arasından seçilerek meclise vekâleten yürütme görevini yerine getirmektedir. Bu durum Anayasanın 3. maddesinde "Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve Hükümeti Büyük

Millet Meclisi Hükümeti unvanını taşır" şeklinde ifade edilmiştir. Meclise karşı bireysel olarak sorumlu tutulan İcra Vekilleri heyetinin verilen emir ve görevlerin dışına çıkmaları söz konusu olmamıştır. Aynı zamanda meclise icra vekillerini istediği zaman değiştirme yetkisi verilmiştir. Bu dönemde meclis başkanlığı, devleti ve milleti en üst seviyede temsil eden makam olmuştur. Meclis, sahip olduğu yargı yetkisini istiklal mahkemeleri aracılığı ile kullanmıştır(Karatepe, 2013: 223-225). 1921 anayasasına göre meclis, sahip olduğu en geniş yetkiler ile ülkenin geleceğine yön vermiştir.

1921 anayasası 24 maddelik bir anayasa olmasına rağmen maddelerin yarısından fazlasının yerinden yönetim ve yerel yönetim ilkelerine ayrılması; yerel demokrasinin tesisi açısından önemli olmakta ve merkeziyet usulünün sınırlı, yerinden yönetimin ise asli ve genel olduğunu göstermektedir (Sakin, 2015).

1921 anayasası kısa olmasına rağmen millet egemenliğini esas alan ilk siyasi nitelikteki metin olarak tarihe geçmiştir. 1876 ve 1909 tarihinde yapılan anayasalarda, padişah her ne kadar bir kısım yetkilerini parlamentoya devretmiş olsa da padişah devleti yöneten en üstün otorite olarak varlığını sürdürmüştür. 1921 anayasası ise yetkileri tam anlamı ile milletin temsilcisi olan TBMM'ye vererek yeni bir düzen getirmiştir (Giritli, 1960). Kuvvetlerin tek elde toplandığı hükümet sistemi olmasına rağmen dönemin koşulları, Türkiye'de başarılı bir şekilde uygulanabilmesine imkân vermiştir. Nitekim sistemin uygulandığı dönemlerde önemli savaşların kazanılması bunun en önemli göstergesi olmuştur (Meray, 1969). Bu bağlamda sistemin en güçlü tarafı iyi işlediği zaman demokrasinin temel karakterine uygun olmasıdır (Erim, 2017: 41). Türkiye'de anayasalar, genellikle toplumun istemlerinin göz ardı edildiği demokratik olmayan ortamlarda hazırlanmasına rağmen 1921 anayasasının hazırlanma sürecinde dönemin koşullarına göre uzlaşmacı bir yaklaşıma hâkim olması "demokratik anayasa" olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte anayasada değişikliğe gidilerek Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin ilk düzenlemelere yer verilmiştir. Devletin yapısı, "*Hâkimiyet, bilakaydü şart Milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir. Türkiye Devleti'*nin

şekl-i Hükümeti, Cumhuriyettir" şeklinde değiştirilmiştir (Gözler, 2000). Böylece 1923'te kapsamlı bir rejim değişikliği ile oluşturulan Cumhurbaşkanlığı makamı ile demokratikleşme yolunda önemli bir adım atmıştır. Bundan sonra devletin zirvesindeki en temel mesele; siyasal sistemde daha önce bulunmayan bu makama, kimin nasıl getirileceği ve yeni sistemde nasıl konumlandırılacağı olmuştur.

Cumhuriyetin kurulması ile sistem, meclisin üstünlüğü ve kuvvetler birliği ilkesi ortadan kaldırılmadan yeniden formüle edilmiştir. Sistemde, Meclis hükümeti sisteminden Parlamenter sisteme doğu bir yöneliş başladığını gösteren en temel göstergelerden birisi; meclis tarafından seçilecek olan Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı tarafından atanacak ancak meclis tarafından uygun görülecek bir başbakan olmak üzere iki başlı bir yürütme alanının oluşturulmasıdır (Özdemir, 2007: 19-20; Soysal, 1969: 167). Bu bağlamda siyasal sistem içerisinde Cumhuriyetin ilanı ile meydana gelen rejim değişikliği, yeni oluşturulan kurumların görev ve yetkilerinin tanımlanmasını gerektirmiştir. Özellikle Cumhurbaşkanının görev, yetki ve seçilme usulünün belirlenmesi noktasında meydana gelen krizler bugün Cumhurbaşkanlığı makamında meydana gelen dönüşümün temel dinamiklerinin anlaşılması noktasında fikir verebilecektir.

Tablo 1'de de belirtildiği üzere 1921 anayasasının 11. ve 12. maddelerinde yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri "Türkiye Reisi cumhuru devletin reisidir. Bu sıfatla lüzum gördükçe Meclise ve Heyeti Vekile'ye riyaset eder" şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 1: 1921 Anayasası'nda Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilmiş ve Cumhurbaşkanlığı makamı oluşturulmuştur.
• Türkiye Cumhurbaşkanı, Devletin Başkanıdır. • Devlet Başkanı sıfatı ile ihtiyaç duyduğunda Meclise ve Bakanlar Kuruluna başkanlık eder. • Başbakan, Meclis Üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. • Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı tarafından Meclisin onayına sunulur.

Kaynak: Resmi Gazete, 20 Ocak 1921

Cumhurbaşkanının meclis tarafından kendi üyeleri içinden dört yıllığına seçileceği anayasanın 10. maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca "İcra Vekilleri

Heyeti'ni" kurma yetkisi verilen Cumhurbaşkanı, kabinenin diğer üyelerini tespit etmekle yükümlüdür (Öztürk, 1992). Yeni oluşturulan devletin en üst kademesini temsil eden Cumhurbaşkanının anayasal yetkileri, adeta Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten meclis başkanından daha zayıf ve etkisiz bir konumda olmuştur(Sakin, 2015).

1921 anayasasında millet ve TBMM, biricik ve sınırsız güç olarak belirlenmiş ve anayasa iktidarı sınırlamak için değil ulusal birlik ve kurtuluş amaçlarına hizmet etmek için düzenlenmiştir. Her türlü yetkinin mecliste toplandığı 1921 anayasasından sonraki süreçte durum değişecek ve 1924 ve 1961 anayasalarında yürütmenin yasamadan yetki almaya çalıştığı bir sürece doğru gidilecektir (Tanör, 2004: 289). Bu çerçevede ülkenin bulunduğu olağanüstü koşullardan başarılı bir şekilde çıkması için bir gereklilik olarak düzenlenen 1921 anayasası geçiş döneminin atlatılmasından sonra devletin temel kurulunun, toplumun ve bireylerin konumunu ve haklarını belirleyecek yeni bir anayasa istemlerinin oluşması 1924 anayasasının çıkış noktasını oluşturmuştur (Tanör, 2004: 290). Ülkede meydana gelen toplumsal değişiklikler sonucu oluşan istemler, 1921 anayasasının hazırlanması ile karşılanmış; ancak olağanüstü şartların ortadan kalkması, sistem içerisinde yeni anayasa istemlerinin oluşmasına ortam hazırlamıştır Yeni anayasa ihtiyacının doğması üzerine gündeme gelen 1924 anayasasında Cumhurbaşkanlığı makamının konumu da yeniden şekillenmiştir.

2.2.1924 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Makamı

1921 anayasasının olağanüstü koşulların bulunduğu bir dönemde hazırlanması sebebi ile sahip olduğu geçici nitelik ve Cumhuriyetin ilanı ile yürütme alanında meydana gelen yeni yapı anayasa değişiklik istemlerini de beraberinde getirmiştir. Bu istemlere yanıt vermek üzere hazırlanan 1924 anayasasında yeni kurulan Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal yapısına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bu kapsamda 1924 anayasası, herhangi bir dış güce ödün verme amacından ziyade daha çok yerli ve ulusal motivasyonlar ile hazırlanmıştır. 1923 anayasa değişikliği ile meydana gelen rejim değişikliği sonucu köklü reformlar ile devletin ve toplumun çağdaşlaştırılmasının sağlanması amacı güdülmüştür (Tanör, 2004: 328-329).

1924 anayasası, seçilmiş özel bir kurucu meclis tarafından değil, anayasa yapma konusunda kendini yetkili üstün organ olarak tanımlayan TBMM tarafından hazırlanmıştır (Soysal, 1969: 168). 1923 anayasa değişikliği ile oluşturulan Cumhurbaşkanlığı makamının, 1924 anayasasındaki konumuna ve seçim şartlarına ilişkin tartışmalar; seçimlere meclis dışından aday olup olunamaması, Cumhurbaşkanının görev süresinin 7 ya da 4 yıl olması, görevinin sona ermesi veya erdirilmesi ve milletvekili sıfatının durumu konularına yoğunlaşmıştır (Özdemir, 2007: 24). Bu konularda alınan kararlar Parlamenter sisteme doğru kayan yeni devlet sisteminin sınırlarını çizmiştir.

Özdemir'e (2007: 24) göre Cumhuriyetin ilanı ile oluşturulan Cumhurbaşkanlığı makamı, yasama ve yürütmenin birbirinden ayrılmasını sağlamıştır. 1924 anayasasının hazırlanış sürecinde, 1921 anayasasında işleyen Meclis hükümeti sistemi düzeni ile Parlamenter sistemin kurallarının birleştirme çabası görülmüştür.

Bu bağlamda Meclis hükümeti ve Parlamenter sistem arasında karma bir sistem kuran 1924 anayasasında kuvvetler birliği ilkesi, 1921 anayasasındaki kadar sert olmamakla birlikte yerini korumuştur. 1924 anayasasında yer alan "Türk milletini ancak TBMM temsil eder ve millet adına yetkiyi ancak meclis kullanır" ifadesinin yer alması Meclis hükümeti sistemine benzediğini göstermektedir. Anayasada yer alan bir diğer maddede meclise hükümeti denetleme ve düşürme yetkisi verilmesine rağmen, hükümete meclisi feshetme yetkisi tanınmaması; Meclis hükümeti sistemini çağrıştırmaktadır. 1924 anayasasında yer alan "meclis yasama yetkisini kendi kullandığı halde yürütme yetkisini ancak Cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu eliyle kullanabilir" maddesi ile Parlamenter sistemin bir özelliğini taşımaktadır. Bu madde, yürütme yetkisini teknik olarak meclise vermekle birlikte meclisin yürütme işlemlerini tek başına yapmasına imkân tanımamaktadır. 1924 anayasasının öngördüğü sistemde bu yapı kuvvetler birliği ve görevler ayrılığı olarak isimlendirilmektedir(Özbudun, 2008).

Tanör'e (2004: 292) göre 1924 anayasasında yeni kurulan devletin temellerinin daha güçlü bir meclis ile daha kısa sürede atılması hedeflendiğinden Cumhurbaşkanlığı makamı meclis ile kıyaslandığında geri planda kalmıştır. Yeni

kurulan Cumhuriyet rejiminin sağlamlaşması ve rejim karşıtlarının tehdit endişesi Cumhurbaşkanlığı makamının güçlendirilmesine engel oluşturmuştur. Ancak her ne kadar 1924 anayasasının temelinde kuvvetler birliği, meclisin üstünlüğü, tek meclis, milli egemenlik gibi unsurlar yer alsa da kendine özgü bir yürütme alanının ayrı bir şekilde oluşturulması hususunda çalışmalar yapılmıştır.

Meclis ve Parlamenter hükümet sisteminin özelliklerinin birlikte görüldüğü 1924 anayasasında sembolik yetkileri ile varlık gösteren Cumhurbaşkanlığı makamı, göreve gelen Cumhurbaşkanları'nın sistem içerisindeki konumları vizyonları ve tarihsel kişiliklerinin de etkisi ile farklı görünümlere sahip olmuştur.

2.2.1. Cumhurbaşkanlığı Makamının Görev ve Yetki Açısından Değerlendirilmesi

1924 anayasasının yapım sürecinde Cumhurbaşkanının konumunun nasıl düzenleneceğine ilişkin yapılan değerlendirmeler, Cumhurbaşkanı olacak kişinin hakem rolü üstlenmesi ve iç politika gelişmelerinin dışında kalması gerektiği üzerine yoğunlaşmıştır (Özdemir, 2007: 23). Yapılan değerlendirmeler sonucunda 1924 anayasasının 31. maddesinde Cumhurbaşkanı, TBMM Genel Kurulu tarafından ve kendi üyeleri arasından, dört yıl görev yapmak üzere ve meclisin salt çoğunluğu ile seçilebilmesi düzenlenmiştir. Yasama döneminin Cumhurbaşkanını meclis kendisi seçmekte ve Cumhurbaşkanı üst üste iki kez seçilebilmektedir. Cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkiler sınırlı ve sembolik bir nitelik göstermekte, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan bütün kararlar Başbakan ve ilgili bakanlar tarafından imzalanmaktadır. 1924 anayasasında Cumhurbaşkanının siyasal sorumluluğu bulunmamakla birlikte anayasanın 41. maddesinde belirtilen "hıyanet-i vataniye halinde Büyük Millet Meclisine karşı mesuldür" ifadesi ile Cumhurbaşkanının sadece vatana ihanet söz konusu olduğunda meclise karşı sorumlu olduğu açıkça belirtilmiştir. Anayasanın aynı maddesinde Cumhurbaşkanının yaptığı diğer işlemlerden dolayı sorumluluğun başbakan ve bakanlara ait olduğu da açıkça belirtilmiştir (Gözübüyük, 2005: 58-65; Tanör, 1994: 244).

1924 anayasasında Cumhurbaşkanının, Meclis tarafından kabul edilen yasanın yürürlüğe girip girmemesine ilişkin bir müdahalesi (mutlak veto yetkisi)

bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı ancak yasaları uygun bulmadığı durumlarda tekrar görüşülmek üzere Meclise geri gönderebilmektedir. Bütçe yasaları ve anayasa değişiklikleri bu kapsamın dışında tutulmuştur. Geri gönderilen kanunların mecliste tekrar kabul edilmesi durumunda ise Cumhurbaşkanı onaylamak zorundadır. Cumhurbaşkanına geri gönderme yetkisi tanıması yasalarda çıkabilecek hata ve eksiklerin giderilmesi amacını taşımaktadır. 1924 anayasasında Cumhurbaşkanının konumu, klasik Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanının konumuna benzemektedir(Gözler, 2000: 57-92).

Tablo 2'den anlaşılacağı üzere 1924 anayasasında Cumhurbaşkanlığı makamının yetkilerinin sınırlı olduğu söylenebilir. Bu sınırlı yetkiler, meclise başkanlık etmek, yasaları imzalamak ve geri göndermek, başbakanı seçmek, hükümeti kurmak, özel af yetkisini kullanmak şeklinde belirtilmiştir. 1924 anayasasında Cumhurbaşkanına verilen başbakanı seçme ve yasaları geri gönderme yetkisi ise "güven oyu" sebebi ile sözde verilmiş bir yetki olarak kalmıştır. Aynı zamanda 1924 anayasasında meclisin, egemenliği doğrudan kullanmaya yetkili organ olarak ağırlığını koruyor olması Cumhurbaşkanı ve hükümeti meclise bağımlı halinin devam ettiğini göstermiştir (Eroğul, 1978, 39-45). Cumhurbaşkanının Meclise bağımlı halinin devam etmesi, meclis karşısında bir denge unsuru olarak kalmasına engel olmuştur. Cumhurbaşkanı, bağımsız bir kuvvet unsuru olmaktan ziyade meclisin görevini yapmasında yardımcı bir araç olarak konumlandırılmıştır (Aldıkaçtı, 1960: 222-228).

Tablo 2: 1924 Anayasası'ndaCumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

- Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Bu sıfatı ile törenli oturumlarda Meclise, gerek Gördüğünde Bakanlar kuruluna başkanlık eder. Görevi süresince Meclis tartışma ve görüşmelerine katılamaz, oy veremez.
- Cumhurbaşkanı, Meclis tarafından kabul edilen kanunları 10 gün içinde ilan eder. Anayasa ve Bütçe kanunları hariç, uygun bulmadığı kanunları aynı sürede bir daha görüşülmek üzere, gerekçesi ile birlikte, Meclise iade eder. Meclis aynı kanunu tekrar kabul ederse Cumhurbaşkanı yayınlamakla görevlidir.
- Yasama döneminin sonunda hükümetin önceki dönem icraatları ve gelecek yıl uygun görülen tedbirlerle ilgili bir nutuk verir ya da başbakana okutur.
- Yabancı devletler yanında Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini tayin ve yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.
- Başkomutanlık Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilir. Harp kuvvetlerinin komutanı seferde Bakanlar Kurulu'nun teklifi ile Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilir.
- Vatana ihanetten dolayı TBMM'ne karşı sorumlu olanCumhurbaşkanının özlük işlerinden dolayı sorumluluğu Milletvekili dokunulmazlığı ile ilgili düzenlemelere göre belirlenir.
- Diğer tüm kararları ile ilgili sorumluluk karşı imza kuralına göre ilgili bakana aittir.
- TBMM tarafından suçlanıp hüküm giyen bakanlar hariç, öngörülen nedenlerde af yetkisi vardır.
- Meclis üyeleri arasından Başbakanı tayin eder. Başbakan tarafından seçilen bakanları Meclise sunulmak üzere onar. Bakanlar Kurulu'nca çıkarılan tüzüklerCumhurbaşkanının imzası ve ilanıyla yürürlüğe girer.

Kaynak: Resmi Gazete, 24 Nisan 1924

Bu kapsamda 1924 anayasasında Cumhurbaşkanına çok fazla yetki tanınmazken; tanınan yetkilerin de hangi durumlarda kimler ile birlikte kullanabileceğine ilişkin ayrıntılara yer verilmesi; Parlamenter sisteme özgü bir özelliği yansıtmaktadır. Anayasanın oluşturulması sürecinde her ne kadar Cumhurbaşkanının yetkilerinin artırılmasına ilişkin değişiklikler önerilse de kabul edilmemiştir.

1924 anayasası, her ne kadar meclisin üstünlüğü üzerine formüle edilmiş ve yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanına sınırlı yetkiler vermiş olsa da uygulamaya bakıldığında durumun farklı olduğu görülmektedir. Tek partinin hâkim olduğu bu dönemde yürütmenin parti kanalı ile meclise karşı büyük ölçüde baskın olduğu görülmüştür. Siyasi parti milletvekillerinin çoğunlukta olduğu mecliste, Cumhurbaşkanı lider olarak belirlenmiş ve hükümet de bunlar arasından oluşmuştur. Böylece, anayasada Cumhurbaşkanına sembolik yetkilerin verilmesine rağmen, hükümete ve meclise hâkim olan bir parti ve partiye başkanlık eden güçlü lider formülasyonu siyasal sistemde yürütmenin yasamaya üstünlüğüne neden olmuştur. Yürütmenin yasamaya hâkim olması, Meclis hükümeti sisteminin özelliklerinin

uygulanmasına engel oluşturmuştur (Tanör, 1994: 263; Soysal, 1969: 171). Bu bağlamda 1921 ve 1924 anayasaları, ağırlığı meclise vererek Cumhurbaşkanına yetki vermede çekinceli davranmış olsa da bu dönemlerde kurulan sistem, Cumhurbaşkanlığı makamını dolduran şahsın (Aldıkaçtı, 1960, 231) sahip olduğu kişisel vizyonunun başarısına şahit olmuştur. Özellikle Atatürk ve İnönü'nün siyasal sistemdeki etkinliği anayasalarda kendilerine verilen güçlü yetkilerden değil meclis çoğunluğundan (Tanör, 2004: 303), Cumhurbaşkanlarının tarihsel kişiliklerinden ve sahip oldukları kurumsal vizyonlarından kaynaklandığı söylenebilir. Cumhurbaşkanına anayasalarda verilen yetkiler her ne kadar sahip oldukları vizyonları geliştirme etkisine sahip olsa da dönemin siyasi atmosferi, makama oturan liderlerin sahip oldukları vizyonları, liderlik özellikleri ve makamı algılama biçimleri etkili bir Cumhurbaşkanlığı anlayışının oluşmasına katkı sağlamaktadır

1923'te kurulan Cumhurbaşkanlığı makamını yürütenlerin anayasanın belirlediği sınırlar çerçevesinde görev ve yetkilerinin nasıl kullanıldığının analiz edilmesi, makamın vizyonunun şekillenmesine yapılan katkının anlaşılması açısından faydalı olabilecektir. 1924 anayasasından 1961 anayasasına kadar, Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü ve Celal Bayar Cumhurbaşkanlığı makamını temsil etmişlerdir. Bu noktada özellikle ilk Cumhurbaşkanı olarak görev yapan Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı anlayışı ve vizyonu, Türkiye siyasi tarihinde bu makamın öneminin anlaşılmasına bir örnek olabilir.

2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1923-1938)

Toplumun çıkarlarını düşünmek, halka yakın, tecrübeli, öngörülü ve topluma faydalı olmak gibi kriterler vizyon sahibi yöneticilerin sahip olması gereken niteliklerdendir. Birinci bölümde de ayrıntılı şekilde belirtildiği üzere, vizyon oluşturmak için bulunduğu çevrenin neye ihtiyacı olduğu gözlenmeli ve oluşturulan vizyonlarda da bunlara yer verilmelidir. Oluşturulan bu vizyon ise gerçekleşmesi mümkün olmayan bir geleceği değil, gerçeğe yakın ve mevcut durum şartlarında gerçekleşebileceğine ilişkin sağlam bir takım öngörüleri kapsamalıdır.

Türkiye'nin kurucu milli kahramanı ve ebedi şefi olarak Atatürk, on beş yıl on bir gün görev yaparak en uzun süre bu makamda bulunan Cumhurbaşkanı olarak tarihe geçmiştir. [1] Sistem yaklaşımı çerçevesinde dönüştürücü liderlik özelliğine sahip olan liderler, sistemi değişime ve dönüşüme zorlayarak sistem içerisinde rollerini ortaya koyarlar. Bu kapsamda 1. Dünya Savaşından yeni çıkmış toplumun bulunduğu bir ortamda, Atatürk gibi kurucu karizmatik ve dönüştürücü bir liderin makamda bulunması yeni kurulmuş bir devlet için önemli bir fırsat olmuştur. Atatürk'ün böyle bir ortamda "Bu milleti tüm işgalcilerden kurtaracağız ve bağımsızlığımızı ilan edeceğiz" sözü ile ortaya koyduğu vizyonunun, çok geçmeden gerçekleşmesi, Atatürk'ün öngörülü ve vizyon sahibi bir lider olduğunun göstergesi olmuştur. Ütopyadan ibaret olmayan bir stratejiye ve vizyona sahip olması o dönemde tam da ihtiyaç olan önemli bir liderlik özelliği olmuştur. Stratejilerini ve vizyonunu başarmak için yapılması gerekenleri anlatarak, toplumun desteğini almayı önemsemiştir. İlk olarak hedefine özgürlüğü, sonrasında ise halkın dahi hayal edemeyeceği fikirleri koymuştur (Öngider, 2014: 12; Ulaş, 2006).

Atatürk'ün çok partili hayata geçiş ile ilgili söyledikleri vizyon sahibi olduğunu gösteren önemli örneklerden biridir:

> *"Büyük Millet Meclisi'nde ve millet karşısında ulus işlerinin serbest münakaşası ve iyi niyet sahibi kişilerin ve partilerin özel görüşlerini ortaya koyarak milletin yüksek menfaatlerini aramaları, benim gençliğimden beri âşık ve taraftar olduğum bir sistemdir. Siyasi hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur. Ancak tek partili bir mecliste, özellikle o parti, olayların yüceleştirdiği bir başkanın kurduğu teşekkül olunca, o teşekküle dayanan hükümeti mesuliyet esasına dayanan ciddi bir denetleme imkânsız olur. Milletin güveni var. Böylece devam edip gidiyor. Fakat bu doğru bir gidiş değildir. Benden sonrası ne olacak? Samimi bir denetleme kurulmadıkça hükümet de ve iş başında bulunanlar da bilinçaltlarında saklı, gizli ve hususi emel ve heveslerini, devletin gerçek ihtiyaçlarından ayıramazlar. Hükümeti ve hükümet adamlarını hatadan ve bu hatalar yüzünden devleti zararlardan korumak için bir muhalif partiye ihtiyaç açıktır"*(Sakin, 2015).

Atatürk önceden beri imrendiği bir uygulama olan çok partili siyasal sistemi hayata geçirebilmek için en uygun zamanın gelmesini beklemiştir. Nihayetinde ise gösterdiği sabır ve öngörü sayesinde bu hedeflerine ulaşmıştır. Bu bağlamda birinci bölümde de belirtildiği gibi liderlerin sahip olduğu vizyonları gerçekleştirmek için toplumun siyasi ve hukuki açıdan uygun olduğu zamanı beklemeleri başarıya

[1] Cumhurbaşkanlarının tamamının görev sürelerine EK-1'de verilmiştir.

ulaşabilmelerinin temel koşullarından biridir. Bu temel koşulun gereği olarak hareket eden Atatürk denetleyici, karar süreçlerinin ve iktidarının çerçevesini çizerek buna göre yönetimi şekillendiren bir Cumhurbaşkanlığı anlayışına sahip olduğu söylenebilmektedir.

Atatürk'ü diğerlerinden ayıran ve siyasi liderde bulunması gereken en önemli özelliklerden biri olan dönemin şartlarını iyi kavrayabilmesi ve sahip olduğu hedeflere nasıl ulaşabileceğin uygun bir şekilde analiz edebilmesidir. Sahip olduğu ulus devlet vizyonuna ulaşabilmek için her türlü fedakârlığı gösteren Atatürk, yaşadığı toplumu ve kurumlarını iyi tanıyan, gerekliliklerini bilen ve buna göre hareket eden bir lider anlayışı ortaya koymuştur (Öngider, 2014). Sahip olduğu inanç ve umutları sayesinde toplumun yararına olacak her türlü hedefin gerçekleşebileceğine inanarak bunu ülkesinin en önemli öncelikleri haline getirmiştir.

En uzun Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Atatürk'ün yönetim sistemi anlayışında meclis önemli bir yer tutmaktadır. Atatürk'ün "Ben bilakis her kerameti meclis'ten bekleyenlerdenim. Büyük millî dertler şimdiye kadar ancak Millet Meclisi'nde şifa bulmuştur. Gelecekte de orada kesin tedbirlerini bulabilecektir " sözlerinden meclisin göz ardı edilmemesi ve öneminin anlaşılmasının yine ülke yönetiminin iyiliğine olacağı sonucu çıkarılabilmektedir (Sakin, 2015).

Ülkede gerçekleştirilecek olan toplumsal ve siyasi alanda radikal dönüşümler ancak toplumlar tarafından benimsendiğinde süreklilik kazanarak başarılı olabilirler. Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten liderler başarıya ulaşmak için doğruluk ve dürüstlük anlayışı ile hareket eden, toplumun ve makamın misyon ve vizyonunu tespit eden ve değerlerine sahip çıkan bir niteliğe sahip olmalıdır (Türker, 2004: 57). Bu kapsamda Atatürk, ülkede yapılacak radikal değişikliklerin milletin yapısına uygun olmasına özen göstermiştir. Milletin istemlerini her şeyin önünde tutarak inkılâplarını gerçekleştiren Atatürk, milletin desteğini alarak yapılan her işin başarılı olacağını savunmuştur. (Aslan, 2008: 252-253). Halktan aldığı desteği "Ben şimdiye kadar ne gibi hamleler, ne gibi inkılâplar yapmışsam, hep halkla temas ederek, onların ilgi ve sevgilerinden kuvvet ve ilham alarak yaptım" ifadeleri ile açıkça belirtmiştir(Aydemir, 1963: 242). Ülke içerisinde inkılâpları gerçekleştirirken,

devletlerarası ilişkileri de ihmal etmeyen Atatürk, hem batı hem de doğu ülkeleri ile ikili ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır(Yalçın, 2007b).

Atatürk'ün "Cumhuriyette meclis, Cumhurbaşkanı ve hükümet erk yerine saltanat sürmek için değil, ulusa hizmet etmek için geldiklerini bilirler" sözü Cumhurbaşkanlığı anlayışı konusunda bir fikir vermektedir (Atatürk, 2013). Bu çerçevede Atatürk, Cumhurbaşkanlığı makamının icraat ve hizmet makamı olduğunu devletin millet için var olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Atatürk Cumhurbaşkanının sorumluluğu ile ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

> *"Reisicumhur isdar edeceği kararlardan dolayı mesul olmaz. Bu mesuliyet kararı imzalayan Başvekil ile vekillere aittir. Reisicumhur, vatana hıyanet filinden dolayı Büyük Millet meclisine mesul olur. Diğer şahsi işlerinden dolayı mebusların tabi olduğu masuniyet kaidesine göre muamele görür*
> *Reisicumhur'un mesuliyeti bahsinde nazik bir nokta vardır. Bu noktayı tevaruz ettirmek için, Reisicumhur tarafından Meclis huzurunda yapılan yemin metninin bazı kısımları üzerinde durmak lazımdır. Türkiye Reisi cumhurun intihap (Seçim) olunur olunmaz, kanunlar ve milli hâkimiyet esaslarına riayetle beraber(onları müdafaa edeceğine) ve (Türk Devleti'ne teveccüh edecek bir tehlikeyi kaml-i şiddetle men edeceğine) de yemin ediyor. Bu suretle devlet reisimiz ve Teşkilatı Esasiye kanununun başka tarafların da ve nede başka kanunlar da kendisi için vazife olarak zikredilmeyen iki mühim esasa, yine Teşkilatı Esasiye'nin tespit ettiği yemin metni olarak, millet huzurunda yemin etmekle, çok ehemmiyetli ve çok ağır bir vazife ve mesuliyet yükü altına giriyor. İsdar edeceği kararlardan dolayı maddeten mesul olmayan Reisi cumhurun yemin ibaresi ile yüklendiği bu mesuliyetin, manevi ve tarihi olduğuna şüphe yoktur. Fakat diğer taraftan bu ibare bir kanun ifadesi olduğuna göre (Cumhuriyet kanunlarının hükümlerini müdafaa ve devlete teveccüh edecek tehlikelerini men etmek) Reisicumhur için vecibe oluyor."*(Milliyet Gazetesi, 8 Kasım 1992).

Atatürk'ün ifadelerinden, Cumhurbaşkanının yalnızca vatana ihanet suçundan dolayı meclise karşı sorumlu olduğunu, görevi ile ilgili verdiği kararlardan dolayı sorumluluğun başvekil ve vekillere ait olduğu anlaşılmaktadır. Atatürk'e göre Cumhurbaşkanının sorumluluğu açıkça belirtilmese de meclis önünde ettiği yemin çok önemli sorumluluk altına girdiğini göstermektedir (Milliyet Gazetesi, 8 Kasım 1992). Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı yemininde açıkça belirtilen görevleri ciddiyetle yerine getireceğinin teminatını veren Atatürk'ün, görev süresince yaptığı işler ile bu görevi ne kadar ciddiye aldığını ve iyi bir devlet adamı örneği sergilediğini göstermiştir.

Atatürk'ün Milli Mücadele dönemi boyunca demokrasinin yanında milli irade ve milli hâkimiyet kavramlarını birlikte kullandığı görülmüştür. Her fırsatta Milli iradenin kendi arkasında olduğunu göstermeye çalışan Atatürk, seçimleri millet tarafından yapılan her işin o millet için en doğru karar olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı vizyonunun temelinde millet yanlısı bir yönetim anlayışı olduğu açıkça söylenebilir. Bunun en iyi örneğini düzenlediği mitinglerde görmek mümkündür. Mitinglerin yurdun her bir köşesinde düzenlenmesine önem vererek halk ile bütünleşmeyi makamın bir gereği olarak görmüştür (Sakin, 2015).

Bu bağlamda Atatürk'ün gerek Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında gerekse öncesinde gösterdiği başarıları karizmatik lider vasfının kazanmasında önemli etkisi olmuştur. Yeni bir devlet kurmak; Atatürk'ün üstün başarısı ve vizyonunun göstergesi olmuştur. Bu lider vasfının somut göstergeleri ise hızlı ve isabetli kararlar vermek, planlı ve programlı olmak, işini şansa bırakmamak ve bunun için çok çalışmaktır. Realist bir karaktere sahip olması, gerek iç politikada gerekse dış politikada gerçekçi davranmasına ve buna göre hareket etmesine imkân vermiştir. Vatanına ve milletine bağlılık onun hayatı boyunca sahip olduğu prensiplerin başında gelmiştir. Sahip olduğu fikirlerinin tartışılmadan uygulanmasını değil, onların istişare edilerek karara varılmasını önemsemiştir (Arslan, 2013). Aydemir (1963) Atatürk'ün liderliğini şu şekilde ifade etmiştir: "Mustafa Kemal, hem toplumumuzun ve devrimimizin bir eseridir, hem kendini yaratan bu toplumun ve çağın hayat ve kaderine tesir ederek onlara yön ve şekil vermiştir". Atatürk'e ilişkin bu tespitten öngörülü ve gelecek odaklı bir düşünce yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı görevini yürütürken meydana gelen siyasi değişimlerin bir anda gerçekleşmediği açıkça söylenebilir. Nitekim o dönemde köklü siyasi dönüşümlerin gerçekleşebilmesi ancak Atatürk gibi vizyon sahibi bir liderin varlığı ile gerçekleşebilmiştir (Aslan, 2008: 259). Tanör'ün (2004: 272) ifadeleri ile "Atatürk, hem meclis başkanı hem de bakanlar kurulunun doğal başkanı sıfatı ile, ayrıca karizmatik siyasal önderliğinin ve askeri kimliğinin verdiği güçle sistemin en yetkili kişisidir". Kapsadığı inançlar, değerler, amaçlar, devrimler ve öngörüler açısından Atatürk'ün sahip olduğu vizyonunun hala güncelliğini koruduğu

söylenebilir (Erçetin, 2000: 92). Atatürk'ün yeni oluşturulan bir kurumun liderliğini üstlenmesi ile elde ettiği başarı, Cumhurbaşkanlığı makamını nasıl algıladığı ile ilişkilidir. 1924 anayasasının Cumhurbaşkanına verdiği sınırlı yetkilere rağmen, sahip olduğu vizyon anlayışı ile sınırları yeni çizilen bir kurumun vizyonunu geliştirmeyi başarmıştır.

Bu bağlamda daha önce belirtilen liderlerde bulunması gereken imaj kodları açısından Atatürk'ün liderliği değerlendirildiğinde tam bir devlet adamı olduğu açıkça görülmektedir. Atatürk, Cumhurbaşkanlığı döneminde sorun çözme kabiliyetine sahip, gerçekçi, ileri görüşlü, planlı, çalışkan, halka yakın, partisi üzerinde otoriteye sahip, etkili bir vizyon sahibi, güvenilir ve tecrübesi ile en kritik dönemleri bile atlatmış karizmatik bir lider özelliği taşıdığını göstermiştir. Atatürk, her şeyden önce Türkiye Cumhuriyetinin kurucu lideri ve ilk Cumhurbaşkanı olarak Türkiye tarihinde önemli bir yere sahiptir. Dönemin zor şartlarına rağmen sahip olduğu vizyonu sayesinde emin adımlarla ilerleyerek ülkenin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.

Bu çerçevede Atatürk'ün vizyon sahibi dönüştürücü bir lider olduğu söylenebilir. Sistemsel bakış açısı ile ülkenin gelişmesine ve sahip olduğu vizyonun gerçekleşmesine engel olan eski kurumların ve düşünce sisteminin yerine yeni kurumların ve düşünce sisteminin getirilmesinde ve sürekliliklerinin sağlanmasında öncü rol üstlenmiştir (Cömert, 2004: 10). Atatürk, sistem yaklaşımı çerçevesinde devleti, milleti, milleti oluşturan tüm bireyleri sistemin bir parçası olduğunu düşünerek görevini yürütmüştür. Bu kapsamda devleti bir sistem, devletin kurumlarını, milleti ve vatandaşları birer alt sistem olarak ele almıştır. Devlet ile ilgili olan tüm sistem ve alt sistemlerin birbiri ile uyum içerisinde olması gerektiği fikrinden hareketle politikalarını yürütmüştür. Meselelere bir bütün olarak yaklaşarak, sistemin bütün parçalarını analiz etmeye çalışmıştır (Kasalak, 2006). Atatürk'ün sistem yaklaşımı çerçevesinde sahip olduğu fikirleri ve vizyonu diğer Cumhurbaşkanları için örnek olmuştur.

2.2.3. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1938-1950)

Atatürk'ün 10 Kasım 1938 tarihinde vefatı üzerine Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması bir an önce seçimlerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Yeni Cumhurbaşkanının kimin olacağı tartışmaları, sivil ve askeri bürokrasinin uygun gördüğü bir aday olan İnönü'nün Meclis tarafından 2. Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi ile son bulmuştur. Devlet kararı ile dört kez üst üste seçilen İnönü Cumhurbaşkanlığı görevini on bir yıl altı ay on bir gün yürütmüştür. Cumhurbaşkanlığının yanında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanlığı'na da getirilen İnönü aynı zamanda 'Milli Şef' unvanı alması ile Türkiye'de Millî Şef dönemi adı verilen yeni bir döneme girilmiştir. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı dönemi, monarşiden sonra gelen Cumhurbaşkanlığı sisteminin kalıcılığının sağlanması açısından kritik bir öneme sahip olmuştur (Özdemir, 2007:490; Öngider, 2014). İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı; harpler, ihtilallar, ıslahatlar, inkılâplar ve yeni kurulan cumhuriyet gibi toplumsal olayların yaşandığı çok boyutlu bir dönemin koşullarının etkisi altında olduğu bir süreci kapsamıştır (Baycan, 1987). Atatürk'ün tek adamlığından sonra doğan boşluğun hızla doldurup gerekli kararları alması ve yeni devlet sisteminin kalıcılığını sağlaması noktalarında başarılı olması İnönü'ye ikinci adam sıfatının kazanmasına katkı sağlamıştır (Öngider, 2014: 62). Ciddi, çalışkan, uyanık, zeki, becerikli, ileri görüşlü, bilgili, cesur, kesin karar sahibi ve dürüst olan İnönü; yaşamı boyunca asker, diplomat, devlet adamı gibi görevlerde bulunmuştur (Duman, 2010: 305). İnönü'nün Atatürk'ten farklı olarak daha kontrolcü, kimseye yetkiyi devretmeyen ve şüpheci bir anlayış ile görevi yürüttüğü görülmüştür (B. Akgün ile Kişisel İletişim, 2018).

Bu kapsamda İnönü'nün tecrübeli bir asker, meydanlarda başarılı bir komutan ve önemli bir devlet adamı olarak Türk tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Siyasi hayatında geçen dönemlere bakıldığında zor şartlarda siyaset yapmaya çalıştığı ve mücadele ile geçen bir hayatı olduğu söylenebilir. Nitekim kurtuluş mücadelesi, başbakanlık yılları ve ikinci dünya savaşına denk gelen Cumhurbaşkanlığı dönemi bunu açıkça göstermektedir (Mutlu, 2007-208-209). Görevi boyunca Türkiye'nin önemli risklere girmesine engel olan İnönü, Atatürk'ün reformlarının savunuculuğunu yaparak bu konuda hiç taviz

vermemiştir. Bu sebeple İnönü önceliğini; ülkenin toprak bütünlüğünü korumak, yurt içindeki kanun ve düzeni sağlamak, Atatürk'ün gerçekleştirdiği başarıları korumak, ulusal ekonominin kontrollü bir şekilde geliştirilmesine sağlamak gibi Cumhuriyet ile birlikte gelen başarıların korunması ve sürdürülmesine vermiştir(Mango, 2005: 38). İnönü, aynı zamanda çok partili hayata geçilmesi konusunda kararlı davranmıştır. Bu idealleri gerçekleştirmeye çalışan İnönü'nün özellikle kritik dönemlerde yaptığı müdahalelerle ülkenin gidişatını değiştirdiği ve oldukça takdir gördüğü açıkça görülmüştür. Bu öncelikler ile hareket eden ve başarılı olan İnönü 2. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'yi savaşın dışında tutmayı başarmıştır. Elde ettiği başarılar üzerine İngiltere Başbakanı W. Churchill İnönü'ye yazdığı mektupta "Tarih, general olarak kazandığınız zaferlerden başka, Türk Cumhuriyeti'ni İkinci Cihan Harbi'nin vahim tehlikeleri içinden nasıl sıyırıp geçirdiğinizi ve aynı zamanda Mustafa Kemal tarafından sert mücadelelerle kurulmuş olan liberal ve müterakki hükümet sistemini nasıl muhafaza ettiğinizi hayranlıkla kaydedecektir. " cümleleri yer almıştır (İnönü Vakfı, 31 Mayıs). İnönü'nün yaptığı işlerde başarılı olması ve takdir görmesi onu rehavete itmemiş aksine daha da hırslandırmıştır. Liderlerin özgüvenli ve vizyon sahibi olması gerektiğini çok iyi kavrayan İnönü, bunu sağlamak ve sürdürmek için sürekli kendini yenilemeye çalışmıştır (Turan, 2000: 506). Bu anlayışla hayatını sürdüren İnönü, doğası gereği çalışkan bir karaktere sahip olmuş ve görev adamı olma özelliğini taşımıştır. Yeni görev almakta çekinceli davranmayan İnönü, verilen görevin nasıl ya da ne kadar önemli olduğuna bakmamıştır (İnönü, 1988: 68; Aydemir, 1974: 11). İnönü; gerek verilen görevleri başarılı bir şekilde yürütmek, gerekse ülkenin gidişatına yön vermek açısından ülkenin içinde bulunduğu koşulları çok iyi değerlendirerek mantıklı analizler yapabilmiştir. Soğukkanlı ve mantıklı oluşu onun hislerine her zaman galip gelmiş, zor zamanlarda alacağı önemli kararlarda başarılı kılmıştır (Baycan, 1987). Bu bağlamda özellikle Atatürk'ten sonra Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmesi tecrübe edinmesi açısından önemi bir avantaj olmuştur. Sahip olduğu bu tecrübesi, kritik süreçlere soğukkanlılıkla müdahale etmesine ve zor şartlarda ülkenin önemli avantajlar etmesine katkı sağlamıştır.

İnönü, mücadelenin ne savaşı olursa olsun öncelikle liderin kafasında kaybedilmemesi gerektiği fikrini tüm yaşamına yayarak önemli zaferler elde etmiştir (Baycan, 1987). Yenilikçi, öğrenmeyi seven ve öğrenmekten yorulmayan karakteri ile yapacaklarının en iyisini yapmaya çalışan İnönü, gerekirse eski bildiği yolu değiştirerek tamamen yeni bir yolu öğrenip oradan devam edebilmiştir (Artuç, 1993, 33-35). Dış politika anlayışında tarafsız olmayı, iç politikada çok partili, demokratik, laik ve özgür bir ülke konumunu korumayı amaçlamıştır. Zor zamanlarda halkın söylemek istediklerine tercüman olarak onları rahatlatmaya çalışmıştır. Liderlik anlayışının temelinde otoritesi ile değil bilgi, yetenek ve kültürü ile kendini kabul ettirme yatmaktadır. Sahip olduğu özellikleri ve gücünü her seferinde farklı koşullarda kanıtlaması uzun yıllar görevini sürdürebilmesinde etkili olmuştur (Duman, 2010: 308-309). İnönü, çaresiz ve zor durumlarda öncelikle kendini yatıştırmayı, sonrasında sakince düşünüp yapılması gereken neyse ona odaklanmayı ilke haline getirmiştir Bu tavrın temelinde ise gerçeğin kabul edilmesi ve verilen kararın ne olursa olsun uygulanması yatmaktadır (Uğur, 1995: 11). Bu bağlamda en doğru kararı verme bilinci ile soğukkanlılıkla yönettiği önemli süreçleri başarılı bir şekilde sonuçlandırmıştır.

Neredeyse on iki yıl boyunca devlet iktidarını kimse ile paylaşmaya yanaşmayan İnönü, adını cumhurdan alan bir makamda bulunmasına rağmen halk ile iç içe olmaktan kaçınarak mesafeli tutumunda istikrarlı davranmıştır. Dilediği zaman halka yüzünü gösteren İnönü, kendi tercihleri doğrultusunda hareket etmiştir (Türkiye'de Siyasal Akımlar, 2014). Çankaya Köşk'ündeki görevi boyunca yurt dışına çıkmayı tercih etmeyen İnönü, sadece 1 ülkeye gezi yapmıştır. Yurt içinde ise 144 gezide 188 yere uğramıştır (Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 2006). İnönü'nün Çankaya Köşk'ünden çok fazla ayrılmaması, dönemin şartlarının getirdiği sorumluluklar ile meşguliyetinin fazla olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Atatürk'ten sonra göreve gelen ikinci Cumhurbaşkanı olan İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı makamındaki vizyonu ve imajı değerlendirildiğinde dönemin zor şartlarına rağmen önemli kararlar alarak ülkeyi zor durumlardan kurtardığı görülmektedir. Liderlik anlayışının temelinde yatan kararlılığı, kültürlü oluşu ve görev adamı olması onun başarılı olmasını sağlayan özellikleridir. Vizyon sahibi

olmaya önem veren İnönü, bu vizyonlara ulaşma noktasında gerekli kararlılığı, özgüveni ve çalışma azmini göstermiştir.

2.2.4. İlk Sivil Kökenli Cumhurbaşkanı Mahmut Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1950-1961)

Çok partili siyasal hayata geçilmesinin de etkisi ile 1946'da Demokrat Parti'yi kuran Celal Bayar, ilk seçimlerde meclis çoğunluğunu sağlayıp başarılı olması üzerine Cumhurbaşkanlığına aday gösterilmiştir. 22 Mayıs 1950 tarihinde TBMM tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sivil adayı üçüncü Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir(Yılmaz,2007: 97; Öngider, 2014: 78). Demokratik seçim yolu ile iktidara gelmesi önemli yankı uyandıran Bayar, 1 Kasım 1957 tarihinde yeniden Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 27 Mayıs 1960 darbesine kadar olan süreçte, on yıl beş gün Cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır (Kütük, 2012: 29). Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı, genel seçimden başarılı bir şekilde çıkmış genel başkanın meclisin büyük çoğunluğunu alarak Cumhurbaşkanı seçildiğini gösteren nadir örneklerden biri olmuştur (Özdemir, 2007: 492). Bayar'ın özgür bir ortamda seçilen ilk sivil Cumhurbaşkanı olması, Türkiye'de demokrasiye geçişi simgeleyen önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Özal'ın Cumhurbaşkanlığına kadar olan dönemde Cumhurbaşkanı seçiminde krizlere şahit olunması, Bayar'ın Cumhurbaşkanlığının taşıdığı anlama daha fazla değer yüklenmesine neden olmuştur. Bayar ile birlikte Cumhurbaşkanlığı makamı, Türkiye'nin daha önce hiç alışık olmayan bir görünüme sahip olmuştur. Çankaya Köşkü'nün asıl sahibine yani halka açılımının gerçekleşmesi Bayar döneminde olmuştur.

Tek partinin hâkimiyetinin ortadan kalkması, Cumhurbaşkanlığı makamının konumunda da değişiklik meydana getirmiştir. Tek parti döneminden farklı olarak mecliste birden fazla siyasi partinin yer alması meclis çoğunluğunu sağlayan iktidarın istediğini yapabilme gücüne sahip olmasının önünü açmıştır (Soysal, 1969: 63). Cumhurbaşkanı Bayar'ın bu dönemde 1924 anayasasının kendisine verdiği sınırlı yetkiler ile makamı yürüterek sembolik ve dengeyi gözetme kaygısı güden bir Cumhurbaşkanlığı anlayışına sahip olduğu söylenebilir. Cumhurbaşkanlığı görevi dışında Bayar, başbakanlık ve bürokrasinin pek çok kademesinde görevler üstlenerek Türkiye devletinin kurulmasında ve kurumsallaşmasında önemli görevler

üstlenmiştir. Asıl mesleği bankacılık olan ve milli mücadelenin ön safhasında aktif bir şekilde yer alan Bayar, gayretli ve cesur tavrı ile dikkat çekmiştir (Demir, 2009: 15-16). Demokratik yollarla göreve gelen Bayar'ın, Cumhurbaşkanlığı makamının gerekliliklerini yapma, dönemin koşullarını değerlendirme ve ülkenin geleceğine yön verme noktasındaki çabaları takdir edilmiştir. Bayar, Cumhurbaşkanı olarak göreve başladığında kendince önemli gördüğü; anayasanın uygulanması, devletin siyasi güvenliği, Yeni Türkiye'nin inşası, ordu ve üniversite ile temaslar ve Atatürk için Anıtkabir'in yapılması olmak üzere dört madde sıralayarak bu maddeler üzerinden önceliklerini ortaya koymuştur (Bozdağ, 2005: 145). Özellikle Atatürk'ün Etnografya müzesinde bulunan naaşının bir an önce Anıtkabir'e taşınması konusunda çalışmalara başlaması ilk önceliklerinden biri olmuştur. İnönü ve Atatürk'ten farklı olarak Bayar, yurt içi ve yurt dışında gezilere çıkarak halk ile bir araya gelmiştir. Yurt dışında toplamda 13 ülkeye 17 gezi gerçekleştirmiştir. Yurt içinde ise 125 gezide 299 yere uğramıştır(Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 2006).

Bayar, Atatürk'ün Cumhuriyeti ilan etmesi sürecinde onun yanında olan ve İnönü'den sonra Cumhurbaşkanlığı makamına yükselen son kişidir(Özdemir, 2013). Bayar'ın iki önemli devlet adamı olan İnönü ve Atatürk'ün görev anlayışına şahit olması onun ülkeyi yönetme tarzına yansımıştır. Atatürk'ün kurduğu demokratik değerleri korumaya ve ilerletmeye çaba göstermiştir. Bayar, her ne kadar Atatürk ve İnönü'den esinlense de dönemin siyasi koşullarının da etkisi ile onlar gibi aktif bir Cumhurbaşkanlığı vizyonu ortaya koyamamıştır. Aktif bir liderlik anlayışı yerine hükümetle ters düşmeyecek onlarla çatışmaya imkân vermeyecek bir denge kurmaya çalışmıştır (Demirtaş, 2011: 298).

2.2.5. Cumhurbaşkanlığı Makamının Temsil Mekânı Olarak Çankaya Köşkü'nün Tarihi ve Özellikleri

Bir ülkenin varlığını temsil eden yapılar, ülkenin sahip olduğu siyasi imajının yansıtılması açısından önem taşımaktadır(Genim, 2017). Bu yapılardan en önemlisi olan Çankaya Köşkü, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Türkiye Cumhuriyetini temsil eden önemli mekânlardan biridir.

Türkiye Cumhuriyetinin en yüce makamı olan Cumhurbaşkanlığını temsil eden en önemli yapılardan biri olan Çankaya Köşkü adı verilen yapı aslında Ermeni bir tüccar tarafından yaptırılmış bir bağ evidir. Sonrasında ise Bulgurzadeler denilen Ankara'nın zengin ailelerinden birinin eline geçen Köşk, Atatürk tarafından Çankaya'da gezerken görülmüş ve belediye tarafından satın alınarak Atatürk'e hediye edilmiştir(Cumhurbaşkanlığı, 2014: 7; Çankaya Belediyesi,t.y.; Milliyet Gazetesi, 9 Kasım 2014). Atatürk, bugün Cumhurbaşkanlığı yerleşkesi içerisinde Müze Köşk olarak korunan bağ evini 1921 yılından itibaren daimi konut olarak kullanmıştır. 1921'de Atatürk'ün taşınması ile Köşk, devlet meselelerine ilişkin tüm toplantıların özellikle de Cumhuriyet'in kurulması sürecinin görüşüldüğü yer olarak tarihe geçmiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Cumhurbaşkanlığı Konutu olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Cumhurbaşkanlığı, 2014: 7)

1923'te Latife hanımın bağ evine yerleşmesinden sonra eski binaya ek tüm bina boyunca uzanan iki katlı bir yapı inşa edilmesi ile bağ evinin fiziki yapısında değişikliklere gidilmiştir. Bir süre sonra kullanılan binanın yetersiz gelmesi ve Köşk'te tadilatların bir türlü bitmemesi üzerine Avusturyalı mimar Clemens Holzmeister tarafından 1930'da yeniden tasarlanmıştır. Çankaya Köşkü, Atatürk'ün vefatına denk hem çalışma binası h –on beş em de konut olarak kullanılmıştır (Milliyet Gazetesi, 9 Kasım 2014). Yapılan ek binalar ile son halini alan Çankaya Köşkü, günümüzde 438 dönümlük bir araziye yayılan on beşe yakın binayı içinde barındıran bir yerleşkedir. Bu yerleşkede yer alan Müze Köşkü, Pembe Köşk ve Camlı Köşk en fazla söz edilen binalardır. Çankaya Köşkü denince ilk akla gelen Pembe Köşk olarak bilinen yapıya Atatürk 1932'de taşınmıştır (Sakin, 2015). Müze Köşk olarak isimlendirilen ikinci bina Atatürk'ün 11 yılını geçirdiği binalardan biridir. Etkileyici bir yapıya sahip olan ve her yerinden Ankara manzarasını görebilmenin mümkün olduğu Pembe Köşk, diğer ülkelerdeki konutlarla kıyaslandığında oldukça mütevazı bir yapıya sahiptir (Milliyet Gazetesi, 9 Eylül 2007). Cumhurbaşkanlığı makamının en önemli temsil mekanı olan ve Cumhuriyetin kurulması sürecine tanıklık eden Çankaya Köşkü, göreve gelen Cumhurbaşkanları tarafından çalışma ofisi ve konut olarak kullanılmıştır. Çankaya Köşkü, Atatürk'ün

ölümünden sonra gelen Cumhurbaşkanları tarafından, İsmet İnönü, Celal Bayar, Cemal Gürsel, Cevdet Sunay, Fahri Korutürk, Kenan Evren, Turgut Özal ve Süleyman Demirel, Köşk'te bir takım değişiklikler yapılarak çalışma ofisi ve konut olarak kullanılmıştır. Evren döneminde temeli atılan hizmet binası; 1993'te Demirel döneminde, hizmete girmiştir. Yeni hizmet binasının tamamlanması ile Pembe Köşk, Süleyman Demirel ve Ahmet Necdet Sezer tarafından sadece konut olarak kullanılmıştır. Önceki Cumhurbaşkanlarının aksine Gül, konut olarak Çankaya Köşkü yerine Dışişleri Konutu'nu kullanmıştır (Vatan Gazetesi, 15 Ağustos 2014).

Çalışmanın bu kısmından anlaşılacağı üzere Çankaya Köşkü, Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Türkiye Cumhuriyetinin en önemli makamının temsil edildiği yer olarak önemli bir konuma sahip olmuştur. Bu kapsamda Köşk'ün, Cumhurbaşkanlarının görev süresi boyunca sahip olduğu konumu makamın genel vizyonunun anlaşılmasına katkı sağlayabilecektir.

2.2.6. 1924 Anayasası Döneminde Çankaya Köşk'ünün İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi

Çankaya Köşkü, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin temelinin atıldığı yer olarak önemini her zaman korumaktadır. Ankara Garı konutunda ikamet etmekte olan Atatürk, 1921'de Köşk'e yerleşmiştir. Dönemin önemli olaylarına tanıklık eden Çankaya Köşkü, 1932'den Atatürk'ün vefatına dek hem çalışma hem de konut olarak kullanılmıştır (Çevikcan, 2012). Köşk'te yer alan büyük yemek salonu, Atatürk'ün akşam soflarının kurulduğu, ülke sorunlarının uzun uzun görüşüldüğü, bilgi alışverişinin sağlandığı önemli alanlardan biri olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2017; Yalçın 2007). Atatürk Köşk'te yakın dostları, siyasetçiler, yazarlar, sanatkârlar, bilim insanları, düşünürler ve diplomatlar başta olmak üzere toplumun önemli kesimlerini ağırlayarak onlarla mevcut meseleleri saatlerce tartışmıştır. Falih Rıfkı Atay, Ruşen Eşref Ünaydın, Hasan Cemil Çambel, Yunus Nadi, Hazım Onat, Necmi Dilmen, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Dr. Reşit Galip, İbrahim Grantay, Salih Bozok, Şükrü Kaya ve Kılıç Ali akşam sofralarının değişmez isimleri olmuşlardır (Yaşin, 2013). Bu bağlamda, ülkenin önemli olaylarının tartışıldığı ve ilk olarak Cumhurbaşkanı Atatürk'ün ikamet ettiği

Çankaya Köşkü, bu dönemde daha çok Atatürk'ün mütevazı akşam sofraları ile anlam kazanmıştır. Mütevazı, abartıdan uzak ve samimi bir yapıya sahip olan Köşk, dönemin en önemli gelişmelerine şahit olmuştur. Atatürk'ten sonra göreve gelen İnönü döneminde ise Çankaya Köşkü eski önemini kaybetmiştir.

Cumhurbaşkanı olduktan sonra Köşk'e yerleşme taraftarı olmayan İnönü, işleri evden yürütmenin zorluğunun farkına vararak Köşk'e taşınmak zorunda kalmıştır. İnönü döneminde Köşk'te, 1940'da savaş dönemi olmasının da etkisi ile sığınaklar yapılmıştır (Yalçın, 2007a). Bilime olan merakından dolayı Köşk'e fizik laboratuarı kurduran İnönü, Fizik ve Kimya hocalarından ders almıştır (Milliyet Gazetesi, 6 Kasım 2011). İnönü döneminde Çankaya Köşkü, Atatürk döneminde sahip olduğu etkinliğini yitirmiş ve halkın ulaşılabilirliğinden uzak bir imaja sahip olmuştur.

Çankaya Köşkü Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı ile birlikte bambaşka bir imaja sahip olmuştur. Bayar ve eşi öncelikle Köşk'te çalışan personelin şartlarının iyileştirilmesi ve Köşk'ün her türlü imkânlarından yararlanmaları gerektiğini düşünerek değişiklikler yapmıştır (Demir, 2012: 152). Ancak asıl değişiklik Köşk'e halkın ulaşılabilirliği konusunda gerçekleşmiştir. İnönü döneminde, halkın bahçesine dahi yanaşamadığı Çankaya Köşkü, batı demokrasilerinde görüldüğü gibi halka açılmış, piknikler düzenlenmiş ve ziyafetler verilmiştir. Bayar dönemine kadar halkın girişine kapalı ve etrafı kalın duvarlarla çevrili olan Köşk'e halkın ulaşabilmesi sağlanmıştır (Türkiye'de Siyasal Akımlar, 2014; Hür, 2014). Özellikle Bayar'ın eşi Reşide Hanım haftanın bir gününü halk ile yakından ilgilenmek ve onların sorunları dinlemek için ayırmıştır. Randevusuz olarak direkt kabul edilen vatandaşlar dertlerini sıkıntılarını anlatma imkânı bulmuşlardır. Çok geçmeden bu uygulamanın sürdürülebilir olmadığı anlaşılınca randevu sistemi ile ziyaretçiler kabul edilmeye başlanmıştır. (Demir, 2012:152; Hür, 2014). Bu noktada Bayar'ın halkla olan iyi ilişkileri Çankaya Köşk'ünün halkın ziyaretine açılması ile daha da pekişmiştir. Köşk'ün halka açılması, Bayar döneminden sonra tekrar ancak Özal'ın Cumhurbaşkanlığı ile gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden itibaren yeni kurulan devletin en önemli temsil mekânlarından birisi olan Çankaya Köşkü, her ne kadar Atatürk dönemindeki imajını koruyamasa da değişen Cumhurbaşkanları ile farklı imajlara sahip olmuştur.

2.3. 1961 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Makamı

1945-1960 arası dönemde çok partili hayata geçilmesinin de etkisi ile siyasal-anayasal hayatta meydana gelen köklü dönüşüm 1924 anayasasına yöneltilen eleştirileri yoğunlaşmıştır. Genel hatları ile 1924 anayasasının, anayasal demokrasinin çoğulcu-özgürlükçü-katılımcı özelliğine değil çoğunlukçu şekline daha çok uygun olduğu düşünülmüştür. Aynı zamanda iktidarın dengede değil sadece meclise ve oradaki çoğunluğa ait olduğu ve azınlık haklarını koruyacak kurum ve mekanizmaların olmaması yönündeki eleştiriler ile siyasal sisteme yönelen taleplerin otoriteler tarafından karşılanmaması siyasal-anayasal yaşamda krizin yoğunlaşmasına ve patlama noktasına sürüklenmesine neden olmuştur (Tanör, 2004: 362-363). 1961 anayasasının da parlamentodan yetki almış hükümetin, statükocu güçlerin istemediği uygulamalarda bulunması sonucu meydana gelen krize karşı bir çözüm olarak hazırlandığı söylenebilmekedir. Meclisin sınırlandırılması ve aşağıdan yukarı gelen sürecin kontrol edilmesi arayışı önem kazanmıştır(Alkan, 2017). Bu bağlamda Milli Güvenlik Komitesi, parlamentodaki Demokrat Partili çoğunluğun istenmeyen uygulamalarına karşı 27 Mayıs 1960 tarihinde yaptığı darbe ile yönetimi ele geçirmiştir(Özdemir, 2007: 25). Ordunun siyasete ilk müdahalesinin gerçekleştiği 1960 darbesi ile iktidarın sona erdirilmesi ordudan destek alan yönetime artık güven duyulmadığını ve ordunun rejimsel desteğini geri çektiği anlamına gelmiştir (Ünsal, 1980: 58). Easton'un destek girdisi olarak ifade ettiği değişkene göre, iktidar destek olmaksızın sürekliliğini sağlayamamaktadır. Güvenin kaybedilmesi desteğin geri çekilmesi sonucunu ortaya çıkararak yeni iktidar arayışlarını beraberinde getirmektedir. Bu sebeple desteğini yitiren yönetimin sürekliliği de tehlike altına girmiştir. Ünsal'ın (1980: 35) da ifade ettiği gibi 1961 anayasası ile yeniden düzenlenen Türk siyasal sistemin temelinde; sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerin etkisi ve bazı siyasal geleneklerin ve davranışların sürekliliklerini korumaları yatmaktadır. Bu bağlamda anayasal düzeni oluşturan süreç, çeşitli toplumsal süreçlerle birlikte hız kazanmaktadır.

Bu kapsamda yönetime müdahale edilmesi ile ordunun hissedilen ağırlığı Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanı, Başbakan, Başkomutan ve aynı zamanda da Milli Birlik Komitesi (MBK) başkanı olarak belirlenmesi ile somutlaştırılmıştır. Gürsel,

Atatürk'ün bile sahip olmadığı yetkilerle donatılmıştır (Yılmaz, 2007: 99). 12 Haziran 1960 tarihinde "1924 Anayasasının Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Geçici Kanun" ile ana hatları ile 1924 anayasası devam ettirilmiş; ancak TBMM yerine MBK meclisin sahip olduğu tüm yetkiler ile donatılarak etkili konuma getirilmiştir (Soysal, 1969: 192).

6 Ocak 1961 tarihinde MBK'nın yetkilerini kullanmak üzere kurulan "Kurucu Meclis" (MBK ve Temsilciler Meclisinden oluşmakta) tarafından hazırlanan yeni anayasa, 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoyuna sunularak %61,5 oy oranı ile kabul edilmiştir (Soysal, 1969: 193-196). 1961 anayasasının hazırlanma aşamasında heyette bulunan bir profesörün söyledikleri anayasasının nasıl yapıldığı ile ilgili fikir verebilmektedir: "Biz dünyadaki birçok anayasayı gözden geçirdik ve o anayasaların en güzel taraflarını aldık ve bizim anayasamıza dahil ettik" (Karpat, 2011). Bu ifadeden de anlaşıldığı gibi 1961 anayasası toplumun istemlerine cevap verecek bir anlayıştan uzak hazırlandığından anayasanın halkın tamamını temsil eden demokratik bir niteliğe sahip olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu tarihten itibaren artık Türkiye Cumhuriyetinde darbe anayasası şartları uygulanmış ve ülkenin yönetim usulünde önemli değişiklikler yapılmıştır.

1961 anayasasının bir dizi kurumsallaşmayı beraberinde getirdiği söylenebilir. Anayasa Mahkemesinin kurulması, 1961 anayasası ile gelen en önemli yeniliklerden biri olmuştur (Tanör, 1994: 20; Hekimoğlu, 2009: 184). Kuvvetler birliğinden kuvvetler ayrılığına geçilmesi, Meclis hükümeti sisteminden Parlamenter sisteme geçilmesi, Askeri Yargıtay, Devlet Personel Dairesi (DPT), Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) gibi kurumların oluşturulması 1961 anayasası ile beraber gerçekleşmiştir.

2.3.1. Cumhurbaşkanlığı Makamının Görev ve Yetki Açısından Değerlendirilmesi

1961 anayasasında Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve Türkiye Cumhuriyetini ve milletin birliğini temsil etmektedir. Anayasaya göre yürütmenin ve devletin başı olan Cumhurbaşkanı, yürütme görevini başbakan ve bakanlar kurulu ile birlikte yerine getirmektedir. Türkiye'de Parlamenter sistem tam olarak 1961 anayasası

dönemi ile uygulanmaya başlamış olmasına rağmen yürütmenin tam anlamı ile varlık kazanması ile ilgili 1924 anayasasından farklı bir durum getirmemektedir (Soysal, 1969: 273). Yürütme alanı, klasik Parlamenter sistemde olduğu gibi Cumhurbaşkanı ile Başbakan ve Bakanlardan oluşan Bakanlar Kurulundan meydana gelmektedir.

1961 anayasasında Cumhurbaşkanını ilgilendiren hükümler 95. ve 101. maddeleri arasında yer almaktadır. Anayasanın 95. maddesinde Cumhurbaşkanının meclis tarafından, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri arasından üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla ve tek dönem için 7 yıl görev yapmak üzere seçileceği belirtilmiştir. Yapılan ilk iki oylamada istenilen çoğunluğun sağlanamadığı durumda salt çoğunluk kabul edilmektedir. Cumhurbaşkanının yükseköğrenim yapmış olması şartı ilk kez 1961 anayasasında getirilmiştir (Gözübüyük, 2005: 140).

Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı görevini yürütmeden önce genel başkanı olduğu iktidar partisi durumunda olan Demokrat Parti ile sürdürdüğü yakın ilişkiler ve muhalefet partilerine karşı takındığı olumsuz tavır, Cumhurbaşkanlığı makamının tarafsızlığı konusunda ciddi tartışmalara yol açmıştır. Bu sebeple doğabilecek krizleri önlemek ve Cumhurbaşkanının tarafsızlığını sağlamak için; Cumhurbaşkanı olarak seçilen şahsın parti ile bağlantısının kesilmesi şartı getirilmiştir (Turan, 2007). 1961 anayasası ile tarafsızlaştırılan Cumhurbaşkanının seçim usulünün üçte iki olarak değiştirilmesi ve görev süresinin yedi yıla çıkartılması bundan sonra seçimlerin krize dönüşmesinin önünü açan düzenlemeler olmuştur. Aynı zamanda bu değişiklik ile hükümetin görev süresi ile Cumhurbaşkanının görev süresinin farklılaşması vizyon farklılaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde sadece 1965-1969 yılları dışındaki tüm hükümetler koalisyon hükümeti olarak kurulurken; anayasada millet meclisi seçimlerinin yenilenmesi çok zor şartlara bağlanmış ve sık sık hükümet krizleri meydana gelmiştir (Aldıkaçtı, 1982: 339-340). Anayasada yasama yetkisinin TBMM tarafından; yürütme yetkisinin kanunlar çerçevesinde Cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından ve yargı yetkisinin ise millet adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı belirtilmiştir. Böylece 1961 anayasasında, kuvvetler birliği ilkesinden tamamen uzaklaşılarak kuvvetlerin yumuşak ayrılığını örnek alan Parlamenter sistem benimsenmiştir.

1961 anayasasının 4. maddesinde yer alan *"*millet egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır" ifadesi ile 1924 anayasasından tamamen ayrılmaktadır. Bu değişiklik ile millet adına parlamento tarafından kullanılan egemenlik hakkının yeni düzenleme ile yetkili organlar aracılığı ile kullanılacağı düzenlenmiştir. Böylece meclisin sistem içindeki yeri zayıflatılmıştır (Özdemir, 2007: 26).

Tablo 3'te Cumhurbaşkanının yasama, yürütme ve yargı alanlarında sembolik olarak nitelendirilebilecek görevleri belirtilmiştir. Cumhurbaşkanının, makamın temsiliyeti ile sınırlanan bu yetkilerinin, klasik Parlamenter sistem ile uyuştuğu söylenebilir.

Tablo-3: 1961 Anayasası'ndaCumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

- Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Milletin birliğini temsil eder.
- Gerekli gördüğü takdirde Bakanlar Kuruluna başkanlık eder.
- Yabancı devlet temsilcilerini kabul eder, yabancı devletlere temsilciler gönderir. Milletlerarası anlaşmalar onaylar, yayınlar.
- Öngörülen hallerde belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir ya da kaldırabilir.
- Karşı imza kuralına göre görevi ile ilgili işlemlerinden sorumlu değildir.
- Vatana ihanet suçlaması ile üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile Meclislerin birleşik toplantısında vereceği kararla suçlanabilir.
- Başbakan TBMM üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır
- Cumhurbaşkanı, öngörülen şartlarda başbakanın isteği üzerine Meclis başkanlarına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.
- Başkomutanlık makamı Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilir. Genelkurmay Başkanı Bakanlar Kurulunu teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Milli Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı başkanlık eder.
- Askeri Yargıtay üyeleri Askeri Yargıtay Genel Kurulu'nun göstereceği üyeler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
- Anayasa Mahkemesi'nin iki üyesi de Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
- Cumhurbaşkanı, anayasa ve bütçe kanunları istisna olmak üzere, TBMM tarafından kabul edilen kanunları 10 gün içerisinde yayınlar; uygun bulmaz ise aynı sürede gerekçe göstererek tekrar görüşülmek üzere geri gönderir. TBMM gönderilen kanun yine kabul edilirse Cumhurbaşkanı bu kanunu yayınlar.

Kaynak: Resmi Gazete, 31 Mayıs 1961

1961 anayasasının ülkenin ihtiyaçlarına ve istemlerine cevap vermemesi sistemde yeni istemlerin doğmasına sebep olmuştur. Anayasa değişiklik istemlerine ilk karşılık anayasada 1969'da yapılan bir takım değişiklikler ile verilmiştir. Sonrasında ise 1970 ve 1971'de iki, 1973 ve 1974'te ise birer kez değişikliğe

uğramıştır. Böylece 1974'te yapılan son değişiklikle beraber anayasada yedi kez değişikliğe yapılmıştır (Gözler, 2000).

Sisteme yapılan müdahale sonucu hazırlanan 1961 anayasası toplumun istek ve beklentilerini yansıtmaktan öte yönetimi zorla ele geçirenlerin çıkarlarını yansıtan, uzlaşmacı bir anlayıştan uzak ve çatışmacı bir yöntemle hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde belirtildiği gibi, sistem yaklaşımında istemler ve destekler sistemde girdi oluşumun temel iki kaynağıdır. Sistem içerisinde oluşan istemler sisteme girdi olarak sunulmakta, sistem içerisinde bir dönüşüm sürecine dâhil edilmekte ve anayasa çıktısı olarak sisteme sunulmaktadır. Ancak Easton'un altını çizdiği gibi sistemde girdi olarak sunulan istemler tek başına yeterli olmamakta; sistemde kalıcı olmak için aynı zamanda destek girdisine ihtiyaç duyulmaktadır. Destek olmaksızın sistemdeki istemler tam anlamı ile tatmin edilememektedir. Destek ile ifade edilen, sisteme sunulan çıktıların rejimin çıkarlarını yansıtması, toplum tarafından kabul edilmesi ve desteğe dönüşmesidir. Ancak sadece bir kesimin siyasi çıkarlarını yansıtan anayasa değişikliğinin toplumun desteğini alması imkânsızdır. Toplumun darbe koşullarında sadece duruma itaat etmek zorunda kalması, Cumhurbaşkanlığı makamına olan güvensizliği de beraberinde getirmiştir. Kurumsal vizyon anlayışından uzak, kendi kısa süreli çıkarları korumak amacı ile yönetime el koyan bir kesim tarafından hazırlanan anayasa çıktısı, toplumdan destek bulamaz ve sistemde yeni değişiklikler için istem yaratılmasına neden olur. 1960 darbesi sonrası ortaya konulan anayasa çıktısı hükümet sistemi sorunlarını çözmenin aksine hükümet krizlerini arttırmış ve toplumun desteğini kaybetmiştir.

2.3.2. Askeri Darbe Dönemi ilk Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1961-1966)

Siyasal sistem, 29 Mayıs 1960 tarihinde ordunun yönetimi ele geçirmesi ile birlikte etkileri günümüze kadar devam eden bir sürecin içerisine girmiştir. Darbeden bir buçuk yıl sonra yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ordunun kimin aday gösterileceği konusunda yaptığı değerlendirmeler sonucunda o dönemde emekli olan Gürsel, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından aday olarak gösterilmiştir. TSK içerisinde prestij sahip olan ve herkes tarafından sevilen Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı seçilmesi ile darbeye meşruiyet kazandırılmak istenmiştir (Türkiye'de Siyasal

Akımlar, 17 Ağustos 2014). Ordu tarafından aday olarak gösterilen Gürsel, 26 Ekim 1961 tarihinde TBMM tarafından Türkiye'nin 4. Cumhurbaşkanı olarak seçilerek dört yıl beş ay on sekiz gün bu görevi sürdürmüştür. Gürsel'in, 27 Mayıs sabahında seçimle ilgili söylediği şu cümleler Cumhurbaşkanlığı anlayışına ilişkin fikir vermektedir: "Bütün emelim süratle bu memlekette dürüst bir demokratik nizam kurmak ve devletin iradesini milletin iradesine terk etmektedir. Buna inanınız ve güveniniz" (Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1966; Sabah Gazetesi 2 Mayıs 2006).

Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı ile demokrasi üzerinde kurumsallaşan askeri vesayet, Özal'ın Cumhurbaşkanlığına kadar devam etmiştir. 27 Mayıs 1960 tarihinde ordunun yönetimi ele geçirmesinin akabinde 26 Ekim 1961 tarihinde Cumhurbaşkanı, Başbakan, Başkomutan ve Milli Birlik Komitesi (MBK) başkanı yapılan Gürsel, resmiyette Atatürk'ün bile sahip olmadığı yetkilerle donatılmıştır (Yılmaz, 2007: 99). Bu tarihten itibaren 40 yıllık süreç içerisinde parlamento ve hükümetlerin kurulmasında ordunun etkisinin hakim olduğu bir sürecin içine girilmiştir.

Bayar'dan sonraki dönemde asker kökenli ilk Cumhurbaşkanı olarak göreve gelen Gürsel, Çankaya'da adeta nöbet tutarak Cumhuriyeti koruma rolü üstlenmiştir. Nitekim yurt dışında sadece bir ülkeye; yurt içinde ise 16 gezide 31 şehre ziyaret gerçekleştirmiştir. Göreve geldiği ilk andan itibaren en büyük çabasının, darbeden sonra düzeni yeniden kurmak ve darbe ile gelen istikrarsızlığı normal sürece yeniden çevirmek olduğunu vurgulamıştır. Aslında darbe taraftarı olmayan Gürsel, darbenin başına getirilmek istenmiş; ancak düzeni koruma misyonu üstlenerek darbeci kesimi tasfiye etmiştir. Bu bağlamda zor şartlar altında makamın gerekliliklerini yürütmeye çalışmıştır (Öngider, 2014: 13-96; Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 2006).

Sade bir yaşam tarzına sahip olan Gürsel, ihtilal tarafından göreve getirilmiş olmasına rağmen sert, anlaşılmaz ve halktan kopuk bir karaktere sahip olmamıştır. Ülkenin içinde bulunduğu şartlara rağmen halkla iç içe olmayı tercih etmiştir. Sunay'ın babacan, iyi kalpli, hoşgörülü, mert, cesur ve dürüst tavırları; halk tarafından kabul edilmesinde önemli bir etken olmuştur (Arcayürek, 1999: 20; Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1966). Bu bağlamda Gürsel'in, halk tarafından "Cemal Ağa" olarak anılması halka ne kadar yakın olduğunu göstermektedir. Cemal Ağa

olarak hitap edilmesine ilişkin "Orduda ismim Cemal Ağa… Niçin böyledir ve bu ismi bana verenler kimdir? Bunları hatırlamıyorum. Dürüst çalışmak ve çok çalışmak. Arkadaşları sevmek ve saymak. Onların haklarını her şeye rağmen savunmak daima prensibimdir. Belki bu "ağalık" oradan gelmiştir" şeklinde ifade etmiştir (Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1966). Gürsel, her ne kadar Cumhurbaşkanlığı makamının gerektirdiği vizyonu ortaya koyamasa ve dönemin ihtiyaçlarına tam anlamı ile karşılık veremese de halka yakın olması takdir toplamıştır. Gürsel; özellikle insani yönü kuvvetli olan, dürüst, gerek askerlik hayatında gerekse Cumhurbaşkanlığı döneminde çevresi tarafından sevilen bir lider olarak tarihe geçmiştir.

2.3.3.Askeri Darbe Dönemi İkinci Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1966-1973)

1966 yılının başında Gürsel'in hastalanması ile görevini yürütmede yaşadığı güçlük, makama yeni bir Cumhurbaşkanının seçilmesini zorunlu kılmıştır. Bu yöndeki arayışların neticesinde 28 Mart 1966 tarihinde TBMM tarafından Cumhurbaşkanı seçilen Cevdet Sunay, bu görevi yedi yıl sürdürmüştür. Aslında Sunay'ın Cumhurbaşkanı olmasında etkili olan en temel unsurun Genelkurmay Başkanlığı döneminde çizdiği profilin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Yeni, 2008: 14). Sunay'ın Genel Kurmay Başkanlığı döneminde sahip olduğu kontrollü ve dengeli yaklaşımları hem sivil hem de askeri kesimin desteğini almasında etkili olmuştur (Şahin, 2016: 3). Nitekim önceki Cumhurbaşkanının seçilmesi sırasında mevcut olan konjonktürün sona ermesine rağmen yine de Cumhurbaşkanlığı makamına asker kökenli birinin iktidarın çoğunluğunu elinde bulunduran Adalet Partisi ile muhalefetteki CHP'nin uzlaşısına dayanması; hem Sunay'ın sahip olduğu imajı hem de tarihi bir geleneğin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. O dönemde Başbakan Süleyman Demirel sivil otoriteyi ve demokrasiyi yerleştirmeye yardımcı olacağı düşüncesi ile Sunay'ın Cumhurbaşkanlığı adaylığına destek verdiğini açıklamıştır (Özdemir, 2007: 215-494). Bu bağlamda Sunay'ın sahip olduğu nitelikler ve aldığı bu destekler asker kökenli olmasına rağmen kriz yaşanmadan seçimin sonuçlanmasında etkili olmuştur.

Sunay, Cumhurbaşkanlığı dönemi boyunca kurduğu üst düzey temaslarla uluslararası alanda Türkiye'nin konumuna ilişkin önemli katkılarda bulunmuştur. Görev süresi boyunca 15 ülkeye 17 kez yurt dışı ziyarette bulunması, kurduğu temasların açıkça göstergesi olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 597). Sunay, askerlik görevini yürüttüğü yıllarda sahip olduğu stratejik bakış açısını Cumhurbaşkanlığı makamında da sürdürerek Türkiye'nin özellikle dış politika konusunda yaşadığı hareketli döneme yedi yıl boyunca liderlik etmiştir.

Sunay'ın sahip olduğu Atatürkçü, demokrasiye bağlı, çalışkan, idealist, zeki, planlı ileri görüşlü, dürüst, anayasal düzene ve rejime inançlı, ilerlemeci ve yenilikçi özellikleri Cumhurbaşkanlığı görevini yürütürken de etkisini göstermiştir. Kendisine verilen görevleri başarılı bir şekilde yerine getiren dürüst bir devlet adamı olduğu söylenebilir(Şahin, 2016: 31; Eğilmez ve Yıldırım, 2016: 55). Nitekim Sunay'ın şu ifadeleri dürüstlüğe ve doğruluğa verdiği önemi şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Ben her şeyden önce doğruluğu dürüst olanı severim. Kendim muvaffakiyeti doğrulukta dürüstlükte ve görevimin başındaki sebatımda buldum. Asker insan doğru olduğuna göre, sivillik hayatında da bu alışkanlığını devam ettireceği içindir ki, bundan sonra alacağım görevlerde de yine adaletin terazisini asla elimden bırakmayacağım ve haklının hakkını vermeye çalışacağım"* (Ercan, 1998: 25).

Bu bağlamda Sunay, Cumhurbaşkanlığı görevi boyunca görevin kutsallığını her şeyin üstünde tutarak demokrasiden hiçbir zaman ödün vermemiştir (Ercan, 1998: 68). Şahsi politikalardan uzak kalarak üstün hizmet anlayışını otoriter bir karakter yapısı içerisinde yürütmüştür. Türk demokrasisinin savunuculuğunu üstlenerek, hukuk devletinin korunması ve gelişmesi için Atatürkçü ilkelere bağlı kalmıştır (Duman, 2010). Gerektiğinde, inisiyatif alabilen, açık sözlü, adaletli, bilgili, tutum ve davranışları ile güven kazanmış; gerek Cumhurbaşkanlığını yürütürken gerekse önceki görevlerinde sorumluluklarını yerine getiren bir lider olmuştur (Ercan, 1998: 89).

Sunay'ın genel olarak görev anlayışının temelinde dürüstlük, adalet, sorumluluk ve fedakârlık duygusu yattığı söylenebilir. Kendisine verilen görevleri bu sorumluluk bilinci ile yürüten Sunay, her ne kadar Atatürk'ün ilkelerine bağlı kalmayı amaç edinse de onun gibi bir vizyon anlayışına sahip olduğunu söylemek oldukça zordur.

2.3.4. 12 Mart 1971 Muhtırası ve 1971-1973 Anayasa Değişiklikleri

1961 anayasasının üstünden on yıl geçtikten sonra ülkede şiddet olaylarının artması bazı kesimleri, siyasal ve toplumsal ortamda mevcut düzenin yetersiz ve yenilenmeye ihtiyacı olduğu düşüncesine itmiştir (Dursun, 2005: 187). Bunun sonucunda 12 Mart 1971 tarihinde Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları mevcut düzene karşı duydukları rahatsızlıkları ifade eden "muhtıra" imzalayarak Cumhurbaşkanına ve Meclis Başkanına vermiştir. Bu süreçte Başbakan Demirel zorla istifa ettirilmiştir. 1960 darbesi ile ilk olarak siyasete giren ordu, bu sefer sivillerin öncülüğünde bir girişimde bulunmuştur (Kayalı, 2009). 1971 muhtırası sonrasında birçok ilde sıkıyönetim ilan edilmiş, grevler yasaklanmış basın özgürlüğü kısıtlanmış ve bazı gazeteler kapatılmıştır. Uzun süre huzurun sağlanamadığı toplumda ülke ciddi bir anayasal bunalıma girmiştir (Demir ve Üzümcü, 160).

Muhtıra sonrası 1971-1973 yılları arasındaki dönemde 1960 anayasasında önemli bir takım değişiklikler yapılmıştır. Yürütme alanında, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin verilmesi (m.64); vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnaları ile nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya Bakanlar Kurulunun yetkili kılınması (Md.61); üniversite özerkliğinin zayıflatılması (Md.120) ve TRT'nin özerkliğinin kaldırılması (Md.121) yönünde değişiklikler yapılmıştır. Yargı denetimine ilişkin, üyelerinin atanmasında Bakanlar Kurulunun aday gösterdiği Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması (Md.136); tabii yargı yolu yerine kanunî yargı yolunun getirilmesi (Md.32) ve küçük siyasal partilerin Anayasa Mahkemesine başvurma olanağının kaldırılması (m.149) şeklinde değişiklikler yapılmıştır. Ordu ile ilgili yapılan değişiklikler ile askeri otoritenin güçlendirilmesi sağlanmıştır. Askerlerin idarî eylem ve işlemlerin yargısal denetimi, Danıştay'dan alınarak yeni kurulan Askerî Yüksek İdare Mahkemesine verilmiş (m.140); sıkıyönetime geçiş kolaylaştırılmış (m.124) ve sivillerin askerî nitelikte olmayan suçlarından dolayı yargılanmaları mümkün kılınmıştır (m.138).(Gözler, 2000; Özbudun, 1998: 24, Tanör, 1994, 54-60)

Çalışmanın giriş bölümünde Easton'ın sistem analizi yaklaşımında siyasal sistemde destek girdilerinin siyasal sistemin sürekliği açısından ne kadar önemli olduğuna yer verilmişti. Bu analiz kapsamında 1971 anayasa değişikliğinin ordunun

1961 anayasasına sağladığı desteği geri çekmesi ile gerçekleştiği söylenebilmektedir(Ünsal, 1980: 167).

Bu süreçte anayasa değişikliğine rağmen ülkedeki sorunlar çözülememiş, Cumhurbaşkanının süresi dolmasına rağmen seçim yapılamamıştır. 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askeri darbe ile yönetime ikinci kez el konulmuştur.

2.3.4. Asker Kökenli Cumhurbaşkanlarından Fahri Korutürk'ün Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1973-1980)

Meclisteki iki büyük parti olan Adalet Partisi ve CHP'nin uzlaşısı sonucu aday gösterilen Fahri S. Korutürk, 6 Nisan 1973 tarihinde mecliste yapılan ilk oylamada Türkiye Cumhuriyetinin 6. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Denizci, Diplomat, Senatör ve Devlet Adamı görevlerini yürüten Korutürk, Türkiye Cumhuriyetine yedi yıl boyunca hizmet etmiştir.

Korutürk; saygıdeğer, hassas, ciddi ve duygusal yapısı ile insanlarla olan ilişkilerinde saygıya oldukça önem veren bir karaktere sahip olmuştur. Özellikle randevularına gösterdiği hassasiyetle dikkat çekmiştir. Sanata özellikle de müziğin tüm alanlarına duyduğu ilgiyi; Cumhuriyet tarihinde ilk defa basın ve sanat çevrelerini Köşk'te bir araya getirmesi ile göstermiştir (Sabah Gazetesi, 6 Temmuz 2014).

Genel olarak Korutürk'ün kişisel özelliklerine bakıldığında siyasi olarak lider sayılabilecek bir özellikte olmadığı söylenebilir. Daha çok verilen görevi itina ile yerine getirebilecek karakterde olan görev adamı profili çizmiştir(Öngider, 2014: 122). Kendini sürekli yenileyen, geliştirmeye çalışan, eksikleri varsa da düzeltmeye çalışan Korutürk; prensipli, kültürlü ve çalışkan kişiliği ile görevini her şeyden üstün tutmuştur. Nitekim görevden geri kalmamak için annesinin cenazesine bile katılamamıştır. Yedi yıllık görev süresi boyunca anayasa ve kanunlara bağlı kalmayı ilke haline getiren Korutürk; sahip olduğu birleştirici özelliği ile tüm topluma örnek bir lider olmuştur. Ancak siyasi bunalımlar, hükümet krizleri, terör hareketleri, ve ortadoğudaki gerginlikler gibi dönemin olumsuz şartları, Korutürk'ün başarısız ya da pasif olduğu algısını oluşturmuştur (Damat, 2004:131-151). Karar almadan önce istişare etme ve düşündüklerini başkaları ile paylaşma en temel özelliklerinden biri

olmuştur (Başbakanlık, 1980: 222). Hayatı boyunca mütevazı bir kişiliğe sahip olan Korutürk, halkla yakın ilişkiler kurmuştur. Nitekim bu durumu "Beni daima sade bir vatandaş olarak aranızda göreceksiniz. Cumhurbaşkanı ile önceki kisi arasında hiçbir bir fark bulamayacaksınız" sözleri ile dile getirmiştir (Atalay 1974: 56). Bu bağlamda söylemlerinde halkın içinden biri olduğu imajını çizen Korutürk, mütevazı yaşantısında da bunun somut örneklerini göstermiştir.

Korutürk, devlet mekanizması içerisinde hiyerarşiye göre hareket edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Demokrasinin savunuculuğunu yaparak demokrasi dışı uygulamalarda bulunmaktan kaçınan Korutürk (Özdemir, 2010: 206-210) yalnızca demokratik düzen içerisinde Türkiye'nin gelişebileceğini, kalkınabileceğini, eşitsizliklerin önüne geçilebileceğini ve refah devleti olma yolunda ilerlenebileceğini savunmuştur. Bu sebeple her fırsatta demokratik düzen vurgusu yapan Korutürk; Atatürk'ün ilke ve inkılâplarına sonuna kadar bağlı kalmıştır. Sahip olduğu vatani ve insani duygular sayesinde halkın güvenini kazanmıştır (Köse, 2003). Memleketin vatansever ve milliyetçi bir anlayışla yönetilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Atalay, 1974: 44). Korutürk, büyük bir kumandan iyi bir devlet adamı tarafsız bir yönetici ve iyi bir hatip olmuştur. Birçok konuda geniş bir bilgiye sahip olan Korutürk, olağanüstü yeteneklere, seçkin bir kişiliğe, güven veren ve olgun karaktere söylediklerinde inandırıcı ve akıcı bir üsluba sahip olmuştur. Tüm bu özellikleri ile halkı kendisine bağlamıştır. Laik, demokrat barışçı, uzlaştırıcı, milliyetçi ve Atatürk'ün izinden ilerleyen güvenilir bir devlet adamı olmuştur Halkın sorunları ile yakından ilgilenen milletsever kişiliğe sahip olmuştur (Köse, 2003: 61; Atalay, 1974: 48). Görev süresi boyunca adeta Köşk'ten ayrılmayan Korutürk; en az yurt dışı ziyaretlerinde bulunan Cumhurbaşkanlarından biri olmuştur. Yurt dışında yalnızca 4 ülkeye 5 ziyaret; yurt içinde ise 26 gezide 59 yere uğramıştır (Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 2006). Dönemin siyasi buhranları göz önüne alındığında Korutürk'ün ziyaretlerindeki azlığın sebebi anlaşılabilmektedir.

Korutürk'ün 12 Mart 1971 muhtırası ile 1980 darbesi arasındaki siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan yaşanan sıkıntılı döneme rağmen görev yaptığı yedi yıl boyunca hükümetin istikrarının sağlanması konusunda çaba gösterirken çok fazla inisiyatif almadığı görülmüştür (Milliyet Gazetesi, 15 Mart 2013). Türkiye'de o

dönemin koşulları; pasif, sembolik inisiyatif almaktan imtina eden bir Cumhurbaşkanının makamda olmasını yeterli bulmamıştır. Görevini daha aktif yürüten gerektiğinde inisiyatif alan, vizyona sahibi bir Cumhurbaşkanı ihtiyacı tüm çevrelerce savunulmuştur(Öngider, 2014). Korutürk verdiği bir röportajda "Öldüğümde sorgu melekleri dünyada ne yaptın diye sorduklarında herhalde hükümet buhranlarını çözmeye çalışmakla vakit geçirdim karşılığını vereceğim" ifadeleri ile ne kadar zor şartlarda makamı yürütmeye çalıştığını açıklamıştır. Korutürk'ün Cumhurbaşkanlığı sırasında on altı kez hükümet değişikliği olması sonucunda ülkede meydana gelen siyasi istikrarsızlıklar başarılı bir vizyon ortaya koymasının önünde önemli bir engel oluşturmuştur (Hür, 2014). Her ne kadar siyasi buhranlarla uğraşmak zorunda olsa da gerek karakteri gerekse Atatürk'ün çizdiği yolda ilerleme gayreti takdir edilmiştir. Cumhurbaşkanı olarak vermeye çalıştığı imaj, halk tarafından dürüst ve güvenilir olarak algılanmıştır.

2.3.5. 1961 Anayasası Döneminde Çankaya Köşk'ünün İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi

1961 anayasasının uygulandığı dönemde Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Cemal Gürsel, Cevdet Sunay ve Fahri Korutürk'ün Çankaya Köşk'ündeki yılları Köşk'ün imajı hakkında farklı izlenimler vermiştir.

Göreve geldikten sonra Çankaya Köşk'ünde ciddi tadilata giden Gürsel, Köşk'ü hem çalışma hem de konut olarak kullanmıştır. Gürsel'in eşi her ne kadar Köşk'e taşınmayı istemese de gelen davetlilerle özel olarak ilgilenmiştir (Milliyet Gazetesi, 3 Ocak 2013). Çankaya Köşk'ünde Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve Samsun gazetelerine sahip başyazar ve yazarların katılacağı bir toplantı düzenleyen Gürsel, basın hürriyetinin önemini vurgulayarak basınla iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır (Milliyet Gazetesi, 24 Haziran 1960).

Cumhurbaşkanı olduktan sonra Çankaya Köşk'üne yerleşen Sunay Köşkte ciddi tadilata gitmek zorunda kalmıştır. Bir önceki Cumhurbaşkanı Gürsel'in rahatsızlığı nedeni ile Köşk ile ilgilenememesi Sunay'ın şu cümlelerinden anlaşılabilmektedir:

> "*Köşk çok bakımsızdı. Her odada gri, demir bir karyola ve üzerlerinde askeri battaniye... Koridorun sonunda Gürsel Paşa'nın odası vardı. Atatürk döneminden*

kalma perdeler çok eskimişti. Salondaki çiçekli halı delik deşikti. Ortadaki masanın üzerinde, etrafına makine çekilmiş patiska bir örtü vardı. Atatürk'ün yattığı ve gül bahçesine bakan odadaki eşyalar da eskimiş ve solmuştu. Kimse kullanmadığı için perdeler çürüyüp dökülmüştü. Sauna bölümünde, duvardaki musluklardan sıcak sular fışkırıyordu. Her yeri temizlettik, onarttık, yeniledik. Hatta Fahri Korutürk'ün eşi Emel Korutürk, Bize yapacak iş bırakmamışsınız" şeklinde yaptığı açıklamaları Köşk'e yapılan bakımı açıkça ifade etmektedir (Aköz, 2007).

Bu bağlamda Gürsel döneminde çok fazla ilgilenilmeyen Köşk, Sunay ve eşi tarafından ciddi tadilat yapılarak yeniden düzenlenmiştir.

Korutürk'ün eşinin ressam olmasının da etkisi ile Pembe Köşk'ün kabul salonlarına ünlü ressamların yağlı boya resimleri asılmıştır. Çok şık çini vazoları, şamdanlar ile süslü olan Köşk'e klasik bir tarz hâkim olmuştur (Milliyet Gazetesi, 9 Eylül 2007). Korutürk zamanında verilen resepsiyonla ilk kez kapılarını sanatçılara açan Köşk'e iki bin sanatçı, gazeteci ve edebiyatçı davet edilmiştir. Böylece Korutürk ile beraber Köşk'e uzun yıllar girmesine izin verilmeyen ve Atatürk'ün daha önce önemine vurgu yaptığı sanatçılara Köşk kapıları açılmıştır (Baransel, 2010: 208). Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde Köşk'ün ve makamın sahip olduğu vizyonu, gerek yönetime dışarıdan yapılan askeri müdahalelerin gerekse Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten liderlerin sahip oldukları kişilik özelliklerinin de etkisi ile korunamamıştır.

2.4. 1982 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Makamı

1975'ten itibaren ülkede yaşanan şiddet ve terör olayları siyasal sistemde ciddi tıkanıklıklar meydana getirmiş; 6 ay geçmesine rağmen meclis Cumhurbaşkanını seçememiştir. Siyasal sistemde meydana gelen tıkanıklığın en önemli sebebinin ise 1961 anayasasının yürütmeyi ve devlet otoritesini zayıf bıraktığından kaynaklandığı düşünülmüştür. 1982 anayasası ise krizin tek sorumlusu olarak görülen 1961 anayasası hükümlerinin özellikle Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerine ilişkin köklü değişikliklerin yapılması için bir çözüm olarak görülmüştür (Gözler, 2000). Bu bağlamda 1961 anayasasının uygulandığı dönemde yaşanan krizlerin en önemli sebebinin 1961 anayasası olduğu düşüncesi, 1982 anayasasında yapılan değişikliklerin temelini oluşturmuştur. Easton'un sistem yaklaşımında yer alan istemler tatmin edilmediğinde sistem içerisinde yeni istemlerin ortaya çıkmasına neden olduğu varsayımı 1961 anayasası dönemindeki toplumsal yapı ile

doğrulanabilmektedir. Nitekim toplumdaki istemlerin tatmin edilememesi sistem içerisinde yeni krizlerin meydana gelmesine neden olarak, yeni istemleri tetiklemiştir. Siyasi ve toplumsal konjonktürden memnun olmayan halkın istemlerinin altında yatan temel nedenin anayasa ya da Cumhurbaşkanı değil istikrar olduğu anlaşılmaktadır.

1982 anayasası da Cumhurbaşkanının seçilememesi krizi başta olmak üzere toplumdaki karışıklıklara bir çözüm olarak askerin yönetime müdahalesi sonucu meclis tarafından hazırlanan bir anayasadır. Bu açıdan Türkiye'de anayasa yapım sürecinin gelişimine bakıldığında anayasaların dönemin izlerine rastlanmakta olması bu anayasanın hazırlanması sürecinde de karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de demokrasinin sağlam bir temele oturtulması, toplumdaki istemlerin karşılanması ve sağlıklı bir düzene kavuşturulması ihtiyacı gibi sebepler anayasa değişikliklerini de beraberinde getirmiştir. Askeri vesayet altında hazırlanan 1982 anayasası, Türk anayasaları içinde en çok maddelere sahip olan en uzun anayasadır. 1961 anayasası ile kıyaslandığında daha sert, değiştirilemeyecek madde sayısı daha fazla ve daha çok ayrıntıya sahiptir (Gözübüyük, 2005: 205).

2.4.1.Cumhurbaşkanlığı Makamının Görev ve Yetki Açısından Değerlendirilmesi

1961 anayasasında Cumhurbaşkanının konumuna ilişkin yer alan "Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milleti'nin birliğini temsil eder ifadesi" 1982 anayasasında da aynen korunmakla beraber, önemli bir ekleme yapılmıştır. Yapılan bu eklemede devlet başkanı olarak Cumhurbaşkanına anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve ahenkli bir şekilde çalışmasını gözetme görevi de verilmiştir (Md. 104). Böylece 1982 anayasasının 104. maddesinde Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunun sınırlarının çizildiği söylenebilir. Bu vizyonun göreve gelen Cumhurbaşkanları tarafından algılama ve uygulama biçimi ise Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu oluşturmaktadır.

Askeri vesayet altında hazırlanan 1982 anayasasında Cumhurbaşkanının seçilme şartları; "kırk yaşını doldurmuş, yükseköğretimini tamamlamış, TBMM

üyesi veya milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olan herkes yedi yıl görev yapmak üzere Cumhurbaşkanlığına seçilebilmektedir" şeklinde belirtilmiştir. Anayasada bir kimsenin iki defa Cumhurbaşkanı olmaması ise kesin hükme bağlanmıştır.

1982 anayasasında Cumhurbaşkanlığı makamı, önceki anayasalarla kıyaslandığında daha geniş hukuki yetkilerle donatılmıştır. Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin önceki anayasalarda düzenlenen kurallar kalmakla beraber Cumhurbaşkanının tek başına kullanacağı yetkileri arttırılmıştır. Yasama karşısında güçlendirilen yürütmeye yeni yetkiler verilmiştir. Nitekim olağanüstü dönemlerde Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan bakanlar kurulunun her konuda çıkarabileceği ve anayasaya aykırılığı dahi ileri sürülemeyecek olan olağanüstü kanun hükmünde kararnameler sayesinde adeta yasama organından daha ayrıcalıklı bir konuma yükseltilmesi; yürütmenin yasama karşısında güçlendiğinin en temel örneğidir(Hakyemez, 2011: 13; Gözübüyük, 2005: 206). Bu bağlamda Parlamenter sistemin gereği olan sembolik Cumhurbaşkanı anlayışına aykırı bir şekilde yetkilerinin arttırılması ve buna rağmen sorumsuz olması sistemin tıkanmasının temel nedenlerinden biri olmuştur.

1982 anayasası ile birlikte yetkisiz, sorumsuz ve tarafsız bir Cumhurbaşkanı yerine her işe bakmakla yükümlü bir Cumhurbaşkanlığı makamı oluşturulmuştur. Nitekim 1961 anayasasına kıyasla metinde yer alan Cumhurbaşkanı ifadesinin yüzde elli oranında arttırılması makamın ne kadar güçlendirildiğini göstermektedir (Özdemir, 2007: 35). Cumhurbaşkanına verilen görev ve yetkiler anayasada makamın ne kadar güçlendirildiğini gösterirken; vatana ihanet suçundan yargılanma usulünde yapılan değişiklik makamın güvencesinin arttırıldığını göstermektedir. Nitekim yeni düzenlemede Cumhurbaşkanı vatana ihanet suçundan, TBBM üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayının dörtte üçü karar verdiği takdirde yargılanabilmektedir. 1961 anayasasında üçte iki olarak belirtilen bu oran 1982 anayasasında değiştirilerek dörtte üç olarak belirlenmiş ve Cumhurbaşkanı parlamentoda güvence altına alınmıştır (Alkan 2017). Darbe koşullarında ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren düşünülerek hazırlanması; 1982 anayasasında güçlü Cumhurbaşkanının formüle edilmesinin temel nedenleridir. Bu sebeple 1982 anayasasınca düzenlenen en sıkıntılı kurumlardan biri olarak Cumhurbaşkanlığı

makamı görülmektedir(Turhan, 2012). Tablo 4'te ayrıntılı olarak belirtildiği gibi 1982 anayasasında Cumhurbaşkanının yasama, yürütme ve yargıya ilişkin görevleri ayrı ayrı belirtilmiştir. Ancak bu görevlerin nasıl kullanacağı ve kiminle paylaşacağına ilişkin anayasada ayrıntılı bir hükme yer verilmemiştir. Cumhurbaşkanı makamının sahip olduğu geniş yetkilere rağmen sorumluluğunun bulunmaması demokratik hukuk devleti anlayışına uymamaktadır. Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu, siyasal sistemde bugün meydana gelen zorunlu değişikliklerin en önemli sebebi olduğu söylenebilir.

Tablo 4: 1982 Anayasası'ndaCumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder. Anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

A-Yasama İle İlgili Görev ve Yetkileri

- Gerekli gördüğü taktirde, yasama yılının ilk günü Meclis'in açılış konuşmasını yapar ve meclisi toplantıya çağırır
- Kanunları yayınlar. Kanunları tekrar görüşülmek üzere Meclis'e geri gönderir.
- Anayasa değişikliğine ilişkin kanunları gerekli gördüğü taktirde halkoyuna sunar.
- Kanunların, KHK'lerin, TBMM İçtüzüğü'nün, tümünün ya da belirli hükümlerinin Anayasa'ya şekil ve esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile AYM'ne iptal davası açar.
- TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verir

B-Yürütme İle İlgili Görev ve Yetkileri

- Başbakanı atar ve istifasını kabul eder.
- Başbakanın teklifi üzerine bakanları atar görevlerine son verir.
- Gerekli gördüğü halde bakanlar kuruluna başkanlık eder ve toplantıya çağırır
- Yabancı devletlere temsilci gönderir, yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.
- Milletlerarası anlaşmaları onaylar, yayımlar.
- TBMM adına TSK'nin Başkomutanlığını temsil eder
- TSK'nin kullanılmasına karar verir.
- Genelkurmay Başkanını atar.
- MGK'yı toplantıya çağırır, başkanlık eder.
- Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararı ile sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan eder ve KHK çıkarır.
- Öngörülen sebeplerle belirli kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.
- Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve başkanını atar Kurula inceleme ve araştırma yaptırır.
- YÖK üyelerini ve Üniversite Rektörlerini seçmek.

C-Yargı İle İlgili Görev ve Yetkileri

- AYM üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve vekilini, Askeri
- Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, HSYK üyelerini, seçer.
- Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getireceği ve yetkileri kullanacağı düzenlenmiştir.

Kaynak: Resmi Gazete, 7 Kasım 1982

1982 anayasasında Cumhurbaşkanına verilen bu yetkiler, Cumhurbaşkanlığı makamını siyaseten cazip hale getirmiştir. Nitekim 1961 anayasasının geçerli olduğu

dönemde siyasette etkili olan figürler içerisinde Cumhurbaşkanı adayı olan parti liderinin çok fazla olmadığı dikkat çekmektedir. 1982 anayasası döneminde ise Parlamenter çoğunluğa sahip olan parti liderleri seçim dönemlerine de denk geldiklerinde bu fırsatı kaçırmamışlardır.1982 anayasasının ortaya koyduğu güçlü Cumhurbaşkanlığı makamı, siyasal sistem içerisinde başbakan ve Cumhurbaşkanı arasındaki çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Cumhurbaşkanı ve başbakan arasında aynı partiden ya da kökenden ve siyaset içinden ya da dışından olmasının bir önemi olmaksızın her dönem farklı krizlerin yaşandığı görülmüştür. Bu kapsamda örnek olarak Turgut Özal ile Yıldırım Akbulut, Özal ile Mesut Yılmaz, Tansu Çiller ile Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer ile Bülent Ecevit ve Recep Tayyip Erdoğan ile Ahmet Davutoğlu arasında yaşanan krizler verilebilir. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi Türkiye'nin geleneksel siyasi kodları ile açıklanabilecek bu krizler ile ilgili genelleme yapmak sağlıklı bir bakış açısını yansıtmamaktadır (Alkan, 2017).

Cumhurbaşkanının sahip olduğu bu yetkilere rağmen sorumsuz olması, verilen görevlerin nasıl yerine getireceğine ilişkin 1924 ve 1961 anayasalarında yer alan karşı imza kuralının öneminin anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Karşı imza, Cumhurbaşkanının yazılı olarak yaptığı bir işlemden başbakan ve ilgili bakanın attıkları imza ile sorumluluk altına girmeleri anlamına gelmektedir. 1924 ve 1961 anayasalarında Cumhurbaşkanın yapacağı bütün işlerle ilgili karşı imza kuralı net bir şekilde kabul edilerek sınırların altı çizilmiştir (Sevinç, 2002:123). Ancak 1982 anayasasında yetki ve görevlerle donatılan Cumhurbaşkanının bu yetkileri nasıl kullanacağı belirtilmezken aynı zamanda sorumsuz olduğunun altı çizilmiştir.

Fransız anayasasında yer alan Cumhurbaşkanının tek basına yapacağı işlemlerde yargı denetimine tabi olmadığı hükmüne 1982 anayasasında yer verilmiştir. Ancak Fransız anayasasında bu işlemlerin neler olduğu sıralanmıştır. 1982 anayasası ile Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlem alanını oluşturmuş, yargı denetimi dışında tutulmuş ancak bunların neler olduğuna yer verilmemiştir. Fransız anayasasında yer alan bu madde yumuşatılarak Türkiye'ye entegre edilmiştir (Alkan,2017).

Parlamenter yapı içerisinde 2007 anayasa değişikliğine kadar olan dönemde sistemin dönüşümüne ilişkin girişimler, sistemi kendi çıkarları için sahiplenen sivil,

bürokratik yapılar ve çıkar grupları tarafından yönlendirilmiştir (Miş ve Duran, 2017: 7). Anayasa, toplumun önemli bir oranının katılımı ile onların çıkarlarını korumak için değil, darbe sonrasında gücü elinde bulunduran kesimin kendi çıkarlarını koruma ve daha da güç elde etme hedefleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Partilerin siyasi kaygıları ve kısa vadeli çıkarları ve Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal bir vizyona sahip olması gerekliliği anlayışının kavranamamış olması nedeni ile bütüncül bir değişim gerçekleşememiştir. Anayasa, meydana gelen bir dizi değişiklik ile adeta baştan yaratılmış ancak sistemsel bir bakış açısından uzaklaşmıştır.

AK Parti hükümeti ile siyasal sistemde yaşanan değişim havası ve on birinci Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan siyasi kriz anayasada zorunlu olarak yeni bir formülasyon gerektirmiştir. Sonraki başlıklarda ele alınacağı gibi, 2007'de yapılan anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının meclis tarafından değil, doğrudan halk tarafından beş yıl süre ile seçilmesi düzenlenmiştir. Böylece Cumhurbaşkanının TBMM tarafından seçilme dönemi tamamen kapanarak, halkın iradesi ile seçileceği yeni bir döneme girilmiştir. Bu değişiklik hükümet sisteminde Parlamenter sistemden Yarı başkanlık sistemine doğru kayışı temsil etmektedir. Halkın Cumhurbaşkanını, kendi iradesi ile seçecek olması Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunda da önemli bir dönüşümü temsil etmektedir.

2.4.2. 12 Eylül 1980 Sonrası Askeri Vesayet Döneminin Yeniden Başlaması Ahmet Kenan Evren ve Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1982-1989)

1961 anayasasının ülkedeki toplumsal karışıklığın en önemli sebebi olduğunu düşünen ordunun yönetime müdahalesi sonucunda yeniden bir anayasa hazırlığına gidilmiştir. Hazırlanan anayasanın halk tarafından oylanmasının aynı zamanda Evren'in Cumhurbaşkanlığının oylanması anlamına geleceği anayasaya eklenen geçici madde ile meşrulaştırılmış ve Cumhuriyet tarihinde ilk defa anayasa ve Cumhurbaşkanı aynı referandumda oylanmıştır. 7 Kasım 1982'de asker kontrolünde hazırlanan anayasanın, halk tarafından %92 oy oranı ile kabul edilmesi ile göreve başlayan Evren, bu görevi yedi yıl boyunca sürdürmüştür. Böylece Evren, halk tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı olduğunu meydanlarda duyurmuştur. Ancak esasında halk, ne Cumhurbaşkanını ne de anayasayı oylamıştır. Halk, siyasi istikrar

getireceğini düşündüğü bir tercih yapmak zorunda kalmıştır (Türkiye'de Siyasal Akımlar, 2014)

Türkiye Cumhuriyeti'nin 7. Cumhurbaşkanı olan Evren askeri kökenli olması, 1980 darbesinin başında yer alması ve ordunun yönetime el koyduğunu haberini veren konuşması ile hatırlanmaktadır. Hiyerarşiye önem veren Evren, askeri kökenden gelmesinin de etkisi ile halkın arasına karışma konusunda çekingen davranmıştır. Evren, Cumhurbaşkanlığı dönemi boyunca laiklikten taviz vermeyeceğini dile getirerek, devletçilik geleneğine bağlı kalınacağını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanlığı süresince basın ile çok fazla iç içe geçmeyen Evren'in, medyada görünürlülüğü çok fazla olmamıştır (Göksu, 2013; Hürriyet Gazetesi, 8 Aralık 2014). Buna rağmen yurt dışında 23 ülkeye 32 gezide bulunmuştur. Yurt içinde ise 178 yurtiçi gezide 275 yere uğramıştır (Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 2006). O zamana kadarki Cumhurbaşkanları ile kıyaslandığında daha fazla yurt içi ve yurt dışı gezi gerçekleştirmiştir.

Göksu'ya (2013) göre etkisiz ve pasif bir beden diline sahip olan Evren, laik ve devletçi bir anlayışa sahip olmuştur. Duygusal zekâsının kuvvetli olmasının avantajını görevi boyunca doğru kullanmaya başarmıştır. Kendine hâkim olması, olgun davranması, stresle başa çıkmak konusunda başarılı olması onun devlet adamlığı görevini yürütürken kullandığı önemli nitelikleri olmuştur. Evren'in 1980 darbesi ile ilgili pişmanlık duymaması, yine aynı kararları verebileceğini ifade etmesi ve idamları savunur şekildeki açıklamaları toplumda tepkiyle karşılamış ve imajını olumsuz etkilemiştir (Göksu, 2013).

Bu bağlamda Evren'in devletçi, halkla bir araya gelmeyi tercih etmeyen, hiyerarşiyi savunan, katı kararlar almaktan çekinmeyen ve siyasi ve toplumsal sisteminde derin yaralar açılmasına neden olan 1980 darbesini gerçekleştiren asker Cumhurbaşkanı imajı ile toplumun hafızalarına kazınmıştır. Bu sebeple Evren, Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olması gereken vizyon anlayışından uzak kendi çıkarlarını toplumun çıkarlarının önünde tutan otoriter bir görev anlayış içerisinde olmuştur.

2.4.3. İkinci Sivil Kökenli Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı Vizyonu(1989-1993)

Evren'in görev süresinin dolması ile birlikte Cumhurbaşkanı adayının kim olacağı konusu tartışılmaya başlanmıştır. Partisinin oy oranının düşüşe geçmesi ile birlikte Özal'ın Cumhurbaşkanlığına aday olup olmayacağı merak konusu olmuştur. Özal, Cumhurbaşkanının sahip olması gereken özelliklere ilişkin "Cumhurbaşkanı olacak adam kukla olmamalı; güçlü olmalı. Orduyu kontrol edebilmeli. Demokrasiyi yükseğe çıkarmalı. Ben bunun için varım; adaylığımı koyarsam, seçilirim" ifadelerini kullanmıştır (Gökmen, 1992: 158). Partisinin başında kalmak ile Cumhurbaşkanlığına aday olmak ikileminde kalan Özal, sivil Cumhurbaşkanlığının önünün açılması fikrinin ağır basması sonucu adaylığını koymuştur. Özal, Cumhurbaşkanlığı makamına uzun süreden sonra sivil bir liderin oturması ile birlikte demokrasinin geliştirileceğine, klasik bir Cumhurbaşkanı olmayacağına ve alışıla gelmişin dışında aktif bir Cumhurbaşkanı örneği sergileneceğini ifade etmiştir.

1 Ekim 1989 tarihinde genel muhalefetin katılmadığı 3. tur oylamasında Özal 263 oy alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Cumhurbaşkanı olarak tarihe geçmiştir (Milliyet Gazetesi, 17 Temmuz 2017). Özal, üç yıl beş ay sekiz gün görev süresi ile en kısa bu görevi yürüten devlet adamı olmuştur.

Özal, nasıl bir Cumhurbaşkanı olacağını şu cümleler ile ifade etmiştir:

> "*Memleketimle çok yakından alakadarım, bilgi birikimim çok fazladır. Görülecek şeyler varsa hatalar noksanlar onu da ikaz etmek benim görevimdir. Yanlışlıklar varsa ikaz etmek, düzeltilmesini istemek benim görevimdir. Anayasadaki görevler içerisindedir. Halkla yakınlaşmak lazım. Bir Cumhurbaşkanı benim anlayışıma göre zırhla bürünmüş camlı bir Köşk'te oturuyor kimse ona yanaşamıyor, bunun kalkmasını isterim*" (Milliyet Gazetesi,2 Kasım 1989a).

Bu bağlamda Özal, halk ile yakınlaşmanın Cumhurbaşkanlığı görevini yürütecek olan şahsın önem vermesi gereken en temel husus olduğunu ifade etmiştir.

Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenirken ettiği yeminde özellikle din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü ve teşebbüs özgürlüğü olmak üzere üç temel özgürlük üzerinde durmuştur. Ekonomik açıdan güçlü olmaya önem vermiş, bu kavramların güçlü olduğu ülkelerin ekonomik seviyelerinin de güçlü olmasının tesadüf olmadığını, ekonomik gelişme ile ilintili olduğunu savunmuştur. Sahip

olduğu Türkiye vizyonunu ve projelerini halka anlatabilmek için sık sık televizyona çıkmıştır. Yapmayı vaat ettiklerini gerçekleştirdikçe yapılacaklarına ilişkin halkın inancını da arttırmıştır (Barlas, 2007). Türkiye'yi muasır medeniyetler seviyesine çıkarma vizyonu ile çalışacağını ve bunu gerçekleştirmek için ne gerekiyorsa yapacağını vurgulamıştır (Kösecik, 2015: 20). Bir taraftan dindar geleneksel değerlere sahip olan Özal, diğer taraftan da dünyaya açılmanın yollarını aramıştır. Demokrasi ve geleneksel değerleri uzlaştırmayı başarmıştır (Türkiye'de Siyasal Akımlar, 2014). Halktan biri imajı ile halkın güvenini ve sevgisini kazanan Özal, Cumhurbaşkanının da halkın iradesi ile seçilmesi gerektiğini her fırsatta vurgulamıştır. Özal önceki Cumhurbaşkanlarının aksine ailesi ile birlikte gündemde olmaktan çekinmemiştir. Görevde kaldığı süre boyunca halkın içinden gelen biri olduğunu gösteren, toplumun içindeki alt ve orta tabakasının gönüllerini fetheden Özal, bu sayede halkın kendisine yakın hissettiği bir Cumhurbaşkanı olmuştur. Cumhurbaşkanının ulaşılamaz imajının yakılması gerektiğini vurgulayarak farklı bir Cumhurbaşkanı olacağını belirtmiştir. Cumhurbaşkanı olduğu döneme kadar klasik bir Cumhurbaşkanı imajı olduğunu ve kendisinin bu imaja uymadığını dile getirmiştir. Özal'ın Cumhurbaşkanlığı adaylığı kadar Cumhurbaşkanı olduktan sonraki söylemleri de çok tartışılmıştır. Özal, göreve geldikten sonra söylemleri ve çizdiği profil ile makamı algılama şeklinin önceki Cumhurbaşkanlarından faklı olduğunu açıkça göstermiştir. Aktif bir Cumhurbaşkanı olacağına ilişkin söylemleri ile birlikte Türkiye'nin sistem değişikliğine ihtiyacı olduğunu ve bu ihtiyacın Başkanlık sistemi ile giderilebileceğini savunmuştur. Cumhurbaşkanlığı makamının bugün geldiği noktada Özal'ın söylemlerinin önemli etkisi olduğu söylenebilir.

Özal'ın, vizyon kavramını Türk siyasi hayatına entegre eden ve içini tamamen dolduran bir lider olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Değişimi destekleyen, rekabetçi yenilikçi duruşu ile (Barlas, 2007) dönüştürücü lider özelliği taşıyan Özal, Türkiye'de yeni bir ufuk açmıştır. Çalışmanın birinci bölümünün 1.4. başlığında ele alındığı gibi dönüştürücü liderlerin en önemli fonksiyonu bir vizyon ortaya koymak, bu vizyonu takipçileri ile paylaşmak, onları ikna etmek ve değişimin süreklilik kazanması için kurumsallaşmasını sağlamaktır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Özal, geleceğe dönük stratejileri olan, risk almaktan korkmayan,

geniş bir vizyonu olan, reformist, dönüştürücü, toplumu iyi yerlere getirmeyen çalışan ve devlet yerine halkın temsilcisi olan bir lider olduğu söylenebilmektedir (Bozkurt, 2001: 179; Erdoğan, 2011). Özal'ın Cumhurbaşkanlığından önce önemli görevler yürütmüş olması; yenilikçi, girişimi destekleyen ve risk almaktan korkmayan bir imajla Cumhurbaşkanlığı makamını da dönüştürmesinde etkili olmuştur. Bu dönüşümün başında ise Özal'ın çizdiği aktif ve icraatçı bir Cumhurbaşkanı imajı yer almaktadır.

Özal, siyaset sahnesinde devlet adamlığı kadar kişiliği ile de toplumsal hayatta ön planda olmuştur. Devlet adamlığı imajı, Özal'ın Cumhurbaşkanlığı ile farklı bir yapıya dönüşmüştür. Nitekim Cumhurbaşkanlığı makamını dönüştüreceğini "farklı bir Cumhurbaşkanı olacağım" söylemi ile dile getirmiştir. Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı tarihinde; rahat giyim tarzı ile dikkat çeken, tişört ile askeri birlikleri denetleyen, makam aracını kendisi kullanan, resmi protokollere çok fazla bağlı kalmayan ve yakın çevresi ile samimi ilişkiler kuran bir devlet adamı olarak ön plan planda olmuştur. Konuşmalarında yalın bir üslup kullanmayı tercih etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde cemaatle birlikte namaz kılan ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Cumhurbaşkanlığı döneminde hem olumlu hem de olumsuz eleştirileri üstünde toplayan Özal, en çok konuşulan devlet adamlarından biri olmuştur (Milliyet Gazetesi, 1989a). Özellikle yenilikçiliği ve girişimciliği sürekli vurgulaması aksi görüşte olan kesimlerin tepkisini çekmesine neden olmuştur.

Özal kendinden önce Cumhurbaşkanlığını yürüten asker liderlerden farklı olarak, siyasete iş adamı anlayışı ile yaklaşan ve çözümleri de yine o anlayışla yönetmeye çalışan bir lider olmuştur (Öngider, 2014). Cumhurbaşkanlığı makamını da yine bu anlayışla yöneterek farklı bir yaklaşım getirmiştir. Özelleştirmeye ve teknolojiye verdiği önemle, bürokrasiye karşı verdiği mücadele ile açık sözlü tavırları ve risk almaktan korkmayan yapısı ile Türk siyasi tarihine geçmiştir. Girişimci ve yenilikçilik anlayışı sayesinde o dönemde ekonomide ciddi bir büyüme gerçekleştirmiştir.

Özal, 1982 anayasasının, meclise karşı sorumlu olmayan Cumhurbaşkanına sanıldığının aksine çok geniş yetkiler verdiğini bu nedenle de halk tarafından partilerin göstereceği adaylar arasından seçilmesi gerektiğini savunmuştur (Milliyet

Gazetesi, 20 Kasım 1990). Özellikle Türkiye'de darbe anayasası ve onun getirdiği kurumları, Türkiye'de meydana gelen siyasi sorunların önündeki önemli engeller olarak görmüştür. Bu sebeple Başkanlık sistemine geçişe ilişkin söylemlerini her fırsatta dile getiren Özal, yeteri kadar destek bulamamıştır (Barlas,2001: 294). Özal Başkanlık sistemine ilişkin şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

> *"Başkanlık sistemi diyorum ben, Başkanlık sistemi tabii Fransa gibi değil daha çok Amerika'ya yakın. Sebebini şöyle tahlil ediyorum; bakanların benim kanaatime göre bizim tecrübelerimize göre parlamento dışından olması lazım. Çünkü 6 senelik parlamento hayatımda şunu gördüm. Bakanlarla milletvekilleri arasına devamlı problem giriyor. Çünkü bakanın da milletvekilinin de seçim kaygısı vardır. Aynı yerde veya aynı grupta olmadıkları takdirde birbirlerine zıt hareketler yapıyorlar ve dejenerasyon başlıyor"*(Dünya Bülteni, 25 Ocak 2017).

Meclisin denetiminden yoksun bir sistemin sıkıntılı olduğunu ve Başkanlık sistemi ile etkin bir denetimin gerçekleşebileceğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

> *"Hayır, bugün bir denetim yok. Ben tam aksini iddia ediyorum. Neden? Çünkü hükümet koalisyon da olsa tek parti hükümeti de olsa Meclise hâkim oluyor. Meclisten hiçbir araştırmayı veya şeyi geçirtmeyebilir isterse çok rahatlıkla. Hâlbuki Başkanlık sisteminde kuvvetler ayrımı var, kesin olarak. Karşılıklı bir denge vardır.Cumhurbaşkanının kuvveti vardır, icra olarak, icra odur. Buna mukabil meclisin de yetkileri vardır. Meclis bu sefer tam kontrol yetkisini yapar"* (Dünya Bülteni, 25 Ocak 2017).

En kısa süre görevde kalan Cumhurbaşkanı olan Özal, bu süre boyunca yurt içi ve yurt dışında ziyaretlerde bulunmuştur. Özal, yurt dışında 29 ülkeye 40 ziyaret gerçekleştirmiştir. Yurt içinde ise 114 kez yaptığı gezide 198 yere uğramıştır (Hürriyet Gazetesi, 8 Aralık 2014, Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 2006).

Özal, Cumhurbaşkanlığı görevi boyunca sergilediği profili ile bir liderin sahip olması gereken özellikleri taşıdığını göstermiştir. Halkla iyi iletişim kurabilen, onların isteklerine cevap verebilen, öngörü sahibi, risk alabilen, yenilikçi, vizyon sahibi ve dönüştürücü bir Cumhurbaşkanı olduğu söylenebilir. Nitekim başkanlık hükümetinin Türkiye için en uygun hükümet sistemi olduğunu öngörmüş olması bunu açıkça göstermektedir. Gerek başbakan gerekse Cumhurbaşkanı olduğu dönemlerde yaptığı icraatları ile bugün dahi örnek olarak gösterilen ve ders alınan bir devlet adamı olmuştur. Özellikle çok partili hayata geçildikten sonra göreve gelen Cumhurbaşkanlarına bakıldığında Özal, sahip olduğu vizyonu ve liderliği ile makamın vizyonunun gelişmesine önemli katkılarda bulunduğu söylenebilir.

2.4.4. Sivil Kökenli Cumhurbaşkanlığı Anlayışının Devamı Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (1993-2000)

Süleyman Demirel, Özal'ın vefatından sonra 16 Mayıs 1993 tarihinde Meclis tarafından seçilerek bu görevi yedi yıl sürdürmüştür. Demirel, siyaset ortamında siyasal parti lideri, muhalefet partisi lideri, yassı ada hükümlüsü, Başbakan, koalisyon ortağı ve son olarak da Cumhurbaşkanı sıfatları ile uzun yıllar yer alan bir lider olmuştur (Polat ve Doruk, 2006: 119). Siyaset sahnesinde sahip olduğu bu roller, devletin işleyişini çok iyi kavramasına ve toplumu çok iyi tanımasına imkân vermiştir. Bu bağlamda Çankaya Köşk'ünde önemli bir istikrar unsuru olan Özal'ın ölümünün ardından çatışmacı olmayan bir dille Cumhurbaşkanlığı makamına talip olması karşılık bulmuştur (Türkiye'de Siyasal Akımlar, 17 Ağustos 2014).

Demirel döneminde Cumhurbaşkanlığı anlayışını biçimlendiren bazı faktörlerin bulunduğu söylenebilir. Öncelikle Demirel, Cumhurbaşkanının seçilmesi ile ilgili olarak hem parlamentonun hem de milletin rızasının olmasının önemine vurgu yapmıştır. Ona göre halkın desteğini almak, Cumhurbaşkanının meşruiyetine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda Demirel, kendisinin 1961-1993 yılları arasındaki Cumhurbaşkanlarından farklı olarak halkın da rızasını alarak makama geldiğini önemle ifade etmiştir (Başbakanlık, 2000: 84). Yetki mevzusu Demirel'in Cumhurbaşkanlığı anlayışını biçimlendiren ikinci unsur olmuştur. Cumhurbaşkanlığının seyirci, noter ya da her işe karışan bir makam olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Siyasi iktidarın, Çankaya'nın değil meclisin mevzusu olduğunu savunmuştur (Başbakanlık, 2000: 28; Türkiye, 5 Mayıs 1994). Tarafsızlık meselesine yaptığı vurgu, Demirel'in Cumhurbaşkanlığı anlayışının üçüncü unsurunu oluşturmuştur. Demirel Cumhurbaşkanının tarafsızlığını savunarak bu konuda Özal'dan ayrılmıştır. Tarafsızlıkla ilgili olarak kurduğu "Devletin tarafıyım, milletin tarafıyım gayet tabii hukukun tarafıyım ve bu haliyle tarafsız değilim tarafım; ama siyaseten tarafsızım" cümlelerini her fırsatta tekrar etmiştir (Başbakanlık, 2000: 215-266).

Demirel, Cumhurbaşkanlığı görevini yürütürken anayasaya harfiyen uyacağını ve en ufak bir esnetmeye gitmeyeceğini ifade etmiştir (Başbakanlık, 2000: 317). Cumhurbaşkanlığı görevini ise "Sırat Köprüsü gibi olan bir köprüden devleti

geçirmek" şeklinde tanımlamıştır (Milliyet Gazetesi, 1994). Bu tanımlamada yer alan köprüden milletin yerine devletin geçirilmesi ifadesi, devlet merkezli bir Cumhurbaşkanlığı anlayışı benimsediğini göstermiştir (İçener, 2015: 326). Bu bağlamda Demirel, devlet merkezli Cumhurbaşkanlığı anlayışı ile halk ile iç içe ve halkın isteklerine karşı duyarlı bir imaj sergilemiştir. Uzun yıllar siyasetin içinde olmanın verdiği tecrübeyi iyi değerlendiren Demirel, halka iyi ilişkiler kurabilmiştir. Halk ile iç içe olmaktan memnun olduğu gerçekleştirdiği yurt içi gezilerinden de anlaşılmıştır. Demirel, yedi yıllık Cumhurbaşkanlığı döneminde 57 ülkeye 125 ziyaret gerçekleştirerek o dönemde en fazla yurt dışına çıkan lider olmuştur. Yurt içinde yaptığı gezilerde de kendinden önceki devlet adamlarına açık ara fark atan Demirel, yaptığı 473 yurtiçi gezide 622 yere uğramıştır (Hürriyet Gazetesi, 8 Aralık 2014).

Demirel, 1982 anayasasındaki 177 maddenin 26 yerinde Cumhurbaşkanlığı makamından söz edilmesini eleştirerek başka hiçbir kurumun anayasada bu kadar yoğun yer almadığını vurgulamıştır (Milliyet Gazetesi, 1994). Ancak Demirel'in bu söylemlerine rağmen görevinin ilk yıllarında anayasaya harfiyen uyacağını belirtmesi ve sistemi değiştirmeye ilişkin herhangi bir beyanının olmaması sahip olduğu anayasal yetkilerin genişliğine bağlanabilir. Cumhurbaşkanlığının sonraki yıllarında anayasayı eleştirme konusunda açık davranan Demirel, anayasa maddelerini her fırsatta tartışmaya açmıştır. Bu bağlamda Demirel, 1982 anayasasının 104. Maddesinde Cumhurbaşkanının ihtiyacı olduğu zaman TBMM başkanına danıştıktan sonra seçimi yenileme kararı alma yetkisinin 106. maddede belirtilen şartlarla engellendiğini ve bu şartların sağlanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. (Milliyet Gazetesi, 1994). Anayasayı ve hükümet sistemini her fırsatta eleştiren Demirel de Özal gibi Başkanlık sistemini savunan liderler arasında olmuştur. Demirel, Başkanlık sistemine verdiği desteği, "Cumhurbaşkanının halkın seçmesinden yanayım. Başkanlık ya da Yarı Başkanlık olabilir. Türkiye Başkanlık sistemi tartışmasından kaçamaz. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören anayasa değişiklikleri Meclis aritmetiği engeli nedeni ile gündeme getirilemiyor" şeklinde ifade etmiştir. Ancak hükümet ortaklarının iki tarafından olumlu bir tepki göremeyince bir girişimde bulunamamıştır. Özellikle dönemin

başbakan yardımcısı Bülent Ecevit'in Başkanlık sistemine şüpheli yaklaşması somut adımların atılmasının önüne geçmiştir (Milliyet Gazetesi, 1997). Demirel şu ifadeleri ile değişikliğinin gerekliliğini vurgulamıştır:

> *"Ben aslında isterdim ki Türkiye'de Başkanlık sistemini yapalım. İçimde ukdedir yapamadık. Çünkü devlet büyük, ülke büyük, halk çok dinamik. Biz bu ülkeyi idare edemiyoruz. Ülkeyi idare edememe gelip giden hükümetlerin kusuru da olabilir, içinde vardır ama genelde sistemde değişiklik yapmamız lazım*" (Dünya Bülteni, 25 Ocak 2017).

Demirel, görev süresince halk ile yakın teması ve esprili karakteri ile hafızalarda yer etmiştir. Uzun yıllarını siyasete vermiş olan Demirel'in, tecrübesini makamın gerekliliklerini yerine getirme hususunda kullanan, halkın fikirlerini önemseyen ancak devletçi ve anayasada belirtilen kurallara bağlı bir lider olduğu görülmüştür. Anayasada verilen görev yetkilere sadık kalan Demirel, kendi vizyonunu ortaya koyacak inisiyatifi almaktan kaçındığı söylenebilir.

2.4.5. Siyaset Dışından ilk Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (2000-2007)

Ahmet Necdet Sezer; Bülent Ecevit, Devlet Bahçeli, Mesut Yılmaz, Recai Kutan ve Tansu Çillerin uzlaşısı sonucu 10. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmak üzere aday olarak belirlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı tarihinde ilk kez bir siyasi partiden ve asker kökenden gelmeyen bir hukukçu olarak aday gösterilen Sezer, 5 Mayıs 2000'de mecliste yapılan üçüncü tur oylamada Türkiye'nin 10. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Türkiye'nin demokratikleşme sürecine önemli katkılar sağlayacağı düşünülen Sezer'in Cumhurbaşkanı seçilmesi, gerek iç basında gerekse dış basında önemli yankılar uyandırmıştır.

Siyaset alanında tecrübesi olmayan Sezer'in iyi bir hukukçu olması ve mesleğinin vermiş olduğu tarafsız hakem vasfı, Cumhurbaşkanlığına aday gösterilmesinin temel sebepleri olmuştur. Sezer'in Cumhurbaşkanlığının, dünya görüşüne tamamen ters bir partinin çoğunluğu kazandığı bir döneme denk gelmesi zaman zaman krizlerin yaşanmasına neden olmuştur (Akın, 2009:183). Özellikle görevinin ilk yıllarında AK Parti ile iyi ilişkileri gözlenen Sezer, görevinin son dönemlerinde ise tam tersi bir tutum sergilemiştir.

Sezer'in, Parlamenter rejimin gerektirdiği sembolik Cumhurbaşkanlığı anlayışını benimsediği söylenebilir. Anayasa'nın 104. maddesinde yer alan yetkilerin Parlamenter sistemle bağdaşmadığını (Akın, 2009: 175), bu yetkilerin azaltılmasını ve Cumhurbaşkanının görev süresinin kısaltılmasını talep etmiştir. Bu bağlamda bir taraftan Sezer, anayasanın özellikle Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerine ilişkin maddelerini her fırsatta eleştirirken; diğer taraftan inisiyatif kullanmadan anayasada Cumhurbaşkanlığı makamına verilen görev ve yetkilere harfiyen uyma konusunda titiz davranmıştır.

Sezer, yürütmenin Cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulundan oluştuğunu bu sebeple devlet yönetimi ile ilgili alınacak kararlarda her birinin bağımsız işlem yapma yetkisinin olmadığını her fırsatta vurgulamıştır. Cumhurbaşkanına üst düzey yöneticilerin atanması görevinin anayasada verilmesine rağmen, Cumhurbaşkanının imzası olmadan üst düzey atamaların yapılmasının anayasa kuralları ile bağdaşmadığından yakınmıştır. Aynı zamanda insan haklarına dayalı Avrupa Birliği ile uyumlu çağdaş özgürlükçü bir anayasaya ihtiyaç olduğunu da dile getirmiştir (Radikal Gazetesi, 10 Ocak 2001). Sezer, Cumhurbaşkanlığı süresi boyunca, mevcut düzeni gözlemleyerek yapılan uygulamaların anayasaya uygun olup olmadığını denetleme konusundaki gösterdiğini hassasiyet Çankaya'da adeta hakem rolü üstlendiğinin göstergesi olmuştur.

Sezer, laik bir yapının muhafaza edilmesi, Atatürk ilke ve inkılâpların korunması ve Cumhuriyetin bütün değerlerine sahip çıkılması hususunda hassas olduğunu ifade etse de çelişkili bazı tavırlar sergilemiştir. Görevinin ilk iki yıllında türbanlıların Köşk'e girmesinde sakınca görmeyen Sezer; AK Parti'nin iktidara gelmesinden sonra Köşk'ün kamusal alan olduğu gerekçesi ile türbanlıların Köşk'e girmesinin uygun olmadığını belirtmiştir (Cemal, 2007; Öngider, 2014: 200). Bu bağlamda Sezer, siyaseten tarafsızlık ilkesini göz ardı ettiği, aslında geçmesi gereken yasaları veto ederek engellediği ve Çankaya muhalefeti gibi çalıştığı konusunda eleştirilmiştir (Akyol, 2004). Bu özelliği ile Sezer, 73 yasa ile yasaları en çok veto eden Cumhurbaşkanı olarak tarihe geçmiştir. Siyasal sistemde Cumhurbaşkanının yasaları veto etme yetkisine sahip olduğu, Sezer döneminde hafızalara kazınmıştır.

Özellikle görevinin son yıllarında hükümetle arasının açılması sonucu veto ettiği yasaların daha da arttığı görülmüştür.

Bu kapsamda özellikle Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören anayasa teklifini reddetmesi tepki toplamıştır. Reddetme gerekçeleri olarak ise; Cumhurbaşkanının da iktidar partisi olma durumu söz konusu olduğunda yürütmenin güçleneceği endişesini yaratması, iktidar partisi ile Cumhurbaşkanının ters düşmesi durumunda krizin ortaya çıkması ihtimali ve bu iki durumda da Cumhurbaşkanının tarafsızlığının ve denge sağlama pozisyonunun tehlikeye düşebileceği gösterilmiştir (Bila, 2007). Bu bağlamda Sezer'in, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin Parlamenter sistemden bir kopuş meydana getireceği ve sembolik yetkilere sahip olması gereken Cumhurbaşkanının halkın meşruiyetini kazanarak daha da güçlendireceği endişesini taşıdığı söylenebilir.

Sezer, göreve geldiğinde halktan biri imajı ile insanların beğenisini toplasa da görevinin ilerleyen yıllarında halkla bir araya gelmekten kaçınması, mesafeli olması ve seçkinci tavrı; bürokratik eliti temsil eden bir lider olduğu fikrini oluşturmuştur. Elit bir havası olması sebebi ile de medya ile ilişkileri de belli bir mesafede seyreden Sezer, görev süresi boyunca hiçbir gazeteciye röportaj vermemiştir (Göksu, 2013: 89; Öngider, 2014: 203). Sezer'in yedi yıllık Cumhurbaşkanlığı görevi boyunca 58 yurt dışı gezisinde 37 ülkeye ziyaret gerçekleştirmesi, dış politikada pasif olduğu algısını oluşturmuştur. Yurt içinde ise 90 gezide 99 yeri ziyaret ederek görev süresi ile kıyaslandığında en az ziyaret gerçekleştiren Cumhurbaşkanlarından biri olarak tarihe geçmiştir (Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 2006).

Sezer'in, kendinden önceki Cumhurbaşkanları ile kıyaslandığı çok farklı bir karaktere ve siyasi anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Görevi boyunca sahip olduğu tasarruf anlayışı ile Cumhurbaşkanlığı makamının getirdiği ayrıcalıkları en düşük seviyede kullanmıştır (Sabah Gazetesi, 6 Temmuz 2014). Bu tasarruf anlayışı çerçevesinde Sezer'in Çankaya Köşkü'nü özel davetler için kullanmaması, limuzine binmemesi, özel işleri için sivil araç kullanması, Çankaya Köşkü'nün giderlerinin azaltması, yolsuzluk ile ilgili herhangi bir olaya karışmaması ve gerek kendi özel hayatında gerekse devlet malı ile ilgili konularda tasarrufa önem vermesi dürüst devlet adamı imajını pekiştirmiştir (Göksu, 2013).

Sezer'in devletçi, halk ile bir araya gelmekten imtina eden, elitist, laik ve devletin kaynaklarını kullanma noktasında tasarrufçu imajı ile önceki Cumhurbaşkanlarından çok farklı bir imaja sahip olduğu söylenebilmektedir.

2.4.6. 1982 Anayasası Dönemi Çankaya Köşkü'nün İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi

1982 anayasasının yürürlükte olduğu dönemde Çankaya Köşk'üne Kenan Evren, Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer ve Abdullah Gül ev sahipliği yapmıştır.

Evren, Çankaya Köşk'üne ancak eşi Sekine Evren öldükten sonra yerleşebilmiştir. Nitekim eşi Çankaya Köşk'üne, halk istemeden, başka bir deyiş ile demokratik yoldan gelmeden yerleşmeyeceğini en başından itibaren dile getirerek direnmiştir. Bu noktada Sekine Evren, Çankaya Köşk'üne oturmayan tek Cumhurbaşkanı eşi olarak tarihe geçmiştir (Habertürk Gazetesi, 12 Mayıs 2007). Eşinin vefatından sonra Köşk'e yerleşen Evren açısından Çankaya Köşk'ünün, devletin temsil mekânı olması dışında bir öneme sahip olmadığı söylenebilir. Evren döneminde, Çankaya Köşkünün yetersiz kalması üzerine yeni bir hizmet binasının yapılmasına karar verilmiştir. 1986 yılında başlanan ve yapımı yedi yıl süren yeni hizmet binası, 1993 yılında Cumhurbaşkanlığı içerisinde yer alan birimlerin çalışma alanı olarak kullanıma açılmıştır. Aynı zamanda yeni binada yer alan makam ve çalışma odaları, toplantı kabul ve resepsiyon salonları ile çok amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Cumhurbaşkanlığı, 2014: 7).

Özal döneminde, 3. Cumhurbaşkanı Bayar'dan sonra Çankaya Köşk'ünün halka açılması geleneği yeniden başlatılmıştır. Köşk'te farklı kesimlerin davet edilmesi ile gerçekleşen geleneksel iftar programları, ilk olarak Özal döneminde hayata geçirilmiştir. Özellikle yılbaşında verdiği resepsiyon, Atatürk'ten bu yana verilen en geniş katılımın sağlandığı etkinlik olarak dikkat çekmiştir. Evren döneminde 500 kişilik olan bu resepsiyon, Özal zamanında 5000 kişiye çıkarılmıştır (Milliyet Gazetesi, 6 Ocak 1990). Bu bağlamda Köşk'ün tam anlamı ile halka açılmasının Özal döneminde gerçekleştiği söylenebilir. Böylece halka Cumhurbaşkanını tanıma fırsatı verilmiştir.

Çankaya Köşkü, Demirel tarafından sadece bir dönem hem konut hem de çalışma ofisi olarak kullanmıştır. Evren döneminde yapılan ek bina, Köşk'ün alanlarının yetersiz olduğu düşüncesi ile Demirel döneminde hizmete girmiştir. Köşk'e ziyaretçi kabul etmekten memnun olan Demirel, yapılan son binanın da yetersiz kaldığı düşüncesi ile resepsiyon salonları ve basın salonu ekletmiştir (Milliyet Gazetesi, 9 Kasım 2014). Böylece Demirel döneminde Köşk'te tadilata gidilerek kullanım alanları ve kapasitesi arttırılmıştır. Demirel döneminde Köşk'ün dekorasyonunda da ciddi yenilikler yapılmıştır. Köşk'e Fikret Otyam'ın Anadolu'yu konu alan tabloları asılmıştır. Çankaya Köşk'ündeki bu ayrıntı, Demirel'in sahip olduğu ve her halinden anlaşılmasının mümkün olduğu halktan biri imajının pekiştirilmesi açısından etkili olduğu söylenebilir (Milliyet Gazetesi, 9 Eylül 2007).

Özal döneminde Köşk'te düzenlenen iftar programları Demirel döneminde de devam ettirmiştir. Çankaya'nın halkın evi olduğunu, kapılarının toplumun tüm kesimlerine açık tutulduğunu belirten Demirel, milletvekillerini, Diyanet İşleri Başkanlığı mensuplarını, Müslüman ülkelerin büyükelçilerini, meslek kuruluşlarının yönetim kadrosunu ve Ispartalılar vakfı mensuplarını grup olarak Çankaya Köşk'üne davet edilmiştir (Milliyet Gazetesi, 13 Ocak 1997). Demirel, Özal döneminde verilen yeni yıl resepsiyonlarını devam ettirerek katılımı daha da arttırmıştır. Köşk'ün kapılarını sanata ve sanatçıya açan Demirel, Köşk'te ilk kez kültür ve sanat danışmanı görevlendirmiştir (Kaptan, 2015; Milliyet Gazetesi, 06 Ocak 1990).

Resmi organizasyonlar dışında Köşk'te davet vermekten kaçınan Sezer, resmi davetlerde ise masrafları kısmaya çalışmıştır. Sezer döneminde Köşk, tamamen dışarıdaki misafirlere kapatılmıştır (Sabah Gazetesi, 6 Temmuz 2014). Özal döneminde başlatılan ve Demirel döneminde geleneksel hale gelen iftar programları da Sezer döneminde kaldırılmıştır. Köşk'teki çalışanlarla personel yemekhanesinde iftar yapmıştır. Köşkü sadece konut olarak kullanan Sezer, Köşk'te karşılama ve uğurlama törenlerine gerek görmemiştir. Davetlerde ise aşırı harcamalar yapılmasından kaçınan Sezer, Köşk'te çalışan personel sayısını da azaltmıştır. Demirel döneminde 492 olan personel sayısı, Sezer döneminde 470'e indirilmiştir (Vatan Gazetesi, 28 Ağustos 2007).

Bu bağlamda Çankaya Köşk'ünü halka açarak çok sayıda davetliyi misafir eden Özal ve Demirel döneminde, Köşk'e halkın ulaşılabilirliği kolaylaştırılmıştır. Bu kolaylık Cumhurbaşkanlığı makamının algısını da değiştirmiştir. Evren döneminde kaybedilen halkın güveni, Özal ve Demirel döneminde yeniden kazanılmaya çalışılmıştır. Sezer ise Çankaya Köşk'ünde tasarrufu ilke haline getirerek verilen davetleri azaltmıştır. Sezer, daha çok Köşk'te kendi halinde bir Cumhurbaşkanlığı anlayışını sürdürerek Köşk'ün kapılarını dışarıya kapatmıştır. Sezer'in halka olan mesafeli tutumu bu dönemde Köşk'e halkın ulaşılabilirliğini de zorlaştırmıştır.

2.5. 2007 Anayasa Değişikliği ve Cumhurbaşkanının Konumu

Sezer'in görev süresinin bitmesi ile Türkiye'de yeni cumhurbaşkanı seçim krizi gündeme damgasını vurmuştur. 1982 anayasasının 96. maddesinde yer alan Cumhurbaşkanının seçim usulü önemli bir tartışma başlatmıştır. Cumhurbaşkanının seçilmesi için gerekli olan TBMM toplantı ve karar yeter sayısı ne olacağı tartışmalarının önemli bir siyasi krize dönüşmesi, ülkede anayasa değişikliğine giden sürecin başlamasına sebep olmuştur. Krizin anayasa değişikliği ile çözülebileceği düşüncesi; TBMM toplantı ve karar yeter sayısının değiştirilmesi, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve meclis seçimlerinin 4 yılda bir yapılması hususlarını içeren bir taslağın hazırlanması ile sonuçlanmıştır. Hazırlanan anayasa değişiklik paketi, 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan halk oylaması sonucu % 69 evet oranı ile kabul edilmiştir. Anayasa değişikliği ile 1982 anayasasının beş maddesi değiştirilmiş ve geçici olarak da iki madde eklenmiştir. Anayasa değişikliği Cumhurbaşkanının parlamento tarafından seçildiği Parlamenter sistem geleneğinde önemli bir kırılmayı meydana getirmiştir. Halkın kendi iradesi ile Cumhurbaşkanını seçmesi makamın demokratikleşmesi açısından önemli bir dönüşümü temsil etmiştir.

Anayasanın 77. maddesinde yapılan değişiklikle beş yılda bir yapılan TBMM seçimlerinin dört yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır. Meclisin, karar verme usulü anayasanın 96. maddesinde yapılan değişiklikle şu şekilde düzenlenmiştir;

> *"Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz."*(Resmi Gazete, 31 Mayıs 2007).

Yapılan bu değişiklik ile Cumhurbaşkanı seçilememe krizinin de önüne geçilmiştir. Ayrıca 1982 anayasasında Cumhurbaşkanının nitelikleri ve görev süresinin yer aldığı 101. maddesi de değişikliğe uğramıştır. Değişikliğe göre;

> *Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.*
>
> *Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi, yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer* (Resmi Gazete, 31 Mayıs 2007).

Cumhurbaşkanının seçilme usulünün yer aldığı anayasasının 102'nci maddesi ise şu şekilde değiştirilmiştir:

> *Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.*
>
> *Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.*
>
> *İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.*
>
> *Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolanCumhurbaşkanının görevi devam eder. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir* (Resmi Gazete, 31 Mayıs 2007).

Anayasa'nın değiştirilen bu hükümlerine göre Cumhurbaşkanı halk tarafından en fazla iki defa beş yıl görev yapmak üzere seçilecektir. Milletvekilinin Cumhurbaşkanlığı adaylığı, en az yirmi milletvekili tarafından ya da en son yapılan genel seçimlerde toplam yüzde on oranında geçerli oyu almış partiler tarafından ortak aday gösterildiğinde söz konusu olabilecektir.

Yapılan değişiklik ile anayasaya geçici olarak 18. madde eklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67. maddesinin son fıkrası, "Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılabilmesi için; çıkarılması gereken kanun hükümleri ile seçim

kanunlarında yapılacak değişiklikler bakımından dikkate alınmaz." hükmüne yer vermiştir. Böylece anayasanın 67 maddesinde yer alan "Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz." hükmü ile birlikte 11. Cumhurbaşkanı seçimlerinde geçerli olmamıştır (Resmi Gazete, 31 Mayıs 2007). Böylece 11. Cumhurbaşkanı Gül yedi yıl Cumhurbaşkanlığı görevini yürütmüştür. Gül'den sonra ise Cumhurbaşkanı hem halk tarafından hem de beş yıl süre ile üst üste iki kez seçilebilecektir.

2007'de Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine ilişkin yapılan anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini düzenleyen 104. maddesinde herhangi bir değişiklik söz konusu olmamakla beraber bu tarihten sonra yapılan değişiklikler ile görev ve yetkilerinin genişletildiği söylenebilir. Yapılan değişikliklerden biri 2010'da anayasanın 16. ve 146. maddesinin değiştirilmesidir. Değişikliğe göre Anayasa Mahkemesinin üye sayısı arttırılarak TBMM'ye üye seçimi konusunda yetki verilmiştir. Ancak toplam 17 üyeden 14'ünün Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi, Cumhurbaşkanının bu konudaki ağırlığının devam edeceği anlamına gelmiştir (Kütük, 2012: 81).

2007 anayasa değişikliği, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonuna doğru inşa edilecek yola ilk taşların döşenmesi açısından önemli bir gelişmedir. Cumhurbaşkanının seçilememesi krizi sonucunda formüle edilen değişiklik, bir taraftan vesayet odaklarının makama olan nüfuzuna yapılan önemli bir müdahale olurken; diğer taraftan ise makamda gerçekleşecek önemli bir dönüşümün başlangıç noktasını temsil etmektedir. Bu değişiklik Türkiye'de sistem değişikliğinin de önünü açmıştır. Nitekim 1982 anayasasının formüle ettiği güçlü Cumhurbaşkanı, meşruiyetini halktan alan bu düzenleme ile daha da güçlendirilmiştir. Parlamenter sistem sınırlarında, sembolik olması gereken Cumhurbaşkanının anayasada güçlü yetkilerle donatılmasının üstüne bir de halk tarafından seçilmesi eklenince Türkiye'de sistemin ne yöne kayacağı tartışmaları da artmıştır. Yapılan değişiklik ile güçlü Cumhurbaşkanı ve güçlü başbakan ikileminin ortaya çıkması sistemi değişiklik konusunda bir tercih yapmaya zorlamıştır. Ancak tercihin ne yönde olacağı; anayasa değişikliğinin uygulanması sürecinde yeni krizlerin ortaya çıkması sonucu istemlerin yoğunlaşması ve siyasal sistemde uygun zamanın oluşması ile belirlenmiştir.

2.5.1. Meclis Tarafından Seçilen Son Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Cumhurbaşkanlığı Vizyonu (2007-2014)

11. Cumhurbaşkanı olarak göreve gelen Abdullah Gül o dönemde Doçent unvanına sahip ilk Cumhurbaşkanı olma özelliği taşımaktadır. Cumhurbaşkanı makamına gelen liderlerin soğuk ve mesafeli duruşu Gül'ün Cumhurbaşkanlığı ile tamamen değişmiştir. Gül'ün aktif siyasetin içinde olması ve halk tarafından tanınması siyasal sistem içerisinde kendisine önemli avantaj kazandırmıştır.

Gül; kibarlığı, konuşma tarzı, vatandaşla yakın temasta bulunması, dinleme becerisi, özgüveni, deneyimi ve samimiyeti ile dikkat çekmiştir. Görevini yerine getirirken bu özelliklerinin etkisi de açıkça görülmüştür. Halk üzerinde olumlu bir imaja sahip olan Gül; babacan, mütevazı, sakin ve dürüst bir lider olarak algılanmıştır (Canöz ve Canöz, 2014: 425-426). Gül, kendinden emin, güvenilir, devlet adamlığı tecrübesine sahip, diplomatik bir tavır sergilemesini bilen ve halk üzerinde saygınlığa sahip bir lider vizyonuna sahip olmuştur. Gül'ün sosyal medyayı çok aktif kullanması özellikle gençler tarafından takip edilmesini sağlayarak ulaşılamaz devlet adamı imajının yıkılmasında etkili olmuştur. Kriz dönemlerinde, gerilim yaratan toplumsal olaylarda yönetim kabiliyetinin yüksek olması, sağduyulu davranması, toplumu sakinleştirici mesajlar vermesi, yaptığı gezilerde halka karışması ve vatandaşlarla kurduğu iletişim Cumhurbaşkanlığı makamı ile halk arasında mesafe koymadığını göstermiş ve bu tavrı ile de halka cumhurbaşkanını tanıma fırsatı sunmuştur (Göksu, 2013).

Gül, o zamana kadarki Cumhurbaşkanları içerisinde en fazla seyahat eden liderlerden biri olmuştur. Görev süresi boyuca 84 ülkeye 116 ziyaret gerçekleştirmiştir. Yurt içinde ise 81 ilin hepsini ziyaret eden ilk Cumhurbaşkanı olmuştur (Hürriyet Gazetesi, 8 Aralık 2014). Gül, yaptığı yurt dışı ziyaretlerinin yanı sıra yurt dışından gelen önemli konukları da Köşk'te misafir etmiştir.

Gül, yedi yıllık görevi süresince farklı kesimler ile bir araya gelerek hoşgörülü ve ayrımcılık yapmayan Cumhurbaşkanı imajını pekiştirmiştir Nitekim alevi toplantılarından biri olan Hacı Bektaş Veliyi anma etkinliklerine katılarak birlik beraberlik mesajları vererek bunu açıkça göstermiştir (www.abdullahgul.gen.tr). Gül,

görevde kaldığı süre boyunca makamının gerekliliklerini yapmaya çalışmış; gerek tecrübesi gerekse kişilik özellikleri ile toplumun genelinde takdir kazanmıştır. Özellikle halk tarafından dürüst, güvenilir, ülkeyi temsil etme yeteneğine sahip, halkın istek ve beklentilerine karşı duyarlı bir Cumhurbaşkanı olduğu genel kabul görmüştür.

2.5.2. Cumhurbaşkanlığı Temsil Makamı Olan Çankaya Köşk'ünün Son Dönemi: İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi

Önceki Cumhurbaşkanlarının aksine Gül, Çankaya Köşk'ünü konut olarak kullanmamıştır. Sezer döneminde yapılan yüzme havuzunun Köşk'ün temeline ciddi anlamda zarar vermesi, Köşk'ü konut olarak kullanmamasının en önemli sebebi olmuştur. Köşk'te tadilat yapmayı da tercih etmeyen Gül ve eşi, Dışişleri Konutunda ikamet etmişlerdir (Vatan Gazetesi, 15 Ağustos 2014; Sever, 2015: 79). Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve eşi Hayrunnisa Gül'ün Köşk'ün yeni sahipleri olarak sık sık devlet başkanlarını ve eşlerini Köşk'te misafir etmeleri; devletin en önemli temsil mekânının prestijli bir yapı haline getirilmesi çalışmalarına yoğunlaşılmasını gerektirmiştir. Bu kapsamda Çankaya yerleşkesi içerisindeki binaların bakım ve restorasyonu konularında önemli çalışmalar yapılmıştır (Cumhurbaşkanlığı, 2017: 10).

Gül, göreve geldikten sonra Çankaya Köşk'ünde Atatürk'ün yaşadığı Müze Köşk dışındaki alanların da halka açılması konusunda girişimde bulunmuştur. Halk tarafından en çok merak edilen yapılardan biri olan Köşk'e halkın kolay ulaşılabilmesi beklentisi her dönem oluşmuştur. Ancak bu konu ile ilgili Özal ve Demirel dışında tam anlamı ile bir girişimde bulunulmamıştır. Bu kapsamda Çankaya Köşk'ünün ulaşılmaz imajını yıkmayı amaçlayan Gül; gazetecileri davet ederek Köşk'ün tanıtımının yapılmasına imkân vermiştir. Çankaya Köşk'ünün içinde bulunan botanik bahçesi bazı günlerde randevu almak şartı ile halkın ziyaretine açılmıştır(Göksu, 2013: 78; Milliyet Gazetesi, 9 Eylül 2007). Gül, farklı zamanlarda çeşitli resepsiyonlar vererek toplumun her kesimini Köşk'te misafir etmiştir. 4 Mart Tıp Bayramı nedeni ile Köşk'te resepsiyon vererek sağlık hizmetlerine ilişkin memnuniyetlerini ifade etmiştir (www.abdullahgul.gen.tr). Köşk'te; tarih, edebiyat, sinema, hukuk, arkeoloji, sosyal medya gibi farklı konu

başlıkları etrafında, aralarında merhum Neşet Ertaş'ın da bulunduğu birçok önemli isim misafir edilmiştir. Zaman zaman üniversite öğrencilerinin sorunlarını ilk ağızdan dinleyerek çözüm bulmaya çalışmıştır (Radikal Gazetesi, 8 Ağustos 2014). Özellikle gençler tarafından yoğun olarak kullanılan sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanması Cumhurbaşkanının ulaşılabilir olma imajını pekiştirmiştir.

Evren döneminde Köşk'e türbanlıların girememesi sorunu, Gül'ün verdiği 29 Ekim resepsiyonu ile çözülmüştür. Gül, türbanlı türbansız ayrımı yapmadan farklı kesimlere Köşk'ün kapılarını yeniden açmıştır (Civaoğlu, 2010). Yine Sezer döneminde kaldırılan geleneksel iftar programları Gül dönemi ile birlikte yeniden başlatılmıştır. Köşk'e çıktığında ilk iftar davetini şehit ailelerine; sonrasında ise kimsesiz çocuklar ve sosyal hizmetler ve çocuk esirme kurumu bakımı altındaki yaşlılara, iş adamlarına ve sendika temsilcilerine vermiştir (Milliyet Gazetesi, 28 Eylül 2007).

Bu bağlamda Gül döneminde Çankaya Köşk'ünün ulaşılamaz imajı yıkılarak toplumu oluşturan tüm kesimlere Köşk'ün kapıları açılmıştır. Halkın içinden imajını pekiştiren bu yaklaşımla Gül, toplumun güvenini kazanmıştır.

2.6. 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu

Darbe döneminde hazırlanan ve %92 oy oranı ile kabul edilen 1982 anayasasının, Türkiye'nin ihtiyaçlarına tam anlamı ile cevap verememesi siyasal sistem içerisinde tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalarda AK Parti, iktidara gelmesinin de etkisi ile, siyaset yapmasının önündeki en önemli engeli oluşturan anayasanın değiştirilmesine ilişkin tutumunu net bir şekilde ortaya koymuştur. 2007'de 11. Cumhurbaşkanı Gül'ün seçilmesi sırasında yaşanan kriz sonrasında anayasanın bazı maddelerinde değişikliğe gidilmesi anayasada yeni değişiklikleri gerektirmiştir. Bu bağlamda AK Parti tarafından hazırlanan 27 maddelik anayasa paketi mecliste yeterli oyu alamayınca Cumhurbaşkanı Gül tarafından halkoyuna sunulmuştur. Anayasa referandumu öncesinde "yetmez ama evet" sloganı ile vatandaşın sandığa gitmesine ilişkin çağrılar yapılmıştır. Yapılan çağrılar ve anayasa paketinin tanıtımı başarıya ulaşarak 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandumda, Türkiye genelinde %73,7 oranında katılım sağlanmıştır.

Anayasa değişikliği %57,9 oranında evet oyu ile kabul edilmiştir. Anayasa değişiklik teklifi kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında devletçe alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı yorumlanmaması ve toplumun bazı kesimlerinin sosyal devlet ilkesi gereği daha iyi korunması ve gözetilmesi, kişisel verilerin korunması, bireylerin yurt dışına çıkışlarıyla ilgili sınırlamalara yeni düzenleme getirilmesi, çocuk istismarına ilişkin yeni tedbirler eklenmesi, sendikal haklar ve grevle ilgili bazı sınırlamaların kaldırılması, memurlara ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı tanınması, siyasi partilerin kapatılmasının yeniden düzenlenmesi, bilgi edinme hakkının anayasal dayanağa kavuşturulması ve Kamu Denetçiliği (obdusmanlık) kurumu oluşturulması, milletvekilliğinin düşürülmesi uygulamasına son verilmesi, Yüksek Askeri Şura kararları ile memur ve kamu görevlilerine verilen uyarma ve kınama cezaları yargı yoluna açılması, askeri yargının görev alanı daraltılması, Anayasa Mahkemesi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yeniden yapılandırılması, Ekonomik ve Sosyal Konseyin anayasa kapsamına alınması ve Anayasanın Geçici 15. maddesi yürürlükten kaldırılması gibi değişikler içermektedir (Yıldız vd, 2010: 151).

Değişikliklerden anlaşılacağı gibi referandumda yer alan düzenlemeler, büyük ölçüde yargıya ilişkindir. Bu sebeple özellikle 1982 anayasasındaki vesayetçi anlayışın devam etmesine engel olma amacı taşıyan 2010 anayasa değişiklik paketi Türkiye'de demokrasinin tesis edilmesi konusunda önemli bir başlangıç teşkil eden Cumhurbaşkanını halkın seçmesini öngören 2007 anayasa değişikliği sonrasında atılan en önemli adım olmuştur. Siyasal sistemin geneli üzerinde etki etme potansiyeli taşıyan bu iki yenilik 1982 anayasası ile iyice yerleşen vesayetçi yapı ile mücadele açısından başlangıç teşkil etmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye'de bundan sonra yaşanacak demokratikleşme çabalarına öncülük ederek siyasal sistem içerisinde yeni bir anayasa ihtiyacını artık tam anlamı ile yerleştirmiştir.

Cumhurbaşkanına anayasada verilen görev ve yetkileri kullanırken yardımcı olan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatı Cumhurbaşkanlığı makamının idari teşkilat yapısı içerisinde konumlanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile oluşturulan teşkilatın yapısı ve kuruluş şeklinin ele alınması göreve gelen

Cumhurbaşkanlarının vizyonlarını somut bazı veriler üzerinden değerlendirmeye olanak verebilecektir.

2.7. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatı

Uzun yıllar Parlamenter sistemin uygulandığı Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamının idari teşkilat yapısı, "Cumhurbaşkanı" ve ona bağlı olan "Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatı"ndan oluşmaktadır. İdarenin asli düzenleme yetkisinin tek örneği olan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Cumhurbaşkanlığı makamının anayasa ve yasalarda verilen görev ve yetkileri kullanabilmesi için gerekli işlemleri yapmakla görevlidir (Ulusoy, t.y:11; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 356).

Akgün'e göre Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatı, Parlamenter sistemlerde Cumhurbaşkanı, başbakan ve hükümet arasında koordinasyonun sağlanmasında önemli bir konuma sahip olmuştur. Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kurulduğu günden itibaren Cumhurbaşkanına görevlerin yürütülmesinde yardımcı olan oldukça aktif bir konumda yer almıştır. Ancak Cumhurbaşkanının aktif olması, genel sekreterlik biriminin daha pasif bir konumda kalmasına neden olabilmektedir (B. Akgün ile Kişisel İletişim, 9 Nisan 2018). Cumhurbaşkanına görevlerini yerine getirirken yardımcı olmakla sorumlu olan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatı'nın faaliyet gösterdikleri alanlar, göreve gelen Cumhurbaşkanlarının makamı algılayış biçimlerine göre farklı olabilmektedir.

Genel Sekreterlik Teşkilatı, ilk olarak 16.05.1933 tarihinde kabul edilen 2180 sayılı "Riyaseti Cumhur Dairesi Teşkilatı Kanunu" ile düzenlenmiştir. Teşkilat kanunu, Cumhurbaşkanlığı makamının işleyişini düzenleyen anayasa dışındaki ikinci mevzuat olmakla birlikte örgüt yönetimini sistemsel bir yapıya kavuşturması açısından da önemli bir dayanak olmuştur. Teşkilat kanunun birinci maddesinde Riyaseti Cumhur dairesinin Umumî Kâtiplik, Başyaverlik, Kalemi Mahsus Müdürlüğü ve Daire Müdürlüğünden oluştuğu belirtilmiştir. Kanunda aynı zamanda teşkilat içerisinde 1 Başyaver, 3 yaver kadrosu yer almaktadır (Resmi Gazete, 1933). Sonraki yıllarda bu yasada bazı kapsamlı değişikliklere gidilmiştir. Bu bağlamda Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde 1935 ve 1936 yıllarında, 2180 sayılı

kanunun bazı maddelerinde değiştirilmesine dair kanunda Başyaverliğin Genel Sekretere bağlı olduğu ve bir başyaver ile dört yaverden oluştuğu belirtilmiştir (Resmi Gazete, 1935). 1939'da çıkarılan 2180 sayılı kanunun bazı maddelerinde değiştirilmesine dair kanunda yapılan değişiklik ile Riyaseti Cumhur Dairesi Teşkilat kanunun ilk maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: Reisi Cumhur idaresi; Umumi katiplik, Başyaverlik, Hususi Kalem Müdürlüğü, Yazı İşleri Müdürlüğü, Daire Müdürlüğü ve baştabiplikten oluşmaktadır. Bu kanun değişikliği ile 1 Başyaver, 4 yaver ve 1 baştabip kadrosu eklenmiştir (Resmi Gazete, 23 Ocak 1939).

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatı'na ilk kez 1982 anayasasının 107. maddesinde yer verilerek teşkilat anayasal bir kurum haline getirilmiştir. İlk yasanın üzerinden 50 yıl geçtikten sonra 2180 sayılı Kanun, 17.08.1983 tarihinde ve 2879 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatı Kanununun 6. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır (Resmi Gazete, 1933). Anayasanın bu maddesinde yer alan hükme dayanarak 18.08.1983 tarih ve 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanı herhangi bir yasal dayanağa ihtiyaç olmaksızın Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilatının kuruluşunun, teşkilat ve çalışma esaslarının ve personel atama işlemlerinin Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenleneceği belirtilmiştir (Ulusoy, t.y: 11). Cumhurbaşkanlığı makamını güçlendirmeyi amaçlayan bu kararname ile Cumhurbaşkanı kurumsal olarak, teşkilatı istediği gibi düzenleme yetkisine sahip olmaktadır. Cumhurbaşkanına anayasada verilen bu yetkinin kullanış şekli, göreve gelen Cumhurbaşkanının sahip olduğu vizyonuna ve öncelik verdiği konulara göre değişiklik gösterebilmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği her ne kadar 1933'te kanunlaşmış olsa da ilk olarak Ercüment Ekrem Talu'nun 12.03.1924 tarihinde göreve gelmesi ile faaliyet göstermeye başlamıştır. 94 yıllık Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarihinde Genel sekreterlik görevini 25 kişi yürütmüştür.[2]

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine bağlı; Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreter Yardımcılığı, Cumhurbaşkanlığı Özel Kalemi, Genel Sekreter Özel Kalem Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreter Yardımcılığı, Başyaverlik, Özel Kalem Müdürlüğü, Başdanışmanlık ve çeşitli

[2]Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreter Listesi EK-2'de verilmiştir.

Başkanlıklar bulunmaktadır. Gerekli görüldüğü taktirde bu birimlerin işleyişine yardımcı olmak için bir takım alt idari birimler de kurulabilmektedir. Birimlerin bazıları, göreve gelen Cumhurbaşkanları tarafından değiştirilerek yeni isimler alırken, bazıları da tamamen kaldırılmıştır

2.8. Cumhurbaşkanlığı Makamının Kurumsal Vizyonuna İlişkin Parametreler

Cumhurbaşkanlığı idari teşkilat yapısı içerisinde görev yapan personel sayısı, danışman ve başdanışmanlık birimleri, tahsis edilen bütçenin miktarı ve bütçenin nasıl kullanıldığı, makamda misafir edilen yabancı konuklar ve gerçekleştirilen yurt içi ve yurt dışı gezileri gibi parametreler; Cumhurbaşkanlığı makamının görevdeki Cumhurbaşkanı tarafından nasıl algılandığına ve makamın kurumsal vizyonuna ilişkin somut veriler ile analiz yapma imkânı verebilmektedir.

2.8.1. Cumhurbaşkanlığında Çalışan Personel Sayıları

Bütçe parametresi ile doğrudan bağlantılı olan Cumhurbaşkanlığında çalışan personel sayısı; yürütülen faaliyetlerin, kurulan birimlerin, uzmanlık alanlarının ve hizmetlerin farklılaşması ile ilişkili olabilmektedir. Bu bağlamda makamın yeni sahibi olan Cumhurbaşkanının, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenleme yetkisine sahip olduğu personel sayısı ve birimleri üzerindeki tasarrufu makamın kurumsal vizyonuna ilişkin bazı somut veriler sunabilmektedir.

Tablo 5'ten de anlaşılacağı üzere Cumhurbaşkanlığı makamının kurulduğu günden itibaren artış gösteren personel sayılarında, yalnızca 10. Cumhurbaşkanı Sezer döneminde düşüş görülmüştür. Göreve geldikten sonra her türlü konuda tasarrufa giden Sezer, kurumda çalışan personel sayısının da azaltılması gerektiğini ifade etmiştir. Sezerden sonra Gül'ün göreve gelmesi ile personel sayılarında yeniden artış görülmüştür.

Tablo-5: Cumhurbaşkanlığında Çalışan Personel Sayıları

Cumhurbaşkanları	Personel Sayıları	Artış Oranı
Atatürk	58	
İsmet İnönü	98	0,69
Celal Bayar	103	0,05
Cemal Gürsel	117	0,14
Cevdet Sunay	172	0,47
Fahri Korutürk	220	0,28
Kenan Evren	338	0,54
Turgut Özal	388	0,15
Süleyman Demirel	492	0,27
Ahmet Necdet Sezer	470	-0,4
Abdullah Gül	679	0,44

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005; Yeniakit Gazetesi, 26 Şubat 2018

2.8.2. Başdanışman ve Danışman Sayıları

Başdanışman ve danışmanların, ihtiyaç duyulan konularda araştırma yapmak, görüş beyan etmek ve sorumluluğu dâhilindeki konular ile ilgili gerekli kurum ve kuruluşlar ile iletişime geçmek şeklinde belirtilen görevleri; Cumhurbaşkanı ya da genel sekretere görevlerini yerine getirirken yardımcı olma amacı taşımaktadır. (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 411). Bu kadrolar genel olarak akademisyen, vali, büyükelçi, sanatçı, basın mensubu ve siyasetçi gibi alanlarında uzman kişiler arasından belirlenmekte; Cumhurbaşkanının istişareye ve takım çalışmasına verdikleri önemin göstergesi olabilmektedir. Başdanışmanlıkların ve danışmanlıkların sayısı ve çeşitliliği, Cumhurbaşkanlarının görev yaptığı süre boyunca öncelik verdikleri konulara, vizyonlarına ve dönemin gerekliliklerine göre değişiklik göstermektedir.

İnönü döneminde 1943'te ilk olarak oluşturulan müşavirlik kadrosu, 01.10.1983 günlü 2 sayılı Cumhurbaşkanlığı kadro kararnamesinde "Cumhurbaşkanlığı Danışmanlığı" olarak değiştirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 411). Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde, 1 Ocak 1990 'da ise günümüze kadar gelen ve geleneksel bir hale dönüşen başdanışman unvanı oluşturulmuştur. Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere, Özal döneminden itibaren danışman ve başdanışman sayılarında ciddi artış görülmüştür. Danışman sayısındaki bu artışın, Özal'ın diğer Cumhurbaşkanlarından farklı bir Türkiye vizyonuna sahip olmasından, ekip

çalışmasına ve uzmanlaşmaya verdiği önemden kaynaklandığı söylenebilir. Özal döneminde artan danışmanlık birimlerinin fonksiyonu, Demirel döneminde hem nicelik hem de nitelik olarak daha da etkinleştirilmiştir.

Bu çerçevede Tablo 6'dan da anlaşılacağı üzere, danışmanlık sayılarının en fazla olduğu dönem, 23 danışman ve 23 başdanışman sayısı ile Demirel'in Cumhurbaşkanlığı dönemidir. Demirel'in çoğunluğu danışman ve başdanışmanlardan oluşan çekirdek kadroyu neredeyse yanından hiç ayırmadığı bilinmektedir (Çevikcan, 2000). Demirel göreve başladığında ilk olarak Parlamento ile İlişkiler ve Enerji Danışmanlığı adı altında danışmanlıklar oluşturulmuştur. Ardından Halkla İlişkiler Danışmanlığı kurulmuş sonrasında bu danışmanlık Cumhurbaşkanlığı Danışmanlığına dönüştürülmüştür. 01.01.2000 tarihinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kadro kararnamesi ile bu danışmanlık kaldırılmıştır. Demirel, İstanbul Tarabya'daki Cumhurbaşkanlığı yerleşkesinin yapım işlerini yürütmek üzere 01.01.1995 tarihinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Mimarlık ve İnşaat İşleri Başdanışmanlığı oluşturulmuştur. İşlevini tamamlayan Başdanışmanlık 2001'de kaldırılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 411-418).

Daha önce de belirtildiği gibi Sezer'in Cumhurbaşkanlığına "tasarruf" kelimesi damgasını vurmuştur. Göreve başladığı günden itibaren Köşk'te her konuda tasarrufa giden Sezer, danışmanlar konusunda da bu anlayışından taviz vermemiştir. Danışmanlar ile çalışmak istemediğini, devlette böyle bir usulün bulunmadığını ifade ederek; Demirel'in Cumhurbaşkanlığında 46 olan danışman/başdanışman sayısını, 5'e (2 başdanışman, 3 danışman) indirmiştir. Sezer'in bu tutumunda, Cumhurbaşkanlığı makamını sembolik bir temsil makamı olarak algılamasının etkili olduğu söylenebilir.

Sezer döneminde ekonomide meydana gelen krizler sonucu istisnai bir önlem alınarak Ekonomi danışmanlığı oluşturmuştur (Hürriyet Gazetesi, 11 Aralık 2000). Bu dönemde Cumhurbaşkanlığı başdanışmanlığı içerisinde yer alan Dışişleri Başdanışmanlığı ve Savunma Başdanışmanlığı ayrı birer birim olarak kurumsallaştırılmıştır. Dışişleri Başdanışmanlığı, Savunma Başdanışmanlığı ve Basın Başdanışmanlığı kurumsal olarak Başdanışmanlık uygulamasının başladığı günden itibaren önem verilen danışmanlıklar arasında yer almıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 412).

Sezer döneminde azaltılan danışman ve başdanışman sayılarında 11. Cumhurbaşkanı Gül döneminde de çok fazla bir artış görülmemiştir. Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere Gül, 6 başdanışman ve 3 danışman ile birlikte çalışmıştır

Tablo-6: Cumhurbaşkanlığı Başdanışman ve Danışman Sayıları

Cumhurbaşkanları	Başdanışman	Danışman/Müşavir
Atatürk	-	-
İsmet İnönü	-	1
Celal Bayar	-	-
Cemal Gürsel	-	-
Cevdet Sunay	-	4
Fahri Korutürk	-	4
Kenan Evren	-	13
Turgut Özal	17	6
Süleyman Demirel	23	23
Ahmet Necdet Sezer	2	3
Abdullah Gül	6	3

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 412; Milli Gazete, 8 Ocak 2018

2.8.3. Yurt Dışı ve Yurt İçi Geziler

Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyon anlayışı ile yürütebilmesi için şahısların sadece yetenekli ve tecrübeli olmaları yetmemektedir. Aynı zamanda geleceğe ilişkin öngörülerde bulunabilmek için; daha iyi koşullarda bulunan ülkelere ziyaretler gerçekleştirerek karşılaştırma yapmak ve iyi uygulamaları hayata geçirebilmek gerekmektedir. Ancak bu sayede farkındalık olaşabilecek ve ülkeyi daha ileriye götürebilecek adımlar atılabilecektir. Farklı ülkelerde temaslarda bulunmak toplumun bu ülkeleri yakından tanımasına ve ülke içerisinde vizyon geliştirilmesine katkı sağlarken; dışarıda da ülkenin tanınırlılığını ve gücünü arttıran bir etkiye sahip olabilmektedir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanlarının gerçekleştirdikleri yurt dışı geziler, ülkenin o dönemde dış politikasının başarısını ve politikaların ne yönde ilerlediğinin de göstergesi olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmada, Cumhurbaşkanlarının yurt dışına yaptıkları geziler, makamın kurumsal vizyonunu gösteren bir diğer parametre olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de Cumhurbaşkanları çoğu, yurt dışı temaslarında bulunmuşlardır. Tablo 7'den anlaşılacağı üzere, yurt dışına ziyarette bulunmayan tek Cumhurbaşkanı Atatürk'tür. Atatürk'ün hiç yurt dışı ziyareti gerçekleştirmemiş olması, Türkiye

Cumhuriyetinin geleceği için yapması gereken çok önemli ve ağır yüklerin olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim yapmayı planladığı bir dizi inkılâpların topluma kabul ettirilmesi gibi yurt içinde yapacak çok daha fazla işlerinin olması o dönemin koşullarında yurt dışı ziyaretlerinin lüks olduğu algısını yerleştirmiştir (Türen, t.y).

2. Cumhurbaşkanı İnönü ve 4. Cumhurbaşkanı Gürsel ise sadece bir ülkeye ziyaret gerçekleştirmişlerdir. İnönü görev yaptığı süre boyunca sadece Mısırı; Gürsel de sadece ABD'yi ziyaret etmiştir. 3. Cumhurbaşkanı Bayar, İran, Pakistan, Irak, Almanya, Afganistan, Pakistan, Libya, Ürdün, Yunanistan İngiltere başta olmak üzere 17 ülkeye ziyaretler gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Sunay, Cumhurbaşkanlığı süresi boyunca Pakistan, Tunus, ABD, Fransa, İngiltere, Suudi Arabistan, Libya, Irak, Afganistan, İran, Rusya Federasyonu, Ürdün, Etiyopya, Romanya, Vatikan, Almanya, İran başta olmak üzere 17 yurt dışı ziyareti gerçekleştirmiştir. Sunay, Vatikan'ı ziyaret eden ilk Cumhurbaşkanı olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 590-596). 6. Cumhurbaşkanı Korutürk görev süresi boyunca yalnızca İran, Pakistan, Irak ve Finlandiya ülkelerine toplamda 5 ziyaret gerçekleştirmiştir (Haber7, 10 Haziran 2006).

7. Cumhurbaşkanı Evren Cumhurbaşkanlığı görevine başlar başlamaz ilk yurt dışı ziyaretini Asya ülkelerine gerçekleştirmiştir. Evren'in Asya ziyaretinin dikkat çeken tarafı ise gidilen ülkelerin liderlerinin büyük bir çoğunluğunun kendisi gibi demokratik olmayan yollarla iktidara gelen kişiler olmalarıdır. Evren'in Çin Halk Cumhuriyeti, Pakistan, Endonezya, Güney Kore ve Bangladeş ziyaretleri bu kapsamda değerlendirilebilir (Atlı, 2012). Evren diğer yurt dışı gezilerini ise, Romanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan, Tunus, Mısır, Katar, Macaristan, Yugoslavya, Kuveyt, Fas, Cezayir, ABD, İngiltere, Almanya, Bulgaristan, Kuveyt, Romanya, ülkeleri başta olmak üzere 32 ülkeye gerçekleştirmiştir. Diğer Cumhurbaşkanları İran'a resmi ziyaretlerde bulunurken Evren gitmeyi tercih etmemiştir. Tablo 7'den anlaşılacağı üzere, o döneme kadar en çok yurt dışına çıkan Cumhurbaşkanı olan Evren, aynı zamanda Güney Kore, Endonezya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Malezya, gibi Uzakdoğu ülkelerine ilk kez giden Cumhurbaşkanı olmuştur(Haber7, 10 Haziran 2006).

8. Cumhurbaşkanı Özal, görevde kaldığı 3 yıl boyunca 40 yurt dışı ziyaret gerçekleştirmiştir. Özal'ın ABD'ye gerçekleştirdiği 5 ziyaret, o dönemde en çok ABD ziyareti yapan Cumhurbaşkanı unvanını almasını sağlamıştır (Haber7, 10 Haziran 2006). Senegal, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Hırvatistan, Özbekistan, Pakistan Kırgızistan, Kazakistan ABD, Fransa, BAE, Suudi Arabistan, İran, Japonya, Kazakistan, Rusya Federasyonu, Yeni Zelanda, Avustralya, Malezya, Romanya, Çekoslovakya, Türkmenistan ve Azerbaycan Özal'ın ziyaret gerçekleştirdiği ülkelerden bazılarıdır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 598-599). Özal'ın bu gezilerde iş adamlarından oluşan bir ekibi de yanında götürmesi çeşitli iş bağlantılarının kurulmasına ve iş yapılan ülkelerdeki sıkıntıların daha kolay çözülmesine olanak sağladığı söylenebilir.

9. Cumhurbaşkanı Demirel, 125 yurt dışı ziyaret ile o döneme kadar en fazla yurt dışına ziyaret gerçekleştiren Cumhurbaşkanı olmuştur. Güney Amerika'ya giden ilk Cumhurbaşkanı olan Demirel; Polonya, İsviçre, Mısır, Ukrayna, Moldova, Bosna-Hersek, Hırvatistan, İran, Ürdün, Macaristan, Türkmenistan, Gürcistan, Fas, Portekiz, Hindistan, Danimarka, Pakistan, Arjantin, Brezilya, Çin Halk Cumhuriyeti, Azerbaycan, Fransa, Portekiz, Filistin, İsrail, Mısır, Özbekistan, İran, Türkmenistan, İtalya, Rusya Federasyonu, Estonya, Letonya ve Litvanya'ya da ziyaretler gerçekleştirmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005:599-602).

10. Cumhurbaşkanı Sezer; Suriye, KKTC, Azerbaycan, ABD, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan, Katar, Ürdün, Bulgaristan, Mısır, Almanya, Hollanda, Romanya, Pakistan, Tacikistan, Gürcistan, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Estonya, Kazakistan ve İran başta olmak üzere 58 kez yurt dışı gezisine çıkmıştır. Sezer, Güney Afrika ülkelerine giden ilk Cumhurbaşkanı olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 602-603; Haber7, 10 Haziran 2006).

11. Cumhurbaşkanı Gül, Fransa, Gürcistan, Azerbaycan, Kuveyt, İran, Yemen, İsviçre, Kazakistan, Portekiz, İngiltere, ABD, Suudi Arabistan, Hollanda, Tunus, Kırgızistan Almanya, Pakistan, Türkmenistan, Rusya, Çin, Mısır, Çekya, Estonya, Finlandiya ve Ermenistan başta olmak üzere yurt dışına 116 gezi gerçekleştirmiştir (www.abdullahgul.gen.tr). Gül'ün gerçekleştirdiği bu gezilerde iş adamlarını da yanında götürmesi ile Özal döneminden sonra unutulan bir geleneği de yeniden

başlatmıştır. Bu geziler, ekonomik işbirliğinin arttırılmasına ve ülkenin tanıtımının yapılmasına fırsat vermiştir.

Yurt dışı geziler kadar Cumhurbaşkanları'nın, yurt içinde halk ile arasındaki mesafenin anlaşılabilmesine olanak verecek olan gezilerinin de analiz edilmesi; makamın vizyonuna ilişkin fikir verebilecektir. Tablo 7'den anlaşıldığı gibi, Cumhurbaşkanları'nın hepsi yurt içinde ziyaretler gerçekleştirmişlerdir. 11. Cumhurbaşkanı Gül, yurt içinde 81 ilin hepsini ziyaret eden ilk Cumhurbaşkanı olmuştur (Hürriyet Gazetesi, 8 Aralık 2014). Bu kapsamda en fazla yurt içinde ziyaret gerçekleştirerek halk ile iç içe olan Cumhurbaşkanı Demirel olmuştur. Demirel'in bu ziyaretlerinin "Baba" imajının oluşmasına ve daha da kuvvetlenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Atatürk, yaptığı 84 yurt içi gezisinde yaklaşık 297 yere uğramıştır. Atatürk Cumhuriyet rejimi ile gelen değişiklikleri halka anlatmak, tepkilerini gözlemlemek ve onların sorunlarını dinlemek amacı ile ülkenin her yerini gezmiştir. Yolculuk sırasında halkla temas etmek, onlarla iç içe bulunmak ve onların hassasiyetlerini dinlemek amacı ile yurt içi gezilerini tren ile gerçekleştirmiştir (Bayrak, 2000: 7; Türen, (t.y)). Bu bağlamda her fırsatta halk ile bir araya gelerek onların fikirlerini önemsediğini gösteren Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı anlayışından yatan bu temel husus, başarısındaki önemli etkenlerden biridir.

Tablo-7: Cumhurbaşkanlarının Yurt İçi ve Yurt Dışı Gezileri

Cumhurbaşkanları	**Yurt İçi**	**Yurt Dışı**
Atatürk	84	-
İsmet İnönü	144	1
Celal Bayar	125	17
Cemal Gürsel	16	1
Cevdet Sunay	46	17
Fahri Korutürk	26	4
Kenan Evren	178	32
Turgut Özal	114	40
Süleyman Demirel	473	125
Ahmet Necdet Sezer	90	58
Abdullah Gül	124	116

Kaynak:Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 597-650; www.abdullahgul.gen.tr

2.8.4. Kabul Edilen Üst Düzey Yabancı Konuklar

Cumhurbaşkanlığı makamında kabul edilen üst düzey yabancı temsilciler, ülkelerin Türkiye'ye bakışının ve kurulan iyi ilişkilerin bir göstergesi olabilmektedir. Aynı zamanda ülkenin en önemli temsil makamında oturan şahsa verilen önemin anlaşılması açısından etkili olabilmektedir.

Tablo 8'den anlaşıldığı gibi, en fazla yurt dışı ziyaret gerçekleştiren Demirel, aynı zamanda Köşk'te en faza yabancı misafir konuk eden Cumhurbaşkanı olurken; İnönü ise 5 konuk ile Köşk'te en az üst düzey konuk misafir eden Cumhurbaşkanı olmuştur. Atatürk döneminde 25, Bayar döneminde 38, Gürsel döneminde 14, Sunay döneminde, 48 Korutürk döneminde 31, Evren döneminde 55, Özal döneminde 64, Demirel döneminde 229, Sezer döneminde 154 ve Gül döneminde 128 üst düzey konuk misafir edilmiştir.

Tablo-8: Cumhurbaşkanlarının Kabul Ettiği Üst Düzey Yabancı Konuklar

Cumhurbaşkanları	**Konuk Sayısı**
Atatürk	25
İsmet İnönü	5
Celal Bayar	38
Cemal Gürsel	14
Cevdet Sunay	48
Fahri Korutürk	31
Kenan Evren	55
Turgut Özal	64
Süleyman Demirel	229
Ahmet Necdet Sezer	154
Abdullah Gül	128

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005: 578-586; www.abdullahgul.gen.tr

2.8.5. Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

Cumhurbaşkanlığı bütçesinin miktarı ve harcanan kalemler göreve gelen Cumhurbaşkanlarının makamı algılayış biçimlerini ve vizyonlarını anlamak açısından somut veriler ortaya koyan bir diğer parametredir. Cumhurbaşkanlığı bütçesi, ülkenin en üst temsil makamı olan Cumhurbaşkanlığı makamının görevlerini ve hizmetlerini en etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesini sağlayan temel kaynaktır. Bütçenin; halk ile ilişkiler, makamın tanıtım faaliyetleri, personel sayıları, misafir edilen konuklar, yurt içi ve yurt dışı geziler ve verilen davetler gibi pek çok

parametre ile ilişkisi bulunmaktadır. Bu bölümde yıl bazında ayrıntılı bir değerlendirme yapabilmek için 2000-2014 yılları arasındaki Cumhurbaşkanlığı bütçesi analiz edilmiştir.[3]

Sezer, göreve başladığı ilk günden itibaren Köşk'te tasarruf anlayışının hâkim olduğu daha önce de bahsedilmişti. Cumhurbaşkanlığı makamına ayrılan ödenekte de tasarrufa giden Sezer, her yıl bu ödenekten arttırarak iade etmiştir. Köşk'te verilen davetlerin sınırlandırılması, danışman, çalışan personel sayılarının ve genel Köşk giderlerinin azaltılması bütçede tasarrufa gidilen alanların başında gelmektedir Sezer'in bütçe harcamalarını sınırlandırmasında, Cumhurbaşkanlığı makamını sembolik temsil makamı olarak algılamasının etkisi büyüktür.

Tabloda 9'da Sezer'in Cumhurbaşkanlığı döneminde makama tahsis edilen bütçe miktarlarına yer verilmiştir. Demirel'in Cumhurbaşkanlığı görevinin son yılında 24 milyon 120 bin TL[4] olan Köşk'ün bütçesi, Sezer'in göreve başladığı 2000 yılında 13 milyon 620 bin TL'ye düşürülmüştür. Bir sonraki yıldan itibaren de bütçe miktarlarında çok fazla artış görülmemiştir.

Tablo-9: Ahmet Necdet Sezer Dönemi Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

Ahmet Necdet Sezer Dönemi(16.05.2000-28.8.2007)								Toplam Milyon TL
2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
13.720	13.690	18.850	23.680	30.000	31.253	32.589	33.893	197.675

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2004: 552; www.bumko.gov.tr.

Sezer'in son yılındaki bütçe ile kıyaslandığında Gül dönemi Cumhurbaşkanlığı bütçesinde 22 milyon 668 bin TL'lik bir artış görülmüştür. Sonraki yıllarda da kademeli olarak artan bütçe giderlerinin en önemli sebebi Çankaya Köşkü için yapılan tadilat, bakım, onarım ve inşaat faaliyetlerini kapsayan sermaye giderleri ve mal ve hizmet alım giderleri olduğu söylenebilir. Gül'ün 7 yıllık görev süresindeki toplam Cumhurbaşkanlığı bütçesi, Sezer'in bütçesi ile kıyaslandığında 652 milyon

[3]1923'ten itibaren Cumhurbaşkanlarına tahsis edilen bütçeler EK-3'te verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı bütçesinin 1923-2005 yılları arasında kalemlere göre dağılımı için bknz. Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Anısına Cumhurbaşkanlığı, Ankara.
[4]Detaylı tablo EK-3'te verilmiştir.

945 bin TL'lik bir artış görülmektedir. Bu fark sermaye giderleri, mal ve hizmet alım giderleri yanında Gül'ün daha fazla yurt içi ve yurt dışı ziyaretlerde bulunması ve Köşk'te verilen davetler ile açıklanabilir.

Tablo-10: Abdullah Gül Dönemi Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

Abdullah Gül Dönemi (28.8.2007-28.08.2014)							Toplam Milyon TL
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
56.561	69.300	112.099	116.900	138.700	157.560	199.500[5]	746,620 [6]

Kaynak: www.bumko.gov.tr; www.sayıstay.gov.tr

Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonu; göreve gelen Cumhurbaşkanının, makamın sahip olduğu kurumsal yapısını anayasada kendisine verilen görev ve yetki çerçevesinde nasıl şekillendirdiği ile ilgilidir. Makamın kurumsal yapısında meydana gelişme; makamın vizyonunun da geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığında çalışan personel sayısı ve kalitesi, Cumhurbaşkanlarının danışman sayıları ve çalışma alanları, Cumhurbaşkanlarının gerçekleştirdikleri yurt içi ve yurt dışı geziler, misafir edilen üst düzey konuklar ve tahsis edilen bütçenin nerelerde kullanıldığı gibi parametreler Cumhurbaşkanları tarafından makamın algılanış şekli konusunda fikir verebilmekte ve vizyonu konusunda bir analiz çerçevesi sunabilmektedir. Bu çerçevede Sezer'in Cumhurbaşkanlığına damgasını vuran tasarruf anlayışından makamı sembolik bir temsil makamı olarak gördüğünü; Demirel'in yurt içi ve yurt dışı gezilerinin sayısal olarak fazlalığından halk ile iç içe olmaktan duyduğu memnuniyeti, Özal'ın başlattığı danışmanlık uygulamasından makamda uzmanlığa ve zihniyet değişimine verdiği önemi, Gürsel, Korutürk ve Sunay'ın en az yurt içi ve yurt dışı gezileri gerçekleştirmesinden makamda adeta bekçilik rolü üstlendiklerini anlamak mümkündür.

[5] 199.5 milyon liralık 2014 bütçesinin 95 milyon lirası Abdullah Gül döneminde kullanılmış olup, 104 milyon lirası Recep Tayyip Erdoğan dönemine devredilmiştir.
[6] 850,620 milyon liralık toplam bütçenin 104 milyon lirası bir sonraki döneme devredildiğinden, Abdullah Gül dönemi Cumhurbaşkanlığı harcama toplamı 746,620 milyon TL olmaktadır

Bu bölümde analiz edilen Cumhurbaşkanlığı makamında meydana gelen tarihsel gelişmelerin, çalışma açısından temel bir zemin oluşturabileceği düşünülmüştür. Tarihsel tecrübeler, mevcut zamanda meydana gelen değişimlerin açıklanabilmesinde somut veriler oluşturabilmektedir. Bu verilerin, Easton'un siyasal sistem analizinde yer alan girdileri temsil ettiği ve giriş bölümünde üzerinde durulan değişim kavramını somutlaştırma olanağı sağladığı söyleyebilir (Ünsal, 1980: 130).

1923'te anayasal bir kurum olarak oluşturulan Cumhurbaşkanlığı makamı, Türkiye'de gerek sahip olduğu yetkiler gerekse seçim usulünün belirlenmesi konularında her dönem farklı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Meclis hükümeti ve Parlamenter sistem arasında karma bir hükümet sistemi öngören 1924 anayasasında Cumhurbaşkanlığı makamına sembolik yetkiler verilse de uygulamada güçlü Cumhurbaşkanlığı anlayışının hakim olduğu söylenebilmektedir. Atatürk ve İnönü'nün Cumhurbaşkanına anayasada verilen sınırlı yetkilere rağmen, sahip oldukları vizyonları ile makamı şekillendirdikleri ve devletin zirvesinde aktif bir Cumhurbaşkanlığı örneği sergiledikleri görülmüştür. Yönetimine meşru olmayan yöntemler ile ilk müdahalenin gerçekleştiği ve Parlamenter sistemin tam anlamı ile uygulandığı 1961 anayasasının uygulandığı döneme gelindiğinde; sembolik Cumhurbaşkanlığı anlayışının tam anlamı ile hâkim olduğu görülmektedir. Bu anlayışa ve sistemin doğasına uygun olarak seçilen Cumhurbaşkanları ise makamı temsil makamı olarak algılamışlardır. Nitekim dönemin zor ve sıkıntılı şartlarına rağmen, görev ve yetkiler kullanılırken anayasal sınırlara bağlı kalınmış; inisiyatif kullanmaktan kaçınılmıştır. 1982 anayasası dönemine gelindiğinde ise Cumhurbaşkanlığı makamı vesayet odaklarının emniyet sübapına dönüşmüştür. Güçlü yetkiler ile donatılmış Cumhurbaşkanının aynı zamanda sorumsuz olması siyasal sistem içerisinde meydana gelen krizlerin temel çıkış noktasını teşkil etmiştir. Sistem değişikliği talepleri ve vesayet ile mücadele her fırsatta dile getirilse de somut adımlar ancak 2002'de AK Partinin iktidara gelmesi ile başlamıştır.

Çalışmada Cumhurbaşkanlığı makamının anayasalarda yer alan konumuna ilişkin çizilen bu çerçeve, Cumhurbaşkanlığı makamının siyasal sistem içerisinde gösterdiği gelişim sürecinin göreve gelen Cumhurbaşkanlarının vizyonları üzerinden ele alınması, çalışmanın temelini oluşturan Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal

vizyonunun değerlendirilmesine ve dönüştürücü liderliğin fonksiyonunun anlaşılmasına önemli katkılarda bulunduğu söylenebilir. Cumhurbaşkanlığı makamının anayasada düzenleniş şekli, siyasal kurumlar arasında potansiyel yetki çatışmasına zemin oluşturma etkisine sahip olmuştur. Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu ve parlamento ilişkileri ve hükümet sisteminin mahiyeti salt hukuksal düzenlemeler ile açıklanamamaktadır (Turgut, 1993:108-110). 1982 anayasası teorik olarak her ne kadar Cumhurbaşkanına geniş yetkiler tanımış olsa da, makama oturan liderin kişiliği, dönüştürücü liderliği ve makamı algılayış biçimine göre makamın vizyonu değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda hukuksal düzenlemelerin yanında siyasal, kültürel ve tarihsel bir takım kodların etkisi altında kalarak Cumhurbaşkanlığı makamının her dönem sahip olduğu imajı ve vizyonunun farklılılaştığı çalışmadan anlaşılabilmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanlarının sahip oldukları karakterleri, göreve geliş biçimleri, liderlik özellikleri, vizyonları, dünya görüşleri, yurt içi ve yurt dışı gezileri, misafir ettikleri üst düzey konuklar, öncesinde yaptığı görevler ve ülkenin bulunduğu şartlar gibi birçok boyutun dikkate alınması gerekmektedir. Tüm bu sayılan boyutlar ile liderler, Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu şekillendirme potansiyeline sahip olmuşlardır. Çalışmada Cumhurbaşkanlarının anayasada verilen görevleri ne ölçüde kullandığı, halka yakınlığı, devletçiliği, milliyetçiliği, laik oluşu, liderliği, görev süresi boyunca Çankaya Köşk'ünün konumu gibi birçok özellik açısından değerlendirilerek dönemin koşullarına göre analiz yapılmaya çalışılmıştır. Atatürk'ten bu yana on bir Cumhurbaşkanı görev yapmıştır. On ikinci Cumhurbaşkanı hala görevine devam etmektedir. Tek tek vizyonları incelenen Cumhurbaşkanlarının imajları ve liderlik özellikleri büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Ancak birinci bölümde de belirtildiği gibi başarılı bir devlet adamı imajı, vizyon sahibi, halka yakın, yurt içinde ve dışında ülkeyi temsil etme yeteneğine sahip, tecrübeli, güvenilir ve dürüst olmalıdır. Tüm bu özelliklerin yanında ülkenin siyasi istikrara sahip olması da Cumhurbaşkanlarının görevlerini kesintisiz bir şekilde yerine getirebilmesinin ön koşulu olduğu bu bölümden anlaşılabilmektedir. Türkiye'de uzun yıllardan beri süregelen siyasi istikrarsızlık, etkin kurumsal vizyonun yokluğu, göreve gelen Cumhurbaşkanlarının lider özelliklerinin yetersiz oluşu ve toplumun istemlerinin

dikkate alınmaması Cumhurbaşkanlığı makamına karşı güvenin azalmasının en önemli sebepleridir.

Kurumsal bir yapının gelecek vizyonu, geçmiş ve bugünün gerçekleri ile desteklendiğinde anlam ifade etmektedir. Bu bölümde kurumsal vizyon oluşturulması için geçmişin ve Cumhurbaşkanlığı makamının kuruluşundan bu yana geçirdiği dönüşümün ele alınması zorunluluğu büyük ölçüde yerine getirildikten sonra demokratik hükümet sistemleri ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonuna giden süreçte önemli bir dönüm noktalarından biri olarak değerlendirilen Cumhurbaşkanının halk tarafından seçim süreci ayrı bir bölümde ele alınacak ve 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a ilişkin değerlendirmelere bu bölümde yer verilecektir. Bu bölümde aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine giden süreç ve 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimleri adaylar ve seçim kampanyaları üzerinden değerlendirilecektir. Böylece kurumsal vizyon açısından ikinci önemli zaman kavramı olan mevcut gerçekliğin anlaşılması gerekliliği yerine getirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRATİK HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE HALK TARAFINDAN SEÇİLEN İLK CUMHURBAŞKANI: ADAYLAR VE SEÇİM SÜRECİ

Demokratik hükümetlerde devlet başkanlığı makamının konumu, sahip olduğu hükümet sistemlerine göre farklılık arz etmektedir. Başkanlık sisteminde Başkan, hem yürütmenin başı hem de devlet başkanı olarak görev yapmaktadır. Parlamenter hükümet sistemlerinde yürütme organının bir kanadında hükümet, diğer kanadında ise Cumhurbaşkanının bulunduğu ikili bir yapı söz konusudur. Yarı başkanlık sisteminde ise yürütme görevi, devlet başkanı ve başbakan ile paylaşılmaktadır. Hükümet sistemleri ve bünyesinde barındırdığı organların görev, yetki ve sınırları bir takım asli unsurları barındırsa da ülkelerin kendi iç dinamiklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Nitekim aynı sistemin uygulandığı farklı ülkelerde birbirinden farklı modeller söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple tek tip bir Parlamenter, Başkanlık ya da Yarı başkanlık sistemi uygulamalarının varlığından söz edilememektedir.

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile birlikte Parlamenter sistemin hâkim olduğu Türkiye'de, sistemden önemli bir kopuş meydana gelmiştir. Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcını temsil eden bu değişiklik ile Cumhurbaşkanı meşruiyetini, meclisten değil halk ile kurmuş olduğu bağdan almaya başlamıştır. Seçim sistemindeki bu değişim, cumhuru temsil edecek adayın sahip olması gereken özelliklerin yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur (Dalay, 2014b). Cumhurbaşkanı adaylarının sahip oldukları kişisel özellikleri, siyaset yapma ve yönetme tarzları, kriz yönetme kabiliyeti ve kimlikleri gibi bir takım kodlar seçim kampanyalarını da şekillendirebilmektedir (Yanık, 2014a). Seçmen artık Cumhurbaşkanı adayının Türkiye için nasıl bir gelecek tasavvur ettiğine ve o koltuğa oturacak adayın nasıl bir temsil yeteneğine sahip olduğuna dikkat etmeye başlayacaktır. Birinci bölümde ayrıntılı olarak belirtildiği gibi Cumhurbaşkanlığı koltuna oturmak isteyen adaylar sahip oldukları vizyonları ve imajları sayesinde toplum içinde kabul görürler. Özellikle Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile birlikte adayların ortaya koydukları vizyonunun gerçekçi ve ulaşılabilir; imajın ise olumlu olarak anlaşılması başarılı olabilmesinin temel şartıdır.

Bu bağlamda bu bölümde öncelikle demokratik hükümet sistemlerinde Cumhurbaşkanının konumu ele alınacak, ardından 2014'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılan adayların kısa bir hayatı, ortaya koydukları imajları, vizyonları, seçim kampanyalarında nasıl bir yol izledikleri ve seçim sonuçları değerlendirilecektir. Akabinde Cumhurbaşkanlığı makamında değişimi temsil eden en önemli somut imajlardan biri olan Külliye'nin değerlendirilmesi ve bir önceki bölümün 2.8 başlığında yer verilen parametreler üzerinden Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığının değerlendirilmesi yapılacaktır. Bölümün son başlıklarında ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonuna giden süreç ve 24 Haziran 2018 seçimleri adaylar ve seçim kampanyaları üzerinden analiz edilecektir.

3.1. Kuvvetler Ayrılığı ve Demokratik Hükümet Sistemleri

Hükümet sistemi olarak ifade edilen kavram; demokratik ve demokratik olmayan rejimlerde uygulanan, devletin sahip olduğu kuvvetlerin nasıl düzenleneceğine ilişkin dağılımın yapıldığı sistemsel kuralların bütünü olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda hükümet sistemleri, devletin fonksiyonlarını yerine getiren; yasama, yürütme ve yargı gibi temel organların aralarındaki ilişkinin niteliğine ve konumuna göre şekillenmektedir. Yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin konumu, özellikleri ve yapısı ülkelere göre farklılık arz etmektedir. Yasama organı kanun yapmakla; yürütme organı, yapılan yasaları uygulamakla ve toplumsal hizmetleri yerine getirmekle; yargı organı ise yasalar uygulanırken doğan uyuşmazlıkları karara bağlamakla görevlidir. Bu üç organın birbirleri ile ilişkileri, göreve geliş ve ayrılış şekilleri hükümet sisteminin türünü belirlemektedir(Karatepe, 2013: 223). Üç temel kuvvetin tek bir elde toplanması kuvvetler birliği; kuvvetlerin farklı organlara verilmesi ise kuvvetler ayrılığı ile ifade edilmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi, güçlerin tek bir elde toplanmasını önleyerek, yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin güçlerini dengelemektedir. Kısaca bu ilkenin özü devletin iktidarını azaltmak sureti ile sahip olduğu üç ayrı gücü üç farklı organa vermektir(Özbudun, 2005: 171).

Demokratik hükümet sistemleri; yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin konumuna göre sınıflandırıldığı için kuvvetler ayrılığı teorisini ana hatları ile değerlendirmek çalışma açısından fayda sağlayacaktır.

Demokratik yönetim sistemlerinin vazgeçilmez ilkesi olan kuvvetler ayrılığı ilkesinin tanımı, birçok anayasa hukukçusu, akademisyen ve yazar tarafından yapılmıştır (Arslan, 2013: 13). Özbudun (2008: 183) kuvvetler ayrılığı kavramını "devlet iktidarının hukukî anlamdaki işlevlerinin aralarında işbirliği olan farklı organlar tarafından yerine getirilmesi" olarak tanımlamaktadır. Gözler (2010: 218) "devlet iktidarını sınırlandırarak vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla devlet iktidarını yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üçe bölerek bunlardan her birinin birbirinden bağımsız olan üç ayrı organa verilmesi" olarak tanımlamaktadır. Teziç'e (2003: 393) göre ise kuvvetler ayrılığı, "devlet iktidarının hukukî anlamdaki işlevlerinin aralarında işbirliği olan farklı organlar tarafından yerine getirilmesi" olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda anayasal demokratik bir devlette kuvvetlerin var oluş amacı, belirtilen sınırlar çerçevesinde vatandaşların mevcut sorunlarını çözmek ve onlara gereken hizmeti sunmaktır. Hizmetler sunulurken de temel esas birbirlerinden bağımsız olmalarıdır (Arslan, 2013). Çünkü Doehring'e (2002: 193) göre teorinin amacı, devleti oluşturan organların denetiminin gerçekleştirilmesi ve organlarının yetkilerinin kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi için kuvvetlerin birinde güç toplanmasının engellenmesidir. Hükümet sistemleri kuvvetlerin ayrımının seviyesine göre sert ya da yumuşak kuvvetler ayrılığı olarak kategorileştirilmektedir. Başkanlık sistemi sert kuvvetler ayrılığına, Parlamenter sistem ise yumuşak kuvvetler ayrılığına örnek olarak verilmektedir.

Kavramın tarihte çıkış sürecine baktığımızda ise oldukça gerilere gittiği açıkça görülmektedir. Nitekim ilk olarak 16. ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkan kuvvetler ayrılığı kavramı uzun bir gelişim sürecini tamamlayarak ilk yazılı anayasa olan ABD anayasası ile uygulamaya konulmuştur(Akgül, 2010: 81). Kuvvetler ayrılığı teorisini ilk dillendiren isim John Locke olmakla birlikte teorinin kurucusu Montesquieu olarak kabul edilmektedir. Montesquieu'ya göre yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin hepsi kendi bünyesinde sınırlı kuvvetlerdir. Nitekim Montesquieu, yasama yetkisinin kendi koyduğu kuralları uygulama yetkisi olmadığı için; yürütme kuvvetinin yasama kuvvetinin koyduğu kuralları yerine getirdiği için ve yargı görevini yerine getirenlerin ise kanunlara göre hareket etmek zorunda oldukları için sınırlı olduğunu savunmaktadır. Bu üç kuvvet, kendine verilen görevlerin dışına çıkmaya kalkarsa ya da yasama ve yürütme kuvvetleri birleşmişse hürriyetin ortadan kalkabileceği tehlikesi

ile karşı karşıya kalacaklarını savunmaktadır (Gözler, 2000). Yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin birbirinden ayrılmak sureti ile aralarında bir dengenin kurulması gerektiğini ve bu kuvvetlerin eşit olduğunu belirtmektedir. Bu kuvvetler eğer özgür kalmak istiyorlarsa kanunlarla anayasa ile belirtilen sınırların dışına çıkmamaları ve birbirlerine karşı denge ve fren mekanizmalarını kullanmaları gerekmektedir (Yıldız, 2012: 29-33). Bu üç kuvvet, sahip oldukları doğaları gereği kendi içlerinde sınırlandırıldıklarından aralarında dengenin korunmasının gerekli olduğu teorinin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Kuvvetler ayrılığında yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin birbirinden ayrılması ile kastedilen bu kuvvetlerin birbirinden tamamen kopuk ve bağımsız olması değildir. Aksine görevlerin yerine getirilmesi noktasında birbirinden ayrılan bu üç kuvvetin bir bütün oluşturması esastır. Kuvvetlerin birbirinden ayrı olması tüm yetkinin tek bir elde toplanması ile oluşacak otoriter bir yönetim anlayışının önüne geçerek daha demokratik ve hukuk devleti anlayışının yerleşmesine hizmet etmektedir (Özek, 1982: 915).

Bu bağlamda kuvvetler ayrılığı teorisinin amacı; anayasa ve yasalarda yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri arasında devletin iktidarını paylaştırmak ve vatandaşın hak ve özgürlüklerini onların lehine olacak şekilde korumaktır. Organların görev ve sorumluluklarına ilişkin iki temel unsur dikkat çekmektedir. Öncelikle yasama, yürütme ve yargı organları devletin görevlerini paylaşarak birbirlerini denetlemektedirler. Böylece iktidarın yetkilerini kötüye kullanmasına da engel olurlar. İkinci olarak ise birbirlerini denetleyen organlar, sahip oldukları görevleri belirtildiği şekilde yerine getirirler. Kuvvetler, sahip oldukları yetkileri vatandaşın hak ve özgürlüklerini devlet iktidarının lehine korumuş ve kollamış olurlar (Karatepe, 2013: 223). Bu sebeple hukuksal bir dayanakla kuvvetler ayrılığı ilkesinin ele alınması anayasaların birincil işlevlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Kuvvetler ayrılığı kuramının benimsenmesi hukuk devletinin oluşumu için bir zarurettir. Anayasalar, sayesinde iktidarların sınırları çizilir, birbirinden ayrılır ve devlet gücü karşısında belli bir çerçeveye oturtulur. Hukuksal kurallar, iktidarlar arasında dengenin sağlanmasının temel koşuludur (Yavuz, 2000).

Ülkelerin kendi iç dinamikleri, gelişmişlik düzeyleri, siyasi yapısı gibi birçok değişken kuvvetler ayrılığı teorisinin uygulamada farklı şekillerde tecrübe edilmesine sebep olabilmektedir. Nitekim demokratik devlet yapısına sahip olan toplumlar, sahip

oldukları sosyo-kültürel ve siyasi yapıya göre bir anayasayı şekillendirerek uygulamaya çalışmaktadırlar (Aslan, 2009; Özer, 2009). Bu nedenle, ülkelerde uygulanan hükümet sistemleri her ne kadar benzer özellikler taşısa da ülkenin kendi dinamiklerine göre şekillendirilmektedir. Kuvvetler ayrılığını benimsemiş ülkelerde hükümet sistemleri; yasama, yürütme ve yargı alanlarının birbirleri ile ilişkilerin boyutuna göre Parlamenter sistem, Yarı başkanlık sistemi ve Başkanlık sistemi olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Hükümet sistemlerinde devlet başkanının yürütme alanı içerisindeki fonksiyonunun ele alınması karşılaştırmalı bir analiz yapılması açısından çalışmaya katkı sağlayacaktır.

3.1.1.Parlamenter Hükümet Sistemi ve Cumhurbaşkanının Konumu

Parlamenter sistemin İngiltere'de 1215'te Magna Carta ile başladığı kabul edilmektedir. Bu tarihten itibaren kralın mutlak iktidarı sınırlandırılarak derebeylerin çıkarları krala karşı koruma altına alınmıştır. Zaman geçtikçe halkın çıkarlarının da monarka karşı koruma altına alındığı bir sisteme dönüşmüştür. (Akgül, 2010: 92). Böylece Parlamenter sistem monark ile halk arasındaki ilişkiler neticesinde halkın üstünlüğünün kabul edildiği, monarkın ise yetkilerinin sınırlandırıldığı bir sistem olarak ortaya çıkmıştır (Özsoy, 2009: 9). Bu kapsamda Parlamenter sistem uzun tarihi bir geçmişe sahip olması sebebi ile toplumsal gelişmelerden etkilenerek günümüze kadar varlık göstermiştir. İngiltere de ortaya çıkmasına rağmen, Avrupa ülkelerinin çoğunda başarılı bir şekilde uygulanmaktadır

Parlamenter hükümet sistemi, yürütme alanının Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu arasında paylaşıldığı, devlet başkanının hukuken ve siyaseten sorumsuz olduğu ve kuvvetlerin birbirinden yumuşak olarak ayrıldığı bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, günümüzde demokratik rejimin hâkim olduğu ülkelerin çoğunda tercih edilen Parlamenter hükümet sistemi ikili bir yapı üzerine kuruludur. Sistemin birinci yapısını sorumsuz ve tarafsız olan Cumhurbaşkanı oluştururken diğer tarafını halk tarafından seçimle göreve gelen ve meclise karşı sorumlu olan Bakanlar Kurulu oluşturmaktadır. Bakanlar kurulu, başbakan ve bakanlardan oluşan ikili bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda sistemin en temel özelliği yürütmenin çift başlı olmasıdır.

Ülkenin birliğini temsil eden devlet başkanı sembolik yetkilere sahip ve sorumsuz iken bakanlar kurulu ve başbakan yürütme yetkisini kullanan esas

organlardır. Hükümet, başbakan tarafından kendisinin belirleyeceği bakanlardan oluşmaktadır. Başbakan gerek gördüğünde devlet başkanına parlamentonun fesih edilmesini ya da bakanların görevden alınmasına ilişkin talebini devlet başkanına iletebilmektedir (Teziç, 2003:407). Parlamenter sistemle yönetilen bazı ülkelerde yürütmenin ağırlığının fazla olduğu; bazı ülkelerde ise yasamanın daha etkin olduğu görülmektedir (Gözübüyük, 2000: 29). Bu bağlamda kuvvetlerin etkinliği, her ülkenin kendi içerisinde sahip olduğu dinamik yapısına göre değişebilmektedir.

Parlamenter sistemde yargı her durumda bağımsız olması gerektiğinden, yasama ve yürütme organları arasındaki ilişki, sistemin esas yanını oluşturmaktadır. Kuvvetlerin birbiri ile işbirliği içerisinde olması, sistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesinin en temel koşuludur (Efe ve Kotan, 2015; Özer, 2009: 140). Yasama ve yürütme organlarının birbirinden ayrı; ancak birbiri ile uyumlu işbirliğine sahip olması sistemin temelini oluşturmaktadır.

Parlamenter sistemin bir diğer özelliği ise yürütme organının göreve geliş biçiminin nasıl olduğu ile ilgilidir. Cumhuriyet ile yönetilen ülkelerde devlet başkanı parlamento tarafından belirlenirken, bakanlar kurulu ise yine parlamento tarafından kendine özgü bir takım değişik yöntemler ile belirlenir (Eroğul, 2001: 22). Parlamenter sistemde gerek yürütme organının kesintiye uğramaması ve devamlılığın sağlanması gerekse parlamento ve hükümet arasındaki uyuşmazlıklarda tarafsız kalabilmesini sağlamak amacı ile devlet başkanı siyasi açıdan sorumsuzdur (Yüksel, 2013: 42). Bu bağlamda devlet başkanı, Parlamenter sistemlerde denge mekanizması olarak görülmektedir. Devlet başkanı, hükümet ve meclis arasında doğabilecek uyuşmazlıkları ortadan kaldırmak ve devleti temsil etmek gibi bir görevi olduğundan tarafsız olması uygun olabilir. Meclisin etkisinde kalmak ya da meclisi bir takım yollarla etkilemeye çalışmak Parlamenter sistemin temel yapısından uzaklaşmasına sebep olabilmektir (Deniz, 2006: 142-143). Bu durumda denge, devlet başkanının herhangi bir siyasi parti grubuna karşı sempatisi olmadığı ve tüm partilere eşit mesafede durduğunda gerçekleşebilir. Ancak parti üyeliği olan devlet başkanının göreve geldikten sonra parti ile ilişiği resmi olarak kesilse de hükümetin de aynı parti tarafından kurulması durumunda yine örtülü destek söz konusu olabilmektedir.

Parlamenter hükümet sisteminde sorumsuz olan devlet başkanı ancak vatana ihanet suçu söz konusu olduğunda yargılanabilmektedir. Bu durumun gerçekleşebilmesi de zor şartlara bağlandığından örneğinin görülmesi neredeyse imkânsızdır(Özer, 2009). Bakanlar kurulu, parlamentoya karşı hem bireysel hem de kolektif sorumludur. Başbakan ve kabinenin meclisin güvenine sahip olması gerektiğinden aksi durum söz konusu olduğunda yürütmenin görevi sona ermektedir. Meclis sahip olduğu gensoru ve güvenoyu yetkileri ile yasama organını denetlemektedir. Bakanlar adli ve siyasi sorumluluk olmak üzere iki türlü sorumlulukları vardır. Adli sorumluluk bakanların bir vatandaş olarak uymak zorunda olduğu kurallara uymamaları durumunda, siyasi sorumluluk ise bakanların kendi görevlerini yerine getirirken uymak zorunda oldukları bireysel sorumlulukları durumunda söz konusu olmaktadır (Deniz, 2006: 143).

Yürütmenin sahip olduğu yasamayı fesih yetkisi sistemin sahip olduğu bir diğer özelliktir. Parlamenter sistemde yer alan güvenoyu ve fesih yetkisi gibi mekanizmalar ortaya çıkabilecek kilitlenmeleri ve tıkanıklıkları çözmek için formüle edilmiştir. Parlamentoda yer alan çoğunluğun hükümet konusundaki görüşü onun sürekliliğini belirlemektedir. Hükümetin çoğunluğu kaybetmesi durumunda hükümet güvensizlik oyu ile düşürülebilir ve yeni bir hükümet kurma yoluna gidilebilir. Meydana gelebilecek tıkanıklara sistem içinde bu şekilde çözüm bulunmaktadır (Özbudun, 2005: 107-108). Parlamentoyu fesih yetkisi Parlamenter sistemde devlet başkanına verilmektedir. Bu yetki aynı zamanda meclisin hassas davranmasına ve daha temkinli hareket etmesine yardımcı olmaktadır (Deniz, 2006: 144).

Her ne kadar Parlamenter sisteme ait temel özellikleri sıralanmış olsa da ülkelerin kendi iç dinamikleri ve sahip oldukları tecrübeler bu özelliklerin esnetilmesine ya da farklı uygulanabilmesine sebep olabilmektedir. Bu sebeple tek tip bir Parlamenter sistem uygulaması olduğunu söylemek oldukça zordur.

Türkiye'de tam anlamı ile Parlamenter sistemin, 1961 anayasası döneminde uygulandığı söylenebilir. 1982 anayasası ile formüle edilen güçlü yürütme alanı, Parlamenter sistem özelliği ile ters düşse de asıl kırılma Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile birlikte gerçekleşmiştir. Sistemin Yarı başkanlık sistemine doğru kaydığına ilişkin tartışmaları beraberinde getiren bu kırılma noktası,

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi anayasa değişikliğinin kabul edilmesi sonucu dönüşüme uğrayarak Başkanlık modeline benzer bir sistem formülasyonunu ortaya çıkarmıştır

3.1.2. Başkanlık sistemi ve Cumhurbaşkanının Konumu

Dünya üzerinde Amerika tarafından başarılı bir şekilde uygulanan Başkanlık sistemi, Kurucu Meclis tarafından ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanarak hayata geçirilmiştir (Kuzu, 2011: 19). Bu bağlamda Başkanlık sistemi, Parlamenter sistem gibi kendiliğinden ortaya çıkan ve tarihi geçmişi olan bir sistem değildir. Günümüzde hala varlığını gösteren ve tarihi kökeni 1787 tarihli Amerika anayasasına dayanan bir sistemdir (Turhan, 1993: 33; Özer, 2009). Başkanlık sistemi George Washington'un ABD'nin ilk başkanı olarak 1789'da seçilmesiyle birlikte resmi olarak uygulanmaya başlamıştır. Başkanlık sisteminin saf hali nerdeyse hiçbir ülkede bulunmazken, birçok örneği farklı ülkeler tarafından uygulamaya konulmuştur. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde farklı örneklerini görmek mümkündür (Cheibub, Elkins ve Ginsburg, 2011: 5). Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme kuvvetleri tamamen birbirinden farklı bağımsız organlar tarafından yürütülmekte ve kuvvetler Parlamenter sistemin aksine sert bir şekilde birbirinden ayrılmaktadır. Yasama ve yürütme organlarına birbirilerini frenleyebilecek yetkiler verilerek görev ve yetkilerinin sınırı sert bir şekilde çizilmektedir. Bu sebeple yasama organının yürütme organını düşürme gibi bir yetkisi olmadığı gibi yürütme organı da yasama organını fesih yetkisine sahip değildir(Kuzu, 2011). Fren ve denge sistemi devlet organları arasında koordinasyonun sağlanması açısından gerekli görülerek sisteme işlerlik kazandırılmaktadır. Aynı zamanda organların sahip oldukları yetkileri suiistimal etmelerinin önüne geçileceği düşünülmektedir (Özer, 2009: 1765-176).

Başkanlık sisteminde yürütme organının başında yer alan Başkan, hem devlete hem de hükümete başkanlık etmektedir. Bu anlamda yürütme organını tamamını temsil eden Başkanın; hükümet şefi, parti lideri ve devleti temsil gibi üç görevi de elinde tek başına tuttuğu söylenebilir. Başkanın siyasi sorumluluğu yoktur ancak bu durum Parlamenter sistemdeki sorumsuz Cumhurbaşkanının durumundan tamamen farklıdır. Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu yetkisiz olmasından kaynaklanmaktadır. Başkanlık sisteminde ise Başkan, sıradan bir Cumhurbaşkanından

ziyade güçlü yetkilere ve otoriteye sahip olmasına rağmen sorumsuzdur. Bu durum bir taraftan halk tarafından seçim yolu ile göreve gelmesinden diğer taraftan ise anayasada sıradan bir şekilde yer almayan konumundan almaktadır. Yaptığı ya da yapmadığı tüm işlemlerden dolayı hesabı ancak seçimden seçime verebilmektedir. Tekrardan seçilememe korkusu ise dikkatli olmak, görevi süresinde yapabileceği en somut sorumluluk hali olduğu söylenebilir (Kuzu, 2011: 22-31). Hem halk tarafından seçilen hem de süresi bitene kadar görevinin başında olan Başkan, güçlü bir meşruiyete sahiptir. Yürütmenin istikrara katkı sağlayacak bir diğer özelliği ise organların süresinin sabit olmasıdır. Yasama ve yürütme organları meşruiyetini halktan aldıklarından ne güvensizlik oyu vererek yasama organının başkanı düşürme ne de başkanın fesih yetkisini kullanıp meclisin görevine son verme gibi bir yetkileri yoktur (Efe ve Kotan, 2015: 72). Bu kapsamda Başkanlık sisteminde sorumsuz olan Başkan, görev ve yetki bakımından sorumsuz olan Parlamenter sistemdeki Cumhurbaşkanından ayrılmakta ve görev süresi boyunca herhangi bir şekilde görevinden alınamamaktadır. Görev süresinin dolmasını bekleyen Başkan, kesintisiz bir yönetim anlayışı ile hedeflerini gerçekleştirebilecek süreye sahip olmaktadır. Bu durum aynı zamanda dezavantajları da beraberinde getirebilmektedir. Nitekim görevini yerine getiremeyecek durumda olsa bile Başkan'ın görev süresinin bitmesi beklenmek zorundadır.

Başkanın yanında kendisinin seçtiği ve onun emrinde olan bakanlar (sekreter) bulunmaktadır. Bakanlar yalnızca Başkana bağıdır ve onun dışında sorumlulukları yoktur. Başkan bakanların görüşlerini alsa bile yine kararı tek başına verebilir. Başkanın yetkilerinin fazla olmasına rağmen anayasada belirtilen sınırlara bağlı kalmak zorundadır. Başkanın askeri güçlere başkumandanlık etme görevi olduğundan en önemli stratejik kararlar başkan tarafından alınmaktadır. Elçi, konsolos ve askeri kademedeki tüm görevlileri atayabilme yetkisine sahiptir (Kuzu, 2011: 22-24).

Başkanlık sisteminde denge ve fren mekanizmalarının iyi işliyor olmasının sistemin başarılı ve demokratik bir şekilde yürümesinin ön koşullarından biri olduğu söylenebilir. Bu sayılan unsurlardan birinin eksik olması sistemin Başkanlık sistemi olarak adlandırılmasına engel olabilmektedir.

3.1.3.Yarı Başkanlık Sistemi ve Cumhurbaşkanının Konumu

Fransız kamu hukukçusu Duverger tarafından siyasi literatüre geçirilen Yarı başkanlık sistemi adını, 1958'de Fransa anayasasında yapılan değişikliğin hem başkanlık hem de Parlamenter sistemin bir takım özelliklerini taşımasından dolayı almıştır. Duverger'e (1980:165-166) göre Yarı başkanlık sistemi, anayasal kurallar, parlamento çoğunluğunun yapısı, bu çoğunlukla ilgili olarak Cumhurbaşkanının pozisyonu ve ulusal ve muhtemel faktörler olmak üzere dört temel değişkene dayanmaktadır. İlk değişken ile de ilintili olarak bir siyasi rejimin yarı başkanlık olarak kabul edilmesi için öncelikle üç temel unsurun varlığından söz etmek gerekmektedir. Öncelikle Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmelidir. İkinci olarak Cumhurbaşkanı önemli güce ve yetkiye sahip olmalıdır. Son olarak yürütme ve idari yetkilere sahip olan başbakan ve bakanlar, parlamento tarafından varlıklarına muhalefet edilmediği sürece görevde kalabilmelidir. Bir sistemin Yarı başkanlık sistemi olması için bu unsurlardan sadece birini taşıması yeterli olmamakta bu üç unsuru da içinde barındırması gerekmektedir. Nitekim halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı sistemin bu şekilde isimlendirilmesi için yeterli olmamakta aynı zamanda güçlü yetkilere sahip olması gerekmektedir.

Bu bağlamda sistemin en temel özelliği Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve geniş yetkilere sahip olmasıdır. Geniş yetkilere sahip olan Cumhurbaşkanı siyaseten sorumsuzdur ve yetkilerini hükümetle birlikte paylaşmaktadır. Cumhurbaşkanının önemli, geniş ve güçlü yetkilere sahip olması Parlamenter sistemdeki Cumhurbaşkanından ayrılmaktadır. Yarı başkanlık sisteminde devlet başkanının yetkilerinin Parlamenter sisteme göre fazla Başkanlık sistemine göre az olduğu söylenebilir. Cumhurbaşkanı, Başkanlık sistemindeki gibi tek adam özelliğinden ziyade başbakan ve bakanlar ile görevleri paylaşmaktadır (Canas, 2004: 108). Yetkilerini kullanırken tek başına hareket ederek karar veremediğinden karşı imza kuralı geçerli olmaktadır. Parlamentoya karşı hesap verme zorunluluğu yoktur. Cumhurbaşkanı, herhangi bir sebepten dolayı ya da başbakanın önerisi ile şartları anayasada belirtilen bir takım şartlara bağlı kalmak kaydı ile ya kendisinin ya da başbakanın önerisi ile parlamentoyu fesih etme yetkisine sahiptir (Demir, 2013: 832).

Yarı başkanlık sisteminde yasama ve yürütme kuvvetleri birbirini denetlemekte ve uyumlu bir şekilde çalışmaktadır. Bakanlar kurulu, yasama organının güvenine ihtiyaç duymakta ve güvensizlik durumu söz konusu olduğunda görevden alınabilmektedir. Parlamento da yürütmenin bir kanadı olan devlet başkanı tarafından feshedilebilmektedir (Gözler, 2010: 241-246). Bu bağlamda Yarı başkanlık sistemi, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Parlamento olmak üzere üç güç arasındaki dinamik dengeye bağlı sistem olarak ifade edilmektedir(Canas, 2004: 95). Bu nedenle Yarı başkanlık sistemini uygulayan ülkelerin sistemin kriz dönemlerinde acil karar verme, siyasi krizlerin aşılması ve çözüm üretme gibi konulardaki etkinliğinden dolayı bu sistemi tercih ettikleri söylenebilir (Ayvaz, 2016).

Hükümet sistemlerinin olmazsa olmaz özellikleri dışında, ülkelere birebir uygulanmaya çalışılması sağlıklı bir yaklaşımı yansıtmamaktadır. Nitekim ülkelerin sahip oldukları kendi iç dinamiklerinin de dikkate alınması başarılı uygulamaların temelini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak hükümet sistemlerine göre Cumhurbaşkanının konumu ve imajı da farklılık gösterebilmektedir. Bu sebeple özellikle Cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği hükümet sistemlerinde liderlerin imajları, vizyonları ve stratejileri seçim kampanyalarında önemli katkı sağlamaktadır. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmediği sistemlerde ise Cumhurbaşkanının sahip olduğu imaj ve vizyonu sayesinde, makamın gerekliliklerinin yapılması konusunda etkinlik sağlanabilecektir. Devletin başında olan liderin nasıl makama geldiğinin ayrımı yapılmaksızın vizyon sahibi olması ve tüm toplum tarafından bu vizyonun açık bir şekilde algılanması onlara belli bir imaj kazandırarak görevlerini başarılı bir şekilde yürütmelerine imkân sağlayabilecektir.

3.2. Halk Tarafından Seçilen İlk Cumhurbaşkanı: Adaylar ve Seçim Süreci

1961 anayasası ile formüle edilen Parlamenter sistem geleneği, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi önerisinin 2007 yılında yapılan anayasa değişikliği ile kabul edilmesinin akabinde önemli bir kırılma yaşamıştır. Bu sebeple değişikliğin ilk olarak uygulandığı 10 Ağustos 2014 seçimleri ile cumhura, kendi başkanını seçme yetkisi verilerek; egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğu ve Cumhurbaşkanlığı makamının halk için var olduğu pratikte de uygulamaya geçmiştir.

Bu bağlamda halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı, devletten ziyade millete yakın durmak ve onların tercihlerini dikkate almak zorunda olurken; Cumhurbaşkanının siyasi liderliği, devlet anlayışı, halk ile ilişkileri, karakteri ve kişiliği gibi birçok etken makamın yeniden biçimlendirilmesinde daha fazla etkili olmaya başlamıştır.

Türk siyasi tarihinde ilk kez 2014 Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde adaylar seçim kampanyası yürütmüştür. Adayların belirledikleri strateji üzerinden bilgi verme, ikna etme ve kamu seferberliği olmak üzere üç temel amaç üzerine seçim kampanyaları yürüttükleri söylenebilir. Kampanya sürecince adaylar ve siyasi partiler sahip oldukları siyaset tarzlarını ortaya koyarak ne vaat ettiklerini ve nasıl bir Cumhurbaşkanı olacaklarının tasvirini yaparak seçmenin kendileri hakkında olumlu bir fikir sahibi olmaları ve oy vermeleri konusunda ikna etmeye çalışmışlardır (Kalender, 2005). Adaylar Cumhurbaşkanlığı makamı için nasıl bir vizyon ortaya koyduklarını anlatmışlardır. Bu anlamda adayların belirlenmesi kadar adayların nasıl bir seçim kampanyası izledikleri ve seçim sürecinin nasıl işlediği önemli olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine CHP ve MHP tarafından çatı adayı olarak belirlenen Ekmeleddin İhsanoğlu, HDP tarafından Selahattin Demirtaş, AK Parti tarafından 12 yıldır siyaset sahnesinde olan Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere üç aday katılmıştır. Cumhurbaşkanı adaylarından Erdoğan ve Demirtaş, seçim bildirgesi yayınlarken İhsanoğlu ise basın toplantısı yapmakla yetinmiştir. Böylece adayların belirledikleri bu seçim kampanyası yöntemi ile kendilerini ve vizyonlarını en iyi şekilde halka anlatmaya ve toplumsal destek görmeye çalışmışlardır

3.2.1.CHP ve MHP'nin Çatı Adayı Ekmeleddin İhsanoğlu

AK Parti tarafından Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olarak gösterilen Erdoğan'ın gerek siyasi tecrübesi gerekse karizmatik liderliği aday belirleme sürecinde diğer partilerin işini oldukça zorlaştırmıştır. Muhalefet partilerinin kendi başlarına çıkarabilecekleri adayların Erdoğan karşısında kazanma ihtimalinin zor olduğunu düşünmeleri onları ortak bir aday belirleme sürecine itmiştir.

MHP, çatı adayı olarak kabul edebilecekleri ismin "milliyetçi", "muhafazakâr", "maneviyatçı değerleri taşıyan" ve "laik" bir aday olması gerektiğini ifade ederken CHP ise dünya dengelerini iyi okuyan", "iyi eğitim almış", "iyi dil bilen" ve "herhangi bir parti ile bağı olmayan şeklinde belirtilen özellikler üzerinde yoğunlaşmıştır. CHP

ve MHP tarafından yapılan görüşmeler sonucunda Ekmeleddin İhsanoğlu çatı adayı olarak belirlenmiştir (Özipek, 2014: 9). Bu süreçte asıl dikkat çeken husus ise CHP ve MHP'nin aday belirleme sürecinde Erdoğan'ı merkeze alan yaklaşım sergilemeleri olmuştur. Seçim kazanma hedefinden çok Erdoğan'ın karşısına hangi adayın çıkarılabileceği konusuna yoğunlaşılmıştır. Bu yaklaşım tarzı, muhafazakâr kanattan iki adayın yarışacağı Cumhurbaşkanlığı seçim sürecine gidilmesi ile sonuçlanmıştır. Böylece, İhsanoğlu'nun hem CHP ve MHP seçmeni hem de Erdoğan karşıtı olan diğer parti seçmenleri tarafından tercih edileceği düşünülmüştür.

İhsanoğlu, Arap dünyasında çok iyi tanınan ve 2004-2014 yılları arasından İslam İşbirliği Teşkilatında genel sekreterlik görevi yürüten tek Türk olarak dikkat çekti. Aynı zamanda bilim ve İslam tarihi profesörü, kimyager, diplomat ve siyasetçi kimliklerine sahiptir. Kahire Ayn Şems Üniversitesi'nden mezun olan İhsanoğlu, Mısır'daki El Ezher Üniversitesi'nde yüksek lisansa ve aynı dönemde Ayn Şems üniversitesinde okutmanlık yaparak akademik hayatına başladı. Doktora eğitimi Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi organik kimya bölümünde tamamlayarak doktora sonrası çalışmalarını yapmak üzere İngiltere'de, Exeter Üniversitesi'nde bulundu. 1977'de Alpaslan Türkeş'in hem tercümanlığını hem de Ortadoğu danışmanlığını yapan İhsanoğlu'nun siyasi anlamda milliyetçi ve muhafazakâr kimliğinin bu döneme dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Akyol, 2014).

İhsanoğlu, 1987'de profesörlük unvanını alarak İstanbul Üniversitesinde çeşitli görevler yürüttü. 2004'te ise seçimle göreve gelen ilk Türk olarak İslam İşbirliği Teşkilatının genel sekreterliği görevine getirilmesi hayatının en önemli dönüm noktalarından biri oldu. İhsanoğlu'nun 2004'te başlayan bu görevi, 2013 yılına kadar devam etti. Bu süreç boyunca medeniyetler arası diyalog, İsrail-Filistin sorunu ve Arap Baharı sürecinde önemli sınavlar verdi. 2013'te genel sekreterlik görevi biten İhsanoğlu 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri için CHP ve MHP tarafından çatı adayı olarak Cumhurbaşkanlığına aday gösterildi (Miş ve Yanık, 2014: 10). Adaylığını 16 Haziran 2014 tarihinde ilan eden İhsanoğlu, yapacağı icraatlardan daha çok akademik kariyeri ve saygın kişiliği ile dikkat çekti.

CHP, çatı adayı olarak uygun görebilecekleri isme ilişkin "sıcak siyasetin içinde mümkün olduğunca yer almamış, siyaseten yıpranmamış, şaibesi olmayan, saygın,

uluslararası itibarı yüksek, Türkiye'yi temsil etme kabiliyetine sahip, sakin ve uzlaşmacı bir kişiliğe sahip ve herkese eşit mesafede durabilecek bir isim" tanımlaması yapmıştır (Çevikcan, 2014). İhsanoğlu'nun Meclis tarafından seçilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri için uygun bir aday olduğu söylenebilir. Ancak göz ardı edilen en temel konu Cumhurbaşkanının halk tarafından seçileceğiydi. Seçmenin tercihi ve istekleri doğrultusunda bir adayın belirlenmesi gerekliliği, İhsanoğlu'nun seçilmesinin zorluğunu en başından ortaya koymuştur. Uzun yıllar yurt dışında yaşamış, bu sebeple ülkenin iç dinamiklerinden uzak kalmış bir adayın halkı kucaklayabileceği düşünülmesi ancak iyi niyetli bir yaklaşımı yansıtmıştır.

3.2.1.1. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun Seçim Kampanyası

Adaylığı ilan edilene kadar sıcak siyasetin içinde bulunmayan İhsanoğlu'nun seçim kampanyasının temel sloganı "Ekmek için Ekmeleddin" olarak belirlenmiştir. Bunun yanında "Sevgiyi Ekmek için, Bolluğu Ekmek için, Ekmek için Ekmeleddin", dört ana parti olan HDP, MHP, CHP ve AK Parti'nin seçmen profili hedeflenerek "Biz hep partimize oy verdik. Şimdi oyumuz Ekmel Hoca'ya" sloganları kullanılmıştır. Seçim kampanyasında logo olarak ise buğday tarlası şeklinde Türkiye haritası kullanmıştır (BBC, 10 Temmuz 2014).

İhsanoğlu, seçim kampanyasının merkezine uzlaşma, hoşgörü, ülkenin birliği, bütünlüğü ve istikrarın sağlanması gibi konuları yerleştirmiştir. Yaptığı basın açıklamasında sadece aday gösterilen MHP ve CHP'nin değil tüm Türkiye'nin Cumhurbaşkanı adayı olduğunu ve tüm Türkiye'yi kucaklayacağını ifade etmiştir. İhsanoğlu, Cumhurbaşkanlığını siyasi bir makam olarak görmediğini ve mevcut sorunları ancak siyasi partilerin çözebileceğini savunmuştur. Bu anlamda yaptığı açıklamalardan Cumhurbaşkanlığı makamını sembolik bir temsil makamı olarak gördüğü anlaşılabilmektedir (BBC, 10 Temmuz, 2014). Seçim kampanyasını ilk durağı olan Yozgat'ta, "Duble yol Köşk'ün işi değil. Cumhurbaşkanı devletin ahengini sağlamalı" şeklindeki ifadeleri bunu açıkça göstermiştir (Al Jazeera Türk, 25 Temmuz 2014).

İhsanoğlu, seçim kampanyasını miting düzenlemek yerine basın toplantısı yaparak yürütmeyi tercih etmiştir. Kampanyada MHP ve CHP liderlerinin de içinde olduğu bir görev dağılımı yapılmıştır. Siyasi konularda tecrübeye sahip olmadığından

bu görevi Bahçeli ve Kılıçdaroğlu'na bırakan İhsanoğlu, kendisi de kampanyanın iletişim ve imaj kısmını üstlenmiştir. Kendisine gezilerinde genellikle iletişim ve imaj danışmanları eşlik etmiştir. Kampanya süreci boyunca nasıl bir lider olacağına ilişkin söylemler yerine, Erdoğan'ın olumsuz yönlerinin tam zıttı ile kendine bir konum edinmeye çalışmıştır (Dalay, 2014a). Cumhurbaşkanı olduğunda ne gibi icraatlar yapacağını anlatan bir yazılı belge sunmayan ve bu konuda açıklama yapmayan İhsanoğlu, daha çok Türkiye'nin bir takım meseleler ile ilgili önlem alması gerektiğini anlatarak ortaya çıkabilecek tehditlere vurgu yapmıştır. Söylemlerinde bölgede istikrarın sağlanmasının önem arz ettiğini ve buna ihtiyaç olduğuna dikkat çekmiştir. Hükümet sistemi tartışmalarına ilişkin ise Başkanlık sistemine sıcak bakmadığını, Parlamenter sistemin Türkiye'nin yapısına daha uygun olduğunu savunmuştur(Dalay, 2014c).

Siyaseten fazla tecrübesi bulunmayan İhsanoğlu'nun, seçimdeki en büyük rakibi olan ve uzun yıllar sıcak siyasetin içinde bulunan Erdoğan'a karşı nasıl argümanlar geliştireceği merak konusu olmuştur. Halkın çok az bir kısmının ismini bildiği İhsanoğlu'nun kendisine sıfırdan siyasi bir imaj oluşturmaya çalışmasının zorluğu aşikârdı. Bu zorluk doğru adımlar atıldığında avantaja çevirmeye de açık bir potansiyeline sahipti. Ancak İhsanoğlu'nun kendine olumlu imaj oluşturmaya yönelik girişimlerden ziyade rakibinin olumsuz yönlerini ortaya çıkararak seçmen algısında bir yer edinmeye çalışması; özellikle karşısında Erdoğan gibi bir siyasi tecrübe varken başarılı olmasını zorlaştırmıştır.

Bu kapsamda seçim kampanyasında hem MHP'nin hem de CHP'nin seçmen kitlesine yönelik sembolik değerler ön plana çıkartılmıştır. MHP ve CHP gibi birbirinden farklı iki kimliğe sahip olan seçmen tabanını tatmin edecek bir söylem geliştirme zorluğu seçim kampanyasının sınırlarını zorunlu olarak zaten çizmiştir. Bir taraftan CHP'nin seçmen kitlesine yönelik Atatürk devrimleri ve ilkelerinden bahsederken diğer taraftan da MHP seçmen kitlesine yönelik, onların hassasiyetlerini içeren özellikle Kürt meselesine ilişkin söylemlerde bulunmuştur (Yılmaz, Özipek ve Coşkun, 2014:8; Miş ve Yanık, 2014: 23). Söylemlerini doğrulamak amacı ile Anıtkabir, İsmet İnönü, Neşet Ertaş'ın mezarlarını ziyaret etmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimin son haftasında ise Menderes, Özal, Erbakan, Türkeş ve Yazıcıoğlu'nun mezarlarını ziyaret ederek MHP kesimini de etkilemeye çalışmıştır (Dalay, 2014c).

Özellikle adaylığına tepki gösteren MHP ve CHP seçmen kitlesine hitap ettiğini ve onların hassasiyetlerine saygı duyduğunu gösterme çabası içerisinde olmuştur.

İhsanoğlu'na destek veren kitleye baktığımızda bir takım kodlamalar ile desteklerini ifade ettikleri görülmüştür. Öncelikle Erdoğan'a alternatif oluşturması fikri, verilen desteğin en temel motivasyonunu oluşturmuştur. Siyaset sahnesinde aktif olan Erdoğan'ın eksik bazı özellikleri olduğunu düşünenler, İhsanoğlu'nu bu eksiklikler üzerinden konumlandırarak Cumhurbaşkanı adayı olarak uygun görmüşlerdir (Miş ve Yanık, 2014: 25). Bu bağlamda İhsanoğlu da temsil ettikleri üzerinden değil; bunun tam tersi Erdoğan karşıtlığı üzerinden kendine bir kimlik oluşturmaya çalışmıştır. Erdoğan'ın kutuplaştıran, sert ve uzlaşmasız bir karaktere sahip olduğunu düşünen bu kesim bunun tam tersi birleştiren, kucaklayan, uzlaşmacı ve yumuşak bir lider imajı çizerek bu imajı İhsanoğlu üzerinden somutlaştırmaya çalışmıştır (Dalay, 2014a). Bu anlamda İhsanoğlu'nun daha en başından belli olan bu süreçteki en büyük dezavantajı, Erdoğan gibi bir başarılı siyasetçi ile bu yarışa girmesi olmuştur. Böylece Cumhurbaşkanı olma hedefine odaklanmaktan ziyade tecrübesiz olma ve Erdoğan gibi bir adayın karşısında durma ikilemi arasında kaldığı görülmüştür.

İkinci olarak İhsanoğlu'nun siyasi kimliğinin olmaması; herkese eşit bir şekilde yaklaşması, herkesi kucaklaması ve birleştirici bir role sahip olması açısından avantaj olarak görülmüştür(Hürriyet Gazetesi, 19 Haziran 2014). Toplumun her kesimine hitap edebilecek, barışçıl bir ortamın oluşmasına katkı sağlayacak, pozitif ve hoşgörülü bir aday olarak lanse edilmesi olumlu yaklaşanların en önemli argümanlarından biri olmuştur. İhsanoğlu'nun siyasi kişiliğinden çok kariyer geçmişine ve kişiliğine vurgu yapılmıştır. Bu yönü ile iç ve dış siyasette dinamik bir ülke olan Türkiye'nin mevcut meselelerin çözümünde anahtar bir isim olacağı düşünülmüştür (Miş ve Yanık, 2014: 25). İhsanoğlu'nun adaylığını olumlu bulanlar; hayata ve siyasete bakışı açısından dolayı Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu bir aday olarak görmüşlerdir. CHP ve MHP kesimlerinin tabanından uzak bir aday ile hem milliyetçi kesimin sosyal demokratik bir adaya hem de Cumhuriyetçi ve sosyal demokrat adayın milliyetçi bir adaya doğabilecek muhtemel tepkinin önüne geçilebileceği düşünülmüştür (Çalışkan, 2014).

Son olarak ise İhsanoğlu'nun sahip olduğu kariyerinin ve itibarının Cumhurbaşkanlığı makamına uygun olduğu düşünülmüştür. Nitekim MHP ve CHP tarafından aday gösterilmesinin en temel nedeni de hem siyasetten uzak bir aday olması hem de sahip olduğu kariyerinin seçmen nezdinde etkili olabileceği düşüncesi olmuştur.

Görüldüğü gibi İhsanoğlu'nun olumlu olarak algılayan seçmen kodlarında Erdoğan karşıtlığı üzerinden oluşturulmaya çalışılan imaj, olumlu kişiliği ve sahip olduğu kariyeri dikkat çekmiştir. Tüm bu avantaj olarak sayılan kodlar, karşıt seçmen tarafından da olumsuz olarak değerlendirilmiştir

Nitekim İhsanoğlunu desteklemeyen kitlenin değerlendirme kodlarına bakıldığında ise öncelikle İhsanoğlu'nun dış güçlerin de etkisi ile iki parti tarafından yaratılmış bir mühendislik projesi olduğu düşünülmüştür. İkinci olarak muhafazakâr olmasına rağmen muhafazakâr kesim tarafından benimsenememiştir İhsanoğlu'nun siyasi bir geçmişinin olmadığı ve halktan kopuk olduğu düşüncesine yoğunlaşılması, muhafazakâr bir geleneğe sahip olmasının önüne geçmiştir. Üçüncü olarak eski Türkiye'nin temsilcisi olarak görülmesi etkili olmuştur(Miş ve Yanık, 2014: 28). Her ne kadar İhsanoğlu adaylığını ilk ilan ettiği günden itibaren tüm Türkiye'nin temsilcisi olacağını ifade etse de belli bir kesim tarafından elitist bir siyaset anlayışına sahip olduğu konusunda eleştirilmiştir.

Bu bağlamda Yanık'a (2014a) göre İhsanoğlu, sivil toplum, cemaatler ya da partiler gibi en alt tabakayı temsil eden örgütlerden ziyade daha çok tepedeki yöneticiler, devlet kuruluşları ve bürokratlar ile çalışmıştır. Özünde muhafazakâr, dindar bir görünüm çizse de genel itibari ile batı yanlısı ve seküler kesim ile ilişkileri daha kuvvetli olmuştur. İslam İşbirliği Teşkilatındaki görev tarzına bakıldığında çatışmayan, iddiacı olmayan ve durumu etkileyen tarafların tavrına göre hareket şekli belirleyen bir anlayışa sahip olması, Cumhurbaşkanlığını da bu şekilde yöneteceği algısını oluşturmuştur. Bu özellikleri dikkate alındığında İhsanoğlu'nun her ne kadar Türkiye'de siyasi ortamın değişimine katkı sağlamış olsa da Cumhurbaşkanlığı makamını yönetebilecek bir lider olmaktan ziyade yönetici olabilecek bir pozisyona sahip olabileceği seçim kampanyası sırasında anlaşılmıştır.

Dördüncü olarak İhsanoğlu'nu desteklemeyen CHP kanadındaki eleştiriler genel itibari ile siyasal İslamcı olmasına yoğunlaşmıştır. CHP'nin temel unsurları olarak görülen laik ve demokratik temelli parti olma anlayışına ters bir aday olduğu düşünülmüştür. Diğer bir ifade ile İslamcı bir şahsın bu temel unsurlara zıt bir siyasi anlayışa sahip olduğu anlayışı ile tepki göstermişlerdir (Vatan Gazetesi, 18 Haziran 2014). İhsanoğlu, hem bu tepkilere cevap vermek hem de laik ve Cumhuriyetçi olduğunu göstermek için anıtkabir ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Kendini sol parti olarak tanıtan bir partinin oy toplamak adına göstermelik de olsa muhafazakârlaşma eğilimi göstermesi parti tabanından da tepkilerin gelmesine neden olmuştur. Bu durum CHP'nin kimlik bunalımına girdiği eleştirilerini beraberinde getirmiştir.

İhsanoğlu, siyasal olarak neyi temsil ettiği, siyasal kimliğinin ne olduğu, Cumhurbaşkanı olursa Türkiye için neleri gerçekleştirebileceği, projeleri ve Türkiye'yi ilgilendiren meselelerde duruşunun ne olacağı konusunda bir vizyon ortaya koyamadığından dolayı eleştirilmiştir. İhsanoğlu'nun seçim vizyonunda eksik kalan ve oldukça eleştirilen bu meseleyi Cumhurbaşkanlığının bir temsil makamı olduğu ve temel meselelerin çözümünün siyasi partilerin görevi olduğunu vurgulayarak meşrulaştırmaya çalışmıştır (Dalay, 2014a). Ancak daha önce de ayrıntılı bir şekilde belirtildiği gibi Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamı, yetkilerin sembolik olduğu 1961 anayasası döneminde bile Türkiye siyasetinin gelişimine ve gidişatına yön verme potansiyeline sahip olmuştur Bu bağlamda halk tarafından seçilen bir Cumhurbaşkanı olması halinde makama ve siyasal sisteme yeni bir vizyon anlayışı getirmeyeceğini en başında açıkça ifade etmiştir. Daha önce belirtildiği gibi, vizyon, uzun dönemli bir birikimin sonucu olarak geçmiş tecrübelerin bilinmesi, mevcut durumun iyi analiz edilmesi ve tüm bunların birikimi ile geleceğin resminin çizilmesini ifade etmektedir. Bu anlamda nasıl bir Cumhurbaşkanı olunacağının tasvir edebilmesi öncelikle bu iki zaman kavramını iyi analiz edilmesini gerektirmektedir. İhsanoğlu'nun Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin bir vizyon ortaya koyamamasının temel nedenlerinden birinin bu olduğu söylenebilir.

Gerek eleştirileri gerekse olumlu yönleri ile İhsanoğlu'nun adaylığı CHP ve MHP gibi iki farklı ideolojiye sahip partinin uzlaşabileceğinin önemli bir göstergesi olmuştur. Özellikle CHP tarafından Türkiye'de toplumun muhafazakârlaştığı yönünde yapılan eleştiriler, İhsanoğlu'nun adaylığı ile birlikte normalleştirilmeye başlamıştır.

Halkın Cumhurbaşkanlığı makamında nasıl bir lider görmek istediğinin önemi elbette ki büyüktür. Halkın istek ve beklentileri ile adayların seçim kampanyalarında sunduğu imajlar, seçmenin oy verme algısını şekillendirmektedir. Ancak İhsanoğlu'nun muhafazakâr kimliğinin dışında daha çok seçkinci, elitist bir niteliğe sahip olmasının ön plana çıkması; halkın ilk kez iradesini kullanacağı bu seçimler açısından çokta etkili bir tercih olmadığını gösterebilmektedir. Cumhurbaşkanının meclis tarafından oylandığı bir seçim süreci olsaydı İhsanoğlu'nun adaylığı daha fazla anlam kazanabilirdi.

3.2.2.HDP'nin Adayı Selahattin Demirtaş: Yeni Yaşam Çağrısı

HDP, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kendi adayı ile gideceğini sürecin en başında açıklayarak diğer partilerden gelebilecek destek taleplerini engellemiştir. Aday belirleme sürecinde parti içinde birçok isim konuşulmasına rağmen; gerek ortalama oy oranının altına düşme gerekse Kürt seçmene uygun bir aday bulma kaygıları ile Demirtaş hedef olarak gösterilmiştir. HDP, Demirtaş'ın adaylığı ile en azından riskleri en aza indirmeyi, kemikleşmiş oy oranını düşürmemeyi hatta diğer parti seçmeninden tepki oyları alarak oy oranını arttırmayı hedeflemiştir (Yılmaz vd, 2014: 13)..

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olan ve bir süre avukatlık yapan Demirtaş, İnsan Hakları Derneği'nin Diyarbakır Şube yönetiminde görev aldı. Aktif olarak siyasete katılması ise 2007'de Demokratik Toplum Partisi'ne (DTP) katılması ile gerçekleşti(Habertürk, 7 Haziran 2015). 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde Diyarbakır'dan 23. dönem bağımsız milletvekili olarak seçilerek meclise girmeyi başardı (Alptekin, 2014). 2009'da DTP'nin kapatılmasının ardından, Barış ve Demokrasi Partisi'ne (BDP) geçiş süreci sonunda parti eş başkanı olarak seçildi. 2011 genel seçimlerinde de 24. dönem milletvekili olarak meclisteki konumu korudu. 2 Haziran 2014'te Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) eş başkanlığına seçildi (Habertürk, 7 Haziran 2015). Cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olacağı BDP/HDP tarafından oybirliği ile kararlaştırılan Demirtaş, 30 Haziran 2014 tarihinde bir basın toplantısıyla Cumhurbaşkanlığı seçimi için adaylığını açıkladı. Demirtaş yaptığı basın açıklamasında adaylığı için "ezilmişlerin, ötekileştirilmişlerin, halk yığınlarının

kendini yönetebilme iddiasını" ortaya koyduklarını ifade ederek seçimi şimdiden halklar lehine kazanmış olduklarını belirtti (Hürriyet Gazetesi, 30 Haziran 2014).

2014 seçimleri, halkın ilk kez Cumhurbaşkanını seçecek olmasının yanı sıra başka bir ilki daha göstermiştir. İlk kez Kürt siyasi hareketinin temsilcisi, Cumhurbaşkanlığı seçimleri için halka bir seçenek olarak sunulmuştur (Alptekin, 2014: 18). Bu bağlamda Demirtaş adaylığı ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

> "*Benim Cumhurbaşkanlığı adaylığım aslında birlikte yaşama isteğinin en somut göstergesidir. Eğer Kürtler de bana oy vererek desteklerlerse, demek ki Kürtler bu ülkeden ayrılalım, sınır çekelim, artık bir arada yaşamayalım duygusu içinde değiller. Çünkü Türkiye'nin Cumhurbaşkanı herkesin Cumhurbaşkanıdır. Buna aday olan kişi ülkeyi bölmek için aday olmaz. Ülkede birliği daha da güçlendirmek için görev yapar*" (Çamlıbel, 2014).

Halk tarafından ilk kez oylanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine Kürt kesimini temsilen bir adayın katılması, Türkiye'de siyasetin güçlendiğinin en önemli göstergesi olmuştur. Bu bağlamda siyasetin demokratikleşmesine de ciddi katkıları olan bu seçim Türkiye'de birçok açıdan ilklerin yaşanmasına imkân vermiştir.

3.2.2.1. Selahattin Demirtaş'ın Seçim Kampanyası

Demirtaş adaylığını açıkladığı 30 Haziran 2014 tarihinden itibaren seçim kampanyasında iki önemli hususu vurgulamıştır. Öncelikle adaylığının da bulunduğu Cumhurbaşkanı seçimlerinin Kürtlerin önemini ve temsiliyet gücünü göstermek açısından ciddi bir fırsat olduğunu vurgulamıştır. Ne kadar fazla oy alırsa Kürtlerin o kadar güçleneceğini ön planda tutarak seçim kampanyasını yürütmüştür. İkinci olarak ise halkların adayı olduğunu vurgulamıştır. Demirtaş, İhsanoğlu ve Erdoğan'ı halkların adamı olarak kodlarken kendisini sadece halkın adamı olarak nitelendirmiştir (Coşkun, 2014: 14-15).

Demirtaş'ın seçim kampanyasında kullandığı logosunda, sarı bir güneşin önünde barışı simgeleyen beyaz bir güvercin ağzında zeytin dalı taşımıştır. Logonun altında ise büyük harflerle "DEMİRTAŞ" yazılmıştır (Sabah Gazetesi, 1 Temmuz 2014a). Demirtaş seçim kampanyası boyunca yürüteceği çalışmalara ilişkin yaptığı basın açıklamasında "Yeni Yaşam Çağrısı" belgesini açıklayarak belgede "Adaylığımla Türkiye'ye sadece yeni bir Cumhurbaşkanı değil aynı zamanda yeni bir yaşam öneriyoruz. Bu öneri yıpranan kardeşliğin eşit temeller üzerinde yeniden tesisi için bir tekliftir" ifadelerine yer vermiştir. Ayrıca yeni yaşam çağrısı belgesi radikal,

demokrasi, barışa inanmak, adalet ve inanç özgürlüğü başlıklarını içermektedir(Bianet, 2014). Demirtaş yeni yaşamın; dinsel, cinsel ve sınıfsal ayrımcılığın karşısında sesi duyulmayanın, iktidar sahibi olmayanın, güçsüz kılınanın yanında yeşereceğini seçim kampanyası süresince ifade etmiştir. Hedeflediği sistemin ise devletin küçüldüğü, yurttaşın ve demokrasinin büyüdüğü an az hükmedildiği bir ortamda mevcut olabileceğine vurgu yapmıştır (Bianet, 2014).

Demirtaş'ın seçim kampanyasında kullandığı sloganlar ise, "Bir Cumhurbaşkanı düşünün bağlamadan başka bir şey çalmıyor", Bir Cumhurbaşkanı düşünün demokratik değişim, barışçı Türkiye", "Bir Cumhurbaşkanı düşünün ayrımcılık yapmıyor, birleştiriyor, barıştırıyor" ve "Bir Cumhurbaşkanı düşünün herkese demokrat" şeklinde olmuştur(Habertürk, 15 Temmuz 2014). Seçim vizyonu olarak da yeni bir Türkiye yaratmak gibi bir iddiası olmadığını bunun aksine yeni bir devlet, yeni bir yönetim anlayışı kurmaya çalışacağını vurgulamıştır (Çamlıbel, 2014).

Demirtaş'a seçim kampanyası sürecinde avantaj sağlayan bir takım hususlardan bahsedilebilir. Coşkun'a (2014: 16) göre Demirtaş, sadece Kürtlerin değil her kesimden sessizlerin sesi olacağını belirtmesi ve bunu amaç edindiğini gösteren bir profil çizmesi imajına katkı sağlamıştır. Diğer bir husus ise toplumun her kesimi tarafından desteklenen çözüm sürecinin bir tarafı olarak aday olmasıdır. Bu bağlamda Demirtaş'ın halkın adayı olarak sunulması ve tüm halkı temsil ettiğine ilişkin söylemleri seçim kampanyası sürecinde olumlu karşılık bulmuştur. Ancak Demirtaş, her ne kadar halkın sesi olacağı söyleminde bulunsa da hem Kürtlerin hem diğer kesimleri aynı anda memnun edebilecek bir temsil gücünü koruyabilmenin zor olduğu seçim sürecinde açık olarak görülmüştür.

Demirtaş'ın asıl oy potansiyelini Kürtlerin oluşturduğu Türkiye'nin siyasi yapısına bakıldığında kolayca söylenebilir. Bu bağlamda seçim kampanyası süresince asıl yarışacağı aday Erdoğan'dır. Nitekim profesyonel davranarak Kürt kesimin Erdoğan'a oy vermesini engelleyecek bir takım söylemler yerine Erdoğan yanlısı Kürtlerin de ilgisini çekmeye çalışmıştır (Coşkun, 2014: 16). Tayiz'e (2014a) göre Demirtaş'ın sert söylemlerle Erdoğan'ı eleştirirken unuttuğu en önemli nokta; siyasi meşruiyetin kaynağını barış, diyalog, güven ve istikrar gibi kavramlardan almasıdır. AK Parti hükümetinin son yıllarda savunduğu demokratik değerleri işlevsel hale

getirmesi HDP gibi bir partiden Cumhurbaşkanı adayı çıkmasının en önemli sebebidir. Aksi durumda Demirtaş'ın siyaset sahnesine bir aktör olarak varlık göstermesi neredeyse imkânsızdı. Bu anlamda siyasetin içinde olan bir adayın bu süreci göz ardı ederek karalamaya dayalı bir seçim kampanyası yürütmesi gergin bir ortam yaratmaktan başka bir anlam taşımamaktadır. Demirtaş'ın seçim kampanyasını açık bir şekilde yürütmesine imkân veren gücün; AK Parti tarafından sağlamlaştırılan pozitif siyasi ortam olduğu söylenebilir. Bu sebeple Demirtaş'ın adaylığının, Türkiye'de siyasetin demokratikleşmesinin en önemli ürünü olduğunu söylemek zor olmayacaktır.

Seçim kampanyası boyunca Erdoğan gibi mitinglere ağırlık veren Demirtaş, 101 ayrı mitinge katılmıştır. Hem sol hem de Kürt kesimin oy potansiyelini kapsayan sloganları hem de zeki, esprili kişiliği ve hukukçu olmasının da verdiği hitabet yeteneği ile dikkat çekmiştir (Tayiz, 2015). Seçildiği takdirde genç ve dinamik bir Cumhurbaşkanı olacağını vurgulayan Demirtaş'ın, genç seçmenlerin oyunu almaya yönelik söylemleri yerini bulmuştur. Çeşitli eylemlerde bisiklet sürerek diğer iki adaydan farkı olduğunu göstermeye çalışmıştır (Alptekin, 2014). Bu çerçevede Demirtaş'ın, Türkiye'de normalleşen siyasi ortamın etkisi ile Kürt kesimin temsil gücünü arttırmaya çalıştığı söylenebilir.

3.2.3. AK Partinin Adayı Recep Tayyip Erdoğan: "Cumhurbaşkanlığı Vizyon Belgesi"

Recep Tayyip Erdoğan'ın AK Parti'nin kurulduğu andan itibaren çeşitli görevler üstlenmesi, tabandan geldiği için tüm teşkilat yapısına hâkim ve toplumda karizmatik bir lider imajına sahip olması gibi bir takım faktörlerin etkisi ile partisi tarafından 1 Temmuz 2014 tarihinde Cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olarak gösterilmiştir (Yılmaz, 2014: 3). 1970'lerden beri aktif siyaset içinde olan Erdoğan, güçlü hitabet yeteneğine sahip, karizmatik, sadece Türkiye'de değil tüm dünyada tanınan, halkın çoğunluğu tarafında kabul görmüş ve temsil kabiliyeti yüksek bir lider imajına sahip olmuştur.

Erdoğan, 1981 yılında Marmara Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesinden mezun oldu. Siyasete ve toplum meselelerine meraklı olan Erdoğan Milli Türk Talebe birliği öğrenci kollarında aktif görev aldı. Erdoğan'ın siyasi hayatı

1976‘da 22 yaşında Milli Selamet Partisinin(MSP) Gençlik Kolu Başkanı olarak seçilmesi ile başladı. 12 Eylül 1980 tarihinde darbe ile siyasi partilerin kapatılmasına kadar olan süreçte partilerde çeşitli görevler yürüttü. Sürecin normalleşmesi ile 1983’te siyaset hayatına geri dönen Erdoğan, 1984’te Refah Partisi Beyoğlu İlçe Başkanı, 1985’te Refah Partisi İstanbul İl Başkanı ve Refah Partisi Merkez Karar ve Yönetim üyesi oldu. Erdoğan, Refah Partisi tarafından İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na aday olarak gösterildi. 27 Mart 1994 tarihinde gerçekleşen yerel seçimlerde %25,19 oy oranıyla İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçildi. Belediye başkanlığı görevi devam ederken 12 Aralık 1997 tarihinde Ziya Gökalp’e ait bir şiiri Siirt’te vatandaşlara hitap ederken okumasın suç olarak görülmesi; 4 ay hapis cezasına mahkûm edilmesine neden oldu. Böylece belediye başkanlığı görevi de son buldu (TRT Haber, 1 Temmuz 2014). Erdoğan, cezaevinden çıktığı 24 Temmuz 1999 tarihinden itibaren siyasi çalışmalarına devam etmeye başladı. 14 Ağustos 2001 tarihinde, Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AK Parti) kurarak kurucu başkan olarak seçildi. 3 Kasım 2002’de, AK Partinin ilk defa gittiği genel seçimlerde hakkındaki mahkeme kararı sebebi ile aday olamadı. AK Parti %34,6 oyla birinci oldu. Milletvekili adaylığına olan engelin kalkması akabinde 9 Mart 2003'te Siirt'te seçimlere katılarak 22. Dönem Siirt Milletvekili olması ile Meclise girebildi (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2017). Erdoğan, 15 Mart 2003 tarihinde kurduğu 59. Hükümetle Başbakanlık görevini Abdullah Gül’den devraldı. AK Parti'nin 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinden %46,6 oy alması ile 60. Hükümeti; 12 Haziran 2012'de gerçekleştirilen genel seçimlerinden de %49,8 oy alması ile 61. Hükümeti kuran Erdoğan, 3. kez Başbakanlık koltuğuna oturdu. Erdoğan, böylece partisinin başında girdiği üç seçimde de oyunu arttırdı(Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2017). Erdoğan’ın sahip olduğu liderlik karakteri, partisinin kurulduğu günden itibaren yükselişe geçmesinde önemli etkenlerinden biri oldu.

Dönemin Başbakanı Erdoğan, seçildiği takdirde tek amacının 77 milyona hizmet üretilmesini sağlamak olacağının şu cümleler ile ifade etmiştir:

> “*Eğer seçilirsek, inşallah farklı bir Cumhurbaşkanlığını inşallah ortaya koyacağız. Ekonomiyi büyütmek, demokrasiyi daha ileri standartlara kavuşturmak, AB'ye tam üye olmak, kardeşliği yüceltmek için çok daha fazla çalışacağız. Bugüne kadar Türkiye'ye, aziz milletimize, istiklalimize, istikbalimize yapılan her saldırıya karşı dik durduk, göğüs gerdik, asla taviz vermedik. Bu mücadelenin aynı şekilde, aynı kararlılıkla, hatta daha da güçlü süreceğinden kimsenin endişesi, şüphesi olmasın. Bizim için,*

Cumhurbaşkanlığı makamına çıktığımız zaman orası bir dinlenme makamı asla olamaz olmayacaktır. Çözüm sürecinin bedeli ne olursa olsun sürdüreceğimizi defaatle ifa ettik. Cumhurbaşkanlığımızda da çözüm sürecinin sekteye uğramasına asla müsaade etmeyiz, edemeyiz. Türkiye'nin çözümden, barıştan ve kardeşlikten başka hiçbir seçeneği yoktur"(Sabah Gazetesi, 1 Temmuz 2014b).

Erdoğan'ın adaylığını ilan ederken kullandığı ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, seçildiği takdirde Cumhurbaşkanlığı makamının algı ve vizyonunu değiştireceğini aktif bir Cumhurbaşkanlığı anlayışı ile makamı dönüştüreceğini belirtmiştir. Sahip olduğu vizyonunun ayrıntılarını somut bir şekilde seçmene anlatmaya çalışmıştır.

3.2.3.1.Recep Tayyip Erdoğan'ın Seçim Kampanyası

Erdoğan, seçim kampanyasında "Milli İrade, Milli Güç'' ve "Milletin Adamı Recep Tayyip Erdoğan" gibi iki temel slogan kullanılmıştır. Seçim kampanyasının temel vaadi ise "Yeni Türkiye" ve "Yeni Anayasa" olarak ifade edilmiştir. Kampanyada Yeni Türkiye'nin doğuşu anlamına gelen tünelin ucundaki ışık logosunu kullanmıştır (Çarkoğlu, 2014; Radikal Gazetesi, 7 Ocak 2014). Logoyu temsil eden üç ana unsur bulunduğu ifade edilmiştir. İlk olarak logoda güneşin doğuşu ile yeni umutların, yeni hedeflerin, yeni Türkiye'nin doğuşu ve geldiği nokta simgelenmiştir. Güneşin büyüklüğü ve kuşatıcılığı bir taraftan birlik ve beraberliğe vurgu yaparken, ışığı ve sıcaklığı ise sevgi muhabbet ve dayanışmayı ifade etmiştir. İkinci olarak ise yol ve yolculuk simgelenmiştir. Bu unsur, Erdoğan'ın hayatını simgelemektedir. Yolun şekli ve yapısı; mücadeleleri ve bu yolda hedefine ulaşmak için gösterdiği kararlılığı ifade etmiştir. Yolculuk sırasında çıkacak tüm engellere kararlılık ile karşı konulacağı vurgulanmıştır. Üçüncü unsur ise Erdoğan'ın kendisidir. Diğer iki unsurda belirtilen hedeflere ulaşmak için çalışacak olan lideri simgelemiştir. Türkiye'nin bütünlüğü ve birliğini yansıtan yazı şekli ile Erdoğan'ın bu değerlere verdiği önem vurgulanmıştır (Sabah Gazetesi, 1 Temmuz 2014c). Bu bağlamda Erdoğan, seçim logosu ile gerek siyasi birikimi gerekse Cumhurbaşkanlığı adaylığını bir arada sentezleyen bir imaj ortaya koymaya çalıştığı söylenebilir.

Kampanya logosunda kullanılan kırmızı, beyaz ve koyu mavi renklerin de sahip olduğu bir takım anlamları olduğu ifade edilmiştir. Bu renklerden kırmızı; güneşin doğuşunu, yükselişini, sıcaklığını, samimiyetini, gücünü, kararlılığını ve Türk bayrağının kırmızısını beyaz; barışı, kardeşliği, birliği, tevazuu, iyiliği, istikrarı, devamlılığı ve Türk bayrağındaki beyazı ve mavi ise gökyüzünün enginliğini,

hedeflerin büyüklüğünü, güvenirliliğini, saygınlığını, karizmayı ve bağlılığı temsil etmektedir (Hürriyet Gazetesi, 1 Temmuz 2014). Erdoğan'ın logosu hem şekil hem de renkleri tek tek ayrı bir anlama sahip olmakla birlikte bir bütün olarak, Yeni Türkiye'nin Yeni Cumhurbaşkanının vizyonuna ilişkin imajını tasvir ettiği söylenebilir.

Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı adaylığını açıklar açıklamaz, Türkiye'nin yedi bölgesini de kapsayan yoğun bir miting programı başlatmıştır. İlk mitingini ise Milli Mücadele'nin başlamasında etkili olan Samsun ve Erzurum'da gerçekleştirmiştir. Erdoğan, "Milletime daha iyi hizmet için bir üst makama adayım" sözü ile adaylığını meydanlarda duyurmuştur**.** Samsunda Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin önemini ise şu cümlelerle ifade emiştir:

> "*Devletin en tepesindeki makama kimin geleceğini belirlemek elinde silah olanların, elinde güç olanların, seçkinlerin, para babalarının değil, bizzat milletin uhdesindedir. Bugüne kadar sizlerin Cumhurbaşkanı seçmenize izin vermediler. Çünkü onlar milletin tercihlerine itibar etmediler. Milletin seçtiği hükümetin tepesine devleti temsil eden bir güç olan Cumhurbaşkanını koydular. Bir yanda sizin seçtiğiniz hükümet var diğer yanda devleti temsil eden Cumhurbaşkanı var"*(CNN, 16 Temmuz 2014).

Bu bağlamda Erdoğan'ın ifadelerinden de net bir şekilde anlaşıldığı gibi halk bundan sonra kendisini temsil etmek istediği adayı belirlemede tek başına bir güç haline gelmiştir.

Erdoğan, mitinglerde yerel ve milletvekilliği seçimlerinde yaptığı gibi, AK Parti'nin 12 yıllık iktidarı süresince yapılan icraatları tek tek anlatmıştır. Bu bağlamda siyasi tecrübesi ve parti geçmişinin seçmene yönelik daha net bir vizyon ortaya koymasını kolaylaştırdığı söylenebilir. En önemli hedefi olan Yeni Türkiye vizyonunun gerçekleşmesi için gelinen son noktanın, Cumhurbaşkanlığı makamını dönüştürmek üzere seçimleri kazanmak olduğu söylenebilir. Seçmenden de bu vizyonu gerçekleştirebilmek için açık destek beklediğini vurgulamıştır. Erdoğan halkın kendisine bu desteği verdiğinde Cumhurbaşkanlığı makamını farklı bir sorumluluk anlayışı ile yürüteceğini, protokol Cumhurbaşkanı anlayışını terk edeceğini, terleyen, koşturan bir Cumhurbaşkanı olacağını dile getirmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde de belirtildiği gibi Cumhurbaşkanlığı makamına oturan liderlerin sahip oldukları vizyonları kurumun dışarıdan görünen algısını da etkilemektedir. Bu bağlamda meclis tarafından seçilen Cumhurbaşkanlarından farklı bir vizyona sahip

olacağını belirten Erdoğan, böylece Cumhurbaşkanlığı makamının da vizyonunun değişeceğini açıkça ifade etmiştir.

Erdoğan, siyasette sahip olduğu tecrübesini seçim kampanyalarında da avantaj olarak kullanmıştır. 12 yılda gerçekleştirdiği hizmetleri anlatarak 2023 vizyonu ile gelecekte yapacakları ile ilgili vaatlerde bulunmuştur. Yaptıklarım yapacaklarımın teminatıdır anlayışı ile Yeni Türkiye vizyonunu somutlaştırarak seçim kampanyasını anlatmaya çalışmıştır (Yılmaz, Özipek ve Coşkun, 2014:4). Birinci bölümde de ayrıntılı bir şekilde belirtildiği gibi, vizyon oluşturulmasının en temel unsuru zaman algısının etkin bir şekilde kavranabilmesidir. Bu anlamda adaylar tarafından Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin vizyon ortaya konulabilmesi makamın geçmişinin iyi anlaşılması ve mevcut durumun iyi bir şekilde analiz edilmesi yolu ile gerçekleşebilmektedir. Erdoğan'ın, siyaset konusundaki tecrübesi ve hali hazırda aktif siyasetin içinde bulunması geleceğe ilişkin kurumsal bir vizyon ortaya koyabilmesini kolaylaştırmaktadır.

Sahip olduğu siyasi tecrübeleri ile geleceğe ışık tutmaya çalışan Erdoğan, siyasi kampanyasının en temel metni olan Cumhurbaşkanlığı Seçim Vizyon Belgesi'ni, "Yeni Türkiye Yolunda Demokratik, Müreffeh, Öncü Türkiye" adı ile 11 Temmuz 2014 tarihinde Haliç Kongre merkezinde açıklamıştır. Vizyon belgesinin temeline milleti ve değişimi oturtan Erdoğan, eski Türkiye'nin eskide kaldığını belirterek Yeni Türkiye'nin vizyonunu ortaya koymuştur. Seksen dört sayfadan oluşan seçim bildirgesi; Demokratik Yönetim, Refah Toplumu ve Öncü Ülke bölümlerinden oluşmaktadır. Bu seçim bildirgesinde Erdoğan'ın 12 yıllık iktidar döneminde yapılanlar açıkça anlatılmıştır. Sonrasında ise 2023'e kadar devam edecek olan gelecek vizyonu ortaya konulmuştur (Yılmaz, 2014: 4). Erdoğan, 2023 yılına kadar "demokrasiyi daha da geliştirmek, siyasi ve toplumsal normalleşmeyi daha ileri taşımak, toplumsal refahı daha çok yükseltmek, dünyada öncü ülkeler arasında olmak" başlıkları ile belirlediği dört temel hedefe ulaşmak için çalışacaklarını ifade etmiştir (Selvi, 2014b; BBC, 11 Temmuz 2014). Erdoğan'ın vizyon belgesinden söylemleri ile tutarlı, doğal ve halka yakın bir aday olduğu anlaşılabilir. 12 yıllık iktidarda olmanın yorgunluğu ve sıkılganlığına kapılmadan yeni söylemler ile güncel, dönemin gerekliliklerine uygun yeni bir vizyon belgesi sunarak seçim kampanyasını yürütmeye çalıştığı söylenebilir. Bu bağlamda seçim kampanyasında; tanıtım organizasyonları,

logosu, mitingleri, basın toplantıları ve afişleri ile tam anlamı ile profesyonel bir hazırlık yapıldığı söylenebilir.

3.3. Seçim Kampanyalarında Liderlerin İzlemesi Gereken Bir Takım Kodlar ve Cumhurbaşkanı Adayları Açısından Değerlendirilmesi

Bruce I. Newman, lider adaylarının sahip olması gereken bir takım kodları, duygusal olarak seçmenle bağ kurma yeteneğine sahip olmak, seçmenin ne istediğini anlamak, kendi endişeleri yerine seçmenlerin endişeleri hakkında konuşmak, gaflardan kaçınmak, gelecek vizyonu ortaya koymak ve parti teşkilatından destek almak kodları ile değerlendirmiştir (Newman, 2001). Halk tarafından ilk kez oylanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adayların seçim kampanyalarını nasıl yürüttüklerinin genel bir değerlendirmesini bir takım kodlar aracılığı ile yapmak ilk defa tecrübe edilen sürecin adaylar açısından nasıl yönetildiğini anlamak açısından faydalı olacaktır.

Duygusal Olarak Seçmenle Bağ Kurma Yeteneğine Sahip Olma

Liderlerin seçim kampanyalarında duygusal olarak seçmenle bağ kurabilmesi en önemli zorluklardan biridir. Yapılan araştırmalar karar verme aşamasında seçmenlerin hangi partiye oy vereceklerine aslında duyguları ile karar verdiklerini göstermektedir. Bu bağlamda liderler seçim kampanyalarında rasyonel sebepler sunmuş olsalar da seçmenlerin karar vermesinde etkili olan duygularıdır. Bu sebeple adayların seçim kampanyaları sürecinde başarılı olmaları, seçmenle duygusal bağ kurmalarını gerekli kılmaktadır (Türkman, 2013). Seçmen daha çok mitinglerde gerektiğinde birlikte duygulandığı, hüzünlendiği hatta ağladığı gerektiğinde ise coşku ile sevincini paylaştığı bir lider görmek istemektedir. Nitekim sahalardaki tecrübeler, aday ve seçmen arasında karşılıklı duygusal geçişlerin söz konusu olduğu durumlarda sonucun büyük ölçüde adayın lehine geliştiğini göstermektedir.

Bu bağlamda Cumhurbaşkanı adaylarının seçim kampanyaları sürecinde yapmış oldukları çalışmalar, özellikle de mitingler seçmenle bağ kurmanın en önemli adımlarından biridir. Mitingler, seçmenin adayları net olarak görebildikleri ve yakınlık kurabildikleri bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Adayları her ne kadar televizyondan görebilmeleri ve sosyal medyadan takip etmeleri mümkün olmasına rağmen aynı mekânı paylaşmak ve kendi yaşadığı şehre gelen adaylarla temas kurmak duygusal bir

yakınlık yaratmaktadır. Mitinglerde bir araya gelen insan topluluğu ile aynı coşkuyu paylaşan adayların söyleyecekleri daha kolay anlaşılacak ve etkili olacaktır(Sanver, 2015)

Adaylar açısından durum değerlendirildiğinde Çatı adayı İhsanoğlu, miting yerine, sadece basın toplantısı yaparak seçmenin kendisini sosyal medyadan takip etmesini tercih etmiştir. Bu sebeple, al Kılıçdaroğlu'nun ve Bahçeli'nin de yaptığı mitinglerde bulunmamıştır. Siyasi geçmişi olmadığından çok fazla tanınmayan İhsanoğlu, mitinglere de katılmadığından halkla yakın ilişki kurmayı başaramamıştır. Nitekim İhsanoğlu'nun kişisel ve karakter özelliklerine bakıldığında duygularını çok yansıtabilen bir yapıda olmaması kitlelerin sevgi ve bağlılık duygusu hissetmesini zorlaştırmıştır. Bu durum, İhsanoğlu'nun seçim kampanyalarında beklenen coşkunun yakalanmasına da engel olmuştur. İhsanoğlu'nu aday gösteren CHP ve MHP'nin de yaptığı mitinglerdeki söylemlerin farklılıkları; adayın seçmen tarafından çok fazla içselleştirilememesine ve duygusal bağın kurulamamasına neden olmuştur (Sanver, 2015; Yanık, 2014b). İhsanoğlu'nun halkın içine çok fazla karışıp kendini ve vizyonunu anlatmaya çalışmaması; adaylığına seçkinci ve elitist kesime hitap ettiği için eleştirenleri haklı çıkarmıştır.

Demirtaş her ne kadar Erdoğan kadar fazla şehir gezmese de miting programlarına seçim kampanyaları sırasında önem vermiştir. Demirtaş yayınladığı "Yeni Yaşam Çağrı'sının içeriğini ayrıntılı olarak miting alanlarında anlatmış ve görüşlerinin yayılmasını sağlamıştır(Sanver, 2015).

Erdoğan'ın seçim kampanyası sırasında mitingler düzenleyerek binlerce insana hitap ettiği görülmüştür. Diğer adaylarla kıyaslandığında en fazla miting yapan aday olan Erdoğan, mitinglerden önce çalışma yaparak gideceği yere ilişkin bilgileri derleme yöntemini uygulamıştır. Özellikle mitingin planlandığı şehirde daha önce yapılmış çalışmalardan bahsederek daha farklı somut projeler gerçekleştireceğinin sözünü vermiştir. Aynı zamanda mitingleri sırasında gelen halkı da konuşmaya katması, onlara soru sorması ve miting yaptığı şehrin ilçelerini tek tek sayarak farklı ilçelerden gelen her bir seçmene hitap etmesi bağ kurmak açısından önem taşımıştır (Sanver, 2015). Yanık'a (2014b) göre Erdoğan'ın konuşmalarından duygusal yoğunluğu ve yüz ifadelerinden ne anlatmak istediği açıkça anlaşılabilmektedir. Hitap

yeteneği ve konuşmaları ile kitleler ile duygusal bağ kurabilmesi onun liderlik yeteneğini de ortaya koymaktadır. Böylece Erdoğan, gerek sahip olduğu siyasi tecrübesi gerekse kişilik özelliklerinin de etkisi ile seçmenle duygusal bağı yakalamayı başarmıştır.

Seçmenin Ne İstediğini Anlama

Seçmen, siyasetin en temel unsurudur. Bu sebeple yapılacak seçim kampanyalarında öncelikle seçmenin iyi anlaşılması, adayların kendini seçmenin yerine koyarak stratejiler üretmesi gerekmektedir (Ertan, 2008). Dürüst, tecrübeli, güvenilir sağduyulu ve öngörülü olma; vatandaşların liderlerde görmek istedikleri en önemli özelliklerdendir.

Günümüzde seçmenler seçim bildirgelerine değil, liderin imajına diğer bir ifade ile algıladıkları kimliğine oy vermektedirler. Bu bağlamda imaj, iletişim araçları ve parti liderleri arasındaki etkileşimi arttırmaktadır. Tüm lider adayları imajlarını dürüstlük, eşitlik, merhamet ve adalet gibi değerler üzerine kurmasına rağmen seçmenin önemli ölçüde dürüst olduğuna inandığı aday başarılı olmaktadır (Newman, 2001: 210). Bu sebeple seçmen kitlesinin ne istediğinin, nasıl bir lidere ihtiyaç uyduğunun anlaşılması ve tutarlı ifadeler kullanılması seçim kampanyalarında lider adaylarının elini güçlendirmektedir.

Devlet başkanının yürüteceği görevler karmaşık ve zor meselelerdir. Seçmenin ne istediği seçim kampanyalarında adaylara yol göstereceği gibi, adayların vizyonlarının seçmenin anlayacağı şekilde basit anlaşılır olması da önem taşımaktadır. Diğer adaylar üzerinden kendi seçim kampanyasını belirleme yolu ile değil; özgün, kendini tam anlamı ile ifade eden ve bunun net bir şekilde anlaşıldığı bir seçim kampanyası belirlenmelidir (Newman, 2001: 210). Nitekim sadece vizyonun oluşturulması değil, belirlenen vizyonun ilgili kitle ile paylaşılması gerekmektedir.

Bu bağlamda CHP ve MHP'nin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday belirleme sürecinde İhsanoğlu'nun, seçmen tabanı tarafından nasıl algılanacağı göz önüne alınmadan ve diğer katılımcı kanalları da dışarıda bırakan bir strateji izleyerek aday gösterildiği söylenebilir. Tamamen Erdoğan karşıtlığı üzerinden bir aday belirlenmeye çalışılmıştır (BBC, 12 Ağustos 2014). İhsanoğlu'nun seçim kampanyasında kullandığı afişlere bakıldığında öncelikle akademik kimlik; ikinci olarak uluslararası deneyimleri

ve küresel tanınırlığı; son olarak ise İhsanoğlu'nun Anadolu insanı olduğu vurgusu yapılmaktadır. Halk seçeceği Cumhurbaşkanında kendisi gibi olan özellikleri görmek istemektedir. Bu sebeple İhsanoğlu'nun oluşturduğu imaj seçmenin isteklerinden beklentilerinden uzak; Türkiye toplumundan çok dış dünya izlenimini vermiştir. (Habertürk Gazetesi, 21 Haziran 2014). Bu izlenim halk ile İhsanoğlu arasında en başından belli olan uçurumu somut olarak göstermiştir.

Demirtaş seçim kampanyasında toplum içinde bir yer edinememiş dışlanmış tüm kesimleri kucaklayıcı bir söylem geliştirerek oy oranını arttırmaya çalışmıştır (BBC, 11 Ağustos 2014). Halkın içinden çıkan ve tüm ezilenlerin sesi olacağı; adaylığının temel argümanlarını oluşturmuştur. Nitekim hem İhsanoğlu'na hem de Erdoğan'a aynı mesafede olduğunu belirterek, CHP ve MHP seçmeni arasında İhsanoğlu'nun aday gösterilmesinden rahatsız olan kitlelerin de oylarını almaya yönelik bir strateji izlemiştir. Özellikle İhsanoğlu'nun adaylığından rahatsız olan aleviler için, alevi sorunun çözümüne ilişkin vaatleri ile dikkatlerini çekmiştir. Böylece farklı kesimler tarafından bir alternatif olarak düşünülmeyi amaçlamıştır (SETA Analiz, 2014).

Erdoğan, seçmenlerin duygularına dokunabilme ve onları anlayabilme noktasında tecrübeli bir siyasetçi olmanın getirdiği özgüveninde katkısıyla onlara hitap etmeyi başarabilmiştir. İhsanoğlu'nun ise seçmenle duygusal bağ oluşturma açısından çok başarılı olmadığından seçmenin ne istediğini tam olarak anlama konusunda dezavantajlı olduğu söylenebilir(Yanık, 2014b).

Kendi Endişeleri Yerine Seçmenlerin Endişeleri Hakkında Konuşma

Seçmenin endişelerinin anlaşılması ve psikolojik özelliklerinin bilinmesi seçim kampanyaları süresince adaylara önemli avantaj sağlamaktadır. Hedeflenen seçim bölgesinin ekonomik ve siyasal yapısı gelenekler, görenekler, seçmenin kültürel alışkanlıkları, siyasal davranış kalıpları gibi unsurların iyi bilinmesi ve seçim kampanyalarının buna göre şekillendirilmesi önemli olmaktadır (Ertan, 2008).

İhsanoğlu ise halkın endişelerine ve beklentilerine ilişkin icraatçı bir yaklaşımla değil; halkın korku ve endişelerini iç politikada önleyici bir yaklaşım sergilemiştir (Çarkoğlu, 2014). Bu bağlamda seçim kampanyasında İhsanoğlu'nun halk için yeni bir vizyon önerisi sunduğunu gösteren somut verilere rastlanılamamıştır.

Demirtaş'ın seçim kampanyasında ezilenlere yoksullara ve dışlanmışlara yönelik söylemleri ile oy potansiyelini genişlettiği açıkça görülmüştür. Kürt tabanından oluşan oy kitlesine CHP'den de oylar kaymıştır(BBC, 11 Ağustos 2014).

Erdoğan ise seçmene hitap ederken yoksul kesime, kadınlara, çalışan kesimlere, ayrımcılığa maruz kalanlara yani tüm vatandaşlara ve onların endişelerine korkularına ilişkin açıklamalar yapmıştır. Ayrımcılığa uğramış bir vatandaş olarak onların endişelerini çok iyi anladığını her şeye rağmen dik duran bir imaj çizdiğini ve 77 milyona hizmet götürme konusunda garanti verdiğini vurgulamıştır (Çarkoğlu, 2014)

Gelecek Vizyonu Ortaya Koyma

Sürekli değişen dünyada, bilgi edinmenin paylaşmanın çok kolay hale gelmesi siyaset yapma tarzlarının yeniden yapılanmasını gerektirmektedir (Sanver, 2015). Bu anlamda adayların kendilerine uzun vadeli vizyonlar ortaya koymaları zamanla değişen hedef kitlenin tavrını anlamaya çalışmaları önem kazanmıştır.

İhsanoğlu bir gelecek perspektifi ortaya koymak yerine tamamen Erdoğan karşıtlığı üzerinden bir söylem ortaya koymuştur. Geleceğe yönelik net bir umut vaat edememiştir (BBC, 12 Ağustos 2014). Gerek siyasetten uzak olması gerekse seçim kampanyasında sadece basın toplantılarını tercih etmesi sebebi ile seçmenin kolay ulaşabileceği bir yakınlıkta olamamıştır. Zaten tanınma konusunda yetersiz olan İhsanoğlu, seçim kampanyasında tecrübesiz olmasından da kaynaklı açık ifadeler yerine daha muğlak ifadelere yer vermiştir. Her kesimden seçmene hitap edeceğini açıklayan İhsanoğlu, Cumhurbaşkanı olduktan sonra yapacaklarına ilişkin açık ve net bir tutum sergileyememiştir. Aynı zamanda seçim kampanyasını Erdoğan karşıtlığı üzerinden yürütmeye çalışmıştır. Kendisinin neden Cumhurbaşkanı olması gerektiğinden çok Erdoğan'ın neden Cumhurbaşkanı olmaması gerektiğinden bahsetmiştir.

Demirtaş siyasi geçmişinin getirdiği özgüvenle, İhsanoğlu'na göre daha net açık bir söyleme sahip olduğu söylenebilir. Demirtaş'ın seçim kampanyalarındaki söylemleri sırasında sadece Erdoğan karşıtlığı üzerinden değil geleceğe ilişkin de bir perspektif ortaya koymuş ve seçmenlere umut vaat etmiştir. Bu değişiklik genel itibari ile oy oranlarına da yansıtarak batıda kısmi de olsa karşılığını almıştır (BBC, 12 Ağustos 2014).

Erdoğan seçim kampanyasında ağırlıklı olarak yaptığı hizmetlerden ve yapacaklarından bahsederek Yeni Türkiye Vizyonu ortaya koymaya çalışmıştır. Yapılan mitinglerde ve çalışmalarda Yeni Türkiye Vizyonu seçmenin aklında yer etmeyi başarmıştır.

Medya İle İyi İletişim Kurma

Demokratik toplumu temsil eden en temel organ olan medya, seçim kampanyaları sırasında adayların seslerini duyurulabildikleri en önemli platformdur. Bu sebeple adayların medya ile polemiğe girmek yerine onlara saygı duyan, tartışmak yerine savunan, hak veren gerektiğinde cevap veren bir tutum takınması gerekmektedir. Böylece medya iyi iletişim kurma imkânı yakalayarak medyanın gereksiz müdahalelerinden de uzak kalmış olacak adaylar seçmeni de olumlu yönde etkileme imkânı yakalayabileceklerdir (Türkman, 2013). Medya, adayların imajlarını açık ve net bir şekilde oluşturulmasına katkı sağlayacağından; adayların seçim kampanyalarını medyaya olumlu bir şekilde pazarlamaları görünürlülüklerini arttıracaktır (Newman, 2001).

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adayların medyada görünürlülüğüne bakıldığında Erdoğan, İhsanoğlu'nu gazete ilanlarında bulunma sayısında sekize, TV reklamlarında yer alma süresi ile iki buçuğa katlamıştır. Demirtaş ise seçim kampanyasını yürütürken televizyon reklamlarına çıkmak yerine sadece gazete ilanlarını kullanmıştır(Doğan Haber Ajansı, 5 Ağustos 2014). Adayların düzenledikleri mitingler, seçim kampanyalarında adaylar açısından tanınırlığın sağlanması ve medyada yer alması açısından önemli bir araç olmuştur (T24, 9 Ağustos 2014). Bu bağlamda 31 ilde gerçekleştirdiği mitinglerde Erdoğan'ın diğer adaylara açık fark atması bununla açıklanabilir.

Adayların sosyal medyayı kullanma oranları ise farklılık göstermiştir. Mekân ve zaman sınırlamasının kalktığı küreselleşen dünyada artık birçok politikacı, çok fazla kitleye ulaşma imkânı verdiğinden medyayı aktif olarak kullanmaktadır. Seçmenin adaylara, adayların da seçmene ulaşmasının en kolay yolu olan sosyal medya her iki taraf içinde objektif bir politika imkânı sunmaktadır (Çildan vd, 2012). Bu bağlamda seçim kampanyalarını yürüten adaylar sosyal medya sayesinde mitinglerde toplayamayacağı kadar kitleye aynı anda ulaşma imkânı bulmaktadır.

Halk tarafından ilk kez oylanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adayların sosyal medya kullanımına bakıldığında, sosyal medyanın tanımadığı bir aday olan İhsanoğlu öncelikle kendisini tanıtarak sürece başladığı görülmüştür. Sürenin çok uzun olmaması, kısıtlı zamanda İhsanoğlu'nun tanıtımının yapılmasını gerektirmiştir. İhsanoğlu sosyal medya kampanyasında çalışan 60 kişiye yakın bir gönüllü kadrosu olmakla birlikte tam zamanlı olarak 35 kişi aktif olarak faaliyet göstermiştir. Sosyal medyada mizah yönünün güçlü olduğu vurgusu yapılarak, iletişimin yeteneği ön plana çıkartılmaya çalışılmıştır Ancak bu durum seçmenin İhsanoğlu'nu takip etmesinin daha çok mizah yönünden kaynaklı olduğu sonucu doğurmuştur (BBC, 7 Ağustos 2014).

Demirtaş'ın sosyal medya konusundaki çalışmalarına bakıldığında İstanbul, Diyarbakır ve Ankara'da çalışmak üzere dört kişiden oluşan bir ekip kurmuştur. Bu ekibe sosyal medyada 30'dan fazla kişi çalışarak destek vermiştir (BBC, 7 Ağustos 2014). Bu bağlamda Demirtaş'ın sosyal medya çalışmalarında İhsanoğlu'na göre daha aktif olduğu söylenebilmektedir.

Erdoğan'ın sosyal medya çalışmalarında sürekli ve gönüllü olarak 7-8 bine yakın kişi aktif olarak faaliyet göstermiştir. Erdoğan, genel merkezde kurduğı ekipte 81 ilin her birinden birer temsilcinin bulunduğu bir medya sorumlusu yer almıştır. Yine bu medya sorumlularına bağlı her ilçeyi temsil eden başka bir sosyal medya sorumlusu görevlendirilmiştir (BBC, 7 Ağustos 2014). Seçim vizyon belgesini açıkladığı akademisyen, iş adamı ve sanatçıların katıldığı geniş kapsamlı bir toplantı düzenlemiştir. 31 ilde miting düzenleyen Erdoğan, medyada en fazla yer alan aday olmuştur. Bu bağlamda gerek mitingleri ile gerekse seçim kampanyasının tanıtım toplantılarını başarılı bir şekilde yürüten Erdoğan'ın kampanya süresince görünürlülüğünü arttırmyı başarmıştır. Erdoğan'ın sosyal medya konusunda çalışmaları koordineli bir şekilde geniş bir ekip ağı tarafından yürütülmüştür. Erdoğan'ın yıllardır siyaset sahnesinde olmasına ve halk tarafından tanınmasına rağmen sosyal medya tanıtımlarına verdiği önem seçim başarısına da yansımıştır.

Gaflardan kaçınma

Adayların seçim kampanyalarında yaptıkları gaflar seçmen nezdinde güveninin sarsılmasına sebep olabilmektedir. Bu sebeple adayların seçim süresince yaptığı

önemli hatalardan birisi, yapılan gafların medya tarafından yakalanmasıdır. Nitekim bu durum seçim sonuçlarına da olumsuz yansımaktadır. Bu sebeple adayların ne pahasına olursa olsun gaflardan kaçınmaları seçim sürecinin işleyişinde kendilerine önemli avantaj sağlamaktadır (Newman, 2001: 214). Seçim kampanyaları sürecinde en fazla gaf yapan ise Çatı Adayı İhsanoğlu olmuştur.

İhsanoğlu'nun kısa bir süre içerisinde siyasi hayata adapte olmaya çalışması iletişim konusunda da zorlanmasına sebep olmuştur. Türkçeyi tam anlamı ile doğru kullanamamas, geniş kitlelere hitap etmesine engel olan en temel nedenlerden biri olmuştur. Özellikle İhsanoğlu'nun seçim kampanyası sürecinde basın ile her temasında yapmış olduğu gaflar, basınla ilişkilerini sınırlı tutmasına neden olmuştur. Kendisine yöneltilen sorulardan yalnızca istediklerine cevap vermiştir. İhsanoğlu'nun yapmış olduğu en büyük gaf Mehmet Akif'in mezarını ziyaretinde okuduğu dizelerini Çanakkale şehitleri şiiri zannetmesi olmuştur. İhsanoğlu'nun bu gafı İstiklal Marşı'nı bilmeyen adaya oy verilir mi? sorusunun tartışılmasına neden olmuştur.

Erdoğan'a suikast düzenlenmesi konusunda çağrı yapan ve Kürtleri hedef gösteren Türk solu dergisi ile verdiği pozu, "Filistin sorununda tarafsız kalmak gerekir", "Cumhurbaşkanı yol ile ilgilenmemeli", "Anayasa'nın bekçisiyim", "Siyaset dışı Cumhurbaşkanı olacağım'" gibi söylemleri ile halkın ciddi tepkisini çekmiştir (Haber7, 8 Temmuz 2014).

Parti Teşkilatından Destek Alma

Partiler, seçim kampanyaları sırasında seçmene genel merkez ve yerel teşkilatlar aracılığı ile ulaşırlar. Başarılı bir teşkilat ağına sahip olmayan partiler seçmenin sorun ve beklentilerini anlama, seçmenle bağ kurma konusunda sorun yaşamaktadır. Yine parti teşkilatlanması seçim kampanyaları yürütürken de partileri öne çıkaran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Ertan, 2008).

Partilerin il, ilçe teşkilat yapısı ve gençlik ve kadın kolları gibi yapılanmaları; adayların tanıtılmasında, fikirlerin siyasi mesajların, vaatlerin, hedeflerin ve projelerin dağıtılmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Partinin, ilçe, belde ve köylerdeki örgütlenmeleri seçim sonuçlarına önemli katkılar sağlamıştır. Parti teşkilatı sayesinde halkın istek ve beklentileri konusunda fikir sahibi olan adaylar onlara yönelik politikalar üreterek seçimlerde başarı yakalayabilmektedirler. Bu bağlamda partilerin

tüm teşkilat ağının düzenli ve disiplinli bir şekilde çalıştığı partilerin başında AK Parti gelmektedir (Akyılmaz ve Uçar, 2015: 82; Ertan, 2008). AK Parti teşkilatına bakıldığında teşkilatın güçlü bir yapılanmaya sahip olduğu seçim kampanyaları sırasında görülmektedir. Çoğu genç kesimden oluşan bu teşkilat yapısı seçim kampanyaları boyunca aktif olarak faaliyet göstermişlerdir.

Yapılan Tartışmalarda İyi Bir Performans Sergileme

Adayların yapılan tartışmalara ilişkin mantıklı, mevzular gündemini kaybetmeden ve etkili mesajlar vererek cevap vermesi seçmenin gözünde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Seçmen, adayların seçim kampanyaları sürecinde baskı altında nasıl performans sergileyeceklerini ve kendilerini nasıl savunacaklarını merak etmektedir. Özellikle mitingler, adayların aralarında tartışma konusu olan mevzulara cevap vermeye ilişkin bir fırsat olmaktadır. Böylece verilen cevaplar, mitingler sayesinde çok fazla seçmene ulaşmakta, mitinglerin TV'de haber olarak yer alması ise daha da yaygınlaşmasına imkân vermektedir. Erdoğan, İhsanoğlu'nun "İstiklal Marşı" gafını seçim kampanyası sırasında düzenlediği bütün mitinglerde anlatmıştır. İhsanoğlu ise medyada geniş yer verilen gafına ilişkin sadece katıldığı bir TV programından açıklama yapmayı tercih etmiştir. Demirtaş, kendisi üzerinden söylenen sözlere ve suçlamalara ilişkin kısa sürede katıldığı mitinglerde cevap verebilmiştir (Sanver, 2014).

Bu anlamda Erdoğan ve Demirtaş'ın mitinglerinde gündem oluşturma ve yeni bir tartışma yaratma konusunda başarılı olduğu söylenebilir. İhsanoğlu ise seçim kampanyalarında mitingleri tercih etmediğinden tartışmaları hep bir adım geriden takip etmiştir.

3.4. Seçim Sonuçları ve Halk Tarafından Seçilen İlk Cumhurbaşkanı: Recep Tayyip Erdoğan

Türkiye'nin 12. Cumhurbaşkanının seçimi için halk tarafından ilk kez oylanan seçim sonuçlarına göre kayıtlı 55.719.707 seçmenden 41.283.627'si, %74'ü, oy kullanmıştır. Erdoğan bu oyların % 51,79'unu alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir. MHP ve CHP'nin çatı adayı İhsanoğlu ise oyların % 38,44'ünü, HDP'nin adayı Demirtaş ise oyların % 9,76'sını alarak seçimi tamamlamışlardır. Seçim sonuçları iller bazında değerlendirildiğinde 81 ilden 54'ünde Erdoğan, 16'sında İhsanoğlu ve 11'inde

de Demirtaş seçimi birinci sırada bitirmiştir. Erdoğan, Rize'de % 80,57 oy oranı ile; İhsanoğlu Kırklarelide % 67,94 oy oranı ile ve Demirtaş ise Şırnak'ta % 83,17 oranı ile en yüksek rakamlara ulaşmıştır. İlçe bazında bakıldığında ise 970 ilçeden 663'ünde Erdoğan, 230'unda İhsanoğlu ve 77'sinde Demirtaş seçimi birinci sırada bitirmiştir (YSK, 2014).

Seçim sonuçlarının açıklanmasını takiben 28 Ağustos 2014 tarihinde Erdoğan Türkiye'nin 12. Cumhurbaşkanı olarak makamın yeni sahibi olmuştur. Uzun yıllar siyaset sahnesinde olan ve başbakanlık görevini başarılı bir şekilde yürüten Erdoğan, bundan sonra ise Cumhurbaşkanlığı makamını temsil etmiştir (Selvi, 2014a).

Seçim sonuçlarının ardından yaptığı ilk açıklamada, "Bugün bu seçimi kazanan sadece Recep Tayyip Erdoğan değildir. Bugün milli irade bir kez daha kazanmıştır. Bugün şahsıma oy verenler kadar, şahsıma oy vermeyenlerde sevenlerimiz kadar sevmeyenlerimiz de kazanmıştır" ifadeleri ile tüm Türkiye'yi kucaklayacağını bir kez daha ortaya koymuştur (BBC, 11 Ağustos 2014). Cumhurbaşkanlığı seçilmesi ile "Eski Türkiye" dönemin kapandığını; "Yeni Türkiye" döneminin açıldığını açık bir dille ifade etmiştir. Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı yemini ettikten sonra zorlu bir görevi daha üstlenerek Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcını temsil eden en önemli isim olmuştur.

3.4.1. Recep Tayyip Erdoğan'ın "Yeni Türkiye" Vizyonu

"Yeni Türkiye Vizyonu"nu Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, kavramı kapsamlı bir şekilde ilk kez 11 Temmuz 2014 tarihinde gerçekleştirdiği "Cumhurbaşkanlığı Vizyon Belgesi Açıklama Toplantısında" açıklamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan "Yeni Türkiye Vizyonu" ile ülkesine nasıl bir gelecek sunacağını somut söylemler ile açıklamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, sahip olduğu vizyonunu "Ben Yeni Türkiye derken, Yeni Anayasa derken, Başkanlık sistemi derken, kafamda da, kalbimde de sadece Büyük Türkiye hayali var. 2023, 2053, 2071 hedefleri var. Biz bugün varız yarın yokuz. Ama bu millet, bu ülke ilelebet var olacaktır" şeklinde ifade etmiştir (Övür, 2018).

Kutlu'ya (2014a) göre Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "yeni" vurgusu yapmasının en temel amaçlarından biri vatandaşın siyasal sisteme ve devlete olan güvenini arttırmaktır. Bu açıdan Yeni Türkiye kavramı ile vatandaşın geleceğine dair umutlarını

yeniden canlandırma ve onları yeniden heyecanlandırma hedeflenmiştir. Geçmişte yaşanan kötü hatıralar her ne kadar bir anda unutulamasa da en azından bir tarafa bırakılıp devlete olan güvenin yeniden tesis edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu açıdan Erdoğan "Yeni Türkiye" vizyonunu gerçekleştirilebileceği önemli bir fırsatı Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile yakalamıştır. Nitekim Cumhurbaşkanının ilk defa halk tarafından seçilmesi ile zaten Türkiye'de yeni bir döneme girilmiştir. Yeni Türkiye kavramı da tam bu dönemin en önemli kavramsallaştırmalarından biri olmuştur. Bu bağlamda "Yeni Türkiye" kavramı Erdoğan'ın seçim kampanyasına başladığı günden itibaren kurguladığı, seçimi kazandıktan sonra ete kemiğe bürünen ve halkın takdirine sunulan bir vizyonu bir gelecek bakışıdır. Çalışmanın birinci bölümünde de ifade edildiği gibi vizyon gerçekleşmesi istenen bir geleceği oluşturmaya yönelik planların yapılmasını kapsayan yön belirleyen, birleştirici ve motive edici bir kavramdır. Yeni Türkiye kavramı da geleceğe ışık tutarak kavramın birleştirici yönü ile toplumda güvenin yeniden sağlanmasını devlet ile toplumun arasındaki yapay sınırların kalkmasını amaçlayan yeni bir stratejik plandır.

Çok boyutlu bir karaktere sahip olan Yeni Türkiye kavramı; sistemin tamamen değiştirilmesini ve yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. Kutlu (2014b) kavramın sahip olduğu boyutları; kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasi olmak üzere 4 temel başlıkta değerlendirmiştir. Öncelikle Yeni Türkiye kavramı, kültürel boyuta sahiptir. Siyasal yapıdaki bir değişimi temsil eden kavram ilk olarak kültürün, kültürün değişmesi de domino etkisi yaratarak toplumsal yapının değişmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye'nin uzun yıllardır geçirdiği kötü tecrübeler ahlaki yapıyı bozarak geleneksel ve dini değerlerde kayıpların yaşanmasına neden olmuştur. Yeni Türkiye kavramı bu değerlerin yeniden hatırlanmasına ve kayıpların yeniden kazanılmasına imkân verebilecektir. Bu bağlamda ülke içerisinde kültürel yapının değişmesi, sistemin tamamında değişimin gerçekleşebilmesinin en temel unsurudur. Kültürel yapının değişmesi ile birlikte toplumsal yapı da değişeceğinden değişim için uygun ortam sağlanmış olacaktır. Aksi takdirde, kültürel yapı değişmediğinde, toplumda meydana gelen değişimlere direnç söz konusu olabileceğinden gerilim de artabilecektir.

İkinci olarak kavram, toplumsal bir boyutu içinde barındırır. Kavram, toplum içinde hiçbir ırka, dine, dile ayrım yapmadan her kesimin birbirini kucakladığı, bir

arada barış içinde yaşamayı amaç edindiği bir yaklaşıma sahiptir. Her toplumsal kesimin kendi değerlerini çekinmeden koruyabildiği, herhangi bir kesimin diğerleri üzerinde hâkimiyet kurmasına izin verilmediği bir ortamın tesis edilmesi kavramın kapsadığı önemli bir boyuttur. Devletin bu bağlamda atacağı adımların toplumsal kesimler tarafından da kabul görmesi kavramın anlam kazanmasına katkı sağlayacaktır (Kutlu, 2014b). İkinci bölümde de belirtildiği gibi Türkiye, dönem dönem bazı kesimlerin yönetime müdahalesine şahit olmuştur. Bu müdahale sonucu istenmeyen kesimin, toplum içerisinde aynı şartlar altında yaşamasına izin verilmemiştir. Böylece eşitlik kavramının içi boşaltılarak aynı toplumun insanları arasında ayrılıkçı söylemler arttırılmıştır. Bu bağlamda Yeni Türkiye vizyonunun sahip olduğu toplumsal boyut, tüm kesimlerin barış içerisinde yaşayabileceği bir ortamın tesis edilmesi amacını taşımaktadır. Özellikle Cumhurbaşkanlığı seçimlerine Kürt kimliği ile bilinen Demirtaş'ın aday olması, Yeni Türkiye'nin siyasette etkisini gösterdiği önemli meselelerden biridir (Barlas, 2014). Türkiye G20 ülkeleri içinde yer almakta ve gerek eğitim gerek sağlık alanındaki reformlarını devam ettirmektedir. Sosyal devlet anlayışının Yeni Türkiye ile birlikte daha da güçleneceği, vatandaşın hakkının korunduğu uygulamaların genişletileceği, eğitime bütçeden ayrılan payın daha da arttırılması için çalışmalar yapılacağı vurgulanmaktadır (T24, 11 Temmuz 2014).

Kavramın diğer sahip olduğu boyut ise kültürel ve toplumsal boyutları da etkileme gücüne sahip olan ekonomik boyuttur. 2002'den itibaren ekonomide meydana gelen gelişmeler, toplumun hayat standartlarını arttırmıştır. Ekonomideki istikrar sayesinde insanlar kendilerini daha iyi hissederek geleceğe ilişkin yatırımlarını planlayabilmektedir (Kutlu, 2014b). Toplum ancak kendini hem manevi hem de maddi olarak güvende hissettiği bir ortamda yatırım planları yapabilir. Yeni Türkiye vizyonunun sağlayacağı güven ortamı toplum davranışlarını da etkileyerek girişimlerin hızlanmasını sağlayabilecektir. Bu bağlamda Yeni Türkiye, gelişmelerin süreklilik kazanması ve Türkiye'nin dünyanın en büyük ilk on ekonomisi içinde olması için gelecek vizyonu sunmaktadır (T24, 11 Temmuz 2014).

Kavramın sahip olduğu son boyut ise, siyasidir. Vatandaşın devlete olan güveninin sağlanmasına ve ilişkilerinin düzelmesine katkı sağlamaktadır. Önceki yıllarda toplum, siyasi istikrarsızlıklara ve siyasi partilerin elde ettiği başarıları sürdürmede yaşadığı zorluklara şahit olmuştur. Ancak son 15 yılda ise siyasi istikrarın

sağlandığı daha güçlü, daha refah bir ülke haline gelmiştir. Siyasetteki istikrarın en önemli etkisi ekonominin ve toplumsal düzenin iyileşmesi üzerinde gerçekleşmiştir (Kutlu, 2014b). Bu bağlamda Yeni Türkiye Vizyonu anlayışında istikrar kavramının önemi oldukça büyüktür. Ülke içinde sağlanan istikrar birçok alanda domino etkisi yaratarak farklı alanlarda da istikrarı da beraberinde getirebilecektir. Açıklanan tüm boyutlar, ülkenin değişiminin ve dönüşümünün gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ülkenin değişime ihtiyacı olan en önemli konular ise yeni yönetim anlayışı ve darbe anayasasından kurtulup yeni anayasanın oluşturulmasıdır.

Bu sebeple "Yeni Türkiye Vizyonu" Erdoğan tarafından yeni hükümet istemine ve anayasaya giden en stratejik yol olmuştur. Erdoğan taşları yerine oturtarak ve ortaya koyduğu vizyona doğru ilerleme sabrını ve gayretini göstererek sistem değişikliğine giden yolda hızla ilerlemiştir. Yeni Türkiye vizyonu da Erdoğan'ın nasıl bir Cumhurbaşkanlığı makamı vizyonu inşa ettiğinin en somut ifadesi olarak siyasal sistem içerisinde yer bulmuştur.

3.5.Cumhurbaşkanlığı Makamının Yeni Temsil Mekânı: Beştepe Külliyesi

Göreve başladıktan sonra Keçiören'deki subayevlerinde bir süre kalmaya devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı konutu olarak burayı uzun süre kullanmayacağını belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyetini temsil eden Cumhurbaşkanlığı konutunun Türkiye'nin vizyonunu ve dünyadaki duruşunu gösterme potansiyeline sahip önemli bir etken olduğunu ifade eden Erdoğan, gerek başbakanlık gerekse Cumhurbaşkanlığı görevini yürütürken makamın şartlarının iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Vatan Gazetesi, 15 Ağustos 2014). Bu bağlamda Erdoğan, 2012'de başbakanlığı sırasında Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği arazisinde yapılmaya başlanan, 2014'te tamamlanan ve öncelikle başbakanlık tarafından kullanılması planlanan yapının Cumhurbaşkanlığı Sarayı olacağını; Cami, Kütüphane ve Kongre merkezinin de tamamlanması ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi olarak isimlendirileceğini açıklamıştır.

Dünyanın en büyük Cumhurbaşkanlığı ve Başkanlık konutlarından biri olan mimarisinde Osmanlı, Türk ve Barok tarzı sitillerin sentezinin kullanıldığı Külliye'nin mimarlığını Şefik Birkiye yapmıştır. Külliye'nin halka açık olan Cami, Kütüphane ve Kongre merkezi olmak üzere üç temel yapısı vardır. 2019'da açılması planlanan ve 5

milyon cilt kitabın bulunacağı söylenen Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi'nin inşaatı devam etmektedir. Külliyede hayati ve stratejik bir öneme sahip olan Devlet Bilgi Koordinasyon Merkezinin kurulması ile tüm bakanlıklarla iletişim sağlanabilmekte ve 81 ilin valileri ile buradan konferans aracılığı ile görüşmeler yapılmaktadır (NTV, 28 Ağustos 2017).

İsmail Çağlar'a (2017) göre "Beştepe binalarının başbakanlık için tasarlanmışken Cumhurbaşkanlığı için kullanılması Erdoğan siyasetinde hükümet sistemi revizyonu ihtiyacının devamlılığına karşılık gelmektedir." Dağınık olan Başbakanlık birimlerinin tek bir çatı altında toplanması fikri ile inşa edilen ve topluma kabul ettirilen Beştepe Külliyesi, yine aynı amaç ile ancak Türkiye'de en üst temsil makamı olan Cumhurbaşkanlığı için kullanıma açılmıştır. Bu bağlamda esasında çelişki olarak görünen bu durumun, yeni hükümet sistemine giden yolda önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda bu durum Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın içinde bulunduğu konjonktürü iyi okuyabilmesi ve siyasi tecrübesi ile bütüncül bir yaklaşımla meselelere yaklaştığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Yeni Türkiye'sinin, Eski Türkiye'nin en önemli simgesi olan Çankaya Köşk'ünden yönetilemeyeceği anlaşılmıştır. Erdoğan, Yeni Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı makamının farklı olacağını ve Külliyenin de, siyasal sistemin en önemli imajı haline geleceğini açıkça ifade etmiştir (Selvi, 2014b; Erciyes, 2014). Erdoğan'ın Çankaya Köşk'ünde başlayan ve Külliye'nin tamamlanması ile burada devam eden siyasi başarısı, sahip olduğu vizyonun en temel göstergesi olmuştur. Bu vizyon anlayışı ile Cumhurbaşkanlığı makamını da hem fiziki hem de siyasi olarak dönüştürmeyi amaçladığı söylenebilir.

3.5.1. Külliye'nin İmaj, Algı ve Vizyonunun Değerlendirilmesi

Birinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alındığı gibi kurumların imajları, onların iç ve dış çevredeki algısının oluşmasını sağlayan en temel göstergelerden biridir. Kurum imajının oluşturulabilmesi için alt yapının oluşturulması, kurumda gerekli olan değişimlerin gerçekleştirilmesi ve oluşturulacak imajın etkili bir temel üzerine kurulması gerekmektedir. Kurumun sağlam bir alt yapı oluşturmasının yolu, iyi bir vizyon ve misyon tanımı yapabilmelerinden geçmektedir. Bu bağlamda Erdoğan'ın en temel vizyonlarından birinin; Yeni Türkiye kavramsallaştırmasının içini

doldurabilmek olduğu söylenebilir. Cumhurbaşkanı Erdoğan "Yeni Türkiye" ile ortaya koyduğu vizyonun ancak Türkiye'nin global bir aktöre dönüşerek gerçekleşebileceğini düşünmektedir. Bu çerçevede ülkenin varlığını temsil eden en önemli yapılardan biri olan Külliye, Yeni Türkiye vizyonunun en etkili somut unsurudur. Külliye üzerinden oluşturulan etkili bir imaj ise, Yeni Türkiye vizyonu ile gerçekleştirilen reformların başarısı ile doğru orantılı olacaktır (Genim, 2017). İkinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alındığı gibi uzun yıllar Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamının temsil mekânı olan Çankaya Köşkü, halkın rahatlıkla ulaşabildiği bir ortamdan uzak olmuştur. Bu sebeple Erdoğan, Beştepe'deki yapının saray olarak anılmasından ziyade milletin evi olarak ifade edilebilecek bir özellikte olduğunu vurgulamıştır (NTV, 28 Ağustos 2017). Külliye'nin tamamlanması ile harcanan bütçesi, büyüklüğü ve oda sayısı gündemde tutularak siyasi tartışma konusu yapılmış ve yapı tamamlanmadan olumsuz algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda olumsuz algının kırılması, Cumhurbaşkanlığı konutunun ulaşılamaz imajının ortadan kaldırılarak halka açılması ve Külliyenin halk tarafından benimsenmesi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın en temel hassasiyetlerden biri olmuştur. Bu kapsamda düzenlenen organizasyonlar ile toplumun çeşitli kesimleri Külliyede misafir edilmiştir.

Erdoğan, Cumhurbaşkanı olduktan sonra Külliye'nin halka açılması ile ilgili ilk organizasyonu muharrem ayı olması sebebi ile alevi toplumunun ileri gelenlerine iftar daveti vererek gerçekleştirmiştir. Devletin en üst makamında alevi toplumunun sorunlarına yönelik görüşmeler yapılmıştır. Nitekim bu davetin Erdoğan'ın seçim kampanyaları sırasında tüm halkı kucaklayacağı ve sadece bir kesimin değil tüm kesimin Cumhurbaşkanı olacağı ifadelerini somutlaştıran ilk örnek olduğu söylenebilir. Külliyedeki ilk resepsiyon ise 24 Kasım 2014'te öğretmenler gününde, öğretmenlere verilen davet ile gerçekleştirilmiştir. Diyanet İşleri Başkanı ve kurumun eski başkanları, muhtarlar, Mesut Yılmaz ve Yıldırım Akbulut gibi isimlerin de aralarında olduğu eski milletvekilleri, öğrenci, öğretmen, işçi, akademisyen, mühendis, mimar ve doktor gibi farklı meslek gruplarından yaklaşık 400 vatandaş ve sanat ve spor dünyasından farklı isimler ile iftar programlarında birlikte olmuştur (Milliyet Gazetesi, 8 Temmuz 2015; Hürriyet Gazetesi, 25 Haziran 2015, Hürriyet Gazetesi, 13 Temmuz 2015). Cumhurbaşkanı Erdoğan 2015 yılı içerisinde 30 Ağustos ve 29 Ekim gibi resmi resepsiyonlarda şehit yakınları, gaziler, siyasiler, yargı mensupları, er ve

sivil memurlar, TSK mensupları, yabancı misyon şefleri, askeri ataşeler, STK temsilcileri, meslek kuruluşu temsilcileri, yazar, sanatçı, akademisyen ve gazeteci olmak üzere 1800 kişiyi Külliye'ye davet etmiştir. 30 Ağustos'ta şehitler için Kuran okunmuştur. 29 Ekimde ülkenin genelinden katılımın gerçekleştiği bir resepsiyon vermiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 30 Ağustos 2015; NTV, 28 Ekim 2015). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Yüksek Öğretim akademik yılı resmi açılışını Türkiye'deki tüm rektörlerin katıldığı tören ile ilk kez Beştepe Millet Kongre ve Kültür Merkezi'nde gerçekleştirmiştir. Erdoğan, açılışların her yıl Ekim ayında düzenleneceğini ve geleneksel hale getirileceğini ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 17 Ekim 2016).

Külliye'nin halka açıldığının bir diğer göstergesi ise düzenli olarak Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen muhtarlarla toplantıların yapılmasıdır. Erdoğan, Ağustos 2014'ten Haziran 2018'e kadar 47 programda Külliyede muhtarlarla bir araya gelmiştir (NTV, 28 Ağustos 2017). Hapis cezası aldıktan sonra kendisine "muhtar bile olmaz" şeklinde yöneltilen sözlerden dolayı muhtarlara ayrı bir önem verdiğini her fırsatta vurgulamıştır (Yeni Şafak, 11 Ağustos 2014; Miş vd, 2015: 90). Erdoğan bir anlamda halkla buluşma çerçevesinde başlatılan bu uygulama ile hem muhtarları Külliyede ağırlamış hem de ülkenin gündemine ilişkin önemli açıklamalar yapmıştır. Erdoğan demokrasinin yerelden başladığına dikkat çekerek, "büyük devlet olma vizyonu, en başta yerelde başlar. En küçük idari birimlerimizin, köylerimizin, mahallelerimizin ufkuyla, istikametiyle ülkenin ufku ve istikameti aynı yönde olmazsa biz sağlıklı bir büyüme gerçekleştiremeyiz" ifadeleri ile muhtarlara verdiği önemi vurgulamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2015).

2016'da 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ilk kez Cumhurbaşkanlığı tarafından düzenlenen bir etkinlikle kutlanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan eşi Emine Erdoğan ile birlikte şehit annesinden tarım işçisine varana kadar toplumun tüm kesimlerinden kadınlar davet edilmiştir. Etkinlikte aynı zamanda iş, siyaset, bilim, sanat ve spor dünyasına başarılarıyla damga vurmuş 81 ilden gelen kadınlar Külliyede misafir etmiştir (Türkiye Gazetesi, 5 Mart 2016).

2017 yılı Ramazan ayında toplumun çeşitli kesimleri ile geleneksel hale gelen iftar programlarında bir araya gelmiştir. Bu iftar programları kapsamında 50'ye yakın

kamyon şoförü, 100 berber, 30 kadın kuaförü ile her meslek grubundan esnaf ve zanaatkârların birer temsilcisi ile Külliye'de bir araya gelmiştir (Türkiye Gazetesi, 20 Haziran 2016).

Görüldüğü gibi Erdoğan, açılışından itibaren her kesimden vatandaşın Külliye'yi ziyaret etmesini sağlayarak milletin evi olarak nitelediği bu yapının halk tarafından benimsenmesini ve siyasi olarak oluşturulmaya çalışılan olumsuz algının yıkılmasını amaçlamıştır. Külliye, Cumhurbaşkanlığı makamının ve Erdoğan'ın öncülüğünde uygulamaya geçen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin imajını gösteren en somut göstergelerden birisi olmuştur. Külliye, yeni hükümet sistemine geçiş için gerekli olan yapılanmayı da işaret etmektedir. Nitekim yürütmenin bütüncül, hızlı ve etkili bir biçimde hareket edilebilmesi için tek bir yerden ve merkezden yürütülmesi büyük önem arz etmektedir(Çağlar, 2017).

3.6. Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı ve Ahmet Davutoğlu'nun Başbakanlığı Dönemi

Başbakanlık görevini Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olarak seçilmesinden sonra devralarak 62. hükümeti kuran Ahmet Davutoğlu 21 ay bu görevi yürütmüştür.

Erdoğan, halk tarafından Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra önceki Cumhurbaşkanlarına nazaran hem siyasi hem de hukuki olarak daha güçlü bir Cumhurbaşkanı profili çizmiştir. Cumhurbaşkanlığı makamındaki bu vizyon farklılaşması, Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasında siyasi bir kriz çıkma potansiyeline sahip olabileceği konusunda tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Miş ve diğerleri, 2015: 93). Nitekim bir taraftan halkın iradesi ile seçilen, devletin başı olan ve anayasada geniş yetkiler verilen güçlü bir Cumhurbaşkanı, diğer taraftan ise hükümetin başında olan güçlü bir başbakan arasında görevin nasıl dağılacağı ve vizyon farklılığı meselesi sistemsel bir krizi ortaya çıkarma potansiyeline sahip olmuştur. Her ne kadar Davutoğlu ve Erdoğan'ın aynı partiden gelmesi önemli bir krizin oluşmasının önüne geçmiş olsa da sistem değişikliği giderek daha yüksek sesle tartışılmaya başlanmıştır. Sistem içerisinde istikrarın sağlanması yeni düzende güçlü Cumhurbaşkanı ve uyumlu bir başbakanın pratikte mümkün olmasına bağlı olmuştur. Bu sebeple Cumhurbaşkanı ile istişare içerisinde olayları değerlendiren ve beraber ortak noktada bulaşabilecek bir başbakan ile devletin zirvesinde uyum

sağlanabilecektir. Başbakan ve Cumhurbaşkanının aynı partiden olmasına rağmen ortaya çıkan görüş ayrılıkları 2015 yılı içerisinde çıkan ufak krizler ile kendini göstermeye başlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın; Hakan Fidan'ın Davutoğlu ile istişare ederek seçimlerde milletvekili adaylığını koymak istemesine ve 7 Haziran seçimlerinde hükümetin kurulamaması üzerine Davutoğlu'nun koalisyon hükümeti kurma girişimlerine sıcak bakmaması, Erdoğan'ın çözüm süreci ile ilgili yapılacak olan Dolmabahçe açıklamasına ve Öcalan ile görüşme yapacak izleme heyetine onay vermemesi ve Davutoğlu'nun akademisyenlerin tutuklu yargılanmasını eleştirmesi; yürütme alanında uyumun sağlanmasını zorlaştıran konulardan bazıları olmuştur. Her ne kadar bazı somut meseleler üzerinden Erdoğan ve Davutoğlu arasındaki uyuşmazlık tanımlanmaya çalışılsa da asıl meselenin; sistem içerisindeki bu iki aktörün sahip oldukları vizyonlarını gerçekleştirmek istemelerinden ve devletin zirvesinde bu vizyonların bir bütünlük arz edememesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Bu bağlamda Davutoğlu'nun, Başbakanlık görev süresi boyunca ikinci adam olarak kendini konumlandıramadığı aksine kendi siyaset tarzını ve vizyonunu ortaya koymaya çalıştığı söylenebilir. Normal şartlarda farklı siyaset tarzını ortaya koyma iradesi zenginlik sayılabilecekken ülkenin bulunduğu sıkıntılı ortamda risk olarak görülmüştür. Bu durum zaman zaman Erdoğan ile görüş ayrılıklarına düşmesine sebep olmuştur. Erdoğan'dan hoşnut olmayan bir takım uluslararası aktörlerin bunu fırsata çevirerek sadece Davutoğlu'nu muhatap almak istemeleri de müdahaleyi zorunlu kılmıştır (Karagöz, 2016). Erdoğan ve Davutoğlu arasında ortaya çıkan ufak krizler siyasal sistemde meselelere yaklaşım tarzının ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim daha büyük krizlerin oluşmasına sebep olabilecek bu ortamda Erdoğan ve Davutoğlu'nun iletişim kanallarını kullanarak meselelere yaklaşımları olağan bir siyasal sistem gelişmesi algılanmıştır (Barlas, 2016).

Tüm bu yaşanan görüş ayrılıkları neticesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, ülke meseleleri konusunda tam anlamı ile senkronizasyon sağlanamadığından ülkenin ve partinin menfaatleri açısından, Davutoğlu'nun görevini devretmesi gerektiği yönünde tutum sergilemiştir (Tayiz, 2016). Bir taraftan Davutoğlu'nun başbakan olarak kendi siyaset anlayışını ortaya koymak istemesi diğer taraftan ise Erdoğan'ın belli bir noktaya getirdiği siyasi başarısının verdiği cesaret ile yaşanan gelişmelere müdahale etmesi görüş ayrılıklarını beraberinde getirmiştir. Davutoğlu, görevi devretme kararına

ilişkin sebebin AK Parti hareketinin zarar görmesinden duyduğu endişeden kaynaklandığını açıklamıştır.

Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasında yaşanan bu uyuşmazlığın Türkiye'nin siyasi tarihinde yaşanan tecrübelere çok da uzak olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda, Atatürk ve İnönü, Özal ile Akbulut ve Ecevit ile Sezer arasında yaşanan uyuşmazlığın bir diğer örneği yıllar sonra Erdoğan ve Davutoğlu arasında yaşanmıştır. Önemli olan ülkenin zarar görmeyeceği bir çözüm ile bu uyuşmazlığın sona erdirilmesidir. Nitekim Ecevit ile Sezer arasında yaşanan uyuşmazlığın ülkeye maliyetinin ne kadar fazla olduğu hala hatırlanmaktadır.

3.7. Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı'nın Kurumsal Vizyona İlişkin Parametreler Üzerinden Değerlendirilmesi

Erdoğan, seçim kampanyasına başladığı günden itibaren "Ben çalışan, koşturan, terleyen bir Cumhurbaşkanı olacağım, alışılmış bir Cumhurbaşkanı olmayacağım" sözleri ile daha seçilmeden makamı algılayış biçimindeki farklılığı ortaya koymuştur. Bu bağlamda Erdoğan, 1982 anayasası çerçevesinde sınırları çizilen makamı önceki Cumhurbaşkanlarından farklı bir vizyon anlayışı ile yöneterek makamda değişim yaratmıştır. Erdoğan'ın vizyon farklılaşmasının en somut göstergelerinden biri, devletin Türkiye Cumhuriyetine yakışır bir merkezden yönetilmesi gerektiği düşüncesinden hareketle Cumhurbaşkanlığı makamının Çankaya'dan Beştepe'ye taşınmasıdır.

Erdoğan'ın 1982 anayasasının Cumhurbaşkanına ihdas ettiği kararname çıkarma yetkisini etkili bir şekilde kullanarak Cumhurbaşkanlığı teşkilatını yeniden düzenlemesi sahip olduğu vizyonun bir diğer göstergesi olmuştur. Aktif bir Cumhurbaşkanlığı vizyonuna hizmet edecek yeni bir Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı oluşturmuştur. Bu kapsamda öncelikle kamuoyu ile daha etkili iletişim kurma amacı ile "Cumhurbaşkanlığı Sözcülüğü" birimi oluşturulmuştur. Abdullah Gül döneminde Cumhurbaşkanlığı teşkilat şeması içerisinde yer alan İdari ve Mali İşler; Kurumsal İletişim, Bilişim Teknolojileri ve İnsan Kaynakları başkanlıklarına yeni dokuz başkanlık daha eklenmiştir (Milliyet Gazetesi, 20 Kasım 2014). Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal iç işleyişini düzenleyeceği öngörülen; Güvenlik Politikaları Başkanlığı, Uluslararası İlişkiler Başkanlığı, Strateji Başkanlığı, Sosyal ve Kültürel İşler Başkanlığı, Ekonomi İzleme ve

Koordinasyon Başkanlığı, Bilgi Teknolojileri Başkanlığı, Kurumsal İletişim Başkanlığı, Halkla İlişkiler Başkanlığı, İdari ve Mali İşler, İnsan Kaynakları, Hukuk Hizmetleri ve Kanun ve Kararlar Başkanlığı oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu başkanlıklara bağlı müdürlük ve alt birimler oluşturulmuştur (Sabah Gazetesi, 31 Aralık 2014). Erdoğan tarafından planlanan bu değişiklikler, Cumhurbaşkanlığı idari örgütlenmesi içerisinde "Gölge Kabine" oluşturuluyor şeklindeki eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın, yeni oluşturulan teşkilat şemasına ilişkin "Bu başkanlıkların ana hizmet alanı böylesine yoğun çalışan, halkın oylarıyla seçildiği için halka da bu oyların tabiri caizse hesabını veren Cumhurbaşkanımızın çalışmalarına katkı sunmak, onun ulusal, bölgesel, uluslararası gündemine ilişkin çalışmalar yapmak ve kendisine gerekli katkıları, talimatları doğrultusunda sağlamaktır" ifadelerini kullanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 28 Ocak 2015). Yeni oluşturulan teşkilatın nasıl işlev göstereceğine ilişkin tüm detaylar teşkilat kanununda belirtildiği üzere, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmektedir. Bu bağlamda Erdoğan'ın başkanlık sayısındaki artışın sebebinin, halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanının, halka daha iyi hizmet etmek ve daha aktif bir Cumhurbaşkanlığı makamının gerekliliklerini yerine getirmek olduğu ifade edilmiştir.

Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı makamını Beştepe'ye taşıması ve teşkilat yapısı kapsamında yeni başkanlık birimlerinin kurulması çalışan personel sayılarında da artışı beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde 58 olan personel sayısı, Erdoğan döneminde 16 kat artarak 948'e ulaşmıştır. Gül döneminde ise Köşk'te çalışan personel sayısı 648 olarak belirtilmiştir.

Erdoğan'ın genel sekreterlik teşkilatında yaptığı bir diğer düzenleme, danışmanlıklar ile ilgilidir. Özal döneminde, faaliyet göstermeye başlayan danışmanlık birimlerinin etkinliği Erdoğan döneminde daha da arttırılmıştır. Tablo 11'den de anlaşılacağı gibi en fazla başdanışman ile çalışan Cumhurbaşkanı Erdoğan'dır.

Tablo-11: Recep Tayyip Erdoğan Dönemi Personel ve Başdanışman Sayıları

Personel Sayıları	Başdanışmanlık
948	36

Kaynak: Milli Gazete, 8 Ocak 2018

Cumhurbaşkanlığı makamına ayrılan bütçenin miktarı ve kullanıldığı alanlar görevdeki Cumhurbaşkanının vizyonuna ilişkin somut göstergelerden bir diğerini oluşturmaktadır. Tablo 12'den anlaşılacağı üzere Erdoğan'ın göreve başladığı 2014'ten itibaren makamın bütçesinde her yıl artış gözlenmiştir. Harcamalara ilişkin yapılan açıklamada; Türkiye Cumhuriyeti'nin en üst temsil makamı olan Cumhurbaşkanlığı'nın hem yurt içinde hem de yurt dışında olumlu bir imajına sahip olması için "itibarda tasarruf olmaz" anlayışı ile faaliyetler yürütüldüğü ve tüm hizmetlerin ülkenin itibarına yakışır bir şekilde en uygun maliyetle gerçekleştirildiği ifade edilmiştir (TCCB, 5 Ekim 2017). Özellikle 2015 yılı itibari ile artan harcamaların en önemli kalemlerini Cumhurbaşkanlığının yeni konutu olan Külliye'nin mal ve hizmet alım giderleri ve sermaye giderleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda halkın kullanımına açık alanlar olan Cami, Kütüphane ve Kongre merkezine ilişkin harcamalar bütçenin artışının temel göstergeleri olduğu söylenebilir. Külliyede çalışan personel sayısının artması da bütçe giderlerindeki artışının ikinci önemli kısmını oluşturmaktadır.

Tablo-12: Recep Tayyip Erdoğan Dönemi Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

Recep Tayyip Erdoğan Dönemi (28.08.2014-)					Toplam Milyar TL
2014	2015	2016	2017	2018	
244.631.157	471.929.937	1.292.555.357	648.488.000	845.365.000	3.502.969.451

Kaynakça: www.bumko.gov.tr; www.sayıstay.gov.tr

Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Fatih Kasırga, bütçe ve harcamaların artmasının; hizmetlerin, yapılan yatırımların ve ilgi alanlarının çoğalmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Kasırga aynı zamanda yapılan harcamalar ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

> "*Neredeyse, günün 24 saati, yılın 365 günü kesintisiz çalışan bir Cumhurbaşkanlığı'nın bulunduğu gerçeğini kimsenin inkâr etmeyeceğine inanıyoruz. Şundan emin olunuz: Cumhurbaşkanlığı'na tahsis edilen bütçenin her kuruşu, bu paranın milletin parası olduğu, içinde garibin, yetimin hakkı bulunduğu hakikati göz önünde bulundurularak sarf edilmektedir."* (Habertürk Gazetesi, 1 Kasım 2017).

Erdoğan'ın artan bütçe harcamalarının önemli bir diğer kalemlerini ise Külliye'de misafir edilen konuklar ve Erdoğan'ın yaptığı yurt içi ve yurt dışı geziler oluşturmaktadır. Erdoğan'ın milletin evi olarak nitelendirdiği Külliye'de toplumun her kesimini misafir ettiği görülmüştür. Önceki Cumhurbaşkanları döneminde Çankaya Köşkü'ne halkın çok rahatlıkla ulaşamaması, Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonu ile birlikte değişmiştir.

Bu kapsamda Erdoğan'ın 27 Ocak 2015 tarihinde başlattığı ve geleneksel hale getirdiği "Muhtarlar Toplantısı" büyük ilgi görmüştür. Erdoğan, halk tarafından doğrudan seçimlerin yapıldığı en küçük idari birim amiri olan muhtarları, göreve geldiği Ağustos 2014'ten Haziran 2018'e kadar gerçekleştirdiği 47 etkinlikle Külliye'de misafir etmiştir. Türkiye'de bulunan 50 bin 292 muhtardan yaklaşık 23 bininin katılımının gerçekleştiği toplantılarda Erdoğan, ülkenin genelinde görev yapan tüm muhtarları da Külliye'de da misafir edeceğinin sözünü vermiştir. Erdoğan bu toplantılar ile tüm kesimi kucaklayan bir anlayışla millet ile devlet bütünleşmesini sağlamayı ve Külliye'nin tüm kesimler tarafından benimsenmesini amaçladığı söylenebilir.

Erdoğan'ın yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirdiği ziyaretlerle de sahip olduğu vizyonundan söz ettirmiştir. Tablo 13'ten anlaşıldığı gibi Erdoğan 2015'te yurt içinde 50 farklı şehre 60 ziyaret, yurt dışında ise 28 ülkeye 33 ziyaret gerçekleştirmiştir. Özellikle Cumhurbaşkanları tarafından yapılan yurt dışı ziyaretlerinin basında yankıları uluslararası alanda ülkelerinin nasıl temsil edildiğinin ve liderlerin saygınlığının göstergesi olabilmektedir.

Tablo 12'den anlaşılacağı üzere, harcamaların en fazla olduğu 2016'da Erdoğan, 20 ülkeye 22 dış ziyaret gerçekleştirmiştir. 2016'da Külliyede yapılan 265 program ve törene katılmıştır. Külliye'de toplantı ve tören organizasyonları ile 9,106 vatandaş, 7468 muhtar, 52'si hükümet ve devlet başkanı olmak üzere 1.321 yabancı konuk, yurt içi resmi kabul çerçevesinde ise 21.273 kişi ağırlanmıştır Erdoğan geleneksel olarak düzenlediği muhtar toplantısının 15'ini 2016 yılı içerisinde gerçekleştirmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 5 Ekim 2017).

2017'de 26 ülkeye 34 ziyaret gerçekleştiren Erdoğan'ın bu ziyaretlerin toplam mesafesinin 144 bin km olduğu ve bunun da dünyanın etrafını 4 kez dolaşmaya

karşılık geldiği belirlenmiştir(Milat Gazetesi, 29 Aralık 2017). 2017 yılı içerisinde de muhtarlarla bir araya gelmeye devam eden Erdoğan, düzenlenen 10 programda muhtarları Külliyede misafir etmiştir.

Erdoğan, 2018 yılının Nisan ayına kadar Fransa, Vatikan, Rusya Federasyonu, Bulgaristan, Moritanya, Senegal, Mali ve Cezayir'e ziyaretler gerçekleştirmiştir. 2018 Hazirana kadar muhtarlarla 5 organizasyonda bir araya gelmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2018).

Erdoğan, Peru, Ekvador, Cibuti, Çad ve Madagaskar'ı ve Demirel'in 1995'te gerçekleştirdiği ilk ziyaretin ardından diplomatik ilişkilerin 90. Yıl dönümünde Şili'yi ziyaret eden ilk Cumhurbaşkanı olmuştur (www.ajanshaber.com). Erdoğan'ın 2018'de gerçekleştirdiği Vatikan ziyareti ise 1959'da 3. Cumhurbaşkanı Bayar'ın ziyaretinden sonra yapılan ilk Cumhurbaşkanlığı ziyareti özelliği taşımaktadır. Bu ziyaret aynı zamanda 1960'ta kurulan Vatikan-Türkiye diplomatik ilişkilerin tesis edilmesinden sonra yapılan ilk ziyaret olmuştur (BBC, 5 Şubat 2018). Bu çerçevede Erdoğan, daha görev süresi dolmadan kendinden önceki Cumhurbaşkanlarından daha fazla yurt dışı ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Böylece seçim kampanyalarında ifade ettiği aktif Cumhurbaşkanı olacağına ilişkin söylemlerini kurumsallaştırarak halkın güvenini kazanmıştır.

Devletin birlik ve beraberliğini temsil etme vizyonuna sahip olması gerektiği anayasanın 107. maddesinde belirtilen Cumhurbaşkanının, yurt içinde yaptığı ziyaretlerle halk ile bir araya gelmeleri bu vizyonunu gerçekleştirmeye imkân sağlayan bir parametredir. Bu vizyon anlayışı halk tarafından oylanan 2014 seçimlerinden sonra daha fazla anlam kazanmıştır. Nitekim halkı kucaklayan onlarla aynı duyguları paylaşabilen ve onlarla sık sık bir araya gelen Cumhurbaşkanlarının halk tarafından benimsenmesi de kolaylaşmıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Demirel'den sonra ikinci en fazla yurt içi ziyaretlerde bulunan lider olmuştur. Tablo 13'ten anlaşılacağı üzere Erdoğan, Mayıs 2018'e kadar yurt içinde toplamda 195 ziyaret gerçekleştirmiştir. Erdoğan'ın yurt içinde en çok ziyaret ettiği şehirler ise Antalya, Rize, Kayseri, Gaziantep, Trabzon, Kocaeli, Konya, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, İzmir, Malatya, Mardin ve Şanlıurfa olmuştur.

Tablo-13: Recep Tayyip Erdoğan Dönemi Verileri

	Yurt İçi Geziler	Yurt Dışı Geziler[7]	Muhtarlar Toplantısı	Üst Düzey Yabancı Konuklar[8]
2014	5	12	-	4
2015	60	33	17	14
2016	20	22	15	13
2017	66	34	10	11
2018	44	12	5	8

Kaynak: https://www.tccb.gov.tr/

Erdoğan gerçekleştirdiği yurt dışı gezilerinin yanında çok sayıda devlet ve hükümet başkanlarını da Külliyede misafir etmiştir. Erdoğan'ın Külliyede misafir ettiği konuklar, ülkelerin Türkiye'ye olan merakının ve ülkeler ile kurulan iyi ilişkilerin göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Bahreyn Kralı Hamad Bin İsa El Khalifa, Benin Cumhurbaşkanı Patrice Talon, Slovenya Cumhurbaşkanı Borut Pahor, Arnavutluk Cumhurbaşkanı Bujar Nişani, Gine Cumhurbaşkanı Alpha Conde, Kosova Cumhurbaşkanı Hashim Taçi ve Somali Cumhurbaşkanı Muhammed Abdullahi Muhammed Farmajo, Erdoğan'ın külliyede misafir ettiği konuklar arasındadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2018b).

Erdoğan, görev süresi boyunca ülkenin yaşadığı önemli krizleri de başarılı bir şekilde yönetmiştir. Özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin engellenmesinde kritik bir rol üstlenen Erdoğan, Türk halkını darbecilere karşı meydanlara davet ederek darbenin başarıya ulaşmasına engel olmuştur. Darbe sonrasında şehit ve gazi yakınlarını yalnız bırakmayan Erdoğan ve eşi Emine Erdoğan İstanbul ve Ankara başta olmak üzere birçok şehirde ziyaretler gerçekleştirmiştir.

Ayrıntıları önceki bölümde ele alındığı gibi 1982 anayasasının geçerli olduğu dönemde altı lider Cumhurbaşkanlığı makamını yürütmüştür. Cumhurbaşkanlarından Sezer, daha devletçi, pasif ve kuralcı bir anlayışla makamı yürütürken, Erdoğan ise aynı anayasanın kendisine verdiği yetkileri, daha aktif daha icraatçı bir vizyonla

[7] Recep Tayyip Erdoğan'ın 2018 yılı Mayıs ayına kadar gerçekleştirdiği yurt dışı gezilerine ilişkin bilgiler EK-4'te verilmiştir.
[8]Külliye'de 2018 yılı Mayıs ayına kadar misafir edilen üst düzey yabancı konuk bilgileri EK-5'te verilmiştir.

yürütmüştür. Özellikle 1982 anayasasının vesayetçi yapıdan kurtulması için önemli girişimlerde bulunmuştur. Bu bağlamda anayasada Cumhurbaşkanlarına verilen görev ve yetkilerin göreve gelen Cumhurbaşkanları tarafından algılanış biçimlerinin ve sahip oldukları vizyonlarının makamın vizyonunu dönüştürülmesini önemli ölçüde etkilediği savı doğrulanmaktadır.

Sistem yaklaşımı çerçevesinde dönüştürücü liderlik özelliğine sahip olan liderler, sistemi değişime ve dönüşüme zorlayarak sistem içerisinde rollerini ortaya koyarlar. Bu yaklaşımla liderlerin sistem içerisindeki rollerini algılama biçimleri dönüştürücü liderlik kriteri için önemli veriler sağlamaktadır. 2014'te göreve gelen Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı makamının geçmişte sahip olduğu imajını değiştirerek dönüştürücü liderlik özelliğine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Dönüştürücü liderliği ile toplumdan önemli ölçüde güven kazanarak beklentileri arttırmış ve daha istikrarlı bir siyasal sistem modeli için motivasyon sağlamıştır. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin, Erdoğan'ın dönüştürücü liderlik özelliğini taşıdığını gösteren bir vizyon örneği olduğu söylenebilir.

3.8. Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Doğru

1970'lerden itibaren Demirel ve Özal başta olmak üzere Cumhurbaşkanları ve siyasetçiler tarafından hükümet sisteminin değişmesi gerektiği ve en uygun modelin Başkanlık sistemi olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu söylemler, somut adımlar atılamadığından dolayı uygulamaya geçirilememiştir. 2003'te Erdoğan'ın başbakan olmasından sonra Başkanlık sistemi tartışmaları yeniden gündeme gelmiştir. Özellikle 2007'de yapılan anayasa değişikliğinin ardından AK Parti, Türkiye'nin Başkanlık sistemine geçmesi gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir. Bu kapsamda 2011 seçimleri sonrasında anayasa değişikliği ile ilgili önemli adımlardan biri atılmıştır. Her partiden eşit sayıda üçer temsilcinin katıldığı ve Meclis Başkanının başkanlık edeceği bir "Anayasa Uzlaşma Komisyonu" kurulmuştur (Uzun, 2016). Komisyonun çalışmalar devam ederken AK Parti, 2012 yılının sonunda Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na Başkanlık sistemine ilişkin önerisini sunmuştur. Ancak bu girişim MHP ve CHP kanadından olumlu destek bulamamıştır. Anayasa Uzlaşma Komisyonu ise yaklaşık iki yıl süren görüşmelerde ancak 59 madde üzerinde uzlaşabilmiştir. Bu maddelerin

Meclis Genel kurulunda görüşülmesi teklifi de diğer partilerden destek bulamamıştır. 2013 yılının sonlarında dönemin Meclis Başkanı Cemil Çiçek, yeni anayasa için uzlaşmanın mümkün olmadığını dile getirerek komisyonu dağıtmıştır. 2014'te Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile birlikte Erdoğan, Başkanlık sistemini daha güçlü bir sesle dile getirmeye başlamıştır. 2015 seçimlerinde anayasa değişikliği, hemen hemen tüm partilerin vaatleri arasında yer almıştır. Diğer partilerin de bu ılımlı yaklaşımı, yeniden Anayasa Uzlaşma Komisyonunun oluşturulmasına fırsat vermiştir. Kurulan bu komisyon ancak üç toplantı yapabilmiş sonrasında dağılmıştır. AK Parti 2015 seçimlerinde tek başına iktidara gelmesine rağmen anayasa değişikliği için meclis çoğunluğuna sahip olamamıştır(Miş ve Duran, 2017: 37-38). Ancak başta Erdoğan olmak üzere tüm AK Parti teşkilatı Başkanlık sisteminin Türkiye için en uygun sistem olduğunu her fırsatta dile getirmişlerdir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 15 Temmuz darbe girişimi yaşanmadan önce yeni anayasa çalışmalarının yapılması için on beş kişiden oluşan bir heyet oluşturmuştur. Heyet öncelikle anayasa değişikliğine neden ihtiyaç duyulduğu ve nasıl bir anayasa oluşturulması gerektiği sorularına cevaplar arayarak çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda çalışmalar daha çok mevcut anayasanın Başkanlık sistemine nasıl uyarlanabileceği üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle kamuoyu ve akademik çevrelerde tartışılan ve sivil toplum kuruluşları tarafından önerilen ve eleştirilen konular da dikkate alınarak 21 maddelik bir metin oluşturulmuştur (Karatepe, 2016). AK Parti hazırladığı bu metin ile gerek siyasi partilerden gerekse toplumun diğer kesimlerinden destek almaya çalışmıştır. Türkiye'de yaşanan toplumsal olaylar AK Partinin bu önerisinin yeniden düşünülmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Türkiye'nin siyasi tecrübelerine bakıldığında, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan krizlerin ve zayıf hükümetlerin darbelere alt yapı hazırladığı söylenebilmektedir. Bu zemini ortadan kaldırmak için harekete geçilmesinde 15 Temmuz darbe girişimi önemli bir uyarıcı olmuştur. Darbe girişiminin bastırılması anayasa değişikliği tartışmalarını yeniden gündeme getirmiştir (Karatepe, 2017b). Bu neticeden en önemli mesajı alan Bahçeli, anayasa değişikliğine destek vereceğinin sinyalini vermiştir. Bahçelinin anayasa değişikliğine ilişkin bu olumlu yaklaşımı ile MHP'ye sunulan anayasa değişikliği teklif metni üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Bu müzakereler sonucunda teklif metni 18 maddeye düşürülmüştür (Karatepe, 2016). 18

madde olarak Meclis Genel Kuruluna sunulan Anayasa değişiklik teklifi, MHP ve AK Partinin katılımı ile 330 üzerinde oy alarak referanduma sunulması için Cumhurbaşkanına gönderilmiştir. Bahçeli, AK Parti'ye anayasa değişikliği konusunda destek vererek Türkiye'nin önünü açmak istediğini net bir şekilde ifade etmiştir (Övür, 2017). Aynı zamanda Bahçeli, yalnızca anayasanın ilk 4 maddesinin değişmemesi konusunda ısrarcı davranarak seçmeninin ve partisinin hassasiyetlerini göz önünde tuttuğunun sinyalini vermiştir. Böylece seçmeninden ve partisinden gösterdiği kararlı tavırdan dolayı destek almaya çalışmıştır.

Siyasal sistemde yaşanan gelişmelerden anlaşıldığı gibi, Türkiye'de anayasa değişikliği talepleri uzun yıllardır tartışılan sonuca ulaşmak için önemli uğraşlar verilen bir istem olmuştur. Karatepe'ye (2017a: 80-81) göre Türkiye'de anayasa değişiklik istemlerinin oluşmasının birkaç sebebi vardır. Öncelikle ilk sebep, demokratik kurumların tam olarak yerleşmemiş olmasıdır. Demokratik ülkelerde sistem tam anlamı ile oturduğu için anayasaların fazla tartışılması veya değiştirilmesi söz konusu olmamaktadır. İkinci sebep ise idari ve siyasal sisteme milletin sahip çıkmasına izin verilmemesidir. Darbe ile yapılan anayasaların sahibi yine kendileri olduklarından sistemin bekçiliğini de yine kendileri yapmaktadır. Vatandaş ise kendisine çizilen sınırların dışına çıkamamakta bir diğer ifade ile pasifleştirilmektedir. Böyle bir ortamda halkın istemlerinin de hiçbir önemi olmamaktadır. Son sebep ise Türkiye'de hukukun, yöneticilerin istemlerine cevap verebilmek için bir araç olarak görülmesidir. Türkiye'de yaklaşık yirmi yıl öncesine kadar anayasal istemler, çoğunlukla sisteme milletin egemen olmasına engel olmak ve belli kesimi memnun etmek üzerine yoğunlaşmıştır. Toplumun iradesini yok sayan bu istemler neticesinde hazırlanan anayasalar, sürekli tartışmaları beraberinde getirerek yeni istemlerin oluşmasına neden olmuştur. Easton'un sistem analizi yaklaşımında yer alan sistemde meydana gelen değişiklikler için sadece istemlerin değil desteklerin de olması gerektiği varsayımının çalışma açısından geçerliliğinin somut bir örneğini burada görmek mümkündür. Toplumun istemlerini göz ardı eden bir anlayışla yapılan anayasa değişiklikleri uzun vadede destek bulamayarak sistemde yeniden anayasa değişikliklerini gündeme getirmiştir. Son yıllarda Türkiye'de yapılan anayasa değişikliği çalışmaları ise demokrasiyi tam anlamı ile tüm kurumlarda tesis ederek istikrarı sağlamaya odaklanmıştır.

Toplumun yararına olduğu düşünülen anayasa istemlerinin neticelenememesinin en önemli sebebi ise toplumsal müzakere ve uzlaşmaya dayanmaması ve bunun doğal bir sonucu olarak da destek girdisinin sisteme yöneltilememesidir. Bu kapsamda anayasa değişikliği uzun yıllar siyasal sistemde gündeme getirilen bir istem olsa da gerek toplumsal açıdan uygun bir ortamın bulunmaması, gerekse siyasilerden ve toplumdan yeteri kadar destek alınamaması nedeni ile çıktı olarak sisteme sunulamamıştır. AK Parti ve MHP tarafından 2016 yılı sonunda önerilerek, Mecliste 330'un üzerinde oy alan anayasa değişiklik tasarısı 16 Nisan 2017 Pazar günü halk oylamasına sunulmuştur. %85,32 oranında katılımın gerçekleştiği referandumda anayasa değişikliği %51,41 oranında evet oyu ile kabul edilmiştir (Sabah Gazetesi, 16 Nisan 2017).

Anayasa değişikliğinin resmi gazetede ilan edilmesinin ardından üç madde hemen uygulamaya konulmuştur. İlk olarak Hâkimler Savcılar Kurulunun, 30 gün içinde yeniden yapılandırılması tamamlanmıştır. İkinci olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan 27 Ağustos 2014 tarihinde "Adalet ve Kalkınma Partisi'ni yani aşkımı, sevdamı, tutkumu, kavgamı önce Allah'a, sonra sizlere emanet ediyorum", ifadesi ile veda ettiği AK Parti genel başkanlığına yeniden dönmüştür(Yeni Akit Gazetesi, 27 Ağustos 2014). 21 Mayıs 2017 tarihinde yapılan AK Partinin 3. olağan kongresinde ise uzun bir aradan sonra yeniden partinin genel başkanı seçilmiştir. Böylece Türkiye'de partili Cumhurbaşkanı dönemi resmi olarak başlamıştır. Değiştirilen son konu ise askeri yargının kaldırılmasıdır. Diğer maddelerin uygulanarak yeni sistemin bir bütün halinde tüm birimlere uygulanması 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan meclis ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra gerçekleşmiştir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, bir bütün olarak Türkiye'de kamu yönetimi sisteminin tamamını etkileyecek radikal bir reform niteliğindedir.

Çalışmanın birinci bölümünün 1.4. başlığında ifade edildiği gibi dönüştürücü liderler, sistem içerisinde önemli bir dönüşümü temsil eden bir vizyon ortaya koyarlar, bu vizyonun gerçekleştirilmesi için yukarıdan aşağıya tüm kurumlar ile bu vizyonu paylaşırlar ve onu gerçekleştirmek için çalışmalarını sağlarlar (Gümüşlüoğlu, 2014: 39). Bu çerçevede Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı değerlendirildiğinde sahip olduğu vizyonu ve kararlılığı sayesinde Türkiyede uzun yıllar tartışılan bir istem olan yeni bir hükümet sistemine geçiş için önemli bir adım atarak dönüştürücü lider örneği

sergilediği söylenebilir. Bu çerçevede Erdoğan'ın dönüştürücü liderliği, siyasal sistemin dönüşümü için önemli ölçüde ortam yaratarak yeni bir hükümet sistemi modelini ortaya çıkarmıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun paylaşılarak her kurumun kendi içerisinde kurumsallaşmasını sağlayabilmesi dönüştürücü liderlere olan ihtiyacı da arttırmaktadır.

3.9. 24 Kasım 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri: Adaylar ve Seçim Kampanyaları

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş süreci çalışmaları devam ederken, MHP liderinin 17 Nisan 2018 tarihinde erken seçime gitme çağrısında bulunması Türkiye'de siyasi gündemi bir anda değiştirmiştir. Siyasi ortamı hareketlendiren MHP'nin bu çağrısı, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 19 Nisan 2018 tarihinde Bahçeli ile görüşmesi akabinde 24 Haziran 2018 tarihinde erken seçime gitme kararı alması ile karşılık bulmuştur. Kasım 2019'da yapılması beklenen Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin erkene alınması aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine de 24 Kasım 2018 sonrasında geçilmesini ifade etmektedir. Erdoğan, erken seçim kararının alınmasında, siyasal sistem üzerinde formüle edilen değişikliklerin bir an önce işlerlik kazandırılmasının demokratikleşmeyi, istikrarı ve kalkınmayı daha da geliştireceği düşüncesinin etkili olduğu açıklamasını yapmıştır. Erken seçim kararının alınması ile birlikte halk tarafından ikinci kez oylanacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine partilerden kimlerin aday gösterileceği ve nasıl bir seçim kampanyası izleneceği de merak konusu olmuştur. İlk olarak Erdoğan, AK Parti ve MHP'nin kurmuş olduğu Cumhur İttifakının Cumhurbaşkanı adayı olarak belirlenmiştir.

Erken seçim kararının akabinde ana muhalefet partisi lideri Kılıçdaroğlu partisinin grup toplantısında siyasi partilere şu çağrıda bulunmuştur: "Bütün siyasi partilerin liderlerine sesleniyorum. Dönem a partisi, b partisi dönemi değil, birlikte hareket ederek devleti kurtarmanın zamanıdır. Biz CHP olarak her türlü özveride bulunmaya hazırız, ülkemizi seviyoruz" (Yeni Akit Gazetesi, 24 Nisan 2017). 2014 seçimlerinde olduğu gibi çatı adayı belirleme yolunu deneyeceğinin sinyalini veren Kılıçdaroğlu, İyi Parti, HDP ve Saadet Partisi ile çeşitli ittifak kombinasyonları üzerinde görüşmeler yapmıştır. Özellikle Abdullah Gül'ün çatı adayı olarak gösterilmesi üzerinde yoğunlaşan Kılıçdaroğlu, Saadet Partisi ve İyi Parti ile yaptığı

görüşmelerden netice alamamıştır. Özellikle İyi Parti lideri Meral Akşener'in Cumhurbaşkanlığı adaylığında ısrarcı olması ittifak arayışlarının sonuca ulaşmasına engel olmuştur. Çatı aday formülasyonunun çökmesi ile birlikte partiler kendi adayları ile seçime katılacaklarını açıklamışlardır. CHP, parti içi yapılan görüşmeler neticesinde kendi tabanını memnun etme yoluna giderek Muharrem İnce'yi, İyi Parti en başından beri ısrarcı olduğu Meral Akşener'i, Saadet Partisi Temel Karamollaoğlu'nu, HDP Selahattin Demirtaş'ı ve Vatan Partisi ise Doğu Perinçek'i aday göstermiştir. Böylece 24 Haziran seçimleri bir önceki seçimlerden farklı olarak 6 adayın aktif bir şekilde sahalarda geçen mücadelesi neticesinde gerçekleşmiştir. Partiler hem kendi belirlediği aday ile oy potansiyelini konsolide etmek hem de diğer parti tabanlarından oy alabilmek üzerine kurulu bir seçim kampanyası yürütmüştür. Bu kapsamda halk tarafından ikinci kez oylanan ve Türkiye'nin geleceğine ilişkin önemli bir dönüm noktasını teşkil eden Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılacak adayların belli olması ile birlikte adaylar, sahip oldukları vizyonlarını ve geleceğe yönelik vaatlerini içeren seçim beyannamelerini yayınlamışlardır.

AK Parti, 360 sayfadan oluşan kapsamlı bir metin hazırlayarak on bir başlık altında gelecek vizyonuna odaklanan bir çalışma yapacağını duyurmuştur. Erdoğan'ın seçim beyannamesinde yer alan bu on bir alan, yeni yönetim modeli", "güçlü demokrasi", "insan ve toplum", "istikrarlı ve güçlü ekonomi", "stratejik sektörler ve yenilikçi üretim" "çevre şehircilik ve yerel yönetimler" ve "dış politika ve millî güvenlik" başlıkları ile belirtilmiştir. Seçim beyannamesinde aynı zamanda tamamlanma aşamasında olan ve planlanan toplamda 161 kalkınma projesi yer almıştır. Millet Bahçeleri, polis, öğretmen, hemşire ve din görevlilerine 3600 emeklilik ek gösterge verilmesi, cem evlerine hukuki statü tanınması gibi seçim vaaatleri ile toplumun her kesimine yönelik beklentilere cevap vermeye çalışmıştır. Erdoğan'ın seçim kampanyasının temel sloganları ise, "Yaparsa Yine AK Parti Yapar" ve "Türkiye Vakti olmuştur (AK Parti Web Sitesi, 2018). Erdoğan 2014 seçimlerinde olduğu gibi bu seçimlerde de gerçekleştirmiş olduğu projeleri anlatarak güven tazelemiş ve kapsamlı somut vaatler ile seçmene gelecek vizyonu sunmuştur. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Erdoğan'ın Yeni Türkiye'sinin 2023 ve 2053 ve 2071 gelecek vizyonlarının gerçekleştirilmesine temel dayanak oluşturduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda Erdoğan seçim kampanyaları sırasında,

2014 seçimlerinde de olduğu gibi hayata geçirdiği projeleri ve hizmetleri anlatarak gerçekleştirmeyi planladığı yeni projeler konusunda da bilgi vermiştir. Ekonomi, sanayi ve teknik alanında kalkınmanın hızlandırılmasını önceleyen bir vizyona sahip olduğunu açıklamıştır. Erdoğan'ın bu açıklamalarından Cumhurbaşkanlığı makamının hizmet makamı anlayışı ile sürdürüleceği anlaşılabilmektedir.

CHP tarafından hazırlanan "Millet için Geliyoruz" başlıklı 230 sayfadan oluşan seçim beyannamesi; ekonomi, demokrasi, eğitim, toplumsal barış ve dış politika üzerinde kurgulanmıştır. CHP'nin adayı İnce, bu politikalar ile Cumhuriyetin örselenen değerlerini yeniden tesis etmeyi hedeflediklerini belirtmiştir. Seçim kampanyalarında "Hepimizi Cumhurbaşkanı", "Artık Tamam" ve "Türkiye'ye Güvence Muharrem İnce" sloganları kullanılmıştır. Seçim vaatlerinde ise asgari ücretin net 2 bin 200 lira ve vergisiz olması, en düşük emekli aylığının bin 500 lira olması, Kanal İstanbul ve yerli otomobil projelerine son verilmesi, Nevruz'un resmi tatil ilan edilmesi, OHAL'in (Olağanüstü Hal) kaldırılması, yeni bir anayasa yapılarak kuvvetler ayrılığına dayalı güçlü bir Parlamenter rejim oluşturulması, 80 bin öğretmenin atamasının gerçekleştirilmesi, emekliye bayramlarda birer maaş ikramiye verilmesi, İnsani Geliştirme Stratejileri ve Bilgi Kurumu ve Esnaf Bakanlığının kurulması, şeker fabrikalarının geri alınması gibi konular öne çıkmıştır (CHP Web Sitesi, 2018). Bu bağlamda İnce, mevcut hükümeti eleştirerek ekonomik ve teknik alanda yeni somut vaatler ortaya koymaya çalışmıştır.

İyi Parti Cumhurbaşkanı adayı Meral Akşener "Milletimizle Sözleşme" Başlığı altında 138 sayfadan ve 404 maddeden oluşan seçim beyannamesinde; TRT'nin özelleştirilmesi, OHAL'in kaldırılması, Gülhane Askeri Tıp Akademisi (GATA) ve Kuleli başta olmak üzere tüm askeri okulların yeniden açılması, TRT'nin satılarak özelleştirilmesi, varlık fonunun kaldırılması, üst kullanım hakkına dayalı Tarımsal Üretim ve Ticaret Bölgelerinin kurulması, mesleki yüksek okul mezunlarına kısa dönem askerlik imkânı sağlanması, öğretmen akademilerinin kurulması, eğitim sisteminin değiştirilmesi ve seçim barajının yüzde 5'e indirilmesi gibi vaatlere yer vermiştir. Akşener seçim kampanyalarında "Türkiye ve Milletimiz İyi Olacak" ve "Yüzünü Güneşe Dön Türkiye" sloganlarını kullanmıştır (İyi Parti Web Sitesi, 30 Mayıs 2018).

Saadet Partisi adayı Temel Karamollaoğlu'nun "Türkiye Vizyonu" ismiyle yayınladığı beyannamede şeffaflık ve hesap verebilirliğin olacağını, vatandaşın bilgisine ulaşamadığı hiçbir ihale, sözleşme olmayacağını, güçlü iç ve dış denetim mekanizmaları kurulacağını, kutuplaşmaya fırsat verilmeyeceğini, yargı tarafsızlığı sağlanacağını ve kuvvetler ayrılığının tesis edileceğini açıklamıştır. Beyannamede, vergi yükünün hafifletilmesi YÖK'ün kaldırılması, kadınlara 2-3 yıla kadar doğum izni, emeklilere "refah payı" adı altında prim ödenmesi, Kürt meselesinin çözülmesi, asgari ücretli olarak çalışandan verginin alınmaması, AB ile ilişkilerin yeniden görüşülmesi, eğitim sisteminin değiştirilmesi gibi vaatlere yer verilmiştir. Seçim kampanyalarında ise "Geleceğin İçin Değiştir" ve "Türkiye'ye Bilge Başkan" sloganları kullanılmıştır (Saadet Partisi Web Sitesi, 2018).

HDP adayı Selahattin Demirtaş'ın 24 sayfadan oluşan seçim bildirgesinde "özerklik" ve "özyönetim vurgusu yapılmıştır. HDP; kadın bakanlığının kurulması, tüm mahallelerde anadilde kreşin kurulması, 8 Mart'ı bütün kadınlar için resmi tatil ilan edilmesi, genç yaşam kartı uygulamasının hayata geçirilmesi, 15-25 yaş arasındaki gençlere her ay 200 TL verilmesi, oy verme yaşının 16'ya seçilme yaşının 18'e indirilmesi, OHAL'in kaldırılması, burs ve katkı payı ödemeleri ücretsiz olması, seçim barajının kaldırılması, valilerin halk tarafından seçilmesi, zorunlu din derslerinin kaldırılması, Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması ve asgari ücretin 3000 TL'ye çıkarılması gibi bir takım vaatlerde bulunmuştur. HDP seçim kampanyalarında "Senle Değişir", "Yurttaş, Arkadaş, Yoldaş, Demirtaş", sloganları kullanılmıştır (HDP Web Sitesi, 2018).

Vatan Partisi adayı Doğu Perinçek'in 58 sayfadan oluşan seçim beyannamesinde 6 bölüm yer almaktadır. Beyannamede, ücretsiz sağlık hizmeti, Kürt sorunun çözümü, her köye ve mahalleye; halk evi, tiyatro ve spor salonu kurulması, TSK'nin tek bir emir komuta yapısına kavuşturulması, asgari ücretin düzenlenmesi, kredi kartı borç faizlerini silinmesi ve işsizlik sorunun çözülmesi gibi vaatler yer almıştır. Seçim kampanyalarında ise "Güneş Doğudan Doğar", "Herkese İş Üreten Millet", "Teröre Son Güçlü Devlet" ve "Tek Çözüm Doğu Perinçek" gibi sloganlar kullanılmıştır (Vatan Partisi Web sitesi, 2018).

Bu bağlamda halk tarafından ikinci kez oylanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılan 6 aday, seçim kampanyalarında mevcut durumda eksik gördükleri alanlar üzerinden bir değerlendirme yaparak önceliklerini ve vaatlerini seçmene anlatmaya çalışmışlardır.

24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan, %52,6 oranında oy alarak Cumhurbaşkanlığına yeniden seçilmiştir. Seçime katılan diğer adaylardan İnce %30,6; Demirtaş %8,4; Akşener %7,3; Karamollaoğlu %0,9 ve Perinçek ise %0,2 oranında oy almıştır. Görevine 5 yıl daha devam edecek olan Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığının, önceki dönemden en temel farkı, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin ilk başkanı olarak görev yapacak olmasıdır. 16 Nisan 2017 tarihinde halk tarafından referandumda kabul edilen yeni sistem, 24 Haziran seçimleri sonrasında tüm maddeleri ile uygulamaya geçmiştir. Bu sebeple 24 Haziran 2018 tarihi, Türkiye siyasi tarihine önemli bir dönüm noktası olarak eklenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin önümüzdeki 5 yıl kurumsallaşma sürecinden geçecek ve bu görevin Erdoğan tarafından yönetilecek olması, siyasal sistemin yeni dönüşümler geçireceğinin de göstergesi olacaktır. Nitekim son 4 yıldır Cumhurbaşkanlığı makamının geçirdiği dönüşüm süreci, Erdoğan'ın sahip olduğu vizyondan bağımsız açıklanamamaktadır.

Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin kurumsallaşması için ilk olarak Cumhurbaşkanlığı teşkilatında yeniden yapılanmaya gitmiştir. Cumhurbaşkanlığı teşkilatının yeni yapısı, makamın yeni dönemdeki öncelikli vizyonu konusunda fikir verebilecektir.

3.10. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatında Yeniden Yapılanma

Halk tarafından ikinci kez oylanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılması ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin de tam anlamı ile uygulanmaya başlanacak olması Cumhurbaşkanlığı teşkilat yapısında değişikliklerin yapılmasını gerektirmiştir**.** Yeni sistemin hızlı karar alma, etkili icraat, güçlü yasama ve istikrar temelli gerekçeleri yeni örgüt yapısının bu gerekçeleri merkeze alan bir yaklaşımla değiştirilmesini zorunlu kılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından ilk olarak açıklanan yeni teşkilat yapısının mevcut duruma göre daha sade, etkin ve sonuç odaklı bir anlayış ile düzenlendiği ifade dilmiştir.

Bu çerçevede düzenlenen yeni teşkilat yapısında Cumhurbaşkanı yardımcısı, Özel Kalem, İdari İşler Başkanlığı, Bakanlıklar, Kurullar, Ofisler ve Başkanlıklardan oluşan bir yapı formüle edilmiştir. ABD'deki yürütme organının teşkilat yapısına benzer özellikler taşıyan ancak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde olduğu gibi Türkiye'nin kendi siyasal kültürünü, yönetim yapısını ve stratejik önceliklerini yansıtan Türkiye'ye özgü bir teşkilat yapılanmasına gidilmiştir (Sobacı, Miş ve Köseoğlu, 2018: 2). Dünyada uygulanan Başkanlık sistemi modellerinde görülen ofislere, yeni teşkilat yapılanması içerisinde de yer verilmiştir Finans Ofisi, İnsan Kaynakları Ofisi, Teknoloji Ofisi ve Yatırım Ofisi olarak isimlendirilen bu ofislerin Cumhurbaşkanına direkt bağlı olarak çalışması ve bürokrasiye takılmadan Cumhurbaşkanının öncelikleri doğrultusunda projeler üretmesi beklenmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın nitelendirmesi ile bu ofisler makamın "arka bahçesi" olarak faaliyet gösterecektir.

Başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde yürütmenin başı konumunda olan Başkanın kamu politikası geliştirmesine hizmet edecek bir diğer yapı olan kurullar, teşkilat yapısı içerisinde daha çok danışma ve tavsiye işlevlerini üstlenmektedir (Sobacı, Miş ve Köseoğlu, 2018: 2). Yeni teşkilat yapısında da Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu, Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu, Ekonomi Politikaları Kurulu, Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu, Hukuk Politikaları Kurulu, Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu, Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu, Sosyal Politikalar Kurulu ve Yerel Yönetim Politikaları Kurulu olmak üzere 9 kurul oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kurulların politika geliştirmek amacı ile Cumhurbaşkanı ile birebir iletişim halinde olmaları ve bakanların uygulayacağı kuralların çerçevesini oluşturmaları beklenmektedir. Kurullar ile birlikte iş dünyasında, teknoloji ve dış politika alanlarında ve bilim ve sanat çevresinde alanında uzman kişilerin politika yapım sürecine dâhil olmaları sağlanarak paydaş sayısının arttırılması planlanmıştır. Bu plan dâhilinde oluşturulacak ortak akıl ile etkili politika oluşum sürecinin hayata geçirilmesi temel hedeflerden biri olarak belirlenmiştir.

Yeni teşkilat yapısı içerisinde yer alan bir diğer yapılanma ise başkanlıklardır. "Genelkurmay Başkanlığı", "Milli İstihbarat Başkanlığı", "Savunma Sanayi Başkanlığı", "Milli Güvenlik Kurulu", "Diyanet İşleri Başkanlığı", "Devlet Denetleme Kurulu", "İletişim Başkanlığı" ve "Strateji ve Bütçe Başkanlığı" olmak üzere 8

başkanlık birimi oluşturulmuştur. Mevcut yapılanma içerisinde var olan başkanlıklara ek olarak yeni eklenen İletişim Başkanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığına Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yürütmenin başı durumunda olan Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin genişlemesi ile ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Nitekim yeni sistem ile Cumhurbaşkanı tarafından önerilecek olan bütçenin daha etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesinin ve mali disiplin ve verimliliğin sağlanmasının strateji ve bütçe başkanlığı ile gerçekleştirilmesi amaçlamaktadır.

Yeni teşkilat yapısı içerisinde düzenlemeye gidilen bir diğer yapı bakanlıklardır. Parlamenter sisteme bağlı mevcut başbakanlık sisteminde kabinede 26 bakan görev yapıyordu. Yeni Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı şemasına göre, yine Cumhurbaşkanı'na bağlı bakanlık sayısı 16'ya düşürülerek daha sade bir yapıya dönüştürülmüştür. Bunlar Adalet, Dışişleri, İçişleri, Milli Savunma, Milli Eğitim, Sağlık, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Ulaştırma ve Altyapı, Çevre ve Şehircilik, Tarım ve Orman, Kültür ve Turizm, Gençlik ve Spor, Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile, Hazine ve Maliye, Ticaret ile Sanayi ve Kalkınma Bakanlıklarıdır. En önemli sadeleşme ise ekonomi bakanlığında gerçekleştirilmiştir. Mevcut sistemde 6 olan ekonomi ile ilişkili olan bakanlık sayısı 3'e düşürülmüştür.

Bu kapsamda, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Cumhurbaşkanının tek siyasi sorumlu olarak sistem içerisindeki rolü, teşkilat yapısının da bu rol çerçevesinde şekillendirilmesi sonucunu meydana getirmiştir. Devletin zirvesinde gelişen dünya şartlarının zorunlu bir gerekliliği olarak daha hızlı hareket etmeyi sağlayacak mekanizmaların kurulması temel önceliklerden biri olmuştur. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile kamu yönetiminde ortaya çıkacak yeni yapının da bu önceliklere hizmet etme amacı ile kurgulandığı; özellikle kararların daha hızlı alındığı ve verimli ve etkin yönetim anlayışının hayata geçirilmesini önceleyen bir anlayışın tüm kurumlara yerleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Bu bölümden açıkça anlaşıldığı gibi Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi süreci ile birlikte demokrasinin en temel ilkesi olan halkın egemenliği kavramı bir başka açıdan da anlam kazanmıştır. Nitekim anayasada "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ifadesi yer alsa da 1982 anayasası ile eklenen "Türk

Milleti, egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır" cümlesi ile kavramın içi boşaltılmıştır. Bu anlamda Cumhurbaşkanının ilk defa halk tarafından seçilmesi ile millet egemenliği kavramı tekrardan anlam kazanmış ve demokratikleşme noktasında önemli bir adım daha atılmıştır. Uzun yıllar devam eden devlet merkezli olarak kurumların meşruiyet kazanmasının milleti referans alan bir anlayışa dönüşmesi Cumhurbaşkanının halkın iradesi ile seçilmesi ile birlikte somut bir adıma dönüştürülmüştür.

Cumhurbaşkanlığı makamına oturacak olan liderin sahip olduğu vizyon ve makama yapacağı katkı, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi süreci ile birlikte daha önemli hale gelerek toplumun istemlerinin zorunlu olarak dikkate alındığı bir süreci başlatmıştır. Nitekim ikinci bölümde de ayrıntılı bir şekilde belirtildiği gibi Türkiye'de anayasalar vizyondan yoksun liderler tarafından halkın istemlerini göz ardı eden ve sadece vesayet odaklarına hizmet eden bir anlayışla hazırlanmıştır. Bu bağlamda uzun yıllardır siyaset içinde olan Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonunun ve dönüştürücü liderliğinin somut adımları bu yeni dönem ile birlikte atılmıştır. Külliye'nin Cumhurbaşkanlığı makamını temsil mekânı haline gelmesi ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonu, dönüştürücü liderliği ve siyasi başarısında geldiği zirve noktayı temsil ettiği söylenebilmektedir.

Sonuç olarak 367 krizi ile siyasal sistem de meydana gelen tıkanıklık, otoriteler tarafından 2007'de Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören anayasa değişikliği çıktısının sisteme sunulması ile aşılabilmiştir. Ancak teknik olarak formüle edilen bu değişikliğin uygulamaya konulduğu 12. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ise sistemde yeni girdilerin oluşmasına sebep olmuştur. Nitekim Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile sistemde anayasanın verdiği çok güçlü yetkiler ile meşruiyetini halktan alan bir Cumhurbaşkanı ve yine halk tarafından seçilen başbakan ikilemi ortaya çıkmıştır. Çift başlılık ve yetki karmaşasının oluşması ile gerilimin ortaya çıkma ihtimali siyasal sistemde değişikliğe ilişkin istemin oluşmasına neden olmuştur. Nitekim aynı partiden olmalarına rağmen Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başbakan Davutoğlu arasında krize dönüşme potansiyeline sahip olan anlaşmazlık, sistemde değişikliğin artık bir zorunluluk olduğu söylemlerini arttırmıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine ilişkin anayasa değişikliği ise sistemde meydana gelen yeni istemlerin MHP'nin verdiği destek ile yeni bir anayasa çıktısına dönüştüğünün

göstergesi olmuştur. Sistem yaklaşımına göre dengeye kavuşması zor olan bu düzen, siyasal sistemde sürekli bir dönüşüm getireceği söylenebilir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu, Cumhurbaşkanlığı makamını dönüştüren önemli bir siyasi reform girişimidir. Türkiye'nin siyasi tecrübeleri, ülkedeki önemli somut adımların ancak ileri görüşlü liderler sayesinde gerçekleştiğini göstermektedir. Bu bağlamda uzun yıllardır tartışılan bir mesele olan sistem değişikliği, vizyon sahibi karizmatik bir lider sayesinde ancak somut bir adıma dönüşebilmiştir.

Bu bölümde Cumhurbaşkanlığı makamının halk tarafından seçilmesi süreci ele alınarak makamın bugün geldiği nokta ile ilgili bir analiz çerçevesi sunulmuştur. Böylece vizyon oluşturulmasında makamın geçmişi olduğu kadar mevcut gerçekliğinin analiz edilmesi gerekliliği yerine getirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun, Cumhurbaşkanlığı makamının yürütme alanı içerisinde konumunu değiştiren önemli bir reform olduğu düşüncesi, makamın geleceğine ilişkin bir perspektif ortaya koyabilmek açısından değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu nedenle son bölümde; formüle edilen yeni sistemin içerdiği değişimler ve sisteme yöneltilen destekler analiz edilecek ve Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin algılarını ölçmek amacı ile siyasetçiler, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenler ile yapılan mülakat çalışmasına yer verilecektir. Bu sayede, Cumhurbaşkanlığı makamının mevcut gerçekliği üzerine yeniden bir geleceğin formüle edilmesi anlamına gelen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun, kamu yönetimi sistemine etkileri üzerinden bir perspektif oluşturulmaya çalışılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ VE GELECEK VİZYONU

1923'te Cumhuriyetin kurulması ile oluşturulan Cumhurbaşkanlığı makamının yürütme alanı içerisindeki konumunun, görev ve yetkilerinin belirlenmesinde meydana gelen krizler ve sistem içerisinde çift başlılığın neden olduğu tıkanıklıklar hükümet sistemi tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin geleneksel siyasi yapısı da dikkate alındığında meydana gelen bu tartışmalar dönemin Cumhurbaşkanları tarafından sistem değişikliğinin zaman zaman gündeme getirilmesine neden olsa da somut bir adım atılamamıştır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, genel olarak AK Parti'nin ve sistem değişikliğine destek veren MHP lideri Bahçeli'nin özelde ise Erdoğan'ın hedeflediği Yeni Türkiye'nin en somut gelişmesi olmuştur.

Bu bölümde öncelikle toplumdaki istemlerin vizyonla bütünleşmesi sonucu formüle edilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin özellikle yürütme alanına getirdiği yeni düzenlemelere ve mevcut düzenlemelere ilişkin yapılan değişikliklere yer verilecektir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yöneltilen olumlu ve olumsuz destekler gerekçeleri ile birlikte ele alınacaktır. Bölümün son başlığında ise sistem yaklaşımının varsayımları ve temel kavramları çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı makamının siyasal sistemdeki konumunun ve imajının, Cumhurbaşkanlığı makamında meydana gelen dönüşümün, makamın mevcut durumunun ve geleceğinin değerlendirilmesi amacı ile niteliksel yöntem kullanılarak siyasetçi, düşünce kuruluşları ve akademisyenler ile gerçekleştirilen görüşmelere yer verilecektir. Böylece Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne yönelik olarak beklentilere ve sistemin gelecek vizyonuna ilişkin değerlendirmelerde bulunulmaya çalışılacaktır.

4.1. Sisteminin Getirdiği Değişiklikler

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini formüle eden 18 maddeden oluşan anayasa değişiklik kanunu, yasama ve yürütme organının seçilme usulü ve görev ve yetkileri, yargıya ilişkin bazı değişiklikler, Cumhurbaşkanının yargılanma ve soruşturma yöntemleri ve devlet bütçesine ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Anayasa değişiklik kanunu her ne kadar 18 maddeden oluşsa da mevcut anayasanın 70'e yakın maddesinde değişiklik gerektirmektedir.

4.1.1. Yasama Alanına İlişkin Değişiklikler

Parlamenter hükümet sisteminde meclisin sahip olduğu yasama faaliyetleri ile ilgili görevlerinin yanında güvenoyu vermek, hükümeti düşürmek ve hükümetin denetimini yapmak gibi yürütmeye ilişkin görev ve yetkilere sahip olması; yasama ve yürütme alanlarının iç içe geçmesine neden olmuştur. Meclisin var olma amacına uygun olarak sadece yasamaya ilişkin görev ve yetkilere sahip olması, sistem içerisinde düzenleme gerektiren önemli bir sorun alanını oluşturmuştur (Gül,2017: 143). Bu sorun alanını çözümlemeye yönelik olarak yapılan çalışmalar neticesinde yasama alanının güçlendirilmesine ve yalnızca asli görevi olan yasa yapma fonksiyonunu yerine getirmesine ilişkin düzenlemelere anayasa değişiklik kanununda yer verilmiştir.

Bu düzenlemelere göre öncelikli olarak kanun teklif etme ve kanunu kabul etme yetkisinin sadece yasamaya ait olduğu belirtilerek meclisin iradesi ön plana çıkartılmıştır. Mevcut düzende yasalar, hükümetten gelen tasarıların mecliste görüşülmesi neticesinde çıkarılmaktaydı. Yapılan değişiklik ile meclis, asli görevi olan yasa yapma faaliyetinin tek sorumlusu olarak tüm kanunları yapma konusunda tek yetkili olmuştur. Cumhurbaşkanı ise sadece bütçeye ilişkin kanun teklifi verebilecektir. Bu değişiklik ile meclise bu zamana kadar hiç alışık olmadığı bir fonksiyon yüklenmiştir. Yasamanın asli fonksiyonu olan yasa yapma yetkisinin meclis tarafından benimsenmesi ve bu yeni uygulamaya alışılması ancak sistemin benimsenmesi ve bu konuda gösterilecek çabalar ile başarılı sonuçlar verebilecektir. Böylece kuvvetler ayrılığı ilkesinin tam anlamı ile hayat bulmasına olanak sağlanacaktır.

Yasama alanına ilişkin yapılan bir diğer önemli değişiklik, mevcut anayasanın 70. maddesinde 550 şeklinde belirtilen milletvekili sayısının 600'e çıkarılmasıdır (Md.70). Bu değişikliğe toplumun bir kesimi artan nüfus oranına rağmen milletvekili sayısının aynı kalmasının temsilde orantısızlığa sebep olduğunu ve bu değişiklik ile bir taraftan seçmen başına düşen milletvekili sayısı artacağını diğer taraftan da küçük iller daha fazla milletvekili tarafından temsil edilme imkânına sahip olabileceğini düşünmektedir. Toplumun diğer bir kesimi ise milletin sırtına yük getirildiğini düşünerek eleştirmektedir.

Anayasa değişiklik kanunu ile yapılan bir diğer düzenleme ise anayasanın 76. maddesinde yer alan milletvekili seçilme şartlarına ilişkindir. Yapılan değişiklik ile seçme ve seçilme yaşı eşitlenerek on sekiz olarak düzenlenmiştir. Esen'e (2016: 46) göre; Almanya, Danimarka, Hollanda, Norveç gibi birçok Avrupa ülkesinde ve Avustralya da milletvekili seçilme yaşı on sekiz olduğundan yapılan değişikliğin demokratik ülke örnekleri ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu değişiklik Avrupa'nın en genç nüfusuna sahip olan Türkiye'nin bu dinamizmini siyasette kullanması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Nitekim bir taraftan genç yeteneklerin ufkundan faydalanırken diğer taraftan da onların tecrübe kazanmasına imkân sağlamak siyasete farklı bir bakış açısı getirebilecektir. Karşıt görüşler ise, bir taraftan askerlik yaşının 20 olmasına rağmen seçilme yaşının 18 olarak düzenlenmesini eleştirirken diğer taraftan da 18 yaşındaki bir gencin olgun olmadığına ve eğitimini tamamlamadığına yoğunlaşmaktadır (Miş, 2017a)

Anayasa değişiklik kanunu ile düzenlenen önemli bir diğer konu ise seçim zamanına ilişkindir. Değişiklikte TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin beş yılda bir aynı günde yapılması düzenlenmiştir (Md. 4). Her iki seçimin aynı dönemde yapılması; sık aralıklarla seçim dönemine girilmesinin getireceğe dezavantajları ortadan kaldırma açısından etkili olacağı gibi yasama ve yürütme arasında oluşabilecek çatışmaların önüne geçerek istikrara katkı sağlayabilecektir.

Anayasa değişiklik kanunundaya yapılan bir diğer düzenleme ile meclise, üye tam sayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimleri yenileme yetkisi verilmiştir (md.11). Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile aynı zamanda meclis seçimleri de yenileneceğinden karşılıklı fren-denge mekanizması işletilebilecektir. Bu değişiklik, meclisin ve Cumhurbaşkanının keyfi uygulamalarını önleyebileceğinden kriz ortamından uzak, uyumlu ve istikrarlı bir şekilde çalışmaya katkı sağlayabilecektir (Yıldırım, 2017: 174). Böylece meclis ya da Cumhurbaşkanı, halkın çıkarlarının gözetilmediği ya da yanlış uygulamalar yapıldığı düşünüldüğünde sisteme müdahil edebilecektir.

Anayasa değişikliği kanunu, bir takım mekanizmalar ile meclise yürütme organını denetleyebilme yetkisi de vermektedir. Meclis; meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru yolları ile bilgi edinme ve denetleme yetkilerini kullanabilmektedir (Md. 98). Böylece meclisin yürütme organını denetleme araçları

korunmakla beraber, hükümeti güvenoyu ve gensoru ile denetleme yetkileri kaldırılmıştır. Nitekim güvenoyu alarak göreve gelecek bir hükümetin bulunmaması yapılan değişikliğin zaruri olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu bağlamda meclis, bilgi edinmek istediği herhangi bir konu ile ilgili meclis araştırması yapabilir. Genel görüşme kanalı ile toplumu ilgilendiren bir konuyu görüşmek için meclise taşıyabilir. Meclisin gerek gördüğü takdirde Cumhurbaşkanına, yardımcılarına ve bakanlara yazılı soru sorabilmesi için on beş günlük cevaplama süresi getirilmiştir (Karatepe, Alkan vd, 2017: 227).

Anayasa değişiklik kanunu ile mevcut anayasanın 87. maddesinde meclisin görev ve yetkilerinde bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler; kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak; TBMM üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir (Md. 87).

Anayasa değişikliği ile meclis üyesi olan bir kişinin aynı zamanda yürütmeye ilişkin görev almasının da önü kapatılmıştır. Diğer bir ifade ile meclis üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atandıkları takdirde üyelikleri sona ermektedir (Md.106). Böylelikle kuvvetler ayrılığı ilkesi tam olarak gerçekleştirilerek tüm organların kendi görev alanı içerisinde faaliyet göstermesi sağlanabilecektir.

Bu bağlamda anayasa değişiklik kanununda yasama alanına ilişkin yapılan değişikliklerin, kuvvetler ayrılığının etkin bir şekilde tesis edilmesi sureti ile yasamanın uzmanlaştırılması ve daha da güçlendirilerek aktif hale getirilmesini amaçladığı söylenebilir.

4.1.2. Yürütme Alanına İlişkin Değişiklikler

Türkiye'de Parlamenter sistem geleneğinden gelen hükümet sistemi modeli, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile birlikte özelliklerini büyük ölçüde yitirmiştir. Bir taraftan halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı diğer taraftan yine halk tarafından seçilen başbakanın aynı hükümet sistemi içerisinde varlık göstermesi çift başlılık sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda meşruiyetinin kaynağını halktan alan iki önemli aktör arasında çatışmanın ortaya çıkma ihmali, devletin zirvesinde bu

belirsizliğe çözüm bulma arayışına itmiştir. Bu arayış sonucu ortaya çıkarılan anayasa değişiklik kanunu ile yürütme alanında yapılan değişiklikler önemli ölçüde çift başlılık sorunun ortadan kaldırılması sureti ile istikrarın sağlanmasını ve yürütmenin kendi alanı içerisinde güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede yapılan değişiklik ile yürütme alanındaki çift başlılık ortadan kaldırılarak; Cumhurbaşkanı yürütmenin tek unsuru olarak formüle edilmiştir (Sobacı, Miş ve Köseoğlu, 2018: 1)

Anayasa değişiklik kanunu ile yeniden formüle edilen yürütme alanı, seçim süreci, görev ve yetki ve sorumluluğuna ilişkin yapılan düzenlemeler ile önceki sistemden oldukça farklılaşmaktadır.

4.1.2.1.Cumhurbaşkanının Seçilmesi

Anayasa değişiklik kanunu ile değişiklik yapılan önemli hususların başında Cumhurbaşkanının seçim usulü gelmektedir. Anayasanın 101. maddesinde Cumhurbaşkanının seçim şekli şu şekilde belirtilmiştir: "Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından doğrudan halk tarafından seçilir" (Md. 101). Yapılan düzenleme ile Cumhurbaşkanının görev süresi meclis süresi ile eşitlenerek 5 yıl olarak belirlenmiştir. Beş yılda bir yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine bir kişinin üst üste seçilmesi mümkün olabilecektir. Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin meclis üyeliği de sona erecektir.

Anayasa değişiklik kanununda seçimlerde Cumhurbaşkanı olarak aday gösterilme şartları mevcut anayasanın 101. maddesinde yapılan değişiklik ile "Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir" şeklinde yeniden düzenlenmiştir (Md. 101). Bu değişiklik ile seçmene Cumhurbaşkanı adayını kendi belirleme imkânı sunarak, seçimlere en başından aktif katılım sağlanmaktadır. Böylece seçmenin tercih şansı arttırılarak demokrasinin daha da güçleneceği düşünülmektedir.

Anayasa değişiklik kanununa göre Cumhurbaşkanı, beş yılda bir yapılacak olan seçimlerde geçerli oyların salt çoğunluğunu alması ile belirlenmektedir. İlk turda bu çoğunluğun sağlanamadığı durumlarda bu oylamayı izleyen ikinci Pazar günü ikinci oylama yapılacaktır. Bu oylamaya ilk turda en çok oy alan iki aday katılacak ve

geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilecektir. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan ancak herhangi bir sebepten dolayı seçime katılmayan adayın yerine birinci oylamadaki sıraya göre başka bir aday katılacaktır. İkinci turda sadece tek bir adayın seçime katılması durumunda ise oylama referandum şeklinde yapılacaktır. Tek başına seçime katılan aday oyların salt çoğunluğunu alamadığı takdirde seçimlerin yenilenmesine karar verecektir (Md.101).

Anayasanın 106. maddesinde yapılan değişiklik ile Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir şekilde boşalması durumunda, kırk beş gün içinde Cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanı yardımcısının yeni Cumhurbaşkanı seçilene kadar vekâlet edeceği belirtilmiştir (Md.106).

Anayasa değişiklik kanunu ile düzenlenen bir diğer konu ise Cumhurbaşkanının partili kimliği ile ilgilidir. Daha önce de belirtildiği gibi Cumhurbaşkanının seçildiği zaman varsa partisi ile ilişiğinin kesileceğine ilişkin düzenleme ilk olarak 1961 anayasasında yer almıştır. 1982 anayasasında ise bu durum korunmuştur. Bu bağlamda 1961 anayasasına kadar Cumhurbaşkanının aynı zamanda parti üyeliğinin devam ettiğine ilişkin örnekler görülmüştür. Aynı zamanda Türkiye'nin siyasi tecrübeleri, göreve gelen Cumhurbaşkanlarının partilerinden istifa etmelerine rağmen örtülü olarak partiye olan bağlılıklarını devam ettirdiklerini göstermektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliği ile beraber ise Cumhurbaşkanının varsa parti üyeliğinin devam etmesinin önü yeniden açılmıştır. Öncelikle siyaset kurumunun istikrarı açısından önemli olan bu yenilik ile birlikte yönetimde çift başlılığın önüne geçilebileceği düşünülmüştür. Nitekim Cumhurbaşkanının kendi partisinin genel başkanı olmadığı durumda parti disiplininin sağlanması ve partinin başarılı bir şekilde yönetilmesi açısından sorunlar çıkabilecektir. Cumhurbaşkanının çıkarılmasını uygun gördüğü ve ihtiyaç olarak görülen yasalar, partisinden destek alan güçlü parti başkanı tarafından engellenebilecektir. Bu durumlar, daha zayıf Cumhurbaşkanının etki altına alınabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu sebeple hem siyasi partilerin istikrarı hem de ülkenin sorunsuz bir şekilde yönetilebilmesi için bu ilişkinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İkinci olarak ise Cumhurbaşkanının halk tarafından doğrudan seçildiği sistemlerde, Cumhurbaşkanının vatandaşın istek ve beklentilerine karşı duyarlı olması, politika üretmesi ve seçim

kampanyası yapabilmesi ancak partilerinden aldığı destek ile mümkün olabilmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında ise Yıldırım'a (2017: 169) göre Cumhurbaşkanı adayının seçildiği takdirde partisinin siyasi görüşünden felsefesinden ve her şeyden önce kurduğu gönül bağından vazgeçmesi ya da saklaması seçmeni aldatmaya çalışmak dışında bir anlam ifade etmemektedir. Bu bağlamda Türkiye'de her ne kadar anayasalarda Cumhurbaşkanının tarafsız olması gerektiği belirtilmiş olsa da pratikte bunu uygulayan Cumhurbaşkanı örneğini görmek oldukça zordur.

4.1.2.2.Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

Anayasa değişiklik kanunu ile yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanının temel fonksiyonları anayasanın 104. maddesinde yapılan değişiklik ile şu şekilde düzenlenmiştir: "Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanı, devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder*"* (md. 104). Bu madde ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile formüle edilen yürütme alanının sınırları açıkça belirlenmiştir.

Anayasa değişikliği kanunu, Cumhurbaşkanının 1982 anayasasında yer alan görev ve yetkilerini korumakla beraber yeni bir takım yetkiler de vermektedir. Tablo 14'te belirtildiği üzere bu yetkilerin başında Cumhurbaşkanına; Cumhurbaşkanı Yardımcılarını, Bakanları ve üst kademe kamu yöneticilerini atama ve görevlerine son verme yetkisi gelmektedir (Md.104). Anayasanın 106. maddesinde yapılan değişiklik ile Cumhurbaşkanının, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabileceği düzenlenmiştir.

Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanına tanınan bir diğer önemli yetki 8. maddede düzenlenen kararname çıkarma yetkisidir. Cumhurbaşkanı, anayasada belirtilen temel haklar, kişi haklar ve ödevler, siyasi haklar ve ödevler dışında kalan konularda kararname çıkarabilecektir. TBMM'nin aynı konuda kanun çıkarması durumunda ise, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümsüz hale geleceği belirtilmiştir (Md.104). Anayasanın 106. maddesinde "Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir" şeklinde yapılan değişiklik ile bu konudaki tek yetkilinin Cumhurbaşkanı olduğu belirtilmiştir (Md.106). Bu

bağlamda anayasa değişiklik kanununda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile altı alanın düzenlenebileceği yer almıştır. Bunlar; Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar ve üst kademe kamu yöneticilerini atama ve görevden alma işlemleri; bakanlık teşkilatını kurma ve mevcut bakanlıkların teşkilat yapısında değişiklik yapma; MGK Sekreterliği teşkilat yapısı ve görevlerini belirleme; kamu tüzel kişiliğini kurma, Genel Kurmay Başkanını atama ve Devlet Denetleme Kurulu ile ilgili konulardır (Alkan, 2018: 45). Yıldırım'a (2017:172) göre Cumhurbaşkanının kararname çıkarma yetkisi yasa yapma hakkının yasamada olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Çıkarılan kararname, kanunlara aykırı olduğunda geçersiz sayılabilecektir. Meclis gerekli gördüğü takdirde Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenen konularda kanun çıkararak kararnameyi hükümsüzleştirebilecektir. Cumhurbaşkanına kararname çıkarma yetkisinin verilmesinin en temel amacı, halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanının halka olan sorumluluğunu yerine getirebilmek için; personelini belirlemek ve teşkilat yapısını oluşturmak suretiyle kurumsal revizyonunu gerçekleştirebilmesine olanak vermektir (Alkan, 2018: 40). Bu bağlamda kararname çıkarma yetkisi, Cumhurbaşkanına sahip olduğu vizyonu gerçekleştirebilme zemini sağlayan önemli bir alan olduğu söylenebilir. Nitekim ikinci bölümde de vurgulandığı gibi anayasada verilen bu yetkinin göreve gelen Cumhurbaşkanları tarafından nasıl algılanacağı ve nasıl kullanılacağı makamın vizyonunu da ortaya koyacaktır.

Cumhurbaşkanına verilen kararname çıkarma yetkisine olumsuz bakanların görüşleri ise yetkinin sınırlarının belirlenmediğine yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda Köker (2017) Cumhurbaşkanına verilen bu yetkinin anayasada belirtilen sınırlamaların yeterli olmadığını ve Cumhurbaşkanına yasama ile ilgili bir yetkinin verildiğini ifade ederek eleştiri getirmektedir.

Erdoğan (2017), verilen yetkinin sınırlarında açık bir hüküm bulunmadığını ve bazı alanların tamamen kararname ile düzenlenmesinin alışkanlık haline getirilebileceğini ve bu durumun kaygı verici olduğunu ifade etmiştir.

Tablo-14: 1982 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanı'nın Görev ve Yetkilerinin Karşılaştırılması

1982 AnayasasındaCumhurbaşkanı'nın Görev Ve Yetkileri	**Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine GöreCumhurbaşkanı'nın Görev ve Yetkileri**
Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.	Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. **Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla** Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını **temin eder.**
Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak, Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırmak, Kanunları yayımlamak, Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek.	Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar. Kanunları yayımlar. Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. **Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir**
Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak, Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek	Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar. Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.
Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek, Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek, Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak.	**Yeni sistemde hükümet olmadığı için önceki anayasadaki ilgili tüm maddeler kaldırılmıştır**.
Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek, Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak.	Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder. Milletlerarası antlaşma **akdeder** ve yayımlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek, Genelkurmay Başkanını atamak, Milli Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırmak, Milli Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek, Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak, Kararnameleri imzalamak,	**Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.** Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder. Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.
Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak	Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.
Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak, Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırtmak, Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek, Üniversite rektörlerini seçmek,	Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyelerini atamak Devlet Denetleme Kuruluna **idari soruşturma**, inceleme, araştırma ve denetleme yaptırtmak. Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek, Üniversite rektörlerini seçmek,
	Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Cumhurbaşkanı Bütçe kanunu teklifi hazırlar. **Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir. Üst düzey kamu yöneticilerini atar ve görevlerine son verir** **Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir**.

Kaynak: (Seta Analiz, 2016)

Anayasanın 119. maddesinde yapılan değişiklik ile anayasada belirtilen hallerin gerçekleşmesi durumda (savaş, seferberlik, doğal afet, ağır ekonomik bunalım vs.) Cumhurbaşkanına 6 ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan etme yetkisi verilmiştir. Sıkıyönetim uygulaması ise tamamen kaldırılmıştır (md.119).

Anayasa değişiklik kanunun 15. maddesinde Cumhurbaşkanına bütçe kanunu teklifi hazırlama yetkisi verilmiştir. Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılacağı düzenlenmiştir. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda ise yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerleme oranına göre artırılarak uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile bütçenin anlamı değişmiştir. Parlamenter sistemde bütçe, devlet gelirlerinin kamu kurumları arasında dağılımını göstermektedir. Anayasa değişikliği ile bütçe, denetim aracına dönüşmüştür. Cumhurbaşkanı,

vizyonunu gerçekleştirmek üzere ortaya koyduğu politikaların mali alt yapısını bütçe üzerinden meclise gönderecektir. Yasamanın, Cumhurbaşkanının gönderdiği bütçeyi kabul etmesi, aynı zamanda Cumhurbaşkanının politikalarının onaylandığı anlamına gelecektir (Alkan, 2017; Alkan, 2018: 106). Böylece bütçe, Cumhurbaşkanının halka olan sorumluluğunu yerine getirebilmesi açısından denetim mekanizmasına dönüşmüştür.

Anayasa değişikliğinde ilk kez yer verilen bir diğer düzenleme ise Cumhurbaşkanına, ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında meclise mesaj verme yetkisinin verilmesidir. Devlet başkanları, mesaj yolu ile yapılan politikalar üzerinde görüş bildirme imkânına sahip olurken; yapılması istenen düzenlemeler üzerinde çalışılmasını önerebilecektir. Mesaj hakkının hukuken bir bağlayıcılığı olmasa da Cumhurbaşkanına düşüncelerini açıklama imkânı vermektedir (Uslu, 2017). Mesaj yolu ile Cumhurbaşkanı ve Meclis ortak çalışma ortamı yakalayabilecek ve bazı konularda uzlaşmanın sağlanması yolu ile daha hızlı politikalar üretilebilecektir.

Tablo 14'te belirtildiği üzere anayasa değişiklik kanununda Cumhurbaşkanına verilen diğer yetkiler ise şunlardır: Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve kanunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarmak, Cumhurbaşkanına onaylanmak üzere önüne gelen kanunları, bir daha görüşmek üzere TBMM'ne geri göndermek, Milletlerarası anlaşmaları onaylamak ve yayımlamak, Milli Güvenlik Politikalarını belirlemek ve gerekli tedbirleri almak ve Anayasa değişikliğine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmaktır.

4.1.2.3.Cumhurbaşkanının Sorumluluğu

Anayasa değişiklik kanununda yer alan bir diğer konu ise Cumhurbaşkanının sorumluluğuna ilişkindir. Mevcut anayasanın 105. maddesinde yapılan değişiklik ile Cumhurbaşkanının cezai sorumsuzluğu kaldırılmıştır. Daha önce ayrıntılı bir şekilde ele alındığı gibi 1982 anayasasında Cumhurbaşkanı, görev ve yetki açısından çok güçlü olmasına rağmen vatana ihanet durumu dışında bir sorumluluğu bulunmamaktaydı. Yeni sistemde bu durum değişerek Cumhurbaşkanının görev ve yetki kapsamına giren ya da girmeyen tüm eylemlerinden dolayı sorumlu tutulacağı belirtilmiştir.

Yine aynı maddede yapılan değişikliğe göre Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılmasının istenebileceği belirtilmiştir. Meclis, bu önergeyi en geç bir ay içinde görüşerek üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilecektir. Aynı zamanda anayasa değişikliğinde meclis tarafından suçlu olduğuna karar verilen Cumhurbaşkanının Yüce Divanda yargılanabileceği yer almaktadır. Yüce Divanda görevini sürdürmeye engel olan bir suçtan yargılanan Cumhurbaşkanının görev süresi sona erebilecektir (Miş ve Duran, 2017: 45). Böylece bu değişiklik ile 1982 anayasasında güçlü yetkilerle donatılan Cumhurbaşkanının aynı zamanda sorumsuz olması durumu kaldırılarak Cumhurbaşkanı siyasi olarak halka, hukuki olarak da meclise karşı sorumlu hale getirilmiştir.

4.1.1. Yargı Alanına İlişkin Değişiklikler

Anayasa değişiklik kanununda yargı alanına ilişkin getirilen en önemli değişiklik askeri mahkemelerin kaldırılmasıdır. Anayasanın 142. maddesine yapılan ekleme ile disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemelerin kurulamayacağı belirtilmiştir. Ancak, savaş halinde asker kişilerin görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilecektir. Askeri yargının düzenlendiği 145. madde ile Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemelerini düzenleyen 156. ve 157. maddeler anayasa metninden çıkartılmıştır. Bu değişiklik ile asker ya da sivil ayrımı yapılmaksızın toplumun tüm kesimlerinin aynı yargı sürecine tabi olması ile yargı birliğinin gerçekleştirilmesi planlanmıştır (Alkan, 2018: 92).

Anayasanın 9. maddesinde yapılan değişiklik ile "yargının bağımsızlığı" ilkesine "tarafsızlık" ilkesi de eklenmiştir. Yargı organının doğası gereği bağımsız olması gerekmektedir. Yargının bağımsız olması aynı zamanda tarafsız olmasını da gerektirmekte ve bu ilkeyi içerisinde barındırmaktadır Ancak Türkiye'nin siyasi geçmişinde yargıya yapılan müdahalelerin olması tarafsızlık ilkesinin açık bir şekilde anayasada yer almasını gerektirmiştir (Coşkun, 2017: 7). Bu sebeple tarafsızlık ilkesinin anayasaya eklenmesi yargıya olan güvenin yeniden sağlanmasına imkân verecek önemli bir düzenleme olduğu söylenebilir.

Anayasa değişikliği kanunu, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) ve Anayasa Mahkemesinin yapısına ilişkin de önemli değişiklikler içermektedir.

Anayasanın 159. maddesinde yapılan düzenleme ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun ismi Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) şeklinde değiştirilmiştir. Hâkimlerin atama tayin ve diğer tüm işlemleri ise Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yirmi iki olan üye sayısı on üçe indirilerek yedek üyelik de tamamen kaldırılmıştır. On üç üyenin dördü Cumhurbaşkanı tarafından, yedi üyesi ise ilk kez TBMM tarafından atanacak ve kurula Adalet Bakanı başkanlık edecektir. Adalet Bakanlığı Müsteşarı da HSK'nın üyesi olmaya devam edecektir(Md.159). Yapılan değişiklik ile hem yasamanın hem de yürütmenin ağırlığının olduğu HSK yapısının, daha demokratik bir oluşumu temsil ettiği söylenebilir.

Anayasa değişiklik kanunu ile anayasanın 150. maddesinde değişikliğe gidilerek, Kanun Hükmünde Kararnameler kaldırılmış ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Anayasa Mahkemesinin anayasaya uygunluk denetimi yapabileceği normlar arasına eklenmiştir (Md. 150).

Yargı alanında yapılan bir başka değişiklik yargı denetimi ile ilgilidir. Değişikliğe göre, 1982 anayasasında yer alan "Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askeri Şuranın kararları yargı denetimi dışındadır. Ancak, Yüksek Askeri Şuranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır" maddesi kaldırılmıştır (Md.125).

Anayasa değişiklik kanunu ile sıkıyönetim uygulamasına yer verilen anayasanın 122. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Askeri mahkemelerine sıkıyönetim dönemlerinde verilen geniş yetkilerin demokratik yargı alanı açısından olumsuz sonuçlar doğurması bu değişikliğin isabetli olduğunu göstermektedir (Alkan, 2018: 31).

Anayasa değişiklik kanunu ile yargı denetimine giren idari alanlar genişletilmiştir. Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemlerde yargı denetimine tabi olmaması uygulamasına son verilmiştir. Yalnızca Yüksek Askeri Şura'nın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma kararları ve HSK'nın meslekten çıkarma cezaları idari yargı denetimine girmeyen alanlar olarak belirlenmiştir (Alkan, 2018: 101).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliğinin yasama, yürütme ve yargı alanında getirdiği düzenlemelere yer verildikten sonra sisteme yöneltilen olumlu ve olumsuz desteklere gerekçeler ile birlikte yer verilecek böylece sistem analizi yaklaşımında sistemin sürekliliğinin sağlanması için gerekli olan desteklerin önemi bir kez daha vurgulanacaktır.

4.2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Yöneltilen Destekler

Siyasal sistem yaklaşımının temel varsayımlarından biri, sistemin varlığını sürdürebilmesi için siyasal sistemde etkin konumda olanların desteğini koruması gerektiğidir. Destekler aynı zamanda siyasal sisteme ve otoriteler tarafından üretilen çıktılara yönelik değerlendirmeleri ifade etmektedir. Bu değerlendirmelerin zeminini toplumun siyasal sosyalleşme düzeyi ve sistem içerisindeki otoritelere karşı beslenen duyguların yönü oluşturmaktadır. Destek konusunda önemli olan nokta, desteğin niceliği değil niteliğidir. Sistem açısından toplumda güçlü etkisi olan grupların destekleri, herhangi bir etkisi olmayan guruplara kıyasla büyük önem taşımaktadır (Ünsal, 1980:157-159). Bu sebeple yeni sistemin uygulanması sürecinde önemli etkiye sahip olan grupların olumlu desteğinin alınmasının sistemin başarılı olması ve süreklilik kazanması açısından rolü daha büyüktür.

Türkiye'de hükümet sistemine ilişkin 1970'lerden itibaren süre gelen tartışmalara, AK Parti ve MHP'nin öncülüğünde hazırlanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini öngören anayasa değişikliği ile karşılık verilmiştir. Sisteme çıktı olarak sunulan bu değişikliğe yöneltilen destekler Ünsal (1969: 158) tarafından özgül(olumlu-olumsuz)ve yaygın (olumlu-olumsuz) destek olmak üzere iki şekilde kategorileştirilmiştir.

Olumlu özgül ve yaygın destekler, genel itibari ile yönetim sisteminde belirsizliğin kalkacağı, kalıcı siyasi istikrarın gerçekleşeceği, demokrasinin daha da güçleneceği, ekonomide istikrarın sağlanacağı kararların daha hızlı alınacağı, yasamanın daha da işlevselleşeceği ve Türkiye'nin daha da güçleneceği gibi gerekçeler ile sisteme yöneltilmektedir. Olumsuz özgün ve yaygın destekler ise, genel itibari ile yeni sistemin iktidarın kişiselleşmesine ve tek adam yönetimine neden olacağı, diktatörlük ve otoriter bir yönetim anlayışı getireceği, kuvvetler ayrılığının zedeleneceği, çatışma, kutuplaşma ve terör için uygun zemin oluşturacağı ve meclisin

işlevsizleşeceği gibi gerekçeler ile sisteme yöneltilmektedir. Bu desteklerin yoğunluğu ve hangi guruplar tarafından yönlendirildiği sistemin toplumda benimsenmesini kolaylaştırıcı etkiye sahip olabilmektedir.

4.2.1.Özgül Destekler (Spesific Support)

Özgül destek, istemde bulunanların istemlerinin sistem tarafından karşılanması sonucu sağladıkları tatmin nedeni ile sisteme yönelttikleri destek olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda istemde bulunanlar, üretilen çıktıların kendi istemlerine uygun olduğunu düşündüklerinde desteklerini arttırma eğiliminde olmaktadır (Easton, 1965a). Özgül desteğin özünde, çıkarların tatmin edilmesi ya da edilememesi yatmaktadır.

4.2.1.1.Olumlu Özgül Destekler

Halk oylaması ile kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin süreklilik arz eden bir desteğe sahip olması, Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin değişikliklerin sistemin tamamında benimsenmesine ve sağlam bir zemine oturtulmasına imkân verebilecektir. Böylece sisteme yöneltilen olumlu destekler sistemin uygulanma sürecinin de başarılı bir şekilde yönetilmesinde etkili olacaktır. Sisteme yönelik olumlu özgül destekler, çıkarların tatmin edilmesi ile ilintili olduğundan, genel olarak destekler işçi ve memur sendikalarından, çalışan kesimin örgütlerinden, çeşitli sosyal sınıflardan, (Dinçkol, 2004: 86) derneklerden ve gruplardan gelmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yönelik olumlu özgül destekler, İTO, HAK-İŞ, TİM, TÜMSİAD, MEMUR-SEN gibi kesimler tarafından yönlendirilmiştir.

Bu çerçevede bakıldığında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yönelik olumlu özgül desteklerini belirten görüşlerin temel çıkış noktalarından biri istikrarın sağlanacağı inancıdır. Türkiye'nin siyasi geçmişine bakıldığında Parlamenter hükümet sisteminin uygulandığı dönemler açıkça göstermektedir ki güçlü bir liderin başında olduğu tek parti iktidarı dönemlerinde ancak istikrar sağlanabilmiştir. 1950'den sonra Menderes dönemi, 1982'den sonra Özal dönemi ve 2002'den sonra Erdoğan dönemi bu durumu açıkça izah etmektedir (Gül, 2017: 143). Her seçim sürecinin koalisyon ya da azınlık hükümetlerinin kurulması ihtimalini içinde barındırmasının istikrarsızlığı da beraberinde getireceği korkusu her daim var olmuştur. Bu anlamda geçmiş

tecrübelerden ders alarak ve ülkenin geleceği adına iyi niyetli bir bakış açısı ile meselelere yaklaşarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine ilişkin önyargılar ortadan kaldırılabilir.

Bu bağlamda İstanbul Ticaret Odası (İTO) yeni sistemin iş dünyasına yansımasına ilişkin bir bildiri yayımlayarak istikrar getireceği gerekçesi ile sisteme olumlu desteklerini ifade etmiştir. Bildiride "Ekonomi için, milli seferberlik için, ülkemizin refahı, insanlarımızın mutluğu için 'evet' diyoruz. Yeni bir anayasa istiyoruz, Cumhurbaşkanlığı sistemine 'evet' diyoruz" çağrısı yapılmıştır. Dönemin İTO başkanı İbrahim Çağlar, "Ülkenin aydınlık yarınları, refahı, güçlü geleceği için sisteme destek veriyoruz. Türkiye prangalardan kurtulacak. Türkiye'nin istikrarı için yeni sistemi destekliyoruz" ifadeleri ile yeni sisteme desteğini belirtmiştir (Vatan Gazetesi,1 Mart 2017). İTO'nun yaptığı çağrıda yeni sistemin en önemli getirisinin sistemde istikrar sağlayacağı beklentisi olduğu anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile bir taraftan seçimden sonra hükümet kurulamama gibi bir ihtimalin olmaması sisteme istikrar kazandırırken diğer taraftan da krizden beslenen vesayet odaklarına da fırsat verilmeyeceği vurgulanmıştır. Seçimden sonra tek parti iktidarının beş yıl boyunca kesintisiz bir şekilde görevini yürütmesinin istikrar getirebileceği düşünülmüştür.

HAK-İŞ Sendikası Genel Başkanı Mahmut Arslan, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine verdiği desteği: "28 Şubatlar, 15 Temmuzlar yaşamamak için, hesap verebilen bir Cumhurbaşkanlığı için, siyasi istikrar için referandumda 'evet' diyeceğiz" sözleri ile ifade etmiştir. HAK-İŞ sendikası, siyasi istikrarsızlığın getirdiği ekonomik krizlerden yolsuzluklardan ve vesayet yönetiminden kurtulmak için yeni anayasa değişikliği çalışmalarını her zaman desteklediklerini belirtmişlerdir (HAK-İŞ, 2017). Bu kapsamda HAK-İŞ'te mevcut sistemin krizler ürettiğini ve siyasi istikrarın sağlanması için sistem değişikliğinin gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile ülke içerisinde sağlanan siyasi istikrar domino etkisi yaratarak sosyo-ekonomik istikrarı da etkileyecektir. Buna verilebilecek geçmişte yaşanmış en talihsiz örnek 2001'de Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, Başbakan Bülent Ecevit'e anayasa kitapçığını fırlatması gösterilebilir. İki lider arasında meydana gelen siyasi krizin faturası ülkeye

pahalıya mal olmuştur. Piyasaları altüst eden kriz, birkaç saat içerisinde Merkez Bankası'ndan neredeyse 5 milyar dolar çekilmesine, borsanın çökmesine ve faizlerin fırlamasına neden olmuştur (Hürriyet Gazetesi, 20 Şubat 2001). Yaşanan bu siyasi kriz Türkiye'de en ağır ekonomik krizlerden birini başlatmıştır. Bu bağlamda ülke içerisinde sağlanan istikrarın ekonomik olarak Türkiye'nin daha güçlü hale gelmesindeki etkisi büyüktür. Siyasi ve ekonomik güç ise dış politikada da Türkiye'nin elini daha da güçlendirebilecektir.

Bu bağlamda Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Başkanı Mehmet Büyükekşi anayasa değişikliği ile belirsizliğin biteceğini ve geleceğe güvenle bakılacağını savunmuştur. TİM Başkanı, "1990-2002 arasında koalisyon hükümetleri yönetiminde yüzde 3,6 büyürken, 2005-2015 yılları arasında, 2009 krizine rağmen ortalama yüzde 5,6 büyüdük. Getirilen değişiklik ülkemize istikrar katacak, geleceğe güvenle bakılmasını sağlayacak. Değişikliğin getireceği fırsatlar yurtdışında da anlatılmalı. Bu ülkemize fırsatlar sunacaktır. Bürokratik şikâyetler son bulacak" şeklinde yaptığı açıklama ile verdikleri desteklerinin gerekçelerini ifade etmiştir (Sabah Gazetesi, 1 Mart 2017).

Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜMSİAD) Başkanı Yaşar Doğan, anayasa değişikliği ile ilgili yaptığı açıklamada verdiği desteği ve gerekçelerini ifade etmiştir: "Yeni sistem ülkeyi geliştirecek, büyümeyi hızlandıracak. Hantal devlet yapısı sona erecek. Türkiye yeni anayasa ve yönetim sistemiyle büyümeyi artıracak. Ekonomik istikrar büyük yatırımların devamı ve Türkiye üzerinde oynanan oyunların bozulması için 'evet' diyoruz"(Sabah Gazetesi, 1 Mart 2017). Bu bağlamda TÜMSİAD da Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun getireceği istikrarın Türkiye'nin daha da gelişmesine imkân sağlayacağı hususunda hemfikir olmuştur.

Memur-Sen Genel Başkanı Ali Yalçın, anayasa değişikliğine ilişkin yaptığı açıklamada desteklerini "Memur-Sen olarak 2010 referandumuna da destek vermiş ve Türkiye'nin sistem tıkanıklarından kurtulması noktasında olağanüstü bir gayret göstermiştik. Anayasa Değişikliği Paketi için yapılacak olan referandumun istikrar anlamında önemli olduğunu düşünüyor ve Memur-Sen olarak bu değişimin yanında olduğumuzu belirtmek istiyorum" ifadeleri ile belirtmiştir (Milliyet Gazetesi, 26 Ocak 2017).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yöneltilen olumlu özgül destek örneklerinden anlaşıldığı gibi desteklerin en temel gerekçesi siyasi istikrarın ekonomik istikrarı da beraberinde getireceği düşüncesidir. Özgül destekleri yönelten kitlenin toplumda sahip olduğu etkinlik, sistemin uygulanması sürecinde oldukça önemli olmaktadır. Aksi durumda yani kitlenin kalabalık ancak toplumda herhangi bir etkinliğe sahip olmadığı durumda yöneltilen desteğin çok bir etkisi söz konusu olmayacaktır.

Anayasa değişiklik kanununa sayılan gerekçeler ve dayanaklar ile destek yöneltilmiş olsa da kanun bazı eleştirileri ve önyargıları da beraberinde getirmiştir. Bu eleştirilerin değerlendirilmesi, önyargıların aşılması ve sistem uygulanmaya geçtikten sonra eksik yönlerinin revize edilmesi sisteme yöneltilen olumlu desteklerin asgari bir düzeyin altına düşmemesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın birçok yerinde bahsedildiği gibi hükümet sistemleri belli asli özellikleri dışında ülkelerin sahip olduğu iç dinamiklerine göre şekillenebilmekte ve düzenlenmektedir. Amerika'da uygulanan Başkanlık sistemine ilişkin bazı özellikleri taşıması tam anlamı ile Amerikan modeli bir sistemin tasarlandığı anlamına gelmemektedir. Nitekim Başkanlık sistemi sadece Amerika'da değil Brezilya, Arjantin, Tanzanya, Kenya, Güney Kore gibi 50'ye yakın ülkede uygulanmakta ve tek tip Başkanlık sisteminden bahsedilememektedir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Başkanlık sisteminden esinlenilmiş Türkiye'ye özgü milli bir sistem olduğu söylenebilmektedir.

4.2.1.2. Olumsuz Özgül Destekler

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi her ne kadar halk oylamasında %51,41 oranı ile kabul edilmiş olsa da sisteme ilişkin olumsuz destekler de söz konusudur. Bu olumsuz destekler bir taraftan sistemin başarılı bir şekilde uygulanmasını etkilerken diğer taraftan da yapılan eleştiriler, sistemin eksikliklerinin görülerek daha işlevsel bir sisteme dönüşmesine de imkân verebilecektir.

Sisteme yönelik olumsuz destekler daha çok siyasi otoriteye karşı beslenen duyguların yön verdiği bir destek türüdür (Ünsal, 1980). Bu çerçevede yaygın olumsuz destekler; Atatürkçü Düşünce Derneği, Türkiye Kamu-Sen, Türk Eğitim-Sen, DİSK(Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu), TTB(Türk Tabipler Birliği), TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği), KESK(Kamu

Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu), İnsan Hakları Derneği ve Türkiye Barolar Birliği gibi kesimlerden; tek adam yönetimini getireceği, kuvvetler ayrılığı ilkesinin ortadan kalkacağı ve Türkiye'nin siyasi yapısına uymadığı gibi gerekçelerle yöneltilmiştir. Sistem değişikliği ile Cumhurbaşkanına verilen yetkiler sisteme yöneltilen olumsuz desteğin temel çıkış noktalarından biri olmuştur. Cumhurbaşkanına verilen yetkilerin Türkiye'yi tek adam iktidarına götüreceği, demokrasinin zarar göreceği ve kutuplaşmayı arttıracağı savunulmuştur.

Bu çerçevede sisteme yönelik olumsuz özgül desteklerden birine Atatürkçü Düşünce Derneğinin tutumu örnek olarak verilebilir. Atatürkçü Düşünce Derneği'nin Genel Başkanı Tansel Çölaşan, "Başkanlık sistemi, tek adama dayalı Orta Çağ yönetimine ve bölünmeye yönelik bir tuzaktır. Biz buna asla geçit vermeyeceğiz" açıklamasını yaparak anayasa değişikliğini kabul etmeyeceklerini ifade etmiştir (Çölaşan, 2016).

DİSK, KESK, TMMOB ve TTB düzenledikleri basın toplantısında anayasa değişikliğine hayır diyeceklerini açıklamışlardır:

> *"Cumhurbaşkanının parti genel başkanı da olabildiği; Cumhurbaşkanına meclisi feshetme yetkisi de dâhil olmak üzere, bütçe hazırlama, kararname çıkartma, HSYK ve AYM üyelerinin tamamına yakınını, büyükelçileri, tüm üst düzey kamu yöneticilerini atama, milli güvenlik politikalarını belirleme yetkileri tanıyan Anayasa değişiklik teklifi bu haliyle ne Başkanlık sistemi, ne de Cumhurbaşkanlığı sistemi olarak adlandırılamaz. Teklif olsa olsa "tek adam diktatörlüğü olarak adlandırılabilir"* (Disk, 2017).

DİSK, KESK, TMMOB ve TTB yeni sistem ile Cumhurbaşkanına verilen yetkilerin fazla olmasının tek adam rejimini getireceği gerekçesi ile olumsuz desteklerini ifade etmişlerdir.

Türkiye Kamu-Sen ve Türk Eğitim-Sen Genel Başkanı İsmail Koncuk, Türkiye için en uygun sistemin Parlamenter sistem olduğunu ve Parlamenter sistemin sorunlu alanlarının geliştirilerek devam ettirilmesi gerektiğini açıklamıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 25 Ocak 2017). Bu bağlamda Kamu-Sen ve Eğitim-Sen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Türkiye'nin siyasi yapısına uygun olmadığı gerekçesi ile olumsuz desteklerini yöneltmişlerdir.

İnsan Hakları Derneği anayasa değişikliği ile parlamentonun yetkilerinin çok önemli bir kısmının Cumhurbaşkanına verileceğini ve yargı organı üzerinde de Cumhurbaşkanının doğrudan söz sahibi olacağını ifade ederek Türkiye'nin ihtiyacı

olan değişikliklerin bunlar olmadığını savunmuştur (Deutsche Welle, 18 Ocak 2017). Bu bağlamda İnsan Hakları derneğinin yönelttiği olumsuz desteğin de, Cumhurbaşkanına verilen fazla yetkilerde yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkiye Barolar Birliği Başkanı Metin Feyzioğlu, anayasa değişiklinin Türkiye'ye istikrar getirmeyeceğini ve tarafsızlık ilkesinin zedeleneceğini şu şekilde ifade etmiştir: "Eğer devlet başkanı aynı zamanda parti genel başkanı olursa sadece kendi tabanını kucaklayabilir. Bu başlı başına bir istikrarsızlık, başlı başına parçalanma sebebidir" (Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ocak 2017). Bu bağlamda TBB Türkiye'deki tüm kesimleri temsil etmesi gereken bir makam olan Cumhurbaşkanlığının bu konumunun partili olması ile ortadan kalkacağını savunmuştur.

4.2.2. Yaygın Destekler (Diffuse Support)

Siyasal sistem içerisinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi anayasa değişikliğinin süreklilik kazanması için sadece özgül olumlu desteğe sahip olması da yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda yaygın olumlu desteğin de sisteme yöneltilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda halkın Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine karşı olumlu tutumu, iyi niyet ve bağlılık hisleri ile temellendirilen yaygın desteğin alınması açısından etkili olmaktadır. Yaygın destekler yöneltilirken, kişisel çıkarlara hitap edip etmediğine bakılmamaktadır (Dinçkol, 2004: 90; Ünsal, 1980:168). Yaygın destekler, çıkarlardan ziyade sisteme olan bağlılık duygusunun referans alındığı bir destek türüdür.

4.2.1.1. Olumlu Yaygın Destekler

Olumlu yaygın destekler, toplumun geniş bir kesiminin gösterdiği bağlılık duygularını ifade etmektedir. Yaygın olumlu destekler; halk, akademisyen, siyasi parti ve baskı gurupları başta olmak üzere sistem değişikliğinden herhangi bir kişisel çıkarı olmayan kesimlerin tutumlarını yansıtmaktadır (Ünsal, 1980: 168). Bu bağlamda toplumdan yöneltilen olumlu yaygın destekler genel itibari, sistemin istikrar getireceği, yasama ve yürütmeyi güçlendireceği, demokrasiyi sağlamlaştıracağı ve vesayeti ortadan kaldıracağı gerekçeleri ile sisteme yöneltilmektedir. Bu kitleler arasında etkin güce sahip olanların verdiği destek sistem açısından daha önemli olmaktadır. Anayasa değişikliğine ilişkin en önemli destek MHP Genel Başkanı

Devlet Bahçeli'den gelmiştir. AK Parti, her ne kadar anayasa değişikliğinin gerekli olduğunu dönem dönem gündeme getirse de Bahçeli'den gelen desteğin ardından ancak mecliste çoğunluk sağlanabilmiş ve somut adımlar atılabilmiştir.

15 Temmuz'dan sonra Bahçeli, Türkiye'nin yeni bir toplum sözleşmesine acil olarak ihtiyaç olduğunu ve bununla ilgili sorumluluk duyulması gerektiğini ifade ederek sistem değişikliğine ilişkin söylemlerini netleştirmiştir. Bu bağlamda anayasa değişikliği taleplerine sıcak baktığını ifade eden Bahçeli, yalnızca anayasanın ilk 4 maddesinin değişmemesi konusunda ısrarcı olmuştur (NTV, 11 Ekim 2016). Bahçeli, özellikle Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinden sonra gerekli gördüğü anayasa değişiklik istemini, 15 Temmuz sürecinden sonra daha da netleştirerek somut adımların atılmasına destek vereceğini açıkça ifade etmiştir. Bu gelişmeden sonra AK Parti, Başkanlık sistemi anayasa değişikliği önerisine ilişkin çalışmaları hızlandırmıştır. Bu kapsamda AK Parti, 2013'te sunduğu anayasa metninde çevreden gelen önerileri ve tartışmaları da dikkate alarak bazı değişiklikler yapmıştır. Bahçelinin desteği ile somut bir adıma dönüşen anayasa değişikliği, referandum ile halkın da onayına sunulmuştur. Halk, %51.41 oy oranı ile 16 Nisan referandumunda sisteme yönelik olumlu desteğini açıkça göstermiştir. Bu çerçevede sisteme yönelik olumlu desteklerin en güçlüsü MHP lideri Bahçeli tarafından yöneltilerek somut bir adıma dönüştürülmüştür. Halkın onayının alınması ile de bir diğer güçlü destek sisteme yöneltilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine bir diğer destek Büyük Birlik Partisi (BBP) tarafından yöneltilmiştir. BBP Genel Başkanı Mustafa Destici, "Devletin üniter yapısının muhafazası, Türk kimliği ve Türkçe, kuvvetler ayrılığı prensibi, temel haklar ve inanç hürriyeti, darbe hukukunun ve vesayetin ortadan kaldırılması" gibi kriterlerin kendileri açısından çok önemli olduğunu ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin bu kriterlere büyük ölçüde uyum sağladığını ifade etmiştir (Hürriyet Gazetesi, 10 Mart 2017). Bu bağlamda BBP tarafından yöneltilen destek her ne kadar nicelik açısından çok önemli bir etkiye sahip olmasa da sistem değişikliğine bağlılık ve güven duygusunun yöneltilmesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

Kamu yönetimleri değişen dünya koşullarında; bilim ve teknoloji konusundaki ilerlemeler, ekonomik alandaki yaptırımlar, sınırların ortadan kalkması, uluslararası

ilişkilerdeki gelişmeler ve teröre verilen destek gibi bir takım meydan okumalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu meydan okumalar ile baş etmenin en önemli unsuru ise hızlı karar alabilme ve bu kararların etkin bir şekilde uygulayabilme iradesinin gösterilebilmesidir. Özellikle tüm dünyayı etkileyen terör ile mücadele konusunda hızlı karar alabilmek hayati önem taşımaktadır. Güçlü bir yürütme organının alınan kararları zaman kaybetmeden hızlı bir şekilde uygulamaya geçirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sisteme olumlu yaygın desteklerini yöneltenlerin temel gerekçelerinden bir diğeri hızlı karar alma mekanizmasının gerçekleşeceği düşüncesinin hâkim olmasıdır.

Bu bağlamda AK Parti İstanbul milletvekili Hurşit Yıldırım, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile çift başlılığın ortan kalkacağını ve karar alma mekanizmalarının daha hızlı çalışacağını savunmaktır. Yıldırım, aynı zamanda bu sistem ile birlikte koalisyon ihtimalinin de ortadan kalkmasının hükümetin yapacağı yatırım ve işlemlerde bürokrasinin de daha kararlı ve daha hızlı hareket edebileceğini düşünmektedir (Yıldırım, 2017: 167).

AK Parti Gaziantep Milletvekili Abdülhamit Gül, yeni sistem ile birlikte yürütmede çift başlılığın ortadan kalkacağı, daha hızlı kararların alınacağı reformların ve icraatların artacağı bir yönetim modeli gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Gül aynı zamanda Parlamenter hükümet sisteminde yürütmede ihtiyaç duyulan kararnamelerin ancak meclisin izni doğrultusunda çıkarılabildiğini ve bu durumun kanunların istenilen zamanda ve hızda meclis tarafından kanunlaştırılamamasına neden olduğunu ifade etmiştir (Gül, 2017: 143). Bu sayılan sorunların yönetimde hızlı karar almayı gerektirdiğini ve böylece yönetimde etkinliğin tesis edileceği düşünülmektedir. Kurulan iç siyasi dengenin dış dünya ile baş etme konusunda daha güçlü ve başarılı adımların atılmasına imkân verebileceği savunulmaktadır.

MHP Manisa Milletvekili Erkan Akçay (2017: 450) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine verdiği desteği "Bu model Türkiye özelinde Cumhuriyetin temel niteliklerine sahip çıkan, demokratik usul ve ilkelerle uyumlu, kuvvetler ayrılığını daha da belirginleştiren ve bu bağlamda parlamentoyu güçlendiren, etki sorumluluk dengesini tahsis eden bir yönetim sistemidir" şeklinde ifade etmiştir.

Karpat (2011; 2016) Başkanlık sisteminin Türkiye'nin geleneklerine uygun olduğunu ancak sınırlarının net bir şekilde çizilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin tarihi geçmişine bakıldığında yürütme organının diğerlerine kıyasla daha fazla yetki tanınması eğiliminin hep mevcut olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'de yaşanan önemli gelişmelerin ancak güçlü liderler tarafından pratiğe geçirildiğini ve tartışılanın aksine yeni sistemin otoriter bir yapıyı getirmeyeceğini ifade etmiştir. Ancak yetki konusunda dengenin önemli olduğunu ve liderin sınırsız güç sahibi olmasının da kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır. Anayasa değişikliğinin federasyon getireceği söylemlerine ilişkin: "Türkiye için federasyon söz konusu değildir. Federasyon olması için birçok şartların yerine gelmesi lazımdır. Ama o şartlar yoktur. Türkiye'nin gücü geniş çapta güçlü bir üniter devlet olmasından doğuyor " ifadelerini kullanmıştır.

Türkiye'nin siyasi karnesine bakıldığında 95 yılda 65 kez hükümet kurulmuştur. Uzun yıllar süren parti iktidarları çıkarıldığında kalan hükümetlere neredeyse 10 ay kadar bir süre düşmektedir (Kurtulmuş, 2017). İstikrarlı bir yönetim süreci olsaydı 65. Hükümet yerine 24. Hükümet'in görevini yürütmesi gerekecekti. 65. Hükümetin kurulması ise ancak 2183'te mümkün olabilecekti (Aydın, 2017: 38). Başkanlık sistemi ile yönetilen Amerika'da 228 yılında 45 hükümet kurulurken, Parlamenter sistem ile yönetilen Türkiye'de 95 yılda çoğu koalisyon olan 65 hükümet kurulmuştur (Çam, 2017: 429). Bu noktada bir yılını bile dolduramayan hükümetler belli bir stratejik vizyon hazırlama ve uygulamadan uzak olduğundan ilerleme sağlanamamış hatta ülkenin stratejik hedefleri gündelik siyasi tartışmaların gölgesinde kalmıştır. Siyasetteki bu istikrarsızlık ve Cumhurbaşkanı ile başbakanlar arasındaki uyuşmazlıklar ciddi zaman, enerji ve mali kayıplara sebep olmuştur. Bu sebeple hükümet istikrarının sağlanması ve bu istikrar sayesinde hükümetlerin stratejilerini ve vizyonlarını uygulama imkânı bulması açısından hükümet sisteminin buna uygun hale getirilmesi önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır (Yalçın, 2017: Sofuoğlu, 2017: 409). Sadece göreve gelen hükümetin politikalarını değil, devletin sahip olduğu vizyon anlayışını kapsayan politikalar üretme hedefi ile daha kalıcı ve etkin çalışmaların yapılması bugünkü Türkiye'nin ihtiyacı olan en temel konulardan biridir. Bu durum, hükümet sistemi değişikliğini bir zorunluluk haline getiren diğer bir sebep olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin kalkınması ve uluslararası alanda daha bağımsız bir

dış politika sürdürebilmesi ancak ve ancak demokrasinin tam anlamı ile hâkim olduğu istikrarlı bir hükümet sistemi ile gerçekleşebilmektedir.

Bu bağlamda Aktay (2017a; 2017b) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin en büyük kazanımının, siyasal sistemde bir bütünlüğün ve siyasal sistemin içindeki tüm organlar arasındaki uyumun ve koordinasyonunun sağlanması olduğunu düşünmektedir. Aktay, bu uyumun gerçekleşmesinin, yönetimde istikrarsızlıkların ve belirsizliklerin giderilmesine olanak sağlayacağını düşünmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun sistem yaklaşımın gerektirdiği bütüncül bir analiz ile sistemin genelinde uyumun gerçekleşeceğini savunmaktadır. Aktay, mevcut Cumhurbaşkanının sahip olduğu vizyonunun bugün ülkenin sahip olduğu en önemli toplumsal sermaye olduğunu ifade etmektedir. Bu vizyonu sayesinde ülkeyi geliştiren, ilerleten bir güce sahip olduğunu vurgulamaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini bu vizyonun kurumsallaşmasını sağlayabilecek önemli reform girişimi olarak değerlendirmektedir.

Sofuoğlu (2017) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte Cumhurbaşkanı-Başbakan çekişmesinin son bulacağını ve koalisyonların tarihe karışacağını savunmaktadır.

Altun (2017: 466) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Türkiye'nin daha demokratik ve istikrarlı bir yönetime sahip olması yolunda önemli bir adım olduğunu savunmaktadır.

Bağlı (2017: 398) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte milletin gücünün üzerinde hiç bir gücün olmayacağını ifade etmiştir. Siyasetçi ile toplum arasındaki ilişkinin doğrudan sağlanabileceği ve %50 artı 1 oy oranını alma zorunluluğu toplumla aynı hayalin kurulmasını gerektireceğini vurgulamaktadır.

Güzel'e (2013: 476-478) göre bir toplumda siyasî sistemin oluşması, değişmesi ve dönüşmesi süreçleri, toplumdaki siyaset dışı sosyal ve kültürel sistemlerin etkisi ile meydana gelmektedir. Bu süreçlerin başarılı bir şekilde tamamlanması kısa bir süre içerisinde olmamaktadır. Sistem değişikliğinin olabilmesi sosyal, kültürel ve siyasî kurumları olgunlaştırma ve uyum süreçlerinin tamamlanması yolu ile söz konusu olabilmektedir. Güzel, Cumhuriyet rejimine ve üniter bir devlet yapısına sahip olan Türkiye'nin kendine özgü bir Başkanlık sistemine geçmesinin mümkün

olabileceğini ifade etmiştir. Güzel'e göre Başkanlık sisteminin faydaları Türkiye'ye adapte edilirken, sakıncaları da bertaraf edilerek bir model ortaya konulabilir.

Acar (2005) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine ilişkin olumlu görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Güçlü bir icraat, hızlı karar mekanizması, vesayet kurumlarına boyun eğmeyen muktedir siyaset adamlarına ihtiyacımız vardır. Başkanlık sistemi bu anlamda gücünü halktan alan seçilmiş bir Başkan, seçim kaygısı olmayan bir kabine, hızlı karar mekanizması ve ayak oyunlarına izin vermeyen bir kuvvetler ayrılığı ilkesiyle, Parlamenter sisteme kıyasla daha sağlıklı bir sistem olarak görünmektedir".*

Bu bağlamda Acar yeni sistemin; güçlü icraat, hızlı karar mekanizması ve güçlü lider özelliklerini bir arada bulundurduğunu savunmakta ve bu hali ile istikrarlı bir model olduğuna işaret etmektedir.

Tatlıyer (2006), Cumhurbaşkanlığı sistemi ile yasama ve yürütmenin sözde değil tam olarak birbirinden ayrılması mümkün ve güçlü yürütme erki uzun vadeli hedeflerin gerçekleşmesinde temel gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Milletin oyları ile doğrudan seçilen Cumhurbaşkanının yine doğrudan sorumlu hale geleceğini ve seçimler milletin bürokrasiye müdahalesinin en önemli aracı olacağın ifade etmektedir.

Müderrisoğlu (2003) yeni sistemin gerekliliğine ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

> "*Belki de Başkanlık sistemi bu nedenle de gerekiyor. Güçlü halk desteğine sahip bir liderliğin, yakın siyasi kaygıları gözetmeksizin, etkili parlamento denetimi altında iddialı kararları uygulayabilmesi. Bu bağlamda Başkanlık sistemine geçilmesi, çözüm sürecinin başarısı için de ciddi bir seçenek olarak karşımızda duruyor*"

Özkan (2015) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile siyasi istikrarın korunması, siyasi kutuplaşmanın daraltılması, âdemimerkeziyetçi bir idare sisteminin sağlanması ve yeni idare sisteminin Türkiye'nin hareket kabiliyetini arttırması konularında fayda getireceğini savunmaktadır. Özkan aynı zamanda mevcut sistemde var olan vesayetçi yapının ancak yeni sistemle mümkün olabileceğini ifade etmektedir.

Sisteme yöneltilen olumlu yaygın desteklerin örneklerini daha da arttırmak mümkündür. Ancak daha öncede ifade edildiği gibi desteklerin niceliksel olarak fazlalılığı desteklerin etkin olduğu anlamına gelmemektedir. Destek yönelten kesimin toplumda etkili bir konuma sahip olması desteklerin sürekliliğinde önemli bir etkendir.

4.2.2.2. Olumsuz Yaygın Destekler

Sisteme yönelik olumsuz yaygın destekler de olumsuz özgül desteklere benzer gerekçeler taşımaktadır. Sisteme eleştirel yaklaşanlar; değişiklik ile rejim değişikliği getirileceği, meclisin işlevsiz hale getirileceği, tek adam yönetiminin getirileceği, kuvvetler ayrılığının ortadan kaldırılacağı ve demokrasinin ihlal edileceği gerekçelerini savunmuşlardır.

Sisteme yönelik olumsuz yaygın destek yöneltenlerin başında ana muhalefet partisi gelmektedir. CHP, anayasa değişikliğinin teklif edilmesinden itibaren ağır eleştirilerde bulunmuştur. CHP kanadında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile sistem değişikliği değil; rejim değişikliği getirileceği ve ülkenin üniter yapısının zedeleneceği düşüncesi hâkim olmuştur. Anayasa değişikliğinin somut adıma dönüşmesinden itibaren bu görüş ana muhalefetin temel motivasyon kaynağı olmuştur.

Anayasa değişikliğine eleştiri getirilen bir diğer husus ise Cumhurbaşkanına verilen yetkilere ilişkindir. Özellikle Cumhurbaşkanına verilen kararname çıkarma yetkisinin kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olduğu savunulmuştur. ABD başkanında bile bulunmayan bu yetkinin, Türkiye'de Cumhurbaşkanına verilmesi eleştirilmiştir. ABD'de başkan tarafından atanan her bakan için senato onayı alınması gerekirken, Cumhurbaşkanının bakanları atamada konusunda özgür olması eleştirilmiştir. Yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanının üst düzey atamaları konusunda temel rol üstleneceği yine eleştirilen hususlar arasında olmuştur (Deutsche Welle, 11 Aralık 2016).

Bu kapsamda CHP Genel Başkan Yardımcısı Bülent Tezcan "Bu bir diktatörlük teklifidir. Türkiye'de demokratik hukuk devletini, demokratik Cumhuriyeti tasfiye etmeye dönük bir projedir" ifadelerini kullanmıştır. Tezcan, aynı zamanda yeni sistem ile devletin bütün yetkilerinin bir kişinin elinde toplanacağını ve TBMM'nin işlevsiz hale geleceğini ifade etmiştir (Sputniknews, 30 Aralık 2016b).

CHP Antalya Milletvekili Deniz Baykal'da yeni sistem ile tek adama doğru gidildiğini ve demokrasinin ihlal edildiğini savunmaktadır (Sputniknews, 30 Aralık 2016a).

CHP Bartın Milletvekili M. Rıza Yalçınkaya anayasa değişikliğine ilişkin görüşlerini "yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerini fiilen tek kişinin elinde toplamaya

yönelik olan anayasa değişiklik teklifinin egemenliğin millette kalmasının yolunu kapatacaktır" şeklinde ifade etmiştir (www.chp.org.tr, 13 Ocak 2017).

Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu yeni sistemde Cumhurbaşkanının meclis üzerinde vesayet kuracağını belirtmiştir. Karamollaoğlu aynı zamanda Başkan'ın yetkiyi elinde bulundurarak parlamentoyu ve adalet mekanizmasını kendisinin kontrol ettiği bir durum söz konusu olursa sistemin dikta rejimine evrilebileceğini ifade etmiştir (Hürriyet Gazetesi, 19 Şubat 2017).

Hikmet Sami Türk anayasa değişikliği ile soruşturma ve gensoru yetkisinin kaldırılarak Başkana hem yasa yapma hem de veto yetkisinin verilmesinin meclisin güçsüzleştirdiği değerlendirmesini yapmıştır. Milletvekili sayısının 550'den 600'e çıkarılmasının meclisi sadece sayısal olarak güçlendirildiği anlamına geldiğini ifade etmiştir (Deutsche Welle, 11 Aralık 2016).

İbrahim Kaboğlu, yasama, yürütme ve yargı organlarının doğrudan ve dolaylı olarak tek makamın kontrolünde olacağını ifade ederek tek adam rejimine gidildiği fikrine destek vermiştir (Sputniknews, 27 Aralık 2016).

Ergun Özbudun, anayasa değişikliği ile yasamanın ve yürütmenin beraber güçlendirilmesinin pratikte mümkün olamayacağı ifade etmiştir: "Yasamanın ve yürütmenin birlikte güçlendirilmesi diye bir şey olmaz. Burada görüyoruz ki; yasama tamamen zayıflatılıyor, yürütmenin başı olacak Cumhurbaşkanı kendisine bağlı, kendisinin tamamen etkisinde bir parlamento yaratıyor" (Deutsche Welle, 11 Aralık 2016). Özbudun (2013) Başkana ABD de bile olmayan parlamentoyu fesih yetkisinin tanınmasının, yasama ve yürütmenin sert bir şekilde birbirinden ayrılması ilkesinden uzaklaşılmasına neden olacağını ifade etmektedir.

Üskül (2013: 535) kararname çıkarma yetkisinin Başkana verilmesinin, yasama yetkisini meclis ile paylaşması anlamına geldiğini ve kuvvetlerin sert bir şekilde ayrımının ihlal edildiğini ifade etmiştir.

Hikmet Sami Türk de Cumhurbaşkanına verilen tüm bu yetkilerle Cumhurbaşkanının devlet yapısını tek başına düzenleyebileceğini ve bu durumun tek adam rejimine doğru gidişin göstergesi olduğunu savunmuştur (Deutsche Welle, 18 Ocak 2017).

Esmer (2017) hükümet sistemine ilişkin eleştirilerini şu cümleler ile ifade etmiştir:

> *"Tek adam rejimi istikrarsızlık getirir. Birincisi denge ve fren mekanizmaları kurulmadan bu sistemin getirilmesi ikincisi de zaten Türkiye'nin siyasal kültürünün otoriter tek adamlı bir rejime elverişli olması… Yani siyasal kültürümüz açısından da tehlikeli bir duruma doğru gidilebilir. Eğer Cumhurbaşkanı ile parlamento çoğunluğu farklı partilerden olursa, hele ki uzlaşmacı kültürü zayıf olan bir ülkede, bu ciddi biçimde tıkanmaya sebep olarak beraberinde istikrarsızlık getirir*."

Erdoğan (2016: 23) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliğinin yasama ve yürütmenin ayrılığına değil birliğine dayandığını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanına verilen fesih yetkisinin yasamanın yürütme karşısındaki bağımsızlığını ortadan kaldırdığını ve kuvvetler ayrılığına aykırı olduğunu vurgulamıştır. Erdoğan aynı zamanda Cumhurbaşkanına verilen yetkilerin de Başkanlık sistemine kıyasla oldukça fazla olduğunu ve bu durumun tek adam yönetiminin önünü açabileceğini savunmuştur.

Görüldüğü gibi Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yönelik toplumun geniş kesimi tarafından olumlu ve olumsuz destekler yöneltilmektedir. Olumlu desteklerin artarak devam etmesi ve sistemin sağlam zemine oturtulması yine toplumdaki tüm kesimlerin beklentilerinin karşılanması ile gerçekleşebilecektir. Bu bağlamda ekonominin iyi yönde ilerleyeceği, demokrasinin gelişeceği, kutuplaşmanın olmayacağı ve istikrarın sağlanacağı şeklinde ifade edilen yeni sistemin faydaları, halkın zihninde somutlaştığında verilen destekte hızla artacaktır. Halk, yaptığı tercihin ülkesi adına en doğru olduğu fikrini ancak ülkenin gidişatında olumlu gelişmeler gördüğünde sağlamlaştırabilecektir. Halkın geleceğe ilişkin umutları ancak yeni sistemin çözdüğü sorunlara şahit olduğunda artabilecektir. Kuşkusuz halk bu süreçteki en kararlı duruşu "ülkeyi daha ileriye götürebilecek değişim" için göstermiştir. Aksi durumda yani sisteme olumsuz destek yöneltenler haklı çıktığında ise olumlu destekler de hızla azalabilecektir. Tepkilerin çevreye dönerek yeni istemlere kaynaklık etmeleri (Ünsal, 1980: 158) ve yeni çıktıların üretilmesi de sistemin doğasında olan bir süreci yansıtmaktadır. Bu sebeple sistem değişikliğinde öncü olanlar, rejimin en etkin gücü olan halkın beklentilerine cevap vererek hem sisteme yönelik desteğin artarak devam etmesini hem de sistemin kalıcılığını sağlayabileceklerdir.

4.3. Cumhurbaşkanlığı Makamının Kurumsal Vizyonuna İlişkin Alan Araştırması

"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Geçiş Süreci ve Kurumsal Vizyonun İnşasında Liderlik" başlıklı tez kapsamında Mart-Temmuz 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen alan araştırmasında; sistem yaklaşımının temel kavramları ve varsayımları çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı makamının siyasal sistemdeki konumunun ve imajının, Cumhurbaşkanlığı makamında meydana gelen dönüşümün, makamın mevcut durumunun, geleceğinin ve dönüştürücü liderliğin fonksiyonunun değerlendirilmesi amacı ile niteliksel yöntem kullanılarak siyasetçiler, düşünce kuruluşları ve akademisyenler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu bölümde öncelikle gerçekleştirilen alan araştırmasının amacına ve önemine, araştırma sırasında karşılaşılan zorluklara değinilecek, sonrasında araştırmanın yöntemine ve elde edilen bulgulara yer verilecektir. Bölümün son başlığında ise sistem yaklaşımı çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin önceki bölümlerde oluşturulan zemin ve bu bölümde yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda makamın geleceğine ilişkin bir perspektif oluşturulmaya çalışılacaktır.

4.3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın önceki bölümlerinde oluşturulan temel zemin üzerinden hareketle yeni yüzyılda özel ya da kamu sektörü ayrımı yapılmaksızın, sistemsel bir yaklaşım ile iç ve dış çevre dinamiklerini göz ardı etmeden, meselelere bütüncül bir şekilde yaklaşan, değişimi ve dönüşümü zamanın her anında fırsat olarak değerlendiren; yaratıcı, paylaşımcı kurumlar ve bu anlayışla kurumları yöneten liderlerin ön plana çıktığı açıkça ifade edilebilir. Bu sebeple günümüz şartlarında vizyon sahibi olmak, vizyonu geliştirmek ve vizyonu paylaşmak kamu kurumlarının en temel önceliklerinden biridir. Vizyon kavramının giderek kamu yönetimi alanında daha fazla önem kazanması, Türkiye'de en çok tartışılan kurumlardan biri olan ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile ciddi bir dönüşüme gidilen Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin mülakat yolu ile derinlemesine bir analiz yapılmasının literatüre katkı sağlayacağı fikrini oluşturmuştur.

Bu çerçevede araştırma, Cumhurbaşkanlığı makamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşümü sistem yaklaşımının "çevre", "girdi", "çıktı", "geri besleme" temel kavramları ve varsayımları çerçevesinde ele alarak değerlendirmeler yapmak ve bu konu ile ilgili siyasetçi, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenlerin görüşlerini almak amacı ile niteliksel yöntem kullanılarak yapılmıştır. Yapılan bu araştırmanın, Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu etkili bir vizyonu var mıdır? temel araştırma sorusunun cevaplanmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

4.3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma; siyasetçiler, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenler arasından seçilen 12 kişinin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırma kapsamında mülakat yapılacak katılımcıların belirlenmesinde en temel kaygı, farklı siyasi parti mensupları ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi yönünde olmuştur. Ancak yüz yüze görüşme talebi iletilen kişilerin aktif siyasi hayatın içinde olmaları nedeni ile yoğunlukları, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 24 Haziran 2018 tarihine alınması nedeni ile seçim öncesinde ya da hiç görüşmek istemediklerini belirtmeleri ve TBMM'nin 17 Mayıs 2018 tarihinde tatile girmesi bir taraftan farklı partilerden milletvekilleri ile görüşme yapılmasına engel olurken diğer taraftan da araştırmanın tahmin edilen sürede tamamlanamamasına neden olmuştur. Ön görüşmeler sırasında soruların gönderilmesine ve çalışmada isim kullanılmayacağı belirtilmesine rağmen randevu alınamamıştır. Bu sebeple siyasi partilerden sadece AK Parti ve Saadet Partisi ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi çalışma açısından önemli bir kısıtı oluşturmaktadır. Aynı zamanda araştırma konusunun hassas ve güncel niteliği, üçüncü bir kişinin referansı olmadan randevu alınmasına engel olurken; randevu alınan katılımcıların da sorulara daha temkinli cevap vermelerine neden olmuştur.

4.3.3. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Araştırmada, sistem yaklaşımı çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonuna, mevcut durumuna ve geleceğine yönelik değerlendirme yapılması amacına katkı sağlamak kaygısı ile niteliksel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak siyasetçi, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Niteliksel araştırmalar, veri toplama

yöntemlerinden görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanılarak gerçekçi ve bütüncül bir analiz ortaya konulmasını amaçlayan bir sürecin yürütüldüğü araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Bu araştırma yönteminin kullanılmasının en önemli nedeni, katılımcılardan elde edilen bulgular ile genelleme yapmak değil, Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonuna ilişkin, siyasetçilerin, akademisyenlerin ve düşünce kuruluşlarının görüşlerini doğrudan alarak konu ile ilgili daha kapsamlı ve gerçekçi bilgi elde edebilmektir. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, bir taraftan önceden hazırlanan sorulara bağlı kalınırken diğer taraftan da verilen cevaplar ile yeni soruların sorulabilmesine olanak vermiştir. Böylece görüşme yapılan katılımcıların gerçek düşüncelerinin daha detaylı ve derinlemesine bir analizle alınması amaçlanmıştır. Çalışmada kullanılan nitel araştırmaların genelleme yapma gibi bir ihtiyaca hizmet etmemesi araştırmanın örneklem sayısının belirlenmesi açısından önemli bir etkendir. Bu sebeple araştırmada örneklem sayısından ziyade çalışmada belirlenen hipotezlerin desteklenmesine ya da ortaya konulan çerçevenin daha iyi anlaşılmasına katkısı ön plana çıkmaktadır.

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde amaçsal ve maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesi tekniğinin seçilmesinin temel nedeni, farklı özelliklere sahip siyasetçi, akademisyen, düşünce kuruluşu temsilcilerinin Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonu, mevcut durumu ve geleceğine ilişkin ortak ve farklı görüşlerinin belirlenmesine çalışmaktır. Araştırmada yer alacak kişilerin bir taraftan, çalışmanın konusu ile ilgili tecrübeli ve zengin bilgi sahibi olmasına dikkat edilirken diğer taraftan da daha önce devlet yönetiminde yer almasına, aktif milletvekili görevinde bulunmasına, farklı parti mensubu olmasına; Cumhurbaşkanlığı makamına yönelik çalışmalar yapan düşünce kuruluşu ve akademisyen olmasına özen gösterilmiştir. Böylece örneklem seçiminde maksimum çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yöntem ile belirlenen örneklem çerçevesinde Saadet Partisinden daha önce bakanlık görevi yürüten iki, daha önce bakanlık görevlerinde bulunan ancak şu anda herhangi bir siyasi parti üyeliği söz konusu olmayan bir, AK Parti mensubu milletvekillerinden beş, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfından iki, Stratejik Araştırma Merkezinden iki ve bir akademisyenden oluşan toplamda 12 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonuna, mevcut durumuna ve geleceğine yönelik değerlendirme yapılması amacı ile amaçsal ve maksimum örnekleme yöntemi ile katılımcıların belirlendiği çalışmada görüşmeler, katılımcılardan randevu alınarak farklı yer ve zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşme talebinde bulunulan katılımcılardan bazıları randevu öncesi soruları görmek istediklerini belirtmişlerdir. Sayıca az olan bu katılımcılara sorular önceden gönderilmiş ve sonrasında randevu alınabilmiştir. Görüşme için bir adet yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanan araştırmada katılımcılara açık uçlu olarak 17 soru yöneltilmiştir. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formunun kullanılmasının nedeni, bir taraftan önceden hazırlanan sorulara bağlı kalınırken diğer taraftan da verilen cevaplar ile yeni soruların sorulabilmesine olanak sağlamasıdır. Aynı zamanda ilk yapılan görüşmeler sırasında konunun derinlik kazanması görüşme formuna ek soruların da konulmasını gerektirmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 123).

Görüşmeler, katılımcının izni doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kayda alınmış, ses kaydı alınmasını istemeyen katılımcılarla yapılan görüşmeler ise not alma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 40 dakika sürmüştür.

4.3.4.Araştırmanın Güvenilirliği

Katılımcılardan daha gerçekçi, güvenilir, derinlemesine bilgi edinmek ve katılımcıların sorulan sorular karşısındaki tepkilerini daha rahat ölçebilmek amacı ile yüz yüze görüşme yönteminin tercih edilmesi araştırmanın güvenilirliğini arttırma noktasında önemli bir husustur. Araştırmaya katılan katılımcıların kişisel bilgilerine yer verilmemesi konusunda hassasiyet göstermeleri sorulara açık bir şekilde cevap vermeleri hususunda rahatlatan bir etken olmuştur. Araştırmaya katılan siyasi parti mensubu katılımcılardan üç kişinin aynı zamanda daha önce bakanlık görevini yürütmesi araştırmanının güvenilirliğini arttıran önemli bir diğer husus olarak değerlendirilebilmektedir.

4.3.5.Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin toplanması kadar analiz edilmesi de oldukça önemlidir. Görüşmeler sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmada bir kısmı ses kayıt yöntemi ile toplanan veriler Word

programı kullanılarak metinleştirilmiştir. Araştırma kapsamında katılımcılara sorulan sorular kendi aralarında kategorileştirilerek 4 ana temaya ayrılmıştır.

1. Mülakata katılan kişilerin kişisel bilgileri
   1.1.Cinsiyet
   1.2. Eğitim Durumu
   1.3. Eğitim Alanı
2. Katılımcıların vizyon kavramına ilişkin görüşleri
   2.1. Vizyon tanımı
   2.2. Vizyon sahibi olma
   2.3. Vizyon sahibi olmanın önemi
3. Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin görüşleri
   3.1. Makamın imajı ve algısı
   3.2. Makamın siyasal sistemdeki konumu
   3.3. Makamı değişime zorlayan etkenler
4. Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonuna ilişkin görüşleri
   4.1.Makamın vizyonu nasıl olmalı
   4.2.Vizyon belirlemede etkili olan değerler ve unsurlar
   4.3.Vizyon paylaşımı
   4.4.Bireysel, kurumsal vizyon ve temsil ilişkisi
   4.5.Beştepe'nin imajı ve algısı
   4.7.Vizyon dönüm noktası
5. Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine ilişkin görüşleri
   5.1.Vizyon-yetki ilişkisi
   5.2.Yeni sistem ve devlet-millet etkileşimi
   5.3.Yeni sistemin uyumu
   5.4.Yeni sistemin oluşum nedenler
   5.5.Yeni sistem ve gelecek vizyonu

Bulguların değerlendirilmesi sırasında sorulara verilen yanıtlara ilişkin doğrudan alıntılara yer verilerek bulguların daha etkili bir şekilde değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Böylece çalışmada olması gereken geçerlilik de sağlanmaya çalışılmıştır. (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 256).

4.3.6. Bulgular ve Değerlendirme

Araştırmanın bu bölümünde görüşme gerçekleştirilen siyasetçi, düşünce kuruluşu temsilcileri ve akademisyenlerin Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin görüşlerine yer verilecektir. Elde edilen bulgular sistem yaklaşımının temel kavramları ve varsayımları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler çalışmanın teori kısmında analiz edilen bilgiler ile desteklenmiştir. Niteliksel yöntem kullanılarak yapılan bu araştırma, görüşülen kişilerden elde edilen veriler ile bir genelleme yapma amacı taşımadığından, farklı ve benzer görüşler üzerinden doğrudan alıntılar yapılmaya çalışılmıştır. Görüşme yapılan katılımcılar; araştırma yapılan konunun güncelliği ve aktif görevde bulunmaları nedeni ile kimlik bilgilerinin kullanılmamasını özellikle belirtmişlerdir. Bu sebeple görüşülen kişilerden siyasi parti mensubu olanlar K(SP) şeklinde, düşünce kuruluşu temsilcisi olanlar K(DK) şeklinde akademisyen olan katılımcı ise K(AK) şeklinde belirtilmiştir. Tablo 15'te katılımcıların bazı demografik bilgilerine yer verilmiş olup kimlik bilgilerinin anlaşılmaması açısından ayrıntıya girilmemiştir.

Tablo-15: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcılar	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Eğitim Alanı
K1(SP)	Erkek	Lisans	Makine Mühendisliği
K2(SP)	Erkek	Lisans	Hukuk
K3(SP)	Erkek	Yüksek Lisans	Hukuk
K4(SP)	Erkek	Lisans	Hukuk
K5(SP)	Erkek	Lisans	Hukuk
K6(SP)	Kadın	Lisans	Hukuk
K7(SP)	Erkek	Profesör	Hukuk
K8(SP)	Erkek	Lisans	Hukuk
K9(DK)	Erkek	Doçent	Kamu Yönetimi
K10(DK)	Erkek	Dr.	Siyaset Bilimi
K11(DK)	Erkek	Doçent	Kamu Yönetimi
K12(AK)	Erkek	Profesör	Kamu Yönetimi

Katılımcılar ile yapılan görüşme sonuçlarından elde edilen bulgular; katılımcıların vizyon kavramına ilişkin görüşleri, katılımcıların Cumhurbaşkanlığı makamına ilişkin görüşleri, katılımcıların Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonuna ilişkin görüşleri ve katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine ilişkin görüşleri olmak üzere dört ana kategori altında analiz edilmiştir.

4.3.6.1.Katılımcıların Vizyon Kavramına İlişkin Görüşleri

Çalışmada kavramlarından ve varsayımlarından faydalanılan sistem yaklaşımı, değişimin ve istikrarın olduğu dünyada sistemlerin nasıl ayakta kalabildiği ile ilgilenmektedir. Hızla değişen dünyada kurumların ve liderlerin sahip oldukları vizyonları, sisteme yönelen istemlerin otoriteler tarafından karşılanma şekline etki etmektedir. Nitekim açık sistem yapısına sahip olan kamu yönetiminin değişimin yoğun olarak hissedildiği bir ortamda çevreden gelen değişim taleplerine duyarsız kalması mümkün olmamaktadır. Bu kapsamda vizyon sahibi kurumlar ve liderler, dinamik döngü içerisinde olan siyasal sistemde toplum tarafından yöneltilen istemlerin tatmin edilmesinde başat rol oynamaktadır.

Görüşme sırasında katılımcıların vizyon kavramına ve kavramın kamu kurumları açısından önemine ilişkin görüşlerinin alınması amacı ile şu üç soru yöneltilmiştir:

"Sizce kurumsal vizyon nedir?"

"Kamu yönetimi sistemi içinde bulunan tüm kurumlar vizyon sahibi olmalı mıdır?"

"Türkiye'de kamu kurumlarında vizyon sahibi olmanın önemi yeterince anlaşılmakta mıdır?"

Çalışmanın birinci bölümünde de ayrıntılı bir şekilde yer verildiği gibi vizyona ilişkin literatürde çok farklı tanımlamalar bulunmasına rağmen tüm tanımlar geleceğin öngörülmesi ortak paydasında birleşmektedir. Vizyon geçmiş tecrübelerden etkilenen, yaşanılan zaman içinde tanımlanan ancak geleceğe yönelik olarak ulaşılması düşünülen hedefleri kapsamaktadır. Bu çerçevede araştırmaya katılan katılımcılara öncelikle *kurumsal vizyon* kavramını nasıl algıladıkları konusunda görüşlerini almak amacı ile S*izce kurumsal vizyon nedir?* sorusu yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların vizyon kavramına yönelik verdiği cevaplar, genel olarak çalışmanın birinci bölümünde taranan kaynaklar neticesinde yer verilen tanımlarla büyük ölçüde benzerlik göstermekte ve kavramın **geleceğe yönelik olmasına** ve **somut hedefler** içermesine yoğunlaşmaktadır.

> K8(SP): "Vizyon, **geleceği**, zamanı ve bütün olanakları daha iyi ve daha verimli değerlendirmek ile ilgili bir kavramdır".

K9(DK): “Vizyon, bir kurumun belli bir süre zarfında gerçekleştirmek istediği **somut hedeflerdir**”.

K3(SP): “Vizyon, **kurumların geleceğine** ilişkin bir resmin çizilmesidir”

K7(SP): “Vizyon, belli bir **hedef** belirleyip kararlı bir şekilde hareket etmek, az zamanda çok iş yapmak ve randımanlı iş yapmak anlamına gelmektedir”

K5(SP): “Vizyon, **gelecekte** olması istenen arzu edilen şeyin hayal edilmesidir”

K6(SP): “Vizyon, **geleceğe yönelik** somut amaçlar hedefler ortaya koyabilmektir.”

K11(DK): “Bir kurumun zaman içinde gelişebilen ve değişebilen **geleceğe** dair planlamaların bütünüdür.”

Küreselleşme ve bilim ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler özel sektör olduğu kadar kamu sektörünün de hizmetleri verimli ve etkin bir şekilde sunulması meselesine yoğunlaşmasını gerektirmiştir. Bu çerçevede araştırma kapsamında katılımcılara kamu kurumlarının vizyon sahibi olmalarına ilişkin görüşlerinin alınması amacı ile *Kamu yönetimi sistemi içerisinde bulunan tüm kurumlar vizyon sahibi olmalı mıdır?* sorusu yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların verdiği yanıtlar çalışmada kamu yönetiminin geçirdiği değişim ve dönüşüm sürecinin sahip olduğu tüm alt sistemlerin kurumsal vizyon sahibi olmasını zorunlu kıldığı alt hipotezi ile paralellik göstermektedir.

K8(SP): “(…)Olmalıdır. **Kamu yönetimi içerisinde yer alan kurumlar kamu kaynağı kullanırlar.** Daha verimli, daha üretken ve daha yüksek performans sahibi olmak için sürekli arayış içinde olmaları gerekir. Bu da bütün kurumlarının vizyon sahibi olmalarını zorunlu kılar”

K2(SP): “**Kamu kurumları kamuya hizmet eden devleti ayakta tutan kurumlar olduğundan her birinin kendine göre bir vizyonu olmalıdır**. Dolayısı ile vizyonsuz önem arz etmeyen önemsenmeyen kamu kurumlarının kendine de milletle de devlete faydası olmaz”.

K3(SP): “Tabii ki de olmalıdır.”

K5(SP): “Elbette ki sadece kamu kurumları değil özel sektördeki tüm kurumların ve kişilerin en alt tabakadan başlayarak en üst tabakaya kadar bir vizyona sahip olması gerekmektedir. Gelecek bakış açısı ile makamları doldurmak gerekmektedir.”

K6(SP): “Vizyon koymadan amaç koymadan önünüzü görebilmeniz mümkün değildir. Hedefler gösterilmek sureti ile vizyona adım adım yaklaşmak kamu kurumları açısından çok önemlidir. **Kamu kurumlarının ortaya koydukları hedefleri gerçekleştirmek için kamu kaynağını en etkin bir şekilde kullanmalı** ve milletin de desteğini alabilmek için çalışmalıdırlar. Geçmişte siyasi iktidarı elinde bulunduran siyasi temsilcilere baktığımız zaman belki de en büyük sıkıntılarımızdan bir tanesi ortaya bir vizyon koyamamaktı. Bir hedef

belirlemek, bu hedefe ulaşmak amacı ile tüm kanallarını açmak ve bu hedefe ulaşmak için alt yapıyı oluşturmak konularında çok büyük sıkıntılarımız vardı. Ancak şimdi 2023, 2071 ve 2093 vizyonu ortaya koymuş olduk. Vizyona ulaşmak için somut hedeflerin ortaya konularak, ciddi çaba sarf etmek gerekmektedir."

K11(DK): "Evet. Aksi bir durum kurumun güdükleşmesini ve işlevlerini yerine getirebilecek becerilerden yoksunlaşmasını ortaya çıkaracaktır."

Katılımcılardan K9(DK) bu soruya diğer katılımcılardan farklı bir şekilde yaklaşarak vizyon sahibi olmanın kanunda belirtilen bir zorunluluk olduğunu ifade eden şu cümleleri kullanmıştır: "*Kamu kurumlarının vizyon sahibi olması 5018 sayılı kanunda zaten belirlenmiştir. Bu sebeple vizyon sahibi olmak tercihin ötesinde bir zorunluluktur".*

Katılımcılardan K6(SP), K6(SP) ve K4(SP) bu soruya verdiği yanıtta vizyon sahibi olmanın önemini vurgularken; Türkiye'de kurumların vizyonlarını gerçekleştirmesinin önündeki en önemli engelin Parlamenter sistemden kaynaklanan sorunların oluşturduğunu ifade etmişlerdir.

K4(SP): "Tabiî ki vizyon sahibi olmalıdır. Parlamenter sistem içerisinde yıllarca bürokrasinin engeli ile karşılaşıldı. Bürokratlar sistemin işleyişini yavaşlattı. Neredeyse durdurma noktasına kadar getirdi. Yeni sistem ile birlikte hantal bürokratik yapının ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. 24 Haziran sonrası bu hemen hissedildi. Hemen meclis çalışmalarına başladı. Eski sistemde olsaydı şu dönem koalisyon pazarlıkları ile geçecekti. Hangi kurum kimde kalacak diye tartışılacaktı. Bakanlık sayıları artacaktı."

K6(SP): "Olmalıdır. Ancak Türkiye'de kamudaki kaynakları kamu menfaatleri adına kullanmaya çalışırken ve kamudaki insan kaynaklarını daha aktif daha verimli hale getirebilmek noktasında çaba harcarken sistemden kaynaklanan tıkanıklıklar ile karşı karşıya kalınıyordu. Bu tıkanıklar kurumlar arasında çoğu zaman iletişim noktasında sıkıntılar yaşanmasına neden oluyordu."

K7(SP): "Tüm yönetimlerin asıl amacı vizyon ve misyonlarını gerçekleştirmektir. Parlamenter sistem en ağdalı ve en yavaş modeldir. Vizyon sahibi olanlar da bu sistem içerisinde arada kaynıyor. Sistemin kendi içinde harcanıyor. Ortaya çıkamıyor. Başkanlık sistemi bu işi en iyi yapan insan unsuruna dayanan akla uygun bir model. Vizyon sahibi insanlar bu sistem ile daha fazla öne çıkabilir ve kurumlarda vizyonlarını daha rahat bir şekilde gerçekleştirebilir."

Katılımcılardan K7(SP) kamu kurumlarının vizyon sahibi olması gerektiğini vurgularken aynı zamanda yönetimin en tepesinde sahip olunan vizyonun daha etkili olduğunu ve alttaki kurumlara da bu vizyonun yansıtılması gerektiğini ifade etmiştir. "*Kurumlar bir devletin insandaki organlarına benzetilebilir. Her organ mutlak suretle*

hareket içinde olmalı. Değişime duyarlı olmalı. Ama beyin bunların en önemlisidir. Tüm organlarda aynı hareketliliği aynı oranda beklemek her zaman mümkün olmayabilir. Ama devlette belli organlar, üst organlar, vizyon sahibi olduğu zaman aşağılara da yansır. Sonuç olarak bu tamamen zincir gibi bir halkadır. Bir yerdeki tıkanma sıkıntı çıkarır. Ana gövde, ana çatı, vizyon sahibi olmalı. Alttaki kurumlarda biraz sürüklenerek gider. Hedef gösterilir. Yol gösterilir. Onlar da o şekilde ilerler. Yönetimde hedef ve vizyon yukarıda şekillenmeli."

Çalışmanın birinci bölümünde kamu yönetimi içerisinde yer alan tüm kurumların vizyon sahibi olmaları gerektiği vurgulanırken; aynı zamanda belirlenen bu vizyonun teoride kalmaması gerektiği, hayata geçirilebilmesinin temel koşulunun ise vizyonun öneminin anlaşılarak kurumun tamamı tarafından benimsenmesi ve uygulanabilir olması gerektiği vurgulanmıştı. Araştırma kapsamında kamu kurumlarının vizyon sahibi olması gerektiği tüm katılımcılar tarafından doğrulanırken; kamu kurumlarında vizyon sahibi olmanın öneminin anlaşılıp anlaşılmadığına ilişkin sorulan soruya K9(DK), K6(SP) ve K5(SP)'in verdikleri cevapların çalışmanın birinci bölümünde de yer verilen vizyona sahip olunması kadar, çalışanlar ile paylaşılması ve kurumun tamamında benimsenmesi gerektiği fikri ile paralellik gösterdiği görülmüştür. Katılımcılar aynı zamanda sistemsel bir bakış açısı ile zihinsel bir dönüşümün kamu kurumları tarafından benimsenmesine vurgu yapmışlardır.

> K9(DK): **"Kurumların vizyonları stratejik planlarda kalıyor.** Vizyonun öneminin anlaşılması sistemsel bakış açısı ile bütüncül bir perspektifle kamu yönetimindeki kurumsal kültür ile ilgili bir meseledir. Sadece hazırlanan raporlarla ve somut hedefler ortaya koymakla hayata geçmiyor. **Beşeri unsurların da bu zihniyete sahip olması gerekmektedir."**
>
> K5(SP): "(…)**Anlaşılmıyor.** Türkiye'deki en büyük sıkıntı söylemlerin eylemlere yansımamasından kaynaklanmaktadır. **Evrak üzerinde yapılan şeylerin fiiliyata geçmesi gerekiyor. Ancak şu anda tam olarak anlaşıldığını düşünmüyorum**. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçildi. Ama herşey güllük gülistanlık olacak değil netice itibari ile o sistemi uygulayacak, yapacak ve geliştirecek olan insanlardır. **İnsanların hem yetiştirilmesi hem de vizyoner olması lazım.**"

Katılımcılardan K11(DK) de kurumsal vizyonun kamu kurumları tarafından öneminin yeterince anlaşılmadığını ve günübirlik ihtiyaçların karşılanması biçiminde hareket eden kurumların çoğunlukta olduğunu ifade etmiştir.

Kamu yönetimi sistemi içerisindeki tüm kurumların vizyonları birbirini tamamladığında ve bir bütün halinde düşünüldüğünde birbiri ile uyumlu bir ilişki ağına sahip olmaktadır. Bu bağlamda kamu yönetimi sistemi içerisindeki tüm alt sistemlerin her birinin sahip olduğu bakış açısı ile vizyonlarının belirlenmesi, bunların karşılaştırılması ve bütünleştirilmesi ile sistemin genelinin vizyonu çizilebilecektir. Bu çerçevede araştırmaya katılan katılımcılardan K6(SP)'nın bu soruya verdiği yanıt ile çalışmada kamu yönetimini ilgilendiren meselelere yaklaşımdaki temel sorunun karmaşık hale gelen kurumlara sistemsel bir bakış açısı ile yaklaşılmamasından kaynaklanmakta olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

> "Külliyata baktığınızda her bir kurumun görevleri ayrı ayrı tanımlanmış ve vizyonlarına yer verilmiştir. Fakat sadece bu mevzuat içerisinde yer alan görev tanımları kurumsal vizyonun harekete geçirilmesi açısından yeterli olmamakta. **Kamu yönetimindeki temel sorun, sistemsel bir bakış açısının yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple zihinsel yapının dönüşmesi gerekmektedir**. Kamu alanına baktığımızda devlet memuru anlayışı ile aslında biz tıkandık. Bunu ileriye götürmek için bu zihinsel dönüşümü de mecburen beraberinde getirmemiz gerekiyor. Bir projenin birden fazla bakanlığı ilgilendirdiği muhakkak, o kurumların bakanlıklarda çalışan bürokratların bir araya gelebilmesi hem zaman hem enerji bakımından baya zorlayan noktalardan biri idi. Kurumların uyum içerisinde bir arada çalışabilmesinin sağlanması çok önemli bir husus. İdari makamda oturan temsilcinin bu konuda ortaya koymuş olduğu irade ve vizyon bu sorunları aşmak noktasında etkili oluyordu. Ama bunu sisteme dönüştürmemiz gerekiyor. Sadece bir iradenin yaklaşımı ile kurumsallığa dönüştürme zayıf kalır. Yönetim kültürünün oluşturulması gerekiyor."

Katılımcılardan K7(SP), koalisyon hükümetleri nedeni ile kurumların sahip oldukları vizyonları gerçekleştirecek istikrarlı bir ortam bulamadıklarını tepede oluşturulan vizyonların da kâğıt üstünde kaldığını, alttaki kurumlara sirayet etmediğini ve gerçekleştirilen uygulamaların ancak günü kurtardığını ifade etmiştir. Bu sebeple siyasi istikrarın olmadığı sistem içerisinde kurumların sahip oldukları vizyonları yerine getirmelerinin de mümkün olmadığını vurgulamıştır.

> "Şu ana kadarki yapıda Parlamenter sistem içerisinde belirlenen vizyonlar yukarılarda kalıyordu. Vizyon aşağıya inemiyordu. Yukarıda belirlenen vizyonlar da sistemdeki sıkıntılardan ve koalisyonlardan dolayı yerine getirilemiyordu. Parlamenter sistemde seçimlerde siyasi partilerin her biri bir vizyon ortaya koyuyordu. Seçim sonuçlarında ise istedikleri oy oranını alamadıklarında bir kaç parti bir araya gelip koalisyon hükümetleri kuruluyordu. Böyle bir ortamda hangisinin vizyonunu uygulayacaksınız. Her birinin vizyonu

aynı olmuyor. 95 yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca 65 hükümet kurulmuştur. Normal şartlarda istikrar olsaydı ve 4 yılda bir hükümet kurulabilseydi; 95 yılda kurulan Cumhuriyetimizin 65. Hükümetini 260 yılda kurmamız gerekecekti. Ülke bu kadar kötü yönetilmiştir. Hangi vizyondan misyondan bahsedebilirsiniz. Burada en deha adam olsa ne yapabilir. Çünkü birileri Türkiye için güzel bir hedef belirliyor. Bir çerçeve çiziyor. Öteki de kendine göre bir vizyon ortaya koyuyor. Ama zıt. Ortasını nasıl bulacaksın. Böyle bir ortamda gün idare ediliyor, rutin işler devam ediyor. Homojen bir yapı olmayınca Türkiye gibi ülkelerde bir vizyon ortaya koyamıyorsunuz. Böyle bir bölgede devletin en tepesinde kavga olduğu yerde alt tabakadaki kurumların ilerlemesi mümkün değil. Kurumların beyne ayak uydurması gerekmektedir. Aksi takdirde bürokrasi kendi vizyonunu baskı ile uygulatmaya başlıyor. Alt kurumlara hükmedemeyince bürokratik oligarşik yapılanmalar, askeri sivil bürokrasi, basının etkisi, iş dünyasının baskısı ve güç odaklarının hegemonyasının, seni korkutması ve sindirmesi söz konusu oluyor. Devlet gittiği yere kadar gidiyor. Vizyon da atak vardır. Hedefe doğru ilerleme vardır. Böyle bir sistem içerisinde de atakların olması mümkün değildir."

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi kamu kurumlarının sahip oldukları vizyonları sistemsel bir yaklaşımın yokluğundan dolayı bir bütünlüğe sahip olamamakta ve diğer kurumlarla iletişim konusunda yaşanan sıkıntılar vizyonların gerçekleştirilmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi değişikliğinin kurumların sahip oldukları vizyonları çerçevesinde zihniyet değişimini gerçekleştirebileceğini ve tüm kurumların aynı vizyon için birlikte çalışabileceği bir yönetim kültürünün oluşmasına olanak sağlayabileceği savunulmaktadır. Bu noktada dönüştürücü liderlerin sistem içerisinde varlığı, yeniliğe ve yaratıcılığa açık bir kültürün oluşturulması konusunda gösterdiği çabalar dönüşümün kurumsallaşması açısından önemlidir.

Görüşme yapılan katılımcıların hepsi, vizyonun geleceğe yönelik bir kavram olduğunu ve kamu kurumlarının görev ve sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmeleri açısından vizyon sahibi olmalarının önemli bir husus olduğunu vurgulamakta ancak bu önemin kurumlar tarafından gerek sistemdeki sıkıntılardan gerekse bürokratların yaklaşımlarından dolayı benimsenemediğinin da altını çizmektedir.

4.3.6.2. Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Makamına İlişkin Görüşleri

1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte oluşturulan Cumhurbaşkanlığı makamı doksan beş yıllık tarihi ile Türkiye'nin en köklü kurumlarından biridir. Cumhurbaşkanlığı makamı, sistemdeki konumu, görev ve yetkileri ve seçim yöntemi ile 1924, 1961, 1982 anayasalarında geçirdiği değişim bugünkü siyasal sistemin temel değişkenlerini ve işleyişini etkileyen öğelerin kaynağını oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde yer verilen anayasal düzenlemeler neticesinde özellikle 1960, 1971 ve 1980 müdahaleleri ile sistem içerisinde makama duyulan güvenin büyük ölçüde sarsıldığı ortaya konulmuştu.

1961 anayasası sistem içerisinde kurduğu hükümet mekanizmasında tıkanıklar meydana getirmiş ve anayasada yer alan hükümler bu tıkanıklıkların çözülmesinde yetersiz kalmıştır (Özbudun, 2008: 25). Bu krizlerin yürütmenin güçlendirilmesi ile son bulacağına ilişkin tartışmalar 1982 anayasasında Cumhurbaşkanının yetkilerinin arttırılması ile neticelenmiştir. Cumhurbaşkanlığı makamını güçlendiren bu değişiklikler, sistemde Parlamenter yapının dışında bir formülasyon ortaya çıkararak sembolik temsil makamı olan Cumhurbaşkanını anayasal-siyasal sistemin merkezine yerleştirmiştir(Akgün, 2006). 2007 anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin kabul edilmesi, siyasal sistemde Cumhurbaşkanının konumda önemli bir dönüşümü meydana getiren sürecin başlangıcını temsil etmiştir.

Burada özetlenen ve çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde çizilen çerçeveden yola çıkarak bu başlık altında kamu yönetimi sistemi içerisinde bir alt sistem olarak değerlendirilen Cumhurbaşkanlığı makamının nasıl bir imaja sahip olduğuna, sistem içerisinde nasıl algılandığına ve anayasalarda yapılan değişikliklerin nedenlerine ilişkin görüşlerin alınması amacı ile katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplar makama olan güvenin ölçülmesi ve siyasal sistem içerisinde makamın konumunun anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

"Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamının toplumdaki imajı ve algısı hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Cumhurbaşkanlığı makamının siyasal sistemdeki konumu hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Cumhurbaşkanlığı makamında anayasalarda gidilen değişiklikler sizce hangi motivasyonlarla yapıldı?"

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen *Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamının toplumdaki imajı ve algısı hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusuna* katılımcıların farklı cevaplar verdiği görülmüştür.

> K9(DK): "Cumhurbaşkanlığı makamının toplumda itibarlı bir makam olduğu herkes tarafından bilinir. **Ancak Cumhurbaşkanlığı makamının toplumdaki imajı ve algısını görevde olan Cumhurbaşkanının oynadığı rol ve aldığı kararlar oluşturmaktadır.** Tarihsel perspektifte bakıldığında yönetime müdahale sonrası göreve gelen Cumhurbaşkanlarının uygulamaları makama olan güvenin sarsılmasına neden olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan aktif ve terleyen bir Cumhurbaşkanı olacağım dedi. Öncesinde sembolik olarak görülen makama, Erdoğan tarafından bambaşka bir anlam yüklendi. Cumhurbaşkanlığı makamı oraya oturan kişinin biraz da anlayışı ile anlam kazanır. Bugün için değerlendirildiğinde itibarlı bir makamdır. Kurumlara olan güveni ölçmeye çalışan anketler, **Cumhurbaşkanlığı makamının toplum tarafından en itibarlı ve güven duyulan kurum olarak algılandığını göstermektedir"**
>
> K6(SP): "Cumhurbaşkanlığı makamı ile vatandaş iç içe şu anda. Makamın toplumun her camiası ile iletişimi daha da kuvvetlendi. Tamamen güvene dayalı bir atmosfer kuruldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2014 yılında seçildikten sonra "Ben bilindik bir Cumhurbaşkanı olmayacağım terleyen bir Cumhurbaşkanı olacağım" ifadesini kullanmıştır. Devlet geleneğine baktığımızda Cumhurbaşkanı Erdoğan, çizilen misyonun dışında çok farklı bir Cumhurbaşkanlığı performansı sergiledi. Bu süreç ile beraber daha aktif bir şekilde görevini yürüttü. Hem iradi hem kişilik olarak makamdaki karşılığını daha da güçlendirdi."
>
> K4(SP): "Önceleri Cumhurbaşkanının ulaşılamaz bir imajı vardı. Şimdi ise makam tamamen halk ile buluştu. Halk tarafından benimsendi. 15 Temmuz bunun en güzel örneği. Toplumun her kesiminden insanları bir arada gördük. Cumhurbaşkanlığı makamının sevildiğini benimsendiğini gösteriyor. Toplumun Cumhurbaşkanlığı makamına olumlu algısını bu örnekte görebilmek mümkün."
>
> K11(DK): "Cumhurbaşkanlığı makamı toplumun büyük bir kesimi tarafından en olumlu yaklaşılan kurumların başında gelmektedir."

Araştırmaya katılan katılımcılardan K10(DK) bu soruya Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi çerçevesinde yanıt vererek toplumun sisteme olan algısı üzerinde bir değerlendirme yapmıştır. "*Güç temerküzü herkesin vurguladığı bir şey yeni sistemde. Birçok insan yeni sisteme baktığında bu sistemin nasıl işleyeceğine dair bir resim görmüyor. Algılar var. Siyasi polemikler var. Bunun çerçevesinde sisteme dair bir fikir oluşturdular. Uygulamaya geçildiğinde tam anlamı ile nasıl olacağı görülecek. Halk yeni sistem ile yetkilerin Erdoğan tarafından benimsenmesinden memnun."*

Araştırmaya katılan katılımcılardan K2(SP) ve K8(SP) yöneltilen soruyu Cumhurbaşkanının yeni sistem ile partili olması üzerine yoğunlaştırarak bu durumun toplum tarafından yadırgandığını ifade etmişlerdir.

> K2(SP): "Parlamenter sistemde cumhurun başı olan Cumhurbaşkanı klasik bir Cumhurbaşkanıydı ve tarafsızdı. Yeni sistem ile birlikte Cumhurbaşkanının aynı zamanda siyasi bir kimliği oldu. Toplumun Cumhurbaşkanlığı makamının yeni konumuna alışmaya çalıştığını hatta yadırgadığını düşünüyorum. Sistemin bir anda değiştirilip toplum tarafından kabul edilmesi kolay değildir. Devlet Başkanı dediğimizde devletin başıdır, partili de olabilir. Ancak ismi Cumhurbaşkanı olunca 80 milyonun tamamının başkanı olmalıdır. Hem CHP, MHP ve AK Parti'nin başkanı olacaksın hem de hem de parti toplantılarında konuşacaksın. Cumhurbaşkanlığı makamı ile bağdaşmıyor. Cumhurbaşkanlığının gücünü, imajını zayıflatan bir gelişmedir. Türkiye toplumunun partili olamayan bir Cumhurbaşkanını tercih edeceğini düşünüyorum. Yeni sistemde yer alan Cumhurbaşkanlığı ifadesinin yanlış olduğunu düşünüyorum."
>
> K8(SP): "Cumhurbaşkanı tarafsız, milletin bütünlüğünü ve devletin varlığını temsil eden bir simge önder konumundadır. 16 Nisan 2017 referandumunun hemen sonrasında Cumhurbaşkanının partili olması toplumda bölünmelere ve Cumhurbaşkanlığı makamının yıpranmasına yol açmış görünmektedir."

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine tarafsızlık meselesi üzerinde yaklaşan görüşlerin siyasetin eski dinamikleri üzerinden konuyu ele aldıkları söylenebilir. Cumhurbaşkanı yeni sistem ile yürütmenin başı olduğu için seçim kampanyalarını bir parti teşkilatı ile yürütmesi ve parti politikasına göre milletten oy istemesi sistemin bir gereğidir (Miş, 2017b). Araştırma yapılan katılımcılardan K7(SP) "*yeni sistem ile Cumhurbaşkanının tarafsızlığı söz konusu değildir. Anayasada yer alan tarafsızlık ifadesi hak ve adalet noktasında tarafsızlıktır. Bu sistemde prensip olarak en azından merkez sağ merkez sol liderleri aday olmalı ve farklı bir program ortaya sunmalıdır. Bu sebeple bu sistemde tarafsızlık söz konusu olamaz. Halktan oy istiyorsunuz. Lider farklı Cumhurbaşkanı farklı olursa sistem işlemez zaten. Partinin ana gövdesini Cumhurbaşkanına karşı düşman edebilir. Şimdiki modelin Cumhurbaşkanı yeni sistemin başbakanıdır taraflıdır.*" şeklindeki ifadeleri ile yeni sistemin temel dinamiklerinden birinin Cumhurbaşkanının partili kimliği olduğunu vurgulamıştır.

1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesi ile kurulan Cumhurbaşkanlığı makamı tarihsel gelişim sürecinde anayasada yapılan düzenlemeler ile konumunda değişiklikler yapılarak bugüne kadar varlık göstermiştir. Araştırma kapsamında Cumhurbaşkanlığı makamının tarihsel gelişim süreci içerisinde makamın siyasal sistemdeki konumuna ilişkin katılımcıların görüşlerini almak amacı ile *Cumhurbaşkanlığı makamının siyasal*

sistemdeki konumu hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusu yöneltilmiştir. Sorulara verilen yanıtlar değerlendirildiğinde makamın Parlamenter sistemde vesayet odaklarının merkezinde, çok güçlü ancak sorumsuz bir konumda olduğu ve sistem içerisinde halkın iradesinin göz ardı eden devlet yönetiminin temsilcisi olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda 2014'te Cumhurbaşkanının ilk defa halk tarafından seçilmesi ile makama olan olumsuz algının büyük ölçüde kırıldığını ve Cumhurbaşkanının halkın iradesinin her şeyin üstünde tutan sistemin lider konumuna kavuştuğu vurgulanmıştır.

> K9(DK): "Cumhurbaşkanlığı makamı, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin kabul edildiği **2007 anayasa değişikliğine kadar vesayetçi Parlamenter sistemin temsilcisiyd**i. Cumhurbaşkanı, vesayetçi sistemin aracı ve veto makamı olarak siyasal sistem içerisinde yer almıştır. Özellikle asker ile sistem işlemez kılındığında Cumhurbaşkanı üzerinde halkın iradesinin tecelli etmesine engel olunmuştur. **Sistemin emniyet sübapı olarak görülmüştür**. Doğrudan halk tarafından seçilmesi ile birlikte devlet millet bütünleşmesi sağlanmıştır"
>
> K5(SP): "Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanlığı makamı temsil makamı gibi görünmesine rağmen sorumsuz ancak sınırsız yetkilere sahip, oturan bir Cumhurbaşkanı vardı. **Şimdi ise koşan, terleyen ve gayret gösteren bir Cumhurbaşkanı var.** Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte suçların ve cezaların şahsiliği ve sorumluluğu prensiplerine de uygun bir şekilde yetkili ve sorumlu bir Cumhurbaşkanı anlayışı söz konusu olacak. Yetkiyi milletten alıyorsunuz ve sorumlusunuz. Cumhurbaşkanı bir yanlış yaparsa 5 yıl sonra sandıkta millete hesap verecek."
>
> K3(SP): "Parlamenter sistemde sembolik ancak çok güçlü yetkilere sahip bir Cumhurbaşkanı söz konusuydu. Yeni sistemde ise yetkili ancak sorumlu bir Cumhurbaşkanı olacak. **Cumhurbaşkanlığı sadece kanunları onaylayan bir noter makamı ya da yasaları veto eden bir makam değil**. Cumhurbaşkanı tek başına yürütmenin başında olacak. Yönetim daha sistemsel bir yapıya kavuşacak."

Araştırmaya katılan katılımcılardan K7(SP) bu soruya verdiği cevapta tarihsel perspektifte makamın konumunu değerlendirerek bir analiz çerçevesi ortaya koymuştur.

> "Cumhurbaşkanlığı makamının tarihsel gelişim sürecine baktığımızda devletin birlik ve bütünlüğü temsil eden bir makam olarak görülür. Fazla ortalıkta gözükmez. Az konuşur. Devletin simgesi olarak kabul edilir. Çok pasif bir konumda yer almıştır. Atatürk, İsmet İnönü ve Celal Bayar aynı zamanda partili olduklarından dolayı biraz daha görünürdü. 1961 anayasası yeni modeli dizayn ederken Cumhurbaşkanına başka bir statü vermeye kalktı. Seçimle gelen hükümetleri bir anlamda gerektiği zaman dizginleme görevini yükledi. Yeri geldi çok pasif Cumhurbaşkanları vardı. Fahri Korutürk bunlardan biriydi. Toplumdan kopuktu. Cumhurbaşkanları genelde askeri kökenden belirlenmiş.

> Asker kökenlilerin Cumhurbaşkanı olması ile siyasetçileri dizginlemek düşüncesi hâkim olmuştur. Korku halinde meclis tarafından seçimler yapılmış. 1961 anayasasında Cumhurbaşkanına verilen yetkiler dağınık bir halde iken 1982 anayasasında toplu bir şekilde vermiştir. Kenan Evren'in tek derdi gözdağı vermekti. Vizyon falan düşünen olmamıştır. Tek dertleri rejimi koruma kollama düşüncesidir. Sistemin başarısının en temel unsuru ülkenin önünü açacak atak politikalar yapmak, vizyon sahibi olmaktır. Hedefler belirleyip ona yönelmektir. Ancak o dönemlerde bu söz konusu olmamıştır. Bu dönemde sadece Turgut Özal döneminde vizyon örneğini görmek mümkün olmuştur. Cumhurbaşkanı o yıllarda tarafsız gözükmek için halk ile çok muhatap olmamıştır. Güya en tarafsız bürokrasiden gelen anayasa mahkemesi başkanlığı yapmış Ahmet Necdet Sezer bana sorarsanız gelmiş geçmiş en tarafgir, en acımasız yasaları en çok iade eden, meclis ile en çok çatışan Cumhurbaşkanıdır. Nerede olduğu bilinmez. Cumhurbaşkanı görevini yürütürken affettikleri hep bölücü örgüt mensubudur. Vizyonu yok ki ülke için bir şeyler yapabilsin. İstikrar yoksa özellikle ekonomi de istikrar olmazsa vizyon da olmaz. Sezer'in o dönemde Bülent Ecevit ile olan tartışması ülkeyi ekonomik krize sokmuştur. Bu sebeple siyasi istikrar yoksa ekonomi de istikrar olmaz. Ülkede vizyondan da söz edilemez. Abdullah Gül de AK Partiden gelme bir isim olduğu için hükümet ile ilişkileri iyiydi. Veto ettiği birkaç yasa vardı sadece. Önceki Cumhurbaşkanlarına benzer bir Cumhurbaşkanı örneği sergiledi. 2014'te Cumhurbaşkanı ilk kez halk tarafından seçilince her şey değişti"

Katılımcılardan K11(DK) ise Cumhurbaşkanının siyasal sistemdeki konumunu "*Osmanlı-Türk Anayasacılığı'nın her döneminde Cumhurbaşkanlığı makamı siyasal sistemin en güçlü aktörü olmuştur"* şeklinde ifade etmiştir.

Çalışmada kavramlarından ve varsayımlarından faydalanılan sistem yaklaşımı; siyasal sistem içerisinde meydana gelen değişimlerin kaynağını girdi olarak ifade edilen istemlerden ve desteklerden oluştuğunu; bu istemlere otoriteler tarafından verilen karşılığı da çıktı olarak ifade edilen kanunlardan, yasalardan ya da politikalardan oluştuğunu varsaymaktadır. Araştırma kapsamında katılımcılara Cumhurbaşkanlığı makamında 1923'ten beri anayasalar ile çıktı olarak sunulan değişikliklerin hangi motivasyonlar ile yapıldığı sorusu yöneltilerek sistemsel bir yaklaşımla makamda meydana gelen istemlerin kaynağına ilişkin katılımcıların görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan K10(DK), 1923'ten itibaren yapılan değişikliklerin farklı motivasyonlar ile yapıldığını şu şekilde ifade etmiştir: "*Bütün anayasalar farklı motivasyonlara sahiptir. 1924 anayasası kurucu bir rol üstlendi. Atatürk'ün başında olması ile Cumhuriyetin erken dönem liderlik ekibinin rahatça hareket etmesini sağlayacak bir yapıya büründürüldü. 1960-1980'de birbirinden farklılaştı. 1961'de Cumhurbaşkanlığının sembolik makama dönüştürülmesi gayreti*

vardı 1982 de bir taraftan Cumhurbaşkanı sembolik olarak tutulmak istendi; ancak Cumhurbaşkanı Kenan Evren olması ile birlikte bu rolü değiştirecek bir takım yaklaşımlar da geliştirilmeye çalışıldı. Sembolik olarak değil aynı zamanda icracı yetkilere sahip olmasını sağlayan değişiklikler yapıldı. Sistemden askerlerin rolü çekildiği zaman makamdan sivillerin Cumhurbaşkanı olması ile büyük oranda sembolik olarak kaldı. Yeni yönetim sistemi ile hatta daha öncesinde Cumhurbaşkanlığı makamı kişilerin kendi uğrasına bağlı olarak gelişti. Erdoğan eski sistemde bile sembolik Cumhurbaşkanı anlayışının tersine Cumhurbaşkanlığı makamının icracı meselelere doğrudan müdahale eden ve etkin bir pozisyona girmesine sebep oldu." Katılımcılardan K10(DK)'un devamında "**Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi değişikliğine gidilmesinin sebebi Erdoğan'ın kişiliği ve vizyonudur"** şeklindeki ifadesi çalışmanın Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonun bir sonucu olarak siyasal sistemde uzun süredir biriken istemlere yanıt olarak sunulduğu ana hipotezini destekler niteliktedir. K10(DK)'un ifadelerinden de anlaşıldığı gibi 1982 anayasasında görev ve yetkileri ile sınırları çizilen Cumhurbaşkanlığı makamında görev yapan farklı aktörlerin sahip oldukları vizyonlarının etkisi ile makamın vizyonu dönüşüme uğramıştır.

Katılımcılardan K5(SP) bu soruya "2007 de yapılan değişiklik yargı üzerinden toplumu dizayn etme çalışmalarına toplumun ve meclisin bir aslında başkaldırısıydı. Vesayet odaklarını ortadan kaldırmak temel hedefti. İdari ve yargı vesayetinin bir kısmını kaldırabildik. Ancak bürokratik oligarşi denen o vesayeti kaldırabildiğimizi düşünmüyorum. Bundan dolayı yeni sisteme geçmek zorunlu hale geldi" şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcılardan K11(DK) ise sistem krizlerinin yeni bir hükümet modeline geçilmesini zorunlu hale getirdiğini ifade etmiştir.

4.3.6.3. Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Makamının Vizyonuna İlişkin Görüşleri

Devletin en üst temsil makamı olan Cumhurbaşkanlığının vizyonu, sistem içerisindeki diğer kurumların da işleyişini büyük ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir. Bütüncül bir perspektifte bakıldığında devletin en üst idari otoritesi olan Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonu çerçevesinde belirlediği hedeflere

ulaşma konusunda gösterdiği performans, sistem içerisindeki tüm kurumlarda da bu anlayışın yerleşmesine örnek olabilecektir.

Araştırma kapsamında katılımcılara Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonuna ilişkin görüşlerinin alınması amacı ile şu sorular yöneltilmiştir.

"Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamı vizyon sahibi olmalı mıdır? Nasıl bir vizyona sahip olmalıdır?"

"Etkin bir Cumhurbaşkanlığı makamı vizyonu, hangi değerler ve unsurlar üzerinden oluşturulmalıdır?"

"Cumhurbaşkanlığı makamının bu vizyonunun toplumla yeterince paylaşıldığını düşünüyor musunuz?"

"Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olması, makamın vizyonunu ve temsil gücünü etkiler mi?"

"Cumhurbaşkanlığı makamının yeni temsil mekânı olan Beştepe Külliye'sinin imajını, söylemler ve kullanılan simgeler üzerinden nasıl değerlendirebilirsiniz?"

"Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu değişime zorlayan dönüm noktaları nelerdir?"

Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olması gerektiği görüşme yapılan katılımcılar tarafından ortak olarak paylaşılan görüş olmasına rağmen bu vizyonun nasıl olması gerektiği konusunda farklı ifadelere rastlanmıştır. Cumhurbaşkanının nasıl bir vizyona sahip olması gerektiğine ilişkin katılımcıların görüşlerinin büyük ölçüde birinci bölümde belirtilen imaj kodları ile uyuşmasına rağmen katılımcılardan K8(SP), K1(SP) ve K2(SP) Cumhurbaşkanının tarafsız olması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

> K8(SP): "(…) Olmalıdır. Cumhurbaşkanlığı makamının vizyon çerçevesi zaten anayasanın 104. maddesinde yer almaktadır: devlet organlarının uyumlu çalışmasını, milletin birliğini sağlamaya çalışmak ve devletin varlığını en iyi biçimde temsil etmek. Cumhurbaşkanı **tecrübeli, hoşgörülü, birleştirici,** barıştırıcı ve her şeyden önce **tarafsız** olmalı. Taraflılık içinde bulunan bir Cumhurbaşkanı anayasanın bu tarifinin dışına çıkarak vizyonunu çok daraltır. Türkiye'de farklı siyasal partiler var. Farklı inanç ve etnik kümeler var. Kriz anlarında herkesin devletin tepesinde hakemliğine başvurabileceği onları uzlaştıracak olan bir vizyona sahip olmalıdır. Türkiye'nin de aslında arayışı budur."

K10(DK), K9(DK) ve K4(SP) diğer katılımcılardan farklı olarak **Cumhurbaşkanının vizyonunun ülke sınırlarını aşarak** sadece kendi ülkesi içinde değil bulunduğu coğrafya itibari ile çevresine duyarlı olması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

> K10(DK): "Olmalıdır. Cumhurbaşkanı, Türkiye'nin kapasitesini bilen, hem içerden hem de dışarıdan beklentileri hesaba katan ve bu beklentileri yerine getirmek için sürekli kapasite arttırma yoluna giden bir vizyona sahibi olmalı. Türkiye kendi başına değerlendirilebilecek bir ülke değil. Türkiye'nin nüfuz alanı ülkenin sınırlarını çok aşıyor. Beklentiler çok yüksek. Küresel sistemdeki tıkanmışlıkları dikkate alırsak inisiyatif alan önceliği kendi vatandaşlarına verirken etrafındaki bölgelere **kültürel dini coğrafyasına da seslenen** ve onlara da hitap eden bir vizyona sahip olması lazım. Türkiye'nin vizyonunun Türkiye sınırlarını aşması lazım. Aştığımız zaman güçleniyoruz. İçeriye doğru çekildiğimiz zaman risksiz sorunsuz bir seyir izlediğimiz düşünüyoruz ama o bizi zayıflatıyor."
>
> K9(DK): "Elbette Cumhurbaşkanı vizyon sahibi olmalıdır. Vizyonu şekillendirecek şey misyondur. Sahip olduğu misyonu itibari ile Cumhurbaşkanlığı makamı, sadece kendi ulusal sınırları ile değil, **ülkenin hinterlandını da düşünerek** kendi toplumsal kültürel değerleri ile birlikte hareket etmesi gerekir. Geçmişi unutmadan, tarihsel değerleride göz önünde bulundurarak hareket etmelidir. Bu zemin üzerinde oturtulacak misyona dayalı bir vizyon oluşturulmalıdır."
>
> K1(SP): "Farklı kültürleri içinde barındıran bir ülkeyiz. Cumhurbaşkanı **tüm kesimleri kucaklayıcı, halkın içinden, tarafsız olmalıdır."**
>
> K2(SP): "Cumhurbaşkanının vizyonu **tarafsız, halkın içinden, bağımsız, adaletli olmalı, milletin maddi manevi değerleri ile barışık olmalı, vatansever olmalı, tecrübe sahibi olmalıdır."**
>
> K3(SP): "**Tecrübeli, karizmatik, halkın içinden, adaletli** olmalıdır"
>
> K12(DK): "**Karizması olmalı, farklılıklara hoşgörülü olmalı, farklı çıkarları çatışmaya dönüştürmemeli, demokratik ilke ve geleneklere bağlı** olmalıdır."
>
> K6(SP): "Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olması, meselelere geniş çerçevede bakabilmesi çok önemlidir. **Halk ile iç içe ve tecrübe olmalıdır**. Siyasal sistem içerisinde Cumhurbaşkanlığı makamı bir güven teşkil eder. Devletin temsilcisidir. Her şeyden önce devletin ve milletin bekası açısından makamdaki duruş ve irade çok önemli. Bir milleti temsil ediyorsunuz parti bakımından hangi partiye oy verirse versin fark etmiyor. Bütün milletin makamını temsil etmesi gerekir."

K5(SP): “Cumhurbaşkanı **halka yakın olmalı ve herkese kucaklayabilmeli**. 81 milyonun Cumhurbaşkanı olmalıdır.”

K11(DK): “Evet olmalıdır. Bu vizyon ülkeyi her alanda ileriye taşıyacak bir planlamanın ürünü olmalıdır.”

K4(SP): “**Tecrübeli, halk ile iç içe ve ulaşılabilir olmalıdır.** Milletimiz kendisine tepeden bakan zihniyete pirim vermez. Kendi gibi olan milletin yanında olan liderler her zaman tercih edilir. Cumhurbaşkanı aynı zamanda sadece kendi ülkesini değil tüm coğrafyasına da sahip çıkmalı. Cumhurbaşkanlığı makamı sadece yurt dışında ülkenin temsil edildiği bir makam ya da veto makamı değildir.”

Birinci bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verildiği gibi kurumun değişmeyen ve kalıcı olan inançları olarak ifade edilen değerler, vizyon oluşturulurken dikkate alınması gereken kuruma özgü ve kurum için önem arz eden temel unsurlardan oluşur. Kurumlar, temel değerlerin ve temel ilke ve inançların ne olduğuna ilişkin net bir ifade ortaya koyabilmeli ve ortaya koyduğu vizyonunun gerçekleşmesini sağlayacak şartları kendi sistemi içerisinde oluşturma iradesi göstermelidir (Collins ve Porras 1996: 66-67; DPT, DPT, 2006: 30). Bu çerçevede araştırmaya katılan katılımcılara devletin en üst temsil makamı olan Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunun hangi değerler ve unsurlar üzerinden oluşturulması gerektiği sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde Tablo 16’da yer verildiği gibi katılımcıların farklı ve genel değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür.

Tablo 16: Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Vizyonunun Oluşturulmasında Etkili Olan Değer ve Unsurlara İlişkin Görüşleri

Katılımcılar	Görüşler
K12(DK)	**Demokratik ilke ve gelenekler ile hukuk sistemine bağlı** kalınarak oluşturulmalı ve **hoşgörülü olmak** ihmal edilmemelidir.
K2(SP)	**Milletin maddi manevi değerleri dikkate alınmalı.**
K9(DK)	**Güçlü bağlar kuran ortak değerler** hesaba katılmalı. Sadece İslam coğrafyasına değil **tüm dünyaya karşı** bir duruş sergileyecek irade ile vizyon oluşturulmalıdır.
K1(SP)	Vizyon oluşturulurken tüm toplumu **kucaklayıcı, birleştirici** olmalı ve **tarafsızlık** unsuru ihmal edilmemelidir.
K10(DK)	**Kendi ülkesinin değerlerini kucaklayıcı** ancak **etrafındaki bölgelere de seslenebilecek** bir vizyona sahip olmalı
K8(SP)	**Barıştırıcı ve birleştirici değerler dikkate alınmalı.**
K5(SP)	Demokrasi olmazsa olmazımız. İnsanların temel hak ve hürriyetlerinin teminat altına alınması önemli bir husus. Millet olmanın da bir gereği olarak kendi milli ve manevi değerlerimizden vazgeçmememiz gerek. Cumhurbaşkanının da bu değerler etrafında hareket etmesi gerektiğini düşünüyorum.
K11(SP)	İstikrarlı bir siyasal sistem, güçlü bir ekonomi.
K4(SP)	En temel değerimiz **birlik ve beraberlik duygusu**. Milletimiz en büyük değerimiz. Cumhurbaşkanı da milletin birlik ve beraberliğini temsil etmeli.

Katılımcılardan K5(SP) bu soruya verdiği yanıtta çalışmanın birinci bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verilen kurumsal vizyon oluşturulurken geçmiş, mevcut zaman ve gelecek zaman boyutlarının kavranması gerektiğini destekleyen ifadelere yer vermiştir: "*Geçmişi unutmadan ders çıkararak kendi milli ve manevi değerlerimizi de çağın gerekliliklerine uygun bir şekilde sentezleyerek ona göre bilimde sanayide sanatta bilgi toplumu olan ve bilgiyi tasarlayan bir ülke vizyonu ortaya koymak zorundayız."*

Çalışmanın birinci bölümünde kamu yönetimi içerisinde yer alan tüm kurumların vizyon sahibi olmaları gerektiği vurgulanırken; aynı zamanda belirlenen bu vizyonun teoride kalmaması ve hayata geçirilebilmesi için vizyonun paylaşılması gerektiği belirtilmişti. Kurumların vizyon sahibi olması kadar bu vizyonunun sistem içerisinde paylaşılması yolu ile tüm paydaşların desteğini alınması; hayata geçirilmesinde ve benimsenmesinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Bu çerçevede

katılımcılara *Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun toplum ile paylaşıldığını düşünüyor musunuz?* sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya yönelik ifadeler incelendiğinde katılımcıların görüşlerinde farklılıklar gözlenmiştir.

> K9(DK): "(…)Son dönemde nasıl algılandığı üzerinden değerlendirme yapmak lazım. Türkiye'de Cumhurbaşkanı olacağım diyen kişi, 2014'te seçimlerinde seçilmişse, referandumu kabul ettirmişse, yeni sistemin yeniden oylanması anlamına gelen 24 Haziranda yeniden seçilmişse millet tarafından makamın vizonunun paylaşıldığını ve kabul edildiğini gösteriyor".
>
> K12(DK): "Makamın vizyonunda önemli bir dönüşümü getiren sisteme milletin zihinsel olarak hazır olduğunu düşünüyorum."

Araştırmaya katılan katılımcılardan K2(SP) bu soruyu diğer katılımcılardan farklı bir cevap vererek toplumun Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun farkında olmadığını ve ilgi duymadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan K6(SP) ise Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunun paylaşılması konusunda daha fazla çalışılması gerektiğini vurgulayan şu ifadeleri kullanmıştır: "*Göreceli bir durum. Sahadan yeni çıktığımız için toplumu çok rahat gözlemleyebildik. Bu sebeple makamın vizyonunun ve Cumhurbaşkanlığı makamının sistem içerisindeki rolünün daha çok anlatılması gerektiğini düşünüyorum*." Katılımcılardan K5(SP) ise Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunun tam anlamı ile paylaşıldığını düşünmediğini ve bu vizyonun yukarıdan tabana yayılması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan K11(DK) ise Cumhurbaşkanının vizyonunun 2007 yılından sonra paylaşılmaya başlandığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılara kişisel vizyon-kurumsal vizyon arasındaki ilişkinin anlaşılmasına imkân vermesi beklenen *Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olması, makamın vizyonunu ve temsil gücünü etkiler mi?* sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda verilen cevaplar büyük ölçüde birinci bölümde yapılan literatür taraması sonucunda yer verilen bireysel vizyonun kurumun vizyonunu etkileyebileceği görüşü ile uyuşmaktadır. Aynı zamanda araştırmaya katılan katılımcıların verdiği cevaplar çalışmanın etkili bir vizyona ve dönüştürücü liderlik özelliğine sahip olan Cumhurbaşkanlarının, ülkenin gelişimine diğerlerine kıyasla daha fazla katkı sağlayacağı alt hipotezini büyük ölçüde destekler niteliktedir.

> K2(SP): "Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olması, makamın vizyonu artırır. **"Şeref mekân bin vekil" Arapça özdeyişinden de anlaşılacağı üzere bir**

makamın şerefi, o makamda oturan kişiden gelir. Görevden, makamdan şeref alınmaz, bilakis göreve ve makama saygınlık kazandırılır. Vizyon sahibi Cumhurbaşkanı makamın vizyonuna daha da değer katma gücüne sahiptir. Makam, orada oturan liderin vizyonu ile eş değerdir"

K1(SP): "(…)**Tabii ki muhakkak etkiler**. **Makamı kişiler dolduruyor ama kişilerin uyguladığı faaliyetler onun vizyonunu ortaya koyar.** Vizyona sahip olursa ülkenin önü daha da açılır."

K9(DK): "(...)**Etkiler. Makama, makamda oturan aktörler renk verir**. Kurum yapı ve aktör birleşerek bir icraat ortaya çıkarırlar. İnisiyatif kullanırlar ve Cumhurbaşkanlığı makamına vizyon kazandırırlar."

K5(SP): "**Tabii ki de etkiler**. **Makamdan güç alan kişiler değil o makama değer katan kişiler olmalıyız ki gelecek kuşaklara güçlü bir ülke bırakalım**."

K7(SP): "Etkiler. **Vizyon sahibi adamlar sayesinde yönetimde başarı sağlanabiliyor.**"

K10(DK): "Tabii ki. **Cumhurbaşkanının kişiliği, karakteri, siyaset tarzı, insan ilişkileri ve teşkilatçılığı makamın verimine de yansıyacaktır."**

K4(SP): "Çok önemli bir mesele bu. **Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olması makam açısından çok önemlidir.** Liderin makama kattığı değeri Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı ile görmek mümkün. Aynı şekilde Atatürk'ün makama kattığı değeri de gördük. Cumhurbaşkanlığı makamı sadece yurt dışında ülkenin temsil edildiği bir makam ya da veto makamı değildir. Geçmişteki Cumhurbaşkanlarına baktığınızda kaçı ne şekilde hatırlanmaktadır buna bakmak lazım."

K6(SP): "**Etkiler. Cumhurbaşkanının liderlik vasfı, dik duruşu oturduğunu makama da güç verir**. Geçmişteki Cumhurbaşkanlarına baktığımız zaman halka sorun kaç tanesi akıllarda kalmıştır. Akıllarda kalanların da kalma nedenleri nelerdir? Hangi icraatları vardır? Buna bakmak lazım. Memlekete tabii ki de diğer Cumhurbaşkanları da hizmet etmiştir. Artıları eksileri vardır. Millet ile çatışan Cumhurbaşkanları gördük iktidarı zayıflatabilmek için sübap mekanizması olarak makamın kullanıldığını gördük. **Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bir sözü vardır oturduğunuz koltuktan güç almadan siz oturduğunuz makama güç vererek çalışın.** Bu vizyon anlayışı ile Cumhurbaşkanı ben önceki Cumhurbaşkanlarından olmayacağım ifadesi makamda farklı bir dönüşümü beraberinde getirmiştir."

Katılımcılardan K8(SP) ise Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olmasının sadece Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu değil; ülkenin vizyonunu etkileyeceğini şu cümleler ile ifade etmiştir: "*Bütün milletin rol model olarak gördüğü bilgili, hoşgörülü, birleştirici, barıştırıcı bir Cumhurbaşkanı, her ülkede toplum için elbette örnek alınması gereken bir simge-önder konumundadır. Bir makamın sahibinin liyakatinin makamın saygınlığını olumlu etkileyeceği açıktır. En iyi Türkiye yurttaşı*

gibi görülebilecek model Türkiye'nin de vizyonunu arttırır. Cumhurbaşkanının oluşturacağı olumlu imaj, yukarıdan aşağıya doğru tüm kurumları etkilemektedir. Olumsuz imajda Türkiye'nin vizyonunu olumsuz etkileyecektir."

Bir ülkenin varlığını temsil eden yapılar, ülkenin sahip olduğu siyasi imajın yansıtılması açısından önem taşımaktadır (Genim, 2017). Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasına şahitlik eden Çankaya Köşkü, uzun yıllar Cumhurbaşkanlığı makamının temsil edildiği önemli yapılardan biri olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olması ile birlikte Beştepe Külliyesi, makamın yeni temsil mekânı olarak hizmete girmiştir. Külliye'nin yapım sürecinde itibaren, bir taraftan oda sayısı, ne kadara mal olduğu diğer taraftan içerisinde inşa edilen Cami, Kütüphane ve Kongre merkezi ve 16 Türk devlet adamlarının askerlerinin sergilenmesi ciddi eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede katılımcıların Beştepe Külliyesi ile ilgili görüşlerini almak amacı ile *Cumhurbaşkanlığı makamının yeni temsil mekânı olan Beştepe Külliye'sinin imajını, söylemler ve kullanılan simgeler üzerinden nasıl değerlendirebilirsiniz?* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya yönelik ifadeleri incelendiğinde Külliye'nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini temsil eden en önemli imajlardan biri olduğu ve devlet millet bütünleşmesinin gerçekleşmesini sağlayan en temel gösterge olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

> K12(DK): "**Beştepe sistem değişiminin mekânsal olarak yansıyan yönü olmuştur. Yeni Türkiye'nin imajı olmuştur**. 15 Temmuza kadar geçen dönemde gerekli miydi diye tartışıldı. 15 Temmuzda bombalanmasından sonra halkın gözünde meşruluk kazanmıştır. Külliye'ye olan algı değişmiştir. Külliyenin saray gibi olmadığı daha **mütevazı bir yapı olduğu** düşünülmüştür. Batıdaki yapılara bakın Külliye daha mütevazıdır. Toplumun her kesiminden insanlar Külliye'ye ulaşabiliyor. Özellikle 2014'ten sonra Külliye'de düzenlenen ve çok zekice bulduğun muhtarlar toplantısı algısını oldukça değiştirmiştir."
>
> K9(DK): "(…)Bu soyut ve somut öğeler, Cumhurbaşkanlığı makamını Parlamenter sistem içerisinde siyasete alet etmek ile ilgilidir. Cumhurbaşkanlığı Külliyesini bu siyasi tartışmaların dışında değerlendirmek lazım. Devletin temsili açısından devletin gücünü göstermesi açısından semboller önemlidir. İç siyasi polemiklerin dışında devletin gücünü temsil edecek olan bu yapıyı olumlu algılamak lazım. Külliye ihtişamlıysa bu yabancı devlet başkanları da karşı da gücünü gösterir. Siyaset bazen semboller üzerinden yapılır."
>
> K10(DK): "Beştepe Külliyesinin, **Çankaya Köşkü'nün fiziki eksikliğine ve ulaşılamaz** olmasına karşı olarak atılmış bir adım olarak görüyorum. Halk ile iç içe ve insanların bakınca ulaşılabilir olarak gördüğü yapı. İlk etapta dünyadaki örneklerinin bilinmemesinden siyasi polemik malzemesine dönüştürüldü. Bence

yurt dışındaki muadilleri ile kıyaslanırsa **abartılı ve gösterişli bir yapı değil**. Yurt dışında çok uç örnekleri var. Çok gösterişli yapılar ile makam temsil edildiğinde insanlar, kendilerinden hissetmezler. Başkanlık merkezinin olduğu binanın etrafında bir yaşam alanı inşa edilerek Cumhurbaşkanlığı makamının **halkla iç içe** olması amaçlandı. İnsanların 24 saat gelebildiği kütüphaneyi başkanlık binası ile bitişik açarsanız halkın oraya gelmesini istiyor olacaksınız. Cami zaten özellikle Cuma namazlarında tıklım tıklım oluyor. Muhtarlar, toplumun her kesimden insanlar geliyor. Cumhurbaşkanlığı toplantı salonu çok sık sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere farklı toplantılar için kullanılıyor."

K1(SP): "Kendi kültürümüzden unsurların Külliyede olması çok normal. 1923'te Cumhuriyet ilan edildi. Üstünden neredeyse 100 yıl geçti. Çankaya köşkünün **yeni dönemin ihtiyaçlarına cevap vermesi mümkün değil**. Sistem değişikliğine uygun ve bu sistem içerisinde ihtiyaçlara cevap verecek bir yeni bir yapıya ihtiyaç vardı. Beştepe Külliyesi, Yurt dışındaki örneklere bakıldığında oldukça **mütevazıdır**. Beştepe'yi abartılı bulmuyorum hatta daha geniş bir alana da yapılabilirdi."

K2(SP): "Çankaya Köşkü tarihi bir yapıya sahip olmasına rağmen devlet başkanının oturacağı bir ihtişama sahip olmayan, sıradan bir devletin ya da yeni kurulmuş bir devletin başkanlık köşküne benzer özelliktedir. Türkiye Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanının kendine yakışır bir saraya ihtiyacı vardı. Beştepe Külliyesi Başbakanlık için yapılmıştı. Sonrasında ise Cumhurbaşkanlığı makamı haline geldi. Mimari olarak şu anki hali ile israf değildir. Ancak çok istismar edildi. Hatta bugünkü yapıdan daha güzel bir yapıya ihtiyacı var. Avrupa da bunun örneği vardır. Çavuşesko bile komünist düzende kendine çok büyük bir saray yaptırmıştır."

K5(SP): "Çankaya köşkü dışarıya kapalıydı. Ulaşılabilir yapı değildi. Beştepe Külliye'sine herkes gidebiliyor. Kapılar herkese açık. **Halk ile iç içe bir yapı**. Beştepe Külliyesi Cumhurbaşkanının evi değil, milletin evi, milletin camisi ve milletin kütüphanesi. Hem halkın oyları ile seçileceksin hem de halktan kopuk mekânlar ayarlayacaksın. Bu mümkün değil."

K4(SP): "Külliye, siyasi bir malzeme olarak kullanılmaya çalışmasına rağmen halk buna prim vermedi. Beştepe Külliyesi ile birlikte **devlet ve millet bütünleşmesi** gerçekleşti. Halkın istediği zaman gidebileceği cami ile devlet yan yana. Halk kolayca ulaşabiliyor. Talepte bulunabiliyor."

K6(SP): "Kaçak saray gibi ifadelerle polemik malzemesi yapıldı. Farklı bir algı oluşturulmaya çalışıldı. Çankaya sembolik olarak gördükleri bir mekândı. Külliye milletin evidir. Her türlü kesimden insanlar misafir ediliyor. Çok memnun bir şekilde ayrılıyorlar. Devlet ve milleti karşı karşıya getiren zihniyet ortadan kalkmış durumda. Bunun en önemli simgesi hemen yan tarafta millet

camisinin olması. **Devlet-millet yan yana**. Millet kongre merkezi ve aş evi yapılacak. Kütüphanenin de çalışmaları devam ediyor."

Beştepe Külliyesinin imajı ve algısına ilişkin K8(SP) ise diğer katılımcılardan farklı bir değerlendirmede bulunarak Külliye'nin abartılı bir yapıya sahip olduğunu ifade eden şu cümleleri kullanmıştır:

> K8(SP): "Kurumsal devletler, kamusal yapılarını sürekli modern mimarinin ihtiyaçlarına göre değiştirmezler. Kurumsallaşmış devletlerde böyle bir yapı yoktur. Bu çağda şartlılık görüntüsü verdi. **Tasarruf konusunda sorunları olan bir ülke olarak çok fazla savurganlık görüntüsü var.** Savurganlık görüntüsü hiçbir açıdan iyi olmamıştır. Bizim tarihimizde devlet yönetim geleneğini yakışan, israf ve gösteriş değil, tasarruf ve tevazudur."

Çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde değerlendirildiği gibi 1923'te kurulan Cumhurbaşkanlığı makamı, kurumsallaşma sürecinde anayasa değişiklikleri ile yeni birtakım düzenlemeler geçirerek bugünkü konumuna ulaşmıştır. Cumhurbaşkanlığı makamında vizyon değişimini zorunlu kılan dönüm noktalarına ilişkin katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde farklı görüşlerin bulunduğu görülmektedir. K9(DK), K5(SP), K7(SP) ve K3(SP)'ün bu soruya verdiği yanıtlar değerlendirildiğinde 2007 anayasa değişikliğinin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonuna doğru giden yola ilk taşların döşenmesi açısından önemli bir dönüm noktası olduğu hipotezi ile uyuştuğu görülmektedir. K9(DK); *367 krizi, 2007 Anayasa değişikliği, 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve 2017 referandumu Cumhurbaşkanlığı makamında dönüşümü getiren önemli tarihlerdir.* ***2007 yılı bu dönüşümün başlangıcını teşkil eden tarihtir.*** K9(DK)'un sonrasında "(…) *Nitekim anayasada verilen yetkiler Cumhurbaşkanlığı makamının sınırlarını belirlemiş olsa da aktörlerin sistemin gerekliliği için inisiyatif kullanarak sistemi zorlaması ve direnç ile karşılaşması dönüşümü zorunlu kılarak makamın vizyonunu şekillendirmiştir"* şeklindeki ifadeleri çalışmanın giriş bölümünde yer verilen "Cumhurbaşkanlığı makamına anayasada verilen görev ve yetkiler ile göreve gelen şahsın bu görev ve yetkileri algılama ve uygulama biçimi Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu oluşturmaktadır" alt hipotezi ile paralellik göstermektedir. Aynı şekilde K12(DK)'nin *Siyasi olarak makamı işgal eden kişinin yönetim anlayışı, siyasi kültürü ve devlet sistemini algılama biçimi makamın vizyonunu dönüştürmektedir* ifadesi tezin alt hipotezini destekler niteliktedir. Katılımcılardan K5(SP) **367 garabeti** olarak tanımladığı 367 krizi olmasaydı bugün Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine giden

sürecin yaşanmayacağını ve 2007 anayasa değişikliğinin bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan K7(SP) ise "*Türkiye **2007'de bir dönüm noktası yaşadı**. 367 kuralı diye bir kural ortaya çıkardılar ve dayattılar. Yanlış olduğunu bile bile bir kumpasa getirdiler. Seçtirmediler. Anayasa mahkemesi de yanlışı devam ettirdi. Sonrasında anayasa değişikliği ile halkın Cumhurbaşkanı seçilmesi kararı alındı"* şeklindeki cevapla 2007 anayasa değişikliğinin bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan K3(SP) de 2007 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin krize dönüştürülmesinin bir dönüm noktası olduğunu eğer krize dönüştürülmeseydi belki bu değişikliğin ortaya çıkmayacağını ifade etmiştir.

K10(DK) bir taraftan, 15 Temmuz sonrası sürece vurgu yaparken diğer taraftan da hem iç hem de dış politikada yaşanan hareketliliklerin Cumhurbaşkanlığı makamını dönüşüme zorladığını vurgulamıştır.

> "**15 Temmuz** kritik bir dönüm noktası. Suriye krizi diğer bir dönüm noktası. Suriye krizinin dalgaları bütün etrafımızdaki coğrafyamızda hareketlilikler ve kırılmalar meydana getirmiştir. Terör ile mücadele, İslam karşıtlığı, Somali, Filistin, Afganistan tüm bunlar global sistemin çöküşünün içerikleridir. BM'nin global sorunlara çözüm bulma konusunda sorumluluklarını yerine getirmemesi, pasif kalması; Türkiye'yi **daha aktif** bir role bürünmeyi zorluyor. Türkiye'deki sistemin daha etkin bir yapıya dönüşmesinin en büyük sebepleridir. Türkiye bu sorunlara vaziyet edebilmesi için sistemin daha etkin bir yapıya kavuşturulması, kendi içerisinde **daha hızlı ve etkin kararlar** alıp bunu hızlı bir şekilde uygulayabilen ve bunu sınır dışına taşıyan bir yapıya sahip olması gerekiyor. 15 Temmuz da bunu perçinledi."

Katılımcılılardan K4(SP) ise 15 Temmuz başta olmak üzere darbelere vurgu yapan şu ifadeleri kullanmıştır: "*15 Temmuz bir dönüm noktası, Türkiye'de yaşanan darbeler bir dönüm noktası. Millet kendine tepen bakan insanları görür. Toplum yönetilmesi gereken bir yapı değildir. Bu sebeple makamın vizyonunda değişiklik zorunlu olmuştur."*

Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonuna ilişkin görüşlerinin değerlendirildiği bu başlıkta; Cumhurbaşkanının; halkın içinden, bağımsız, adaletli, milletin maddi manevi değerleri ile barışık, birleştirici, vatansever, tecrübeli, hoşgörülü olması gerektiği; Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olmasının makamın vizyonunu önemli ölçüde etkilediği; 2007 anasaya değişikliğinin Cumhurbaşkanının vizyonunu dönüştüren önemli bir dönüm noktası olduğu; Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı ile birlikte devlet millet bütünleşmesinin gerçekleştiği ve bu

bütünleşmenin devletin yeni temsil mekanı olan Külliye'den anlaşılabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

4.3.6.4.Katılımcıların Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine İlişkin Görüşleri

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini düzenleyen anaysa değişikliği, siyasal sistem içerisinde güç sahibi olan aktörlerin rollerinin değişmesi gerektiğini ve iktidarın kullanış şeklinde yeni bir dönüşümün oluşması gerektiğini temsil etmiştir. Devletin yeniden yapılanması açısından teknik düzenlemelerin çok ötesinde köklü bir zihniyet değişimi başlatan bu anayasa değişikliği yönetim kültürümüzü dönüştürme yolunda önemli motivasyonu oluşturmuştur (Demirkaya, 2018: 15). Bu motivasyon 2014 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardında makamın değişen vizyonu ile beraber sistem değişikliğinin yeniden yoğun bir şekilde gündeme gelmesine neden olmuştur. 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında MHP lideri Devlet Bahçeli'nin sistem değişikliğine destek vermesi sonucunda ise somut bir adıma dönüşmüştür. 16 Nisan 2016 tarihinde halk tarafından kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Türkiye'de yönetim sisteminde meydana gelen önemli bir dönüşünü temsil etmektedir.

Bu alt başlıkta yer alan sorular ile Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonu açısından önemli bir dönüşümü temsil eden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine ilişkin katılımcıların görüşleri alınmaya çalışılmıştır.

"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanına verilen yetkiler, Cumhurbaşkanının kurumsal vizyonunu geliştirebilir mi?"

"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Cumhurbaşkanlığı makamında yeni bir kurumsallaşmaya gidilmesi, devlet ve millet arasındaki ilişkileri nasıl etkileyecektir?"

"Mevcut kamu yönetimi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile ne kadar uyumludur?"

"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu sizce hangi motivasyonlarla oluşturuldu? Hükümet sisteminde değişikliği zorunlu kılan nedenler sizce nelerdir?

"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Cumhurbaşkanlığı makamının gelecek vizyonuna etkisi nasıl olacaktır?"

Vizyon-yetki arasındaki ilişkinin anlaşılmasına imkân vermesi beklenen *Cumhurbaşkanına verilen yetkiler, Cumhurbaşkanının kurumsal vizyonunu geliştirebilir mi*? şeklinde yöneltilen soruya katılımcılar genel olarak olumlu yanıt verirken; göreve gelen şahsın karakteri ve vizyonunun da etkili olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılardan K12(AK), kişilerin karakterinin bu noktada devreye gireceğini vurgulayarak "*Yeni anayasada açık bir şekilde Cumhurbaşkanına 1982 anayasasının çok ötesinde klasik Başkanlık sistemindeki yetkiler verildi. Güçlü bir yetki silsilesi öngörüldü. Bunun kurumsal vizyona yansıması kişiler üzerinde olacaktır. Kişi karizmatik güçlü liderse çarpan etkisi yaratır, eğer daha iktidar paylaşımcı kendi rolünü daha sınırlayan bir lider gelirse işleyiş açısından daha Parlamenter sisteme benzer bir sistem ortaya çıkabilir"* ifadelerini kullanmıştır. K12(AK)'nin bu ifadeleri çalışmada vurgulanan anayasada Cumhurbaşkanına verilen yetkilerin göreve gelen şahsın karakterinin ve vizyonunun da etkisi ile makamı algılayış şeklinin makamın vizyonunu etkilediği görüşü ile paralellik göstermektedir. Nitekim 1982 anayasasının uygulandığı dönemde Kenan Evren, Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer, Abdullah Gül görev yapmış; Recep Tayyip Erdoğan ise hala görevine devam etmektedir. Diğer anayasalara kıyasla Cumhurbaşkanlığı makamına en fazla yetkileri veren bir sistem kuran 1982 anayasası döneminde Cumhurbaşkanlarının bu yetkileri kullanma biçimleri sahip oldukları vizyonları ve karakterleri ile sınırlı kalmıştır. Erdoğan'ın sahip olduğu karakteri anayasada sınırları çizilen güçlü yetkiler ile birleştiğinde sembolik Cumhurbaşkanlığı anlayışı dönüşerek aktif ve icraatçı Cumhurbaşkanlığı vizyonunu ortaya çıkarmıştır. Sezer, 1982 anayasasının Cumhurbaşkanına verdiği yetkileri, Parlamenter sistem sınırları içerisinde sembolik temsil makamına verilen yetkiler olarak algılayarak Çankaya'da hakem rolü üstlenmiştir. Aynı şekilde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanına verilen güçlü yetkiler, makamı sembolik bir temsil makamı olarak algılayan biri göreve geldiğinde Sezer'in rolüne benzer bir Cumhurbaşkanlığı örneği sergilenebilecektir. Bu kapsamda burada önemle üzerinde durulması gereken husus; Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Cumhurbaşkanlığı makamına verilen güçlü yetkiler, göreve gelen Cumhurbaşkanlarının karakterlerine ve bu yetkileri algılama

şekline göre makamın vizyonunu da etkileme gücüne sahip olabileceğidir. Araştırmaya katılan katılımcılardan K7(SP) aktif başbakanlık görevi yürüten Cumhurbaşkanları ve vizyon arasında bir ilişki kurarak "*Parlamenter modelin öngördüğü geniş yetkilere rağmen sembolik ve pasif Cumhurbaşkanlığı makamının aktif başbakanlıktan pasif Cumhurbaşkanlığına geçen bir kişi açısından işlemez. Ne Demirel, ne Özal, ne de Erdoğan bu makamı pasif bir Cumhurbaşkanlığı anlayışı ile işletebildi."* Bu kapsamda K7(SP), Cumhurbaşkanına verilen güçlü yetkilerin vizyon sahibi bir liderin göreve gelmesi ile Cumhurbaşkanlığı makamını dönüştürdüğünü vurgulamaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcılardan K9(DK), Cumhurbaşkanının yetki sahibi olmasının vizyonunu gerçekleştirmek açısından yasal bir zemin ortaya çıkardığını ifade ederek yeni sistem ile güçlü yetkiler verilen Cumhurbaşkanının vizyonsuz olması durumunda halkın yeniden seçmeyeceğini vurgulamıştır: "*Cumhurbaşkanı vizyonunu ortaya koyduktan sonra bu vizyonun ve misyonun sınırlarını yetki sahibi olması çizer. Yetki sahibi olursa vizyonunu meşru bir şekilde gerçekleştirebilir. Geçmişteki sorun yetkili olup sorumluluğu olmamasından kaynaklanmaktaydı. Yetkisi var vizyonu yoksa zaten halk bir daha seçmeyecektir. Ancak yetkisi var sorumluluğu yoksa problemdir."*

> K1(SP): "Tabii ki geliştirir. Cumhurbaşkanı görev ve sorumluluk tanımları içerisinde artan yetkisi ile makamın vizyonunu etkileyecek kararlar alabilecektir."
>
> K2(SP): "Yetkiler tabii ki vizyonunu geliştirir."
>
> K5(SP): "Bence geliştirir. Cumhurbaşkanına verilen yetkiler bugünün şartlarına göre verilen yetkilerdir. Belki on sene sonra bir anlamı kalmayacak bir kısım yetkiler gereksiz görülecek yeniden düzenlenecektir."
>
> K(SP): "Evet, sistemin adının konması daha güçlü ve istikrarlı bir makam ortaya çıkaracaktır"
>
> K10(DK): "Yeni sistem ile vizyon ve yetki birlikte gidecek. Biraz kişiye bağlı. Kimisinin vizyonu yetkisinden daha çoktur. Kimisinin de vizyonu yetkisi ile sınırlıdır. Erdoğan'ın vizyonu yetkisinin çok ötesinde. Ama vizyonunuz yetkinizden fazla ise bunun iyi tarafı vizyonunuzu gerçekleştirebilmek için yetkilerinizi yapısal olarak dönüştürebilecek bir takım adımlar da atabiliyorsunuz. Cumhurbaşkanlığı hükmet sistemi de Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonunun bir göstergesidir."

Araştırmaya katılan katılımcılardan K8(SP) ise bu soruya olumsuz yanıt vererek; "*Bu model, 12 Eylül Anayasası'nın Kenan Evren'e verdiği yetkilerden daha da kişiselleştirilmiş bir tek adam yönetimidir, kurumsal değil, kişiseldir"* ifadelerini

kullanmıştır. K8(SP)'in bu ifadelerinin bu bölümün ilk kısmında yer verilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yönelik olumsuz desteklerini yöneltenlerin gerekçeleri ile örtüştüğü görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılara yöneltilen *"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Cumhurbaşkanlığı makamında yeni bir kurumsallaşmaya gidilmesi, devlet ve millet arasındaki ilişkileri nasıl etkileyecektir?* sorusuna K10 (DK)'un verdiği yanıt değerlendirildiğinde; yeni sistemin teknik olarak ilişkileri yakınlaştırdığını ancak bu durumda mevcut Cumhurbaşkanının sahip olduğu vizyonunun önemli bir etkisi olduğunu ifade etmiştir. Farklı karaktere ve vizyona sahip olan bir Cumhurbaşkanı makamı doldurduğunda bu ilişkinin boyutunda değişikliklerin olabileceğini vurgulamıştır

> K10(DK): "(...)**Olumlu etkiler.** Yeni sistemin ilişkiyi daha da doğrudanlaştıracağını düşünüyorum. Doğrudan insanların muhatabı Cumhurbaşkanı olacak. Göreve gelen Cumhurbaşkanının kişiliğine bağlı olarak da değişebilir. Farklı kişilikte biri iktidara gelirse bu ilişki farklı yerlere sürüklenebilir. Cumhurbaşkanı Erdoğan; siyasi kişilik, vizyon ve insanlarla iletişim olarak bu işin en zirve noktasında. Erdoğan'dan sonra yeni sistemin Cumhurbaşkanı olacak kişinin en büyük talihsizliği ise Erdoğan ile kıyaslanacak olmasıdır."
>
> K12(AK): "**Doğrudan halkın oyu ile seçildiği ve yüzde 50'nin üzerinde oy gerektirdiği için yeni sistem devlet ve milleti birbirine yakınlaştırır."**
>
> K7(SP): "Bizim gibi köklü tarihi gelişime sahip Selçuklu ve Osmanlı geleneğinden gelen toplumlar önde yol gösterici bir lider ister. **Yüzde 50 artı bir gibi bir temsil yapısı, toplumun yarısından fazlasının lider tarafından kucaklaması gerektiğini ortaya koyuyor**. Bu modelde elini en çok kim açarsa en çok kim toplumu kucaklayabilirse o kazanacak. Parlamenter sistemde %20 ile gelmiş bir hükümet öncelikle kendini temsil eden kitleyi küstürmemeye çalışmıştır. Şimdi bunu derse seçilemez. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi milli birlik ve bütünlüğü sağlamayı ve toplumun her kesimini kucaklamayı zorunlu kılıyor. Sistem ister istemez lideri vatandaş ile bütünleştiriyor. Bu sistem ile seçimi kazanmak istiyorsanız halkı kucaklamak zorundasınız Hem sağ hem de sol cenahtaki liderler diğer tarafı gözeten söylemlerde bulunmak zorunda kalıyor. Etnik modelin panzehiri başkanlık modeli denebilir."
>
> K3(SP): "**Sistem içerisinde artık milletin doğrudan seçtiği Cumhurbaşkanı söz konusu olacağı için devlet ve milleti yakınlaştırır".**
>
> K2(SP): "Cumhurbaşkanı millet ile uyum içerisinde olursa başarılı olur. Ancak milletin değerleri ile ters düşerse başarısız olur. Mesela Sezer, halktan kopuk bir isimdi. Şimdi ise ismi ile cismi ile tanınmayan bir adam. Erdoğan milletin içinden gelen milletin sevdiği bir insan. **Cumhurbaşkanı millet tarafından ne**

kadar sevilirse kendi vizyonudur, başarısıdır. Yeni sistem ile milletten koparsa başarısız olur."

K9(DK): "Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi sistemin merkezini demokratikleştirir. Çünkü yasama erki dışında bir erk daha halk tarafından belirleniyor. Bu milletin gücünü eline alması demektir. Yürütme yetkisini kullanacak kişiye şikâyetini, talebini doğrudan aktarabilmesi anlamına gelmektedir. **Doğrudan kurulan bu ilişki devlet millet etkileşimini güçlendirir."**

K5(SP): **"Cumhurbaşkanı yetkiyi direk milletten aldığı için devlet millet bütünleşmesi sağlanacaktır.** Yeni sistem ile birlikte Cumhurbaşkanı 5 yıl içerisinde yapacağı hedefler için gayret gösteriyor. Eğer toplumdan aldığı yetkileri iyi bir şekilde kullanırsa milletin de desteğini alarak bütünleşme sağlanabilecektir."

K4(SP): **"2014'te Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi devlet millet bütünleşmesi açısından önemli bir adım olmuştur.** Daha önce Cumhurbaşkanı ulaşılmaz olarak görülmüştür. Yeni sistem ile birlikte bu bütünleşme kurumsal bir yapıya kavuştu. Cumhurbaşkanı halk ile buluştu. Yeni sistemin en önemli simgelerinden biri olan Beştepe Külliyesi de bu bütünleşmenin somut örneğidir."

K11(DK): "Olumlu etkiler. Bağ güçlenecektir."

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliği 18 maddeden oluşmasına rağmen mevcut anayasanın 60'a yakın maddesinde değişiklik ve teknik olarak kamu yönetimi içerisindeki tüm kurumlarda revizyon gerektirmektedir. Bu çerçevede yeni sistemin mevcut kamu yönetimi ile ne kadar uyumlu olduğuna ilişkin katılımcıların görüşlerini almak amacı ile *Mevcut kamu yönetimi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile ne kadar uyumludur?"* sorusu yöneltilmiştir.

K12(AK): "Uygulamayla ilgili hiyerarşik düzen değişecek. Sürecin yönetimi ve bakanların bu konudaki uyumu ve oryantasyonunda biraz zaman gerekir. Hem kural hem teamül değişeceği için yeni sistem 8-10 yıla ancak oturur. Bazı şeyler **deneme yolu** ile bulunur çoğu zaman. **Çünkü siyasal sistemin bütününü oluşturan kurallar değil, kuralların işlemesinin oluşturmuş olduğu ortak anlayış ve yönetim kültürüdür.** Yeniden yönetim anlayışı kurulacak. Seçim sistemleri, siyasi iktidar en az iki seçim ile değişirse oturur. Demokrasi yerleşir ve konsolide olur. Sistemin konsolidasyonu ve ortak anlayışın oluşması anlamında en az iki Cumhurbaşkanı halkın oyu ile seçildikten sonra sistemin nasıl işlediği ve Türkiye'nin kendi özgü şartlarına nasıl oryante olduğu ortaya çıkar."

K10(DK): "(…)Değildi**.** Sıfırdan bir sistemi kurup yerleştirmek zor bir uğraş uyumlu hale getirilecek. Bu nedenle geçiş döneminde her zaman sıkıntılar olur. İşin güzelliği herşeyi Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile yapabiliyorsunuz. Sorunlar görüldüğünde hızlı bir şekilde müdahale edilebilir. Sabırlı olmak lazım."

K9(DK): “Uyum yasaları ile ilgili 5 adet komisyon çalıştı. Farklı sistemlerin nasıl dönüştürülebileceğine dair taraflar dinlendi. Sistem işlediği zaman tıkanıklıklar olacaktır. Yeni kurumsal yapı için bir hazırlık var. Dinamik bir süreç, kurumsallaşma sürecinin 4-5 yıl süreceği öngörülüyor. Öngörülen tasarı pratikte karşılığını bulamadığı zaman farklı çözümler getirilebilir. Aksayan yerleri olabilir. Yeni sistemin tam anlamı ile uygulanmasına engel oluşturan bir yapı varsa ve verimlilik sağlanamazsa başka bir yapıya geçilebilir. Bir tasarım var zamanla hangi yönlerinde sıkıntılar varsa değiştirilebilir. Israrcı olmak hatadır.”

K2(SP): “**Mevcut kamu yönetimi sistemi, değişiklik ile uyumlu değildir**. Kanundaki ibarelerinin değiştirilmesi gerekmektedir. Mevcut yapıya uydurulması gerekmektedir. İbareler de yetmeyecek. Kanunların değişmesi lazım. Sistem uygulamaya başladıktan sonra aksaklıklar olabilir, değişiklik ihtiyacı duyulabilir.”

K6(SP): “Seçim öncesinde uyum yasaları ile ilgili çalışmalara başlanmıştı. **Sistemi oturtma süreci devam ediyor.** Geçiş sürecidir. Eksikler olacaktır.”

K1(SP): “**Uyumlu değildir. Ancak kervan yolda düzülür.** Eksiklikler ortaya çıktıkça gerekli değişiklikler yapılacaktır.”

K5(SP): **“Uyumlu değildi.** Değişiklikler yapılıyor yapılması lazım. **Kervan yolda düzülür.** Türkiye dinamik bir ülke. 2019 da seçimlerin yapılması öngörülüyordu ancak Türkiye’nin içinde bulunduğu şartlar erken seçme gidilmesini zorunlu kıldı. Bu sebeple kervanın yolda düzülmesi elzem haline geldi. Mevcut duruma göre ülkeyi nasıl inşa etmek lazım ona bakmak lazım. Değişikliklerin olması tabiidir. Tabiri caizce bazı şeyler **deneme yanılma** yolu ile gidecek. Oturmuş bir sistem var. Birden değiştirmek çok zor. Şartlarımız ona uymuyor. Uymadığı için de değişim ve dönüşümü gerçekleştirmek zorunlu oluyor.”

Çalışmanın birinci bölümünün 1.4. başlığında ele alındığı gibi dönüştürücü liderlerin en önemli fonksiyonu bir vizyon ortaya koymak, bu vizyonu takipçileri ile paylaşmak, onları ikna etmek ve değişimin süreklilik kazanması için kurumsallaşmasını sağlamaktır. Bu kapsamda kamu yönetiminin yeni sistem ile uyumlu hale getirilmesi meselesi dönüştürücü liderliğin de önemini arttırmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcılardan K8(SP) bu soruya diğer katılımcılardan farklı cevap vererek yeni sistemin işlemeyeceğini “*Yeni sistem, Türkiye'de 1876'dan bu yana oluşa gelmekte olan kamu yönetiminin tahribidir ve demokrasi ile birlikte işlemeyecek bir sistemdir. Bu sistemde işleyen bir kamu yönetiminden söz edilemez.”* cümleleri ile ifade etmiştir

Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunda önemli bir dönüşümü ifade eden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi değişikliğinin nedenlerine ilişkin bir analiz

yapmak amacı ile *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu sizce hangi motivasyonlarla oluşturuldu? Hükümet sisteminde değişikliği zorunlu kılan nedenler sizce nelerdir?* sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtların bu bölümün ilk kısmında yer verilen sisteme yönelik olumlu destekler ile büyük ölçüde uyuştuğu görülmektedir. Katılımcılardan K9(DK)'un bu soruya verdiği yanıtın çalışmanın temel hipotezi olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun siyasal sistemde biriken istemlerden oluştuğu hipotezini büyük ölçüde doğruladığı görülmektedir: "*Sistem değişikliğine ilişkin 1970'lerden itibaren talepler dile getiriliyor. Türkeş, Erbakan ve Demirel tarafından dile getirildi. Bu talepler sistemde bir sorun olduğunu açıkça göstermektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine iten şeyi milli iradenin temsilcisi olan aktörlerin iktidara geldiklerinde arzuladıkları politikaları hayata geçirememesinden kaynaklanmıştır. Vesayetçi yapıdan; çevrenin temsilcisi olarak siyasete giren tüm partiler şikâyet etmişler. Çünkü vesayetçi yapı toplumun ana gövdesine siyasetin yollarını tıkamıştır. Bu kapsamda* ***birinci motivasyon, milli iradenin tecelli ettirilmesidir****. Milletin karar verici pozisyona getirilmesi ve seçimle iş başına gelen Cumhurbaşkanı ile* ***devlet ve millet etkileşiminin sağlanmasıdır****. İkinci motivasyon ise Parlamenter sistemin doğasında olan* ***çift başlılık sorununun*** *ortadan kaldırılması ve* ***yönetimde istikrar*** *ve* ***etkinliğin*** *sağlanmasıdır."* Katılımcılardan K10(DK) da; "*Çift* ***başlılığın ortadan kaldırılması****, Türkiye'nin hem kendi iç meselelerine hem de sınırlarını aşan meselelere müdahale edebilmek için* ***daha hızlı karar alma mekanizması*** *oluşturulması ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın vizyonunun sahip olduğu yetkileri aşmasından dolayı"* makamda vizyon değişikliğinin zorunlu hale geldiğini ifade etmiştir. K10(DK)'un verdiği yanıtta Cumhurbaşkanının sahip olduğu vizyon ile sistem değişikliği arasında bir ilişki kurması, çalışmanın Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi anayasa değişikliğinin, Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun bir sonucu olarak siyasal sistemde uzun süredir biriken istemlere bir yanıt olarak sunulduğu ana hipotezinin desteklendiğini göstermektedir. Katılımcılardan K12(AK) "*Sistem içerisinde* ***icraatın etkisini arttırma*** *konusu çok önemlidir.* ***Çift başlılığın ortadan kaldırılması, yönetimde istikrar ve etkinliğin sağlanması"*** şeklindeki ifadeleri ile değişikliğin temel nedenlerini açıklamıştır. Katılımcılardan K6(SP) ise; "*2014'te halkın Cumhurbaşkanını kendi seçmesi ile birlikte değişiklik zaruret haline gelmiştir.* ***Çift başlılığın ortadan***

kaldırılması, istikrarın sağlanabilmesi, daha hızlı karar verme mekanizmasının sağlanabilmesi *ve* ***vizyonların gerçekleştirilmesi*** *için kamudaki hantal yapının değiştirilmesi zaruri idi. Kamu yönetimi sistemi içerisinde bürokratik yapı söz konusuydu. Bir proje ile ilgili kararlar en alttan en tepeye gelene kadar 8-10 imzadan geçiyordu. Her birimde evrakların incelenmesi, sahada olan çalışmalarının tamamlanması, raporlanması, yukarıya taşınması ve hayata geçirilmesi oldukça zaman kaybına neden oluyordu. Hatta bu süre zarfında projelerde konjonktüre göre de farklı bakış açılarına ve vizyonlara sahip yöneticiler tarafından değişikliğe uğratılabiliyordu."* şeklinde cevap vermiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılardan K5(SP) ise; *"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* ***öncelikle 2007 de yargı üzerinden toplumu dizayn etme çalışmalarına toplumun ve meclisin bir aslında başkaldırısıydı.*** *İkinci motivasyon ise* ***vesayet odaklarını*** *ortadan kaldırılmasıdır. Bu süre zarfında idari ve yargı vesayetinin bir kısmı kaldırıldı. Ancak bürokratik oligarşi denen o vesayetin hala kaldırıldığını düşünmüyorum. Bundan dolayı Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçmek bir zorunluluk haline gelmiştir"* ifadeleri ile sistem değişikliğinin nedenlerini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılardan K7(SP) bu soruyu "*Parlamenter sistemdeki ağdalı yapı Türkiye'nin bir vizyon ortaya koymasına engel olmuştur. Bir tek Turgut Özal döneminde bir vizyon örneği görmek mümkün bir de AK Partinin 16 yıllık iktidarı döneminde. Buna rağmen bir vizyon ortaya koyuyorsun yerine getirmek istiyorsun bürokrata talimat veriyorsun alttan alıyor yavaşlatıyor. Muhalif bir bürokrat olsa belki anlaşılabilir. Kendi bürokratımız işleri engelliyor yavaşlatıyor. Tepedeki vizyonu gerçekleştirmek için bürokratların direndiğini, unutturmaya çalıştığını gördük. Alışılagelmiş bir yapı var. Yeni model ile bu hantal yapı daha işler hale getirilmeye çalışıldı.* ***Çift başlılığı ortadan kaldırmak, koalisyon ihtimallerine son vermek, bürokratik oligarşinin önüne geçmek ve vesayet odaklarını ortadan kaldırmak*** *için sistem değişikliği zorunluydu. Böylece kurumların sahip oldukları misyon ve vizyonlarını daha etkin hale getirerek, daha hesap verilebilir, şeffaf, berrak bir yönetim anlayışı oluşturulabilecektir."* şeklinde yanıtlamıştır.

Bu sorudan elde edilen verilerin, çalışma açısından da önemli olan dönüştücü liderliğin fonksiyonunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağladığı söylenebilmektedir. Dönüştürücü liderlikte, kurumun ayakta kalabilmesi için kurumu yeniden yaratma misyonunun liderler tarafından üstlenilmesinin söz konusu olduğu çalışmanın birinci bölümünde vurgulanmıştı. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun inşa edilmesi sürecini dönüştürücü liderliğin fonksiyonu ile açıklamak mümkündür. Nitekim 1970'lerden itibaren hükümet sistemi değişikliği istemleri sisteme yöneltilmiş olmasına rağmen bu dönüşümü üstlenebilecek liderlerin olmaması nedeni ile değişiklik söz konusu olamamıştır. Sistem içerisinde dönüşümü mümkün kılan değişiklikler ise Erdoğan'ın dönüştürücü liderliği ile gerçekleşebilmiştir.

Son olarak katılımcılara *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Cumhurbaşkanlığı makamının gelecek vizyonuna etkisi nasıl olacaktır?* sorusu yöneltilmiştir. Sistem yaklaşıma göre siyasal sistemin başarısını belirleyen temel unsur, otoritelerin istemlere gerekli yetkinlikle cevap verebilen çıktılar üreterek başarıyı sağlamalarıdır (Alkan, 2018: 11). Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile devletin yerine milletin özne konumunda olması, Cumhurbaşkanlığı makamının, milletin taleplerine cevap verebildiği ölçüde başarılı olabileceği ve iktidarda kalabileceğini ifade etmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Cumhurbaşkanlığı makamı bu istemlere cevap verebilecek kurumsal bir yapıya kavuşturulduğu söylenebilir. Katılımcılardan K9(DK)'un ifadelerinin bu görüş ile paralellik olduğu görülmektedir:

> K9(DK): "*Halk tarafından seçilmiş bir Cumhurbaşkanı söz konusu olduğu için, yüzünü siyasal sistemdeki başka aktörlere, güç odaklarına dönmemelidir. Gücünü halktan almasaydı, Cumhurbaşkanını göreve kim getiriyorsa yüzünün eğilimini ona göre belirlerdi. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçildiği için yeni sistemde Cumhurbaşkanlığı makamının taleplerini milletin talepleri belirleyecek. Cumhurbaşkanı bu taleplere cevap verebildiği ölçüde başarılı olacaktır. Bu sebeple makamın vizyonu şekillendirecek olan milletin iradesi olduğundan toplumsal talepleri dikkate alacak bir vizyon oluşturulmalıdır."*

Katılımcılardan K12(AK) bu soruya sistemin geleceği ile Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonu arasında ilişki kurarak yanıt vermiştir: "*Cumhurbaşkanlığı makamı şu andan itibaren Parlamenter sistemden çok farklı olacak, icranın başı bütün yetki, güç iktidar orda konsantre olacak ve burası artık bir yönetim merkezi olacak. Bunun iki nedeni var öncelikle sistem değişikliği millet buna zihinsel olarak hazır. İkinci olarak*

ise Erdoğan'ın siyasi geçmişi, sistem içerisinde ağırlığı ve karizması, yönetimi oraya kaydırıyor. Sembolik olarak Çankaya'dan Külliyeye kayması Cumhurbaşkanlığını bambaşka yere koyuyor. Önümüzdeki döneme ilişkin Türkiye'de devletin, iktidarın bütün siyasetin sinir uçları Cumhurbaşkanlığında birleşecek. Orası kurumsal olarak çok büyücek, gelişecek ve bambaşka bir şeye evrilecektir. Onun için illaki geleceğe ilişkin öngörüde bulunmak gerekirse Başkanlık sistemine Amerikan sistemindeki beyaz sarayın oynadığı role bakmak lazım."

K2(SP): "Cumhurbaşkanlığı makamı çok güçlenecektir. Kanunlardan anayasalardan aldığı yetkiyi usulüne göre kullanırsa, hakkaniyet davranırsa millet tarafından sevilir; millet de kendisi de kazanır"

K10(DK): "Sistem vizyona uygun bir yetkilendirme yaptığından ve icracı tarafı güçlendirdiğinden dolayı vizyon yetki senkronizasyonu sağlanacaktır. Bu da doğal olarak verimliliği getirecektir. Bu tür başkanlık sistemlerinde Başkanın kişiliği önemlidir. Dengeli mekanizmalar kurarsanız, kişilik belki sistemi etkilemez ama başkanlık makamının performansını etkiler. Kişiliklerin verime yansıdığını doğal olarak görürsünüz. Kişilik makamı dönüştürecek. Yetkinin arttırılması vizyona yetiştirilmesi açısından önemliydi. Eski yetki, mevcut vizyon ile örtüşmüyordu."

K3(SP): "Cumhurbaşkanlığı makamı sembolik olmaktan çıktı. Artık milletin doğrudan seçtiği Cumhurbaşkanının icraatın da başı olması sağlanıyor. Yasama ve yürütme yargının birbirinden tam anlamı ile ayrıldığı ancak birbirini denetlediği bir yapıya kovuşuyor. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Cumhurbaşkanı, demokratik rejime daha uygun bir pozisyona getirilmiştir."

K5(SP): "Gelecekte halk ile iç içe olan halkın değerlerini özümseyen ona uygun hareket eden bölgesinde ve dünyada; ekonomi, kültür, sanat ve spor gibi birçok alanda çağın gereklerine uygun ve dünyada söz sahibi bir Türkiye olma noktasında büyük mesafeler alınacağını düşünüyorum. Sadece Cumhurbaşkanının tek başına bunu başarabilme imkânı yok. **Dolayısı ile hem kabinesi hem de bürokrasisi ile beraber bir yönetim kültürünün oluşması** lazım. Klasik bir memur anlayışının ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyorum."

K4(SP): "Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonunun da etkisi ile bir sistem dizayn edildi. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi bir süre geçtikten sonra oturacak. Cumhurbaşkanı Erdoğan, sistemin ilk Cumhurbaşkanı olduğu için örnek alınacak. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sayesinde uzak hedefler koyabilmeyi öğrendik. 2023, 2071 hedefleri ortaya konuldu. Koşma ve yürütme arasındaydık, yeni sistem ile koşmaya başlayacağız. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ilk defa bir lider vizyon çizerek uzak hedefler ortaya koyuyor. Makama ilişkin uzak hedeflerin ortaya konulması makamın vizyonunda önemli bir değişikliktir."

K7(SP): "Yeni modelde vizyon meselesi yukarıdan aşağıya daha kolay yayılacak. Cumhurbaşkanı tek bir elden yukarıdan her şeyi çok daha rahat görebilecek. Halk Başkanını tanıyacak. Yüzde 50 artı bir çok önemli. Millet bu

oyu verirken kendini kucaklayacak bir adama verecek. Halk Sezer gibi ufuksuz bir adamı mümkün değil getirmez. Çalışırsan ve makama vizyon verebiliyorsan kalabileceksin. Sorumlu Başkandır. Vizyonu o belirleyecek. Alt tabakada ona uyacak. Uymazsa gidecek. Ancak **sistemin kurumsallaşması önemli konulardan biri.** Sistem kurumsallaşırsa kim Cumhurbaşkanı olursa olsun oturmuş bir sistem olacağı için çok da fark etmez."

Katılımcılardan K8(SP) ise sistemin gelecekte işleyemeyeceğini farklı bir modele dönüşebileceğini şu cümleler ile ifade etmiştir: "*Bu sistemin konjonktürel dünyadaki Başkanlık sistemleriyle de, Parlamenter demokrasilerle de ilgisi olmayan bir model olduğunu düşünüyorum. Belki henüz demokrasiye evrimleşmemiş Asyatik modellere benzetilebilir. Demokratik bir toplum yapısında sürekliliği olamaz. Bir vadede bu modelin işlemeyeceğini ve başka bir modele evrileceğini düşünüyorum. Türkiye'nin ihtiyaçlarına uyumlu olmayan, barıştırmayan bu modelin işlemeyeceğini düşünüyorum."*

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yönelik beklentilerin yüksek olduğu araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerinden anlaşılmasına rağmen, sistemin kurumsal bir yapıya kavuşturulması zorunluluğu katılımcıların çoğu tarafından vurgulanan temel husus olmuştur.

4.4. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Türkiye'nin Gelecek Vizyonu ve Beklentiler

Parlamenter hükümet sisteminin; toplumun tarihi, sosyal ve kültürel yapısı ile tam anlamı ile uyum sağlayamaması, siyasal sistem içerisinde istikrarsızlıkları önemli ölçüde arttırarak siyasi, ekonomik ve sosyal bunalımlara yol açmıştır (Bozdağ, 2017). Literatür taramasında elde edilen verilerden ve araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden çıkan sonuçlardan da anlaşıldığı gibi, uzun yıllar Parlamenter sistem ile yönetilen Türkiye; yönetimde etkinlik, verimlilik, hesap verilebilirlik ve vizyon anlayışının yerleşmesi konularında ciddi sınavlar vermiştir. Parlamenter sistemden kaynaklanan siyasi istikrarsızlıklar devletin zirvesinde bir vizyonun oluşmasına ve oluşturulan vizyonun ise tüm kurumlarda yerleşmesine engel olmuştur. Uzun yıllar toplumun istemleri göz ardı edilerek gerçekleştirilen politikalar devlet ve millet arasındaki uçurumu iyice büyüterek devlete olan güveni büyük ölçüde sarsmıştır. Bu çerçevede Türkiye'de siyasal sisteminin dönüşümü; 1970'lerden itibaren bürokratik vesayeti ortadan kaldırmak, siyasetin demokratikleşmesini sağlamak, milletin iradesini

yönetime daha iyi aktarmak, siyasal ve ekonomik istikrarı sağlamak, yönetimde çift başlılığı ortadan kaldırmak, hızlı ve etkin yönetimi yaşama geçirmek gerekçeleri ile dile getirilen bir istem olmasına rağmen sistemde uzun yıllar bir karşılık bulamamıştır (Miş ve Gülener, 2017: 7). Bu sebeple Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu, çalışmanın birçok yerinde vurgulandığı gibi siyasal sistemde meydana gelen konjonktürel sorunlara bulunan bir çözüm değil, sistem içerisinde çok uzun zamandır tartışılan bir istemdir. Görüşme sırasında elde edilen verilerin de doğruladığı gibi 2007 anayasa değişikliği ile halk tarafından Cumhurbaşkanının seçilmesi sistem değişikliğine giden yolda en önemli dönüm noktasını teşkil etmektedir. Araştırmaya katılan katılımcılardan K9(DK), K5(SP), K7(SP), K3(SP) ve K12(AK) 2007 anayasa değişikliğini; K10(DK) ve K4(SP) ise 15 Temmuz darbe girişimini Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu değişime zorlayan dönüm noktası olarak değerlendirmişlerdir. Parlamenter sistemde güçlü yetkiler ile sembolik temsil makamı olarak konumlanan Cumhurbaşkanlığı makamı; Erdoğan'ın aktif, terleyen ve koşan Cumhurbaşkanı imajı ile önemli bir dönüşüme uğramıştır. Sistem yaklaşımı çerçevesinde dönüştürücü liderlik özelliğine sahip olan liderler, sistemi değişime ve dönüşüme zorlayarak rollerini ortaya koyarlar. Bu bağlamda halkın iradesi ile göreve gelen Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonunu gerçekleştirmek için gösterdiği iradesi ve dönüştürücü liderliği uzun yıllardır tartışılan sistem değişikliğinin somut adıma dönüştürülmesi ile neticelenmiştir. Nitekim araştırmaya katılan katılımcılardan K4(SP)'ün "*Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonunun da etkisi ile bir sistem dizayn edildi*" şeklindeki ifadesi; K10(DK)'un "*Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi de Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonunun bir göstergesidir*" şeklindeki ifadesi; çalışmanın Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin, Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun bir sonucu olarak siyasal sistemde uzun süredir biriken istemlere yanıt olarak sunulduğu temel hipotezini destekler niteliktedir.

Araştırma sonucunda Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu değişime zorlayan bir diğer dönüm noktası ise 15 Temmuz darbe girişimi gösterilmiştir. Siyasal sistemin dönüşümüne etki eden darbe girişimi neticesinde Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı iç ve dış tehditler toplumun tüm kesimlerini ve farklı görüşlere sahip siyasi partileri milli şuurla yeni bir hükümet modeline geçilmesi konusunda bir araya getirmiştir(Bozdağ, 2017). Bu çerçevede sistem yaklaşımının siyasal sistemin

değişime uğrayabilmesi için iç ya da dış çevre tarafından sunulan girdiler aracılığı ile harekete geçirilmesi gerektiği varsayımının Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun oluşturulması sürecinde geçerli olduğu söylenebilmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle Cumhurbaşkanı Hükümet Sisteminin, Türkiye'de son dönemde yaşanan siyasi gelişmelerin değil, tarihsel süreç içerisinde toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimlerin ürünü olduğu açıkça ifade edilebilir. Sistem yaklaşımının temel sorularından biri olan değişimin olduğu dünyada sistemlerin sürekliliğini nasıl sağladığı meselesi de burada anlam kazanmaktadır. Nitekim açık bir sistem yapısına sahip olan kamu yönetimindeki tüm alt sistemler de değişimden etkilenmekte ve kendini dönüştürmek zorunda kalmaktadır. Değişim ve süreklilik kavramlarının öneminin tam anlamı ile anlaşılması; sistemlerin değişen çevre koşullarına uyum sağlayabilmeleri konusunda yol gösterici olma etkisine sahip olan vizyon kavramının da tam anlamı ile kurumlar tarafından benimsenmesini gerektirmektedir. Nitekim birinci bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verildiği gibi, vizyon sahibi kurumlar ve liderler değişime açık olacaklarından kurum içinde değişime direnç daha zayıf olacaktır. Bu kapsamda değişimin bir kültür olarak yansıdığı kurumlarda toplumdan gelen istemlere olan duyarlılık da artacak sistem sürekli girdi üreterek yeni çıktılar sunabilecektir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu sadece Cumhurbaşkanlığı makamında bir dönüşümü değil, kamu yönetimi içerisinde bulunan tüm alt sistemlerde teknik düzenlemeleri ve daha da önemlisi yönetim kültüründe ve zihniyetinde dönüşümü temsil etmektedir. Yapılan araştırmadan çıkan sonuçlardan anlaşılabileceği gibi; teknik olarak çift başlılığın ortadan kaldırılarak yürütmenin tek bir elde toplanması anlamına gelen bu değişiklik; yönetim sisteminde etkinliğin, verimliliğin, hızlı karar alma mekanizmasının ve istikrarın sağlanması amaçlarına hizmet ederek; devletin yapı ve kurumlarında da önemli bir dönüşüme işaret etmektedir. Devletin yapı ve kurumlarında kurumsal olarak gidilen değişikliklerde süreklilik sağlanması ancak birinci bölümde de belirtildiği gibi sisteme yönelik temel ideolojinin oluşturulması ve geleceğin buna göre inşa edilmesini gerektirmektedir. Çünkü liderler değişebilir, yeni teknolojiler ortaya çıkabilir, yönetim şekli farklılaşabilir; ancak kuruma temel ideoloji rehberlik ederek ilham kaynağı olabilecektir. Temel ideoloji ile kastedilen sistemin felsefesinin, değer ve inançlarının tüm kurumlara yayılması ve tam anlamı ile benimsenmesidir. Aksi takdirde sistem değişikliğinin devletin zirvesinde kaldığı; diğer

alt sistemlere sirayet etmediği durumda kurumsallaşma da tam olarak sağlanamayacaktır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu sistemsel bir yaklaşımla tüm kurumlar tarafından benimsendiğinde ve kurumların belirlenen temel vizyon doğrultusunda kendilerine bir yön belirlediğinde bütüncül bir akıl ile ülkenin gelişimine katkı sağlanabilecektir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin elbette en başından belirlenen kanun ve kurumsal yapılara ne olursa olsun bağlı kalması beklenmemektedir. Sistem uygulandıktan sonra çıkan aksaklıkların sistemde yeni düzenlemeler getirilebileceği ihtimalini de içinde barındırması sistem yaklaşımının çevre ile dinamik bir ilişkinin var olduğu ve çıktıların yeni girdiler üreterek geri besleme mekanizmasını işleteceği varsayımını da doğrulamaktadır. Bu çerçevede katılımcılardan K9(DK)'unda vurguladığı gibi "S*istem işlediği zaman tıkanıklıklar olacaktır. Yeni kurumsal yapı için öngörülen tasarı pratikte karşılığını bulamadığı zaman farklı çözümler getirilebilir. Aksayan yerleri olabilir. Yeni sistemin tam anlamı ile uygulanmasına engel oluşturan bir yapı varsa ve verimlilik sağlanamazsa yeni talepler doğrultusunda başka bir yapıya geçilebilir*". Katılımcılardan K10 (DK)'un ifadeleri de K9(DK) ile benzerlik göstermektedir: "*Yeni sistemin tam anlamı ile uygulanmasına engel oluşturan bir yapı varsa ve verimlilik alınamazsa başka bir düzenlemeye geçilebilir. Bir tasarım var zamanla hangi yönlerinde sıkıntılar varsa değiştirilebilir. Dinamik bir süreçtir. Israrcı olmak hatadır."* Çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği gibi kendini sürekli yenileyen dinamik bir sürece karşılık gelen "geri besleme" kavramı Easton'un siyasal sistem yaklaşımında önemli bir yere sahiptir ve araştırma sonuçlarından elde edilen verilerle de desteklendiğinden çalışmamız açısından bir karşılık bulmaktadır. Böylece siyasal sistemde biriken istemlere, otoriteler tarafından Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi çıktısı ile karşılık verilmesi sisteme ilişkin kurumsallaşma sürecinde geri besleme mekanizması ile yeni girdilerin de oluşmasına neden olabilecektir.

Cumhurbaşkanlığı makamının gelecek vizyonunun nasıl şekilleneceğine ilişkin tartışmalar önümüzdeki 5 yıllık süre içinde devam edecektir. Bugünden geleceğe ilişkin bir perspektif koymak oldukça zor olmasına rağmen, tarihsel tecrübeler ve bugünün gerçekleri ile desteklendiğinde Cumhurbaşkanlığı makamının geleceğine ilişkin öngörülerde bulunabilmekte bir ölçüde kolaylaşacaktır. Bu yaklaşımla makama ilişkin bugünden söylenebilecek en önemli husus; milletin iradesi ile göreve gelen ve

icranın başı olan Cumhurbaşkanının, milletin istemlerine yönelik çıktılar üretmek üzere hareket etmek zorunda kalacağıdır. Halk, taleplerini doğrudan kendileri yöneltebileceği gibi sivil toplum kuruluşları, baskı grupları, parti teşkilatları ve milletvekilleri aracılığı ile de yöneltebilecektir. Toplumun nabzını tutan bu kanallardan gelecek olumu ya da olumsuz tepkilere ve istemlere devletin zirvesinin duyarlı olması gerekmektedir. Yeni sistem ile devlet millet bütünleşmesinin gerçekleşmesi büyük ölçüde bu amaca hizmet etmektedir. Nitekim 24 Haziran 2018 seçimleri öncesi Cumhurbaşkanı adayları, toplumdan gelen en yoğun talebin OHAL'in kaldırılması, bedelli askerliğin getirilmesi ve çocuk istismarı ile ilgili düzenlemelerin yapılması konularında yöneltildiğini sahalarda net bir şekilde görmüşlerdir. Bu istemler zorunlu olarak Cumhurbaşkanı olarak seçilecek olan adayın en önemli öncelikleri arasına girmiştir. Nitekim halkın iradesi ile ikinci kez Cumhurbaşkanı olarak seçilen Erdoğan, bu taleplere ilk karşılığı 19 Temmuz 2018 tarihinde OHAL'i kaldırarak vermiştir. Easton'un sistem yaklaşımında toplumsal istemlerin sistemde girdi üretme konusunda ne kadar etkili olduğunu gösteren bir diğer örnek ise bedelli askerlik ilgili Cumhurbaşkanı Erdoğan başta olmak üzere AK Parti yetkililerince yapılan açıklamalar verilebilir. Nitekim Erdoğan, 29 Nisan 2018 tarihinde "*Bedelli gündemimizde yok"* şeklinde yaptığı açıklamasını 2 Haziran 2018 tarihinde "*Seçimden sonra bedelli konusunu Genelkurmay ve Milli Savunma Bakanlığı ile konuşuruz, eğer gerekli diyorlarsa karşı çıkmayız*" ifadeleri ile revize etmiştir. 26 Temmuz 2018'de ise bedelli askerlik belirlenen şartlar dâhilinde mecliste kabul edilerek 3 Ağustos 2018 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu çerçevede toplum tarafından yöneltilen istemlerin alınan kararlarlar ile çıktıya dönüşmesi, sistem yaklaşımı ışığında toplumda yoğunlaşan istemleri ve gerilimleri azaltmaya yönelik verilen bir karşılık olarak yorumlanabilmektedir.

Alkan'a (2018: 150-151) göre Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ilk defa aşağıdan yukarı doğru gelişen toplumsal süreçlerin vesayetçi mekanizmaları kaldırarak yeni bir vizyonun oluşturulmasına önderlik ettiğinin bir göstergesidir. Toplum, otoriteler tarafından anayasa değişikliği ile çıktıya dönüşen sistem değişikliğine en büyük desteği seçimlerde göstermiştir. Bu sebeple Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile Türkiye'nin geleceğine ilişkin yapılacak öngörülerde en önemli hususlardan biri; halkın desteğini alarak kabul edilen yeni sistem ile

oluşturulan yeni kurumların, yeni rollerin ve yeni geleneklerin siyasal sistem içerisinde aktörlere önemli sorumluluklar yüklediğidir. Aktörlerin bu rolleri ve sorumlulukları; demokratik ilke ve geleneklere bağlı kalarak farklılıkları bir arada yaşatacak olan siyasi iklim kültürünü tesis etmek ve kurumsallaşmayı sağlayabilmek için üstlenmesi gerekmektedir. Araştırmaya katılan katılımcılardan K12(AK)'nin ifade ettiği gibi "S*iyasal sistemin bütünü oluşturan sadece kurumsal değişiklikler ve kurallar değildir. Kuralların işlemesinin oluşturmuş olduğu ortak anlayış ve yönetim kültürüdür."* Bu anlayışın yerleşmesi sadece yönetimin en tepesinde benimsenmesi ile mümkün olmamaktadır. Mevcut siyasi otoritelere düşen görev; Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun getirmiş olduğu kurumsal değişikliklerin yukarıdan aşağıya kadar tüm kurumlarda benimsenmesini ve yönetim kültürünün yerleşmesini sağlamaktır. Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamının tarihsel gelişim sürecinin ele alındığı ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ifade edildiği gibi ülkenin başarısının, gelişiminin ve dönüşümünün arkasında vizyon sahibi Cumhurbaşkanları yer almaktadır. Bu ilerleme ise ancak ülkedeki siyasi istikrarın imkân verdiği ölçüde gerçekleşebilmiştir. Bu sebeple gelecekte Türkiye'nin vizyonunun ve başarısının Cumhurbaşkanlığı makamını kimin doldurduğu ile doğrudan ilişkinin kurulamaması ancak sistemin kurumsal bir yapıya kavuşturulması ile mümkün olabilecektir. Araştırmaya katılan katılımcılardan K8(SP)'in "*Kurumsallaşmanın çok yerleştiği gelenekselleştiği bir temel haline geldiği yapılarda kişilerin o kurumsallaşmaya etkisi oldukça sınırlı kalır. Ancak kurumsallaşmanın çok yerleşmediği yapılarda bireylerin katkısı da olağandan fazla olabiliyor. Bireylerin katkısı Türkiye'de çok fazladır. Kamu yönetiminin yeterince kurumsallaştığı söylenemez."*şeklindeki ifadeleri çalışma ile paralellik göstermektedir. Araştırmaya katılan katılımcılardan K6(SP) da "*Kamu yönetimi içerisindeki kurumların arasındaki meseleler Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın iradesi ile pek çok noktada aşılmıştır. Ama bunu sisteme dönüştürmemiz gerekiyor sadece bir iradenin yaklaşımı ile kurumsallığa dönüştürme zayıf kalır"* şeklindeki ifadeleri de Cumhurbaşkanının kişisel vizyonun yönetimde oldukça hissedildiğini ancak bunun kurumsallaşması gerektiğini vurgulamıştır.

Gerek literatür taraması gerekse araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde Cumhurbaşkanlığı makamının mevcut konumuna ilişkin olumsuz algıya sahip olanların görüşleri genel olarak cumhurbaşkanının tarafsızlığını yitirmesi ile birlikte

makamın yıprandığına, yeni sistemin tek adam yönetimini temsil ettiğine ve demokratik bir toplum yapısında sürekliliği olamayacağına yoğunlaşmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesi ile birlikte Türkiye'deki sistem sorunlarının bir anda çözüleceği beklentisine kapılmak yanlış olacaktır. Sistemin başarılı olması ve Türkiye'nin 2023, 2053 ve 2071 vizyonlarına yeni sistem ile ulaşabilmesi; sistemin kurumsallaşması sürecinde tüm aktörlerin göstereceği çaba ile doğru orantılı olacaktır. Bu süreçte vizyon sahibi ve dönüştürücü liderlerin sistem içerisinde ağırlığı sistemin kurumsallaşmasına önemli ölçüde katkı sağlayabilecektir. Bu konuda katedilen ilerleme toplumun devlet için önemli bir aktör olma yolunu açarak devlet-millet bütünleşmesine imkân verebilecek, yıllardır biriken demokratikleşme istemlerine karşılık verebilecek ve ülkede sağlanan siyasi, ekonomik ve toplumsal istikrar ülke dışında da güçlü Türkiye imajını daha da güçlendirecektir. Bu faydaları ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini anlamaya çalışmak sistemin varlığına aykırı getirilen eleştirilere verilen en kapsamlı cevap olacaktır.

SONUÇ

Bu çalışma, 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte oluşturulan ve doksan beş yıllık tarihi ile Türkiye'nin en köklü kurumlarından biri olan Cumhurbaşkanlığı makamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşümü David Easton'ın sistem yaklaşımının "çevre", "girdi", "çıktı", "geri besleme" temel kavramları ve varsayımları üzerinden tarihsel süreklilik içinde açıklama amacı ile hazırlanmıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu sistem yaklaşımının temel kavramları ve varsayımları çerçevesinde değerlendirmek amacı doğrultusunda yapılan literatür taraması neticesinde elde edilen veriler temelinde ortaya konan ve çalışmanın hipotezlerinin geçerliliğini test edebilmek amacı ile Mart-Temmuz 2018 tarihleri arasında siyasetçiler, düşünce kuruluşları temsilcileri ve akademisyenden oluşan 12 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı ve önemi kısmında yer verilen hipotezlerin her biri literatür taramasından ve araştırma yapılan katılımcılara yöneltilen sorulardan elde edilen veriler ile geçerliliği test edilerek doğrulanmıştır.

Günümüzde en çok kullanılan ancak önemi en az anlaşılan ve kavranan kavramlardan biri olan vizyonun kökeni oldukça eskilere dayanmasına rağmen 1980'li yıllardan itibaren yönetim alanında kullanılmaya başlandığı kabul edilmektedir. Bu çerçevede dar ve kısa vadeli bakış açısı yerine geniş ve uzun vadeli bir bakış açısı ile meselelere bütüncül bir şekilde yaklaşmaya imkân veren vizyon kavramı stratejik yönetim anlayışının yaygınlaşması ile birlikte kamu yönetimi sistemi içerisinde yer alan tüm kurumların da temel önceliklerinden biri haline gelmiştir. Gerek literatür taraması gerekse yapılan görüşmelerde kurumsal vizyonun, millet adına faaliyet gösteren kamu yönetimi sisteminde tüm olanakları daha verimli, daha üretken ve daha iyi değerlendirebilmek için değişim ve dönüşümü temsil eden bir kavram olduğunu doğrulamaktadır. Bu çerçevede geleceğe daha güvenle bakmak isteyen yönetimlerin, mevcut durumlarını da başarılı bir şekilde yöneterek değişime ayak uydurabilmeleri ve uzun vadeli stratejiler belirleyebilmeleri için etkili kurumsal vizyona sahibi olmaları gerektiği çalışmada elde edilen sonuçlardan biridir. Ancak gerek literatür taraması gerekse araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen veriler, vizyonun belirtilen bu faydalarına rağmen kamu kurumlarında alışılagelmiş ve yeniliğe direnç gösteren

zihniyetin devam etmesinin bir sonucu olarak etkili bir vizyonun ortaya konulamadığı; belirlenen vizyonların ise kağıt üstünde kaldığı sonucu vermektedir.

1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte oluşturulan ve kamu yönetimi sisteminde en üst idari otorite olan Cumhurbaşkanına siyasal sistem içerisinde anayasada verilen görev ve yetkiler ile göreve gelen şahsın bu görev ve yetkileri algılama ve uygulama biçiminin Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu oluşturduğu çalışmada elde edilen sonuçlardan bir diğeridir. Meclis hükümeti ve Parlamenter sistem arasında karma bir Hükümet Sistemi öngören 1924 anayasasında Cumhurbaşkanlığı makamına verilen sembolik yetkilere rağmen; uygulamada güçlü Cumhurbaşkanlığı anlayışının hâkim olduğu söylenebilmektedir. Bu çerçevede 1924 anayasası döneminde görev yapan ve yeni oluşturulan devlette kurucu rol üstlenen Cumhurbaşkanlarından Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün siyasal sistemdeki aktif konumları; tarihsel kişilikleri, dönüştürücü liderlikleri, vizyonları, makamı algılayış biçimlerinin farklılığı ve Cumhurbaşkanlarının aynı zamanda mecliste çoğunluğu elinde bulunduran siyasi parti lideri olması ile açıklanabilmektedir. Yönetime meşru olmayan yöntemler ile ilk müdahalenin gerçekleştiği ve Parlamenter sistemin tam anlamı ile örneğinin görüldüğü 1961 anayasası dönemine gelindiğinde; sembolik Cumhurbaşkanı anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Bu anlayışa ve sistemin doğasına uygun olarak belirlenen asker kökenli Cumhurbaşkanları, Cemal Gürsel, Cevdet Sunay ve Fahri Korutürk, makamı sembolik temsil makamı olarak algılayarak dönemin zor ve sıkıntılı şartlarına rağmen, görev ve yetkileri kullanırken inisiyatif kullanmaktan kaçınmışlardır. 1924 ve 1961 anayasalarında dağınık halde verilen Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri 1982 anayasasında toplu bir şekilde verilerek anayasada yer alan Cumhurbaşkanı ifadesi yüzde elli oranında arttırılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılardan K7(SP) bu durumu "*Evrenin tek derdi gözdağı vermektir. Asker kökenlilerin Cumhurbaşkanı olması ile siyasetçilerin dizginlenebileceği düşüncesi hakimdi*" şeklinde değerlendirmiştir. Bu dönemde vesayetçi Parlamenter sistemin temsilcisi olarak görülen Cumhurbaşkanlığı makamının güçlü yetkiler ile donatılmasına rağmen sorumsuz olması siyasal sistem içerisinde meydana gelen krizlerin temel çıkış noktasını teşkil etmiştir. 1982 anayasası döneminde Kenan Evren, Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer, Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanlığı makamını temsil

etmişlerdir. Bu dönemde güçlü ve sorumsuz bir Cumhurbaşkanı formülasyonuna rağmen makamı dolduran şahısların sahip oldukları vizyonlarına göre makamın siyasal sistemdeki konumu önemli ölçüde değişiklik göstermiştir. 1982 anayasasının mimarı olan Evren, anayasada verilen görev ve yetkileri sonuna kadar kullanarak kendi çıkarlarını toplumun çıkarlarının önünde tutan otoriter bir görev anlayış içerisinde makamı temsil etmiştir. Devletçi, halkla bir araya gelmeyi tercih etmeyen, hiyerarşiyi savunan, katı kararlar almaktan çekinmeyen ve siyasi ve toplumsal sistemde derin yaralar açılmasına neden olan 1980 darbesini gerçekleştiren asker Cumhurbaşkanı imajı ile toplumun hafızalarına kazınmıştır. Siyasi tarihimiz en kısa görevde kalan Özal'ın Cumhurbaşkanlığı ile makamın değişen ve dönüşen vizyonuna şahit olmuştur. Cumhurbaşkanlığını yürüten asker liderlerden farklı olarak, siyasete iş adamı anlayışı ile yaklaşan ve çözümleri de yine o anlayışla yönetmeye çalışan, geleceğe dönük stratejileri olan, risk almaktan korkmayan, geniş bir vizyonu olan, reformist, toplumu iyi yerlere getirmeyen çalışan ve devlet yerine halkın temsilcisi olan dönüştürücü bir lider olmuştur. Sivil kökenli Cumhurbaşkanlığının devamını temsil eden Demirel, görev süresince halk ile yakın teması ve esprili karakteri ile hafızalarda yer etmiştir. Uzun yıllarını siyasete vermiş olan Demirel'in, tecrübesini makamın gerekliliklerini yerine getirme hususunda kullanan, halkın fikirlerini önemseyen ancak devletçi ve anayasada belirtilen kurallara bağlı bir lider olduğu görülmüştür. Anayasada verilen görev yetkilere sadık kalan Demirel'in, kendi vizyonunu ortaya koyacak inisiyatif almaktan kaçındığı söylenebilir. Siyaset dışından ilk Cumhurbaşkanı olarak uzun süren uzlaşmazlıkların sonucu olarak göreve gelen Sezer'in Cumhurbaşkanlığının önceki dönemler ile kıyaslandığında çok farklı bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Makamı sembolik temsil makamı olarak algılayan Sezer'in, tarafsız ve hakem rolü üstlenmesi beklenirken görevinin ilerleyen yıllarında gösterdiği taraflı yaklaşımları ile eleştirilere maruz kalmıştır. Sezer'in devletçi, halk ile bir araya gelmekten imtina eden, laik ve devletin kaynaklarını kullanma noktasında tasarrufçu imajı ile siyasal sistem içerisinde makamın konumu büyük ölçüde farklılaşmıştır. Meclis tarafından seçilen son Cumhurbaşkanı olan Gül, görevde kaldığı süre boyunca makamın gerekliliklerini yerine getirmeye çalışmış; gerek tecrübesi gerekse kişilik özellikleri ile toplumda takdir kazanmıştır. Özellikle halk tarafından dürüst, güvenilir, ülkeyi temsil etme yeteneğine sahip, halkın istek ve beklentilerine karşı duyarlı bir

Cumhurbaşkanı olduğu genel kabul görmüştür. Sayılan bu aktörler arasında iki zıt Cumhurbaşkanlığı uygulamasının görüldüğü dönemler Sezer ve Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı dönemleridir. Sezer sahip olduğu güçlü yetkilere rağmen Cumhurbaşkanlığı makamını daha denetletici ve sembolik temsil makamı olarak algılayarak bu algısını ülkenin yönetim şekline de yansıtmıştır. Aynı görev ve yetkiler ile göreve gelen ancak halk tarafından seçilen Erdoğan ise makamın vizyonunu değiştirerek terleyen, aktif ve icraatçı Cumhurbaşkanı örneği sergilemiştir. Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonu; aynı zamanda göreve gelen Cumhurbaşkanının, makamın kurumsal yapısını anayasada kendisine verilen görev ve yetki çerçevesinde nasıl şekillendirdiği ile ilgili olabilmektedir. Makamın kurumsal yapısındaki değişiklikler; makamın vizyonunun da geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığında çalışan personel sayısı ve kalitesi, Cumhurbaşkanlarının danışman sayıları ve çalışma alanları, Cumhurbaşkanlarının gerçekleştirdikleri yurt içi ve yurt dışı gezileri, misafir edilen üst düzey konuklar ve tahsis edilen bütçenin nerelerde kullanıldığı gibi parametreler Cumhurbaşkanları tarafından makamın algılanış şeklini göstermekte ve vizyonu konusunda bir analiz çerçevesi sunabilmektedir. Bu kapsamda bakıldığında Sezer'in Cumhurbaşkanlığına damgasını vuran tasarruf anlayışından makamı sembolik bir temsil makamı olarak gördüğünü; Demirel'in yurt içi ve yurt dışı gezilerinin sayısal olarak fazlalığından halk ile iç içe olmaktan duyduğu memnuniyeti; Özal'ın başlattığı danışmanlık uygulamasından makamda uzmanlığa ve zihniyet değişimine verdiği önemi; Gürsel, Korutürk ve Sunay'ın en az yurt içi ve yurt dışı gezileri gerçekleştirmesinden makamda adeta bekçilik rolü üstlendiklerini anlamak mümkündür. 12. Cumhurbaşkanı Erdoğan ise aktif Cumhurbaşkanlığı vizyonuna hizmet edecek teşkilat yapısını göreve gelir gelmez oluşturarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonuna giden yolda alt yapıyı büyük ölçüde hazırlamıştır. Bu kapsamda araştırma yapılan katılımcılarla yapılan görüşmelerden Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olması ile birlikte makamın etkili bir kurumsal vizyona kavuştuğunu ancak bunun kurumsallaşması ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için bu anlayışın yukarıdan aşağıya tüm kurumlar tarafında aynı önemle benimsenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Erdoğan'ın göreve geldikten sonra makamın değişen vizyonuna ilişkin söylenebilecek somut öğelerin başında devletin temsil makamının Çankaya'dan Külliye'ye taşınması gösterilebilir. Çankaya Köşkü'nün sahip olduğu

ulaşılamaz imajının aksine Külliye; devlet ve milleti buluşturan, en küçük yerel birimin amiri olan muhtarlar başta olmak üzere toplumun her kesiminin misafir edildiği ve bu sayede toplum tarafından benimsenen yeni bir imaja sahip olmuştur. Bu analiz çerçevesinin sistem içerisinde önemli değişiklikler gerçekleştirmek ve dönüşüm yaratmak için sistemi zorlayan kişilerin dönüştürücü liderlik özelliğine sahip olmalarını önemini ortaya koymada faydalı olduğu söylenebilir. Bu kapsamda Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamını yürüten on iki Cumhurbaşkanı arasından sistem içerisinde önemli dönüşüm yaratan Cumhurbaşkanlarına başta Atatürk olmak üzere Özal ve Erdoğan örnek gösterilebilmektedir.

Literatür taramasından ve mülakat yapılan katılımcılardan elde edilen veriler; Cumhurbaşkanlığı makamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşümün Easton'un sistem analizi yaklaşımının dayandığı;"çevre", "girdi", "çıktı", "geri besleme" kavramları ile açıklama konusunda faydalı olduğunu göstermektedir. Easton'un sistem analizi yaklaşımının ampirik olarak desteklenmediği eleştirilerine rağmen çalışma; tarihsel gelişmeler ile ilgili verilerle desteklendiğinde (Ünsal, 1980: 319), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşümün anlaşılmasına imkân vermiştir. Bu çerçevede çalışmada; değişim, istikrar ve süreklilik kavramlarının giderek öneminin artması ile siyasal sistem içerisinde Cumhurbaşkanlığı makamının konumuna -seçim şekline, görev ve yetkilerine, sorumluluğuna- ilişkin toplumun tüm kesimleri tarafından gerçekleştirilen tartışmalar "girdi", bu tartışmalara otoriteler tarafından anayasa değişikliği ile cevap verilmesi ise "çıktı" olarak nitelendirilmiştir. Sistemi herhangi bir şekilde etkileyerek değiştiren ve sistemin dinamik yapısını ortaya koyan olayların tümü şeklinde tanımlanan girdi kavramının, Cumhurbaşkanlığı makamını dönüştüren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yöneltilen istemlerin ve desteklerin sıralanması hususunda faydalı olduğu söylenebilir. 2007 anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin kabul edilmesi Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonuna doğru giden yola ilk taşların döşenmesi açısından önemli bir dönüm noktası olduğu literatür taramasından ve mülakat yapılan katılımcılardan elde edilen veriler ile doğrulanmaktadır. Easton'un sistem yaklaşımındaki çevre kavramı, özellikle 2007 yılında Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören anayasa değişikliğinin kabul edilmesi ile

Cumhurbaşkanlığı makamının milletten soyutlanmasının mümkün olmadığını; sisteme yönelik taleplerin kaynağının millet tarafından belirlendiği bir sürece girdiğini ortaya koymada yardımcı olmuştur. Cumhurbaşkanlığı makamının dönüşümünün sistemin kurumsallaşmasında ve toplumdaki etkilerini, çıktı ve geri besleme kavramları ile açıklamak; sistem yaklaşımının ortaya koyduğu teorik çerçeve içinde daha da kolaylaşmıştır.

Teknik olarak formüle edilen 2007 anayasa değişikliğinin uygulamaya konulduğu 12. Cumhurbaşkanlığı seçimleri akabinde yaşanan süreçte siyasal sistem; Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun etkinliğine şahit olmuş ve bu vizyonun ve dönüştürücü liderliğin makamda önemli bir dönüşümü temsil eden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun hayata geçirilmesinde etkili olduğu görülmüştür. Bu sebeple çalışmada önemli bir yer tutan 2014 Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde ilk kez seçim kampanyası yürüten adaylar, bu süreç içerisinde nasıl bir Cumhurbaşkanı olacaklarının tasvirini yaparak seçmeni kendilerine oy vermeleri konusunda ikna etmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile birlikte gücünü halktan alarak kurumsal bir güç elde eden Cumhurbaşkanı, halkın desteğini kaybetmemek, mevcut talepleri karşılayabilmek ve yeni geleceğe doğru sağlam adımlarla ilerlemek istiyorsa etkili bir vizyon ortaya koymak zorunda kalacaktır. Nitekim gerek 2014 yılında Cumhurbaşkanının ilk kez halk tarafından seçilmesi sürecinde gerekse 24 Haziran 2018 seçimlerinde Cumhurbaşkanı adaylarının ortaya koydukları seçim beyannameleri ve sahalardaki söylemleri toplumun tüm kesimlerini kucaklamak ve yüzde 50 artı bir oy alabilmek için toplumun zihninde şekillenebilecek bir vizyon ortaya koymaya çalıştıklarını göstermiştir. Cumhurbaşkanlığı makamına oturacak olan liderin sahip olduğu vizyon ve makama yapacağı katkı, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi süreci ile birlikte daha önemli hale gelerek toplumun istemlerinin zorunlu olarak dikkate alındığı bir süreci başlatmıştır.

Literatür taramasından ve katılımcılarla yapılan görüşmelerle elde edilen veriler neticesinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliğinin, Cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu vizyonunun bir sonucu olarak siyasal sistemde uzun süredir biriken istemlere yanıt olarak sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sistem yaklaşımı ve dönüştürücü liderliğin fonksiyonları çerçevesinde

Cumhurbaşkanlığı makamının analiz edildiği bu çalışma 1970'lerden itibaren tartışılan bir istem olan sistem değişikliğinin siyasal sistem içerisinde yeterince destek bulamadığı için otoriteler tarafından çıktıya dönüştürülemediğini göstermiştir. Bu analiz, sistem yaklaşımının ortaya koyduğu istemlerin çıktıya dönüşmesinde sadece istemlerin yeterli olmadığı desteklerin sistemleri harekete geçirecek önemli bir etken olduğu yaklaşımını destekleyen somut bir örnek olmakla beraber sistem yaklaşımının Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunda meydana gelen değişiklikleri anlamamızda faydalı olduğunu ortaya koymaktadır. 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında MHP lideri Devlet Bahçeli'nin milli bir şuurla verdiği destek ile sistem değişikliğinin gerçekleşmesi sistem yaklaşımında formüle edilen "destek" girdisinin çalışma açısından ne kadar önemli ve geçerli olduğunu göstermektedir. MHP lideri Bahçelinin verdiği destek kadar 2014'te Erdoğan'ın halk tarafından seçilmesinden sonra sahip olduğu vizyonu ve dönüştürücü liderliği ile Cumhurbaşkanlığı makamını dönüştürmesinin de önemli etkisi vardır. Bu bağlamda araştırmaya katılan katılımcılardan K9(DK)'un "A*nayasada verilen yetkiler Cumhurbaşkanlığı makamının sınırlarını belirlemiş olsa da aktörlerin sistemin gerekliliği için inisiyatif kullanarak sistemi zorlaması ve direnç ile karşılaşması dönüşümü zorunlu kılarak makamın vizyonunu şekillendirmiştir"* şeklindeki ifadesi; K12(DK)'nin "*Siyasi olarak makamı o işgal eden kişinin yönetim anlayışı, siyasi kültürü ve devlet sistemini algılama biçimi makamın vizyonunu dönüştürmektedir"* şeklindeki ifadesi; K4(SP)'ün "*Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonunun da etkisi ile bir sistem dizayn edildi"* şeklindeki ifadesi; K10(DK)'un "*Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi de Erdoğan'ın sahip olduğu vizyonunun bir göstergesidir*" şeklindeki ifadesi; çalışmanın temel hipotezinin geçerliliğini göstermektedir. Bu hipotezin kabulü aynı zamanda etkili bir vizyona ve dönüştürücü liderlik özelliğine sahip olan Cumhurbaşkanlarının, ülkenin gelişimine diğerlerine kıyasla daha fazla katkı sağladığı sonucunu da vermektedir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu 16 Nisan 2017'de %51,41 oy oranı ile halktan destek almış olsa da toplumun ciddi bir kesiminde sisteme yönelik olumsuz destekler de söz konusudur. Gerek literatür taraması gerekse araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde Cumhurbaşkanlığı makamının mevcut konumuna ilişkin olumsuz algıya sahip olanların görüşleri; Cumhurbaşkanının tarafsızlığını yitirmesi ile birlikte makamın yıprandığına, yeni sistemin tek adam yönetimini temsil

ettiğine ve toplumu parçaladığına bu nedenle de demokratik bir toplum yapısında sürekliliği olamayacağına yoğunlaşmaktadır. Sisteme yöneltilen bu olumsuz desteklerin azalması ve olumlu desteklerin sürdürülebilmesi; Cumhurbaşkanının sahip olduğu vizyonu ile ortaya koydukları politikaları, halkın istemleri ile örtüştüğünde mümkün olabilir. Halkın istemlerine karşılık verilemediğinde ise olumsuz destekler daha da artabilir. Olumlu desteklerin artarak devam etmesi ve sistemin sağlam zemine oturtulması yine toplumdaki tüm kesimlerin beklentilerinin karşılanması ile gerçekleşebilir. Yüzde 50 artı bir oy oranı ile seçilen Cumhurbaşkanı toplumun tüm kesimlerini kucaklayabildiği ve toplumdaki istemlere karşılık verebildiği ölçüde başarılı olabilecektir. Bu bağlamda ekonominin iyi yönde ilerleyeceği, demokrasinin gelişeceği, hızlı karar alma mekanizmasının sağlanacağı, kutuplaşmanın olmayacağı ve istikrarın sağlanacağı şeklinde ifade edilen yeni sistemin faydaları, halkın zihninde somutlaştıkça verilecek desteğinde artabileceğini söylemek mümkündür. Halk, yaptığı tercihin ülkesi adına en doğru olduğu fikrini ancak ülkenin gidişatında olumlu gelişmeler gördüğünde sağlamlaştırabilir. Halkın geleceğe ilişkin umutları ancak yeni sistemin çözdüğü sorunlara şahit olduğunda artabilir. Kuşkusuz halk bu süreçteki en kararlı duruşu seçimlerde "ülkeyi daha ileriye götürebilecek değişim" için göstermiştir. Aksi durumda; yani sisteme olumsuz destek yöneltenler haklı çıktığında ise olumlu destekler de hızla azalabilir. Tepkilerin çevreye dönerek yeni istemlere kaynaklık etmeleri (Ünsal, 1968: 158) ve yeni çıktıların üretilmesi de sistemin doğasında olan bir süreci yansıtmaktadır. Bu sebeple sistem değişikliğinde öncü olanlar, sistemin en etkin gücü olan halkın beklentilerine cevap vererek hem sisteme yönelik desteğin artarak devam etmesini hem de sistemin kalıcılığını sağlayabilirler. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile bu istemlere yönelik etkili çıktıların üretilmesi meselesi ise, sistemin kurumsallaşma sürecinde dönüştürücü ve vizyon sahibi liderlere ve kişilere olan ihtiyacı hiç olmadığı kadar arttırmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan "*Ufku, vizyonu, hedefi sadece kendi makamıyla sınırlı olanlarla, AK Parti'nin o büyük davasını, büyük hedeflerini hayata geçiremeyiz*" ifadeleri ile AK Parti çatısı altında siyaset yapan herkesin vizyonunun tüm Türkiye'yi, tüm bölgeyi ve tüm dünyayı içine alacak genişlikte ve zenginlikte olması gerektiğine (TCCB, 2018c) ve bütüncül bir akıl ile oluşturulacak olan vizyonun anlamlı olabileceğine vurgu yapmıştır. Bu çerçevede gerek

araştırmadan elde edilen bulgular gerekse çalışma kapsamında yapılan literatür taraması kamu yönetimini ilgilendiren meselelere yaklaşımdaki temel sorunun karmaşık hale gelen kurumlara sistemsel bir bakış açısı ile yaklaşılmamasından kaynaklandığı sonucunu ortaya koymaktadır. Bu sorun alanı aynı zamanda çalışmanın sistem yaklaşımı çerçevesinde teorik bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmasının nedenlerinden biridir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile meydana gelen dönüşüm, kamu yönetimindeki tüm kurumlarda yeni bir yapılanmaya gidilmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu bağlamda sistemin kurumsallaşması yolunda en önemli önceliklerden biri Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonunun sistem içerisinde yukarıdan aşağıya tüm kurumlar tarafından aynı ciddiyetle benimsenmesi ve bu doğrultuda her kurumun kendi içinde zihniyet dönüşümüyle birlikte yapısal reformları gerçekleştirmesi olmalıdır.

KAYNAKÇA

Abadan, Yavuz ve Savcı Bahri (1959). *Türkiye'de Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış.* Ankara: SBF Yayınları.

Abdullah Gül Resmi Web Sitesi (15 Mart 2013). Cumhurbaşkanı Gül'den 14 Mart Tıp Bayramı Resepsiyonu. http://www.abdullahgul.gen.tr (Erişim Tarihi: 9.03.2017).

Abdullah Gül Resmi Web Sitesi (16 Ağustos 2013). Hacı Bektaş Veli Anma Törenleri ve Kültür-Sanat Etkinlikleri. http://www.abdullahgul.gen.tr (Erişim Tarihi: 9.03.2017).

Abdullah Gül Resmi Web Sitesi (t.y). Yurt Dışı Ziyaretler. http://www.abdullahgul.gen.tr/sayfa/ziyaretler/yurtdisi/arsiv/5/ (Erişim Tarihi: 03.01.2018).

Abelman, Robert ve Molina Anthony D. (2006). Institutional vision and academic advising. NACADA Journal Volume 26 (2). 5-12.

Abelman, R. (2014). Reviewing and revising the institutional vision of U.S. higher education. review of communication research, 2(1), 30-67.

Acar, Mustafa (2015). Başkanlık sistemi Öcü Değildir, *Star.*

Ajanshaber (27 Ocak 2016). Peru ve Ekvador'u Cumhurbaşkanı Erdoğan İlk Kez Ziyaret Edecek. https://www.ajanshaber.com/20-yil-sonra-erdogandan-bir-ilk-daha-haberi/329018 (Erişim Tarihi:10.04.2018).

AK Parti Web Sitesi (2018). Seçim Beyannamesi. http://www.akparti.org.tr/site (Erişim Tarihi: 2.06.2018).

Akgül, Mehmet Emin (2010). Kuvvetler ayrılığı ilkesinin dönüşümü ve günümüz demokratik rejimlerindeki anlamı. *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 4, 79-101.

Akgün, Birol (2006). Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı: Siyasal Sistemdeki Yeri, Seçilmesi ve 2007 Tahminleri, http://www.liberalfikirler.net/hurfikir.php?name=Kose_Yazilari&op=viewarticle&artid=305 (Erişim Tarihi: 05.09.2017)

Akın, Rıdvan (2009). *Gaziden Günümüze Cumhurbaşkanlığı 1923 – 2007*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Akiş, Y. T. (2004). *Türkiye'nin Gerçek Liderlik Haritası*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Aköz Emre (14 Nisan 2007). Çankaya Köşkü'ne Çıkan Yol Genelkurmay'dan mı Geçer?*Sabah*.

Aktay Yasin (2017a). Anayasa Değişikliği ve Liderlik. *Yenişafak.*

Aktay, Yasin (2017b). Cumhurbaşkanlığı Sistemi Ne Getiriyor. *Yenişafak.*

Akyılmaz, B ve Uçar, M(2015)., 2014 Türkiye Cumhurbaşkanlığı seçiminin politik pazarlama stratejileri açısından analizi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 4 (1). 70-88.

Akyol, Taha (15 Temmuz 2004). Hangi Sezer? Hukukçu, Cumhurbaşkanı? *Milliyet*.

Akyol, Taha (17 Haziran 2014). İhsanoğlu... *Hürriyet Gazetesi*.

Akyol, Taha (31 Ağustos 2000). 30 Ağustos. *Milliyet.*

Al Jazeera Türk (25 Temmuz 2014)., İhsanoğlu'nun Adaylığı Çok Hazin, Hasan Bülent Kahraman ile Ropörtaj. http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/ihsanoglunun-adayligi-cok-hazin (Erişim Tarihi: 5.03.2017).

Aldıkaçtı, Orhan (1982). *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Aldıkaçtı, Orhan (1960). *Modern Demokrasilerde ve Türkiye'de Devlet Başkanlığı*. Doçentlik Tezi, İstanbul.

Alkan, Haluk (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Üzerine, Liberal Düşünce Topluluğu Semineri. 15 Mart http://www.liberal.org.tr/sayfa/haluk-alkan-Cumhurbaskanligi-sistemi-uzerine,681.php (Erişim Tarihi: 10.04.2018).

Alkan, Haluk (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Kurumsalcı Yaklaşım Işığında Yeni Sistemin Analizi. İstanbul: Liberte Yayınları.

Alptekin, Hüseyin(2014). *Cumhurbaşkanı Seçimleri ve Adaylar: Selahattin Demirtaş'ın Siyasi Anlamı*. SETA Analiz, Ağustos, Sayı: 104.

Altaylı, Fatih (22 Haziran 2014). Cumhurbaşkanı Kim Olsun, Nasıl Olsun. *Habertürk*.

Altun, Fahrettin (2017). Türkiye'de sistem krizinin çözümü: Cumhurbaşkanlığı sistemi. *Yeni Türkiye*, sayı 94, Mart-Nisan, 458-468.

Anadolu Ajansı (28 Ağustos 2017). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Baş Döndüren Ziyaret Trafiği. http://aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/Cumhurbaskani-erdoganin-bas-donduren-ziyaret-trafigi/894889 (Erişim tarihi: 10.10.2017).

Arcayürek, Cüneyt (1999). *Demokrasi Dönem Evinde Üç Adam*. İstanbul.

Arslan, Süleyman (2013). Atatürk'ün Devlet Adamlığı Vasfı. http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-36/ataturkun-devlet-adamligi-vasfi (Erişim Tarihi: 18.01.2018).

Artuç, İbrahim (1993). *İsmet Paşa :Bir Dönemin Öyküsü*. İstanbul, Kastaş Yayınevi.

Aslan, R. (2009). *Kuvvetler Ayrılığı Teorisi ve Uygulamalı Örnekleri.* Bursa, Dora Yayınları.

Aslan, Taner (2008). Siyasi, sosyal ve kültürel açıdan Atatürk'ün liderliği üzerine bir deneme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,* Aralık, Cilt: 32 No:2, 241-261.

Atalay, Mustafa (1974). *Fahri Korutürk'ün Hayatı*. Ankara: Halkevleri Kültür Vakfı Basımevi.

Atlı, Altay (2012). *Kenan Evren'in Asya Ülkelerine Ziyareti*. http://www.sarekespresi.com/?p=396 (Erişim Tarihi: 10.04.2018).

Avolio, Bruce J., David A. Waldman ve Francis J. Yammarino (1991). leading in the 1990's: the four I's of transformational leadership", *Journal European Industrial Training*. 15(4): ss. 9–16.

Aydemir, Şevket Süreyya (1963. *Tek Adam Mustafa Kemal*. II, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aydemir, Şevket Süreyya(1974). *Son Kahraman*. Halk evleri.

Aydın, Ahmet (2017). Büyük ve Güçlü Bir Türkiye İçin, İstikrar, İstiklal ve İstikbal. *Yeni Türkiye,* Başkanlık sistemi Özel Sayısı, Mart-Nisan, sayı 51, 38-42.

Ayvaz, M. Erkut (26 Mayıs 2016). Sistem Sorununun Çözümünde Yari Başkanlik Modeli. *Star*.

Baetz, Mark C. and Bart Christopher K. (1996). Developing mission statements which work. *Long Range Planning*. Vol. 29, No.4, 526-533.

Barlas**,** Mehmet (17 Nisan 2007). Özal ve Türkiye. http://arsiv.netpano.com/turgut-ozal-ve-turkiye/ (Erişim Tarihi: 10.05.2017).

Barlas, Mehmet (6 Mayıs 2016). Erdoğan Gereği ve Davutoğlu'nun Zarif Davranışı. *Sabah*.

Barlas, Mehmet (1 Ağustos 2014). Cumhurbaşkanı Seçimine Doğru Geri Sayım Başladı. *Sabah*.

Barlas, Mehmet (2001). *Turgut Özal'ın Anıları*. İstanbul, Birey Yayıncılık.

Barlı Önder (2008). *Davranış Bilimler ve Örgütlerde Davranış*. İstanbul, Aktif Yayınevi,

Başbakanlık (2000). Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in 1993-1999 Yılları Arasında Verdikleri Mülakatlar. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Baycan, Nusret (1987). *Türk Asker Büyükleri ve Zaferleri Serisinden "İsmet İnönü"* Ankara.

BBC (11 Ağustos 2014). Cumhurbaşkanlığı Seçimleri. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/08/140810_Cumhurbaskanligi_secimleri (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

BBC(12 Ağustos 2014). *HDP'nin Oy Artışı Ne Anlama Geliyor*? http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/08/140812_hdp_analiz (Erişim Tarihi:01.12.2017).

BBC(10 Temmuz 2014). İhsanoğlu'nun Seçim Kampanyası Başladı. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140710_ekmeleddin_ihsanoglu (Erişim Tarihi: 30.08.2017).

BBC(5 Şubat 2018). Erdoğan'ın Tarihi Vatikan Ziyareti Başlıyor. http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42940948 (Erişim Tarihi:10.04.2018).

BBC(7 Ağustos 2014). *Cumhurbaşkanı Adaylarının Sosyal Medya Kampanyaları.* http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/08/140806_sosyalmedya_secim (Erişim Tarihi: 20.10.2017).

Bender, P.U. (2006). *İçten Liderlik*. (Çev. İmren Kalyoncu-Fatma Can Akbaş). İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Bennis, Warren G. (1989). Managing the dream: leadership in the 21st century. J*ournal of Organizational Change Management*, Vol. 2, Iss 1, 6 – 10

Bertalanffy, Ludwig Von (1955). *General System Theory*, Main Currents of Modern Thought, 11 March.

Bertalanffy, Ludwing (1968). *General System Teory*. Georher Braziller, New York.

Bianet Web Sitesi (2014). Yeni Yaşam Belgesi. https://bianet.org/ (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

Bila, Fikret (26 Mayıs 2007). Sezer'in Veto Ettikleri ve Etmedikleri. *Milliyet.*

Birol Akgün ile Kişisel İletişim. 9 Nisan 2018.

Blair, L. (2007). *Liderlik*. (Çeviren: A.Kardam), No 93 İstanbul: Optimist Yayınları.

Blanchard, K., Stoner, J. (2004). The vision thing: without it you'll never be a world-class organization. *Leader to Leader*, No.31, Winter, 21-28.

Bolat, İnci Oya (2006). *Konaklama İşletmelerinde İşgörenlerden Yansıyan Kurumsal İmajın Analizi ve Bir Uygulama*. Balıkesir Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir.

Bolat, Özgür (2010), Liderin En Önemli Dört Özelliği, 3 Ağustos 2010. http://www.hurriyet.com.tr/liderin-en-onemli-dort-ozelligi-15472581 Erişim Tarihi: 18.09.2018

Bozdağ, İsmet (2005). *Bilinmeyen Yönleri ile Celal Bayar Türk Milletine Vasiyeti*. Emre Yayınları.

Bozdağ, Bekir (2017). Türkiye'nin geleceği Cumhurbaşkanlığı sisteminde, *Kriter Dergisi,* Nisan, Yıl 1, Sayı 12.

Bozkurt, Veysel (2001). Geleceğin Toplumu, Dönüşümcü Liderlik ve Turgut Özal. (Der: İhsan Sezal ve İhsan Dağı). *Kim Bu Özal: Siyaset, İktisat, Zihniyet*, İstanbul:Boyut Yayın,.

Brams, Steven J. (1969). The search for structural order in the international system: some models and preliminary results. *International Studies Quarterly*, Vol. 13, No. 3, September, 254-280.

Brengelmann, J. (1995). Davranışçı Psikoloji Açısından Vizyoncu ve Karizmatik Yönetim (Çev: Veli KARAGÖZ), *Vizyon Yönetimi*, İstanbul: Evrim Yayınevi.

Burns, James MacGregor(1978). *Transformational Leadership.* Atlantic Monthly Press, New York.

Burtis, J. O. (1995). Grouping and leading ascitizen action. Journal of Leadership Studies,2(2). 50-63.

Burtis, J. O. (1996). *Perceptions of leadership-conducive exigencies*rd.(Edited by A. Woodwa). Leadership in a Changing World. Association of Leadership Educators Proceedings, Burlington, Vermont, 16-25.

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2003-2017 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bağlı Cetveller. http://www.bumko.gov.tr (Erişim Tarihi: 2.06.2018).

Campbell, Andrew and Yeung, Sally (1991). Creating a sense of mission. *Long Range Planning*, 24 (4) , Oxford: Pergamon Press, 10-20.

Can, Osman (2013). Başkanlık sistemi hakkında birkaç not. *Yeni Türkiye,* Başkanlık sistemi Özel Sayısı, Mart-Nisan, sayı 51, 175-182.

Canas, Vitalino (2004). The semi-presidential system. *ZaöRV*, Volume 64, 95-124

Canöz, Kadir ve Canöz Nilüfer (2014). Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün kişisel imajının öğelerini belirlemeye yönelik bir saha araştırması, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı 35, 401-428.

Cemal, Hasan (14 Ağustos 2007). Ahmet Necdet Sezer. *Milliyet Gazetesi*.

Cheibub, Elkins, and Ginsburg, Jose Antonio, Zachary & Tom (2011*). Latin American Presidentialism in Comparative and Historical Perspective.* University of Chicago Public Law & Legal Theory Working Paper, No. 361

CHP Web Sitesi (13 Ocak 2017). CHP'li Yalçınkaya: Anayasa Değişikliği Tek Adam Yönetimi Getiriyor. https://www.chp.org.tr/, (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

CHP Web Sitesi, (2018). Seçim Beyannamesi. https://www.chp.org.tr/, (Erişim Tarihi: 2.06.2018).

Civaoğlu, Güneri (16 Kasım 2010). Köşk'te Öyle Bir Geçer Zaman ki. Milliyet.

Clayton, Susan(2002). Takımımızın Yeteneklerini Geliştirmede Strateji Geliştirme. (Çev: M. Zaman). Hayat Yayınları, İstanbul.

CNN TÜRK(16 Temmuz 2014). Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanlığı Seçim Startını Samsundan Verdi. http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/recep-tayyip-erdogan-Cumhurbaskanligi-secimi-startini-samsundan-verdi (Erişim Tarihi: 5.03.2018).

Collins, J.C., Porras, J.I. (1999). *Kalıcı Olmak*. (Çev. Zuhal Çivi), İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Collins, J.C., Porras, J.I. (2008). Organizational vision and visionary organizations. University of California, Berkeley, cilt 50, sayı 2, 117-137.

Coşkun, Vahap (2014). Demirtaş Çankaya'da Kürt Adayı. *SDE Analiz*.

Coşkun, Vahap (2017). 16 Nisan 2017 tarihinde kabul edilen anayasa değişikliklerinin değerlendirilmesi. *DÜHFD*, Cilt: 22, Sayı: 36, 3-30.

Cömert Melike (2004). Dönüşümcü liderlik, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.

Crozier, Michael P. (2011). Systems adaption: David Easton & new informational dynamics. *ECPR General Conference*, Reykjavik, Iceland, August.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Teşkilat Kanunu(1983). TC. Resmi Gazete, 18140, 19 Ağustos 1983.

Cumhuriyet Gazetesi (17 Ocak 2017). Metin Feyzioğlu'ndan Referandum Açıklaması: Sandıktan 'Hayır' Çıkacak.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/661490/Metin_Feyzioglu_ndan_referandum_aciklamasi__Sandiktan__hayir__cikacak.html (Erişim Tarihi: 20.04.2018).

Cumhuriyet Gazetesi (25 Ocak 2017). Hayır Diyeceğini Açıklayan KamuSene Saldırı. www.cumhuriyet.com.tr, (Erişim Tarihi:10.03. 2018).

Çağlar, İsmail (2017). Beştepeden 16 Nisana Erdoğan Siyaseti. *Kriter,* 12. Sayı Nisan.

Çağlıyan, İçener Z. (*2015*). Türkiye'de Başkanlık sistemi tartışmalarının yakın tarihi: Özal ve Demirel'in siyasi mülahazaları. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 75. sayı, 313-340.

Çakmak, Hakan (2008). *Kurumsal İmajın Çalışanların Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Çalışkan, Koray (17 Haziran 2014). Büyük Kumar: Ekmeleddin İhsanoğlu. *Radikal*.

Çam, Lütfiye Selva (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine Duyulan İhtiyaç. *Yeni Türkiye*, sayı 94, 424-430.

Çankaya Belediyesi(t.y). Mustafa Kemal Atatürk ve Çankaya. http://www.cankaya.bel.tr/oku.php?yazi_id=161 (Erişim Tarihi: 09.06.2017).

Çarkoğlu, Ali (15 Temmuz 2014). Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçim Stratejileri. *Al Jazeere Türk.*

Çelik Vehbi(1997). Eğitim yönetiminde vizyoner liderlik, *Eğitim Yönetimi,* Yıl 3, Sayı 4, Güz, ss. 465-474.

Çerik, Şule ve Erkmen Turhan (2006) Kurum imajını etkileyen faktörlerin algılanması ve bu algılamaların beklentilerinin karşılaştırılması: üniversite öğrencilerine yönelik araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt 3, Sayı 6.

Çevikcan, Serpil (9 Kasım 2012). O Günkü Gibi. *Milliyet*.

Çevikcan, Serpil (17 Haziran 2014). Neden İhsanoğlu? *Milliyet*.

Çildan, Cihan; Ertemiz Mustafa; Küçük Evren, Timuçin H. Kaan ve Albayrak Duygu(2012). Sosyal medyanın politik katılım ve hareketlerdeki rolü. *Akademik Bilişim Konferansı*, Uşak.

Çölaşan, Tansel (5 Aralık2016). Tek Adam, Tek Parti Devleti…. *Sözcü*.

Dalay, Galip (05 Temmuz 2014b). Temsil Krizinden Temsil Gücüne Yeni Türkiye'nin Cumhurbaşkanı. *Star*

Dalay, Galip (19 Temmuz 2014a). İhsanoğlu'nun Stratejisi. *Sabah*.

Dalay, Galip (26 Temmuz 2014c). Ümit ve Müjde Siyasetine Karşı Korku ve Tehdit Stratejisi. *Star*.

Damat, İbrahim Hakkı (2004). *Türkiye Cumhuriyetinin 6. Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk (Siyasi Hayatı, Fikirleri, Şahsiyeti ve Eserleri).* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı.

Demir, Fevzi (2013). Yarı başkanlık hükümet sistemi ve Türkiye. Cilt 8, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, sayı özel, 831-876.

Demir, Osman, ve Adem Üzümcü (2002). Türkiye'de yaşanan ara rejimlerin sebepleri üzerine bir inceleme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergis*i, Cilt 4, Sayı 1,155-182.

Demir, Şerif (2009). Milli mücadelede Celal Bayar (1919-1923) (Siyasi Hayatı ve Fikirleri). Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Sayı 15-16, 53-78.

Demir, Şerif (2012). Bir Osmanlı hanımefendisi, bir Cumhuriyet first ladysi Reşide Bayar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 84, Kasım, 143-164.

Demirkaya, Yüksel (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetiminde Yeni Aktörler: Sivil Toplum Örgütleri, (Editör: Yüksek Demirkaya), *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Kamu Yönetiminde Değişim* Hiper yayınları.

Demirtaş, Bahattin (2011). *Türk Siyasi Hayatında Cumhurbaşkanı-Hükümet İlişkileri(1923-1960).* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.

Deniz, Şadiye Ay (2006). *İngiltere ile Karşılaştırmalı Olarak Türkiye'de Parlamenter Sistemin İşleyişi ve Hükümet Sistemi Tartışmaları*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt 8, Sayı 3, 1 Ocak, 133- 157.

Deutsche Welle (11 Aralık 2016). Hukukçulardan Anayasa Değişikliğine Sert Tepki.

http://www.dw.com/tr/hukuk%C3%A7ulardan-anayasa de%C4%9Fi%C5%9Fiklik-teklifine-sert-tepki/a-36725812 (Erişim Tarihi: 20.04.2017).

Deutsche Welle (18 Ocak 2017). STK'lar Anayasa Değişikliği Hakkında Ne Düşünüyor? http://www.dw.com/tr/g%C3%BCndem/s-10201 (Erişim Tarihi: 01.05.2018.

Dicle, Atillâ İlhan ve Dicle Ülkü (1969). Sistem Kuramı ve Toplumsal Örgütlere Uygulanışı. Sayı:2 / 4, Aralık.

Dinçer, Ö. ve C. Yılmaz (2003). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma:-1- Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim*. Ankara: Başbakanlık.

Dinçer, Ömer (1998). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Dinçer, Ömer (1990). *Sistem Yaklaşımı, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. Istanbul: Risale Yayınları, Cilt II.

Dinçkol, Abdullah (2004). Siyasal sistem kuramı çerçevesinde kamu yönetimi alt sistemi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, sayı 6, Temmuz, 61-93.

DİSK (10 Şubat 2017). DİSK-KESK-TMMOB ve TTB'den Ortak "Hayır" Çağrısı. https://disk.org.tr/2017/02/disk-kesk-tmmob-ve-ttbden-ortak-hayir-cagrisi (Erişim Tarihi: 20.03.2018.

Doehring, Karl (2002). *Genel Devlet Kuramı*. (Çeviren: Ahmet Mumcu). İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Doğan Haber Ajansı (5 Ağustos 2014). Erdoğan Seçim Yarışını Medyada Kazandı. http://arsiv.dha.com.tr/erdogan-secim-yarisini-medyada kazandi_731992.html (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

Doğan, Selen (2002). İşletmelerde vizyon ve misyon bildirisi geliştirme ve önemi üzerine bir araştırma. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 35, sayı 1, Mart, 143-174.

Douglas, Andrew, John O. Burtis and L. Kristine Pond-Burtis (2001). Myth and Leadership Vision: Rhetorical Manifestations of Cultural Force. *Journal* of *Leadership* Studies, vol 7, no: 4.

DPT (2003). Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu. www. dpt. gov. tr (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

DPT (2006). Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu. www. dpt. gov. tr (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

Duman, Selçuk (2010). Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanları ve Siyasi Hayattaki Yerleri. İstanbul: Berikan Yayınları.

Durna, Ufuk ve Eren Veysel (2002). Kamu sektöründe stratejik yönetim. *Amme İdaresi Dergisi*. Cilt 35, Sayı 1, Mart, 55-75.

Dutton, Jane E.; Dukerich, Janet M. Ve Harquagl Celia V. (1994). Organizational Images and Member Identification. *Administrative Science Quarterly*, 39(2), 239-263.

Duverger, Maurice (2004). *Siyaset Sosyolojisi : Siyasal Bilimin Ögeleri*. (Çeviren: Şirin Tekeli), İstanbul: Varlık Yayınları.

Duverger, Maurice(1980). A new political system model: semi-presidential government. *European Journal of Politica1 Research,* 165-187.

Dünya Bülteni (25 Ocak 2017). Merhum Siyasi Liderler Sistem Değişikliğini Savunmuştu. http://www.dunyabulteni.net/haberler/392058/merhum-siyasi-liderler-sistem-degisikligini-savunmustu (Erişim Tarihi: 08.12.2017.

Easton, David (1965b). *A Framework For Political Analysis*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, New Jersey.

Easton, David (1965a). *A System Analysis Of Political Life*. Jhon Wiley AndSons, New York.

Efe, Haydar ve Kotan, Muhammet Lütfi (2015). Türkiye'de hükümet sistemi tartışmaları çerçevesinde Başkanlık sistemi ve Türkiye'de uygulanabilirliği. *KAÜ İİBF Dergisi*, Cilt 6, Sayı 9, 65-94.

Eğilmez Savaş ve Yıldırım Ahmet Sefa (2016). *Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Elke Leonhard (1995). Vizyonlar: Ekonomik Yarış Çağında en Önemli İtici Güç, *Vizyon Yönetimi: Vizyon Yönetimi: Önceden Düşünülmüş Başarı*. (Derleyen: Ulrich Solman, Heinze, Roderich), 1. Basım, İstanbul: Evrim yayınevi.

Ercan, Ercüment (1998). *V. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay (1899-1982)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

Erçetin, Şule (2000). *Lider Sarmalında Vizyon*. 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları,.

Erdoğan, Mustafa (2011). Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset. Ankara: Liberte.

Erdoğan, Mustafa (2016). Başkanlık sistemi, Latin Amerika tecrübesi ve Türkiye. Liberal Perspektif, Sayı 3, Aralık.

Erdoğan, Mustafa (2013), "Başkanlık Sistemi, Demokrasi ve Türkiye", Yeni Türkiye Dergisi, C.9, S.51, ss. 542- 547.

Ergezer Bahattin (1992). *Liderlik ve Özellikleri*. Ankara, Ocak Yayınları

Ergun, Turgay ve Polatoğlu Aykut (1988). Kamu Yönetimine Giriş. Todai Yayını Ankara.

Erim, Onur (2017). *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Eroğul, Cem (1978). Cumhurbaşkanının Denetim İşlevi, Türkiye'de Demokrasinin Denetim Kurumları. *AÜSBFD*, Cilt:33, Sayı:1-2, 35–57.

Eroğul, Cem(2001). *Çağdaş Devlet Düzenleri*. Ankara: İmaj Yayınları.

Eren, Erol (1998). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.İstanbul: Beta Yayıncılık,

Ertan, Birol (8 Nisan 2008). Siyasette Başarının Anahtarı; Delta Yöntemi. http://www.tasam.org/trTR/Icerik/839/siyasette_basarinin_anahtari_delta_yontemi (Erişim Tarihi: 08.03.2017).

Eryılmaz, Bilal (2014). *Kamu Yönetimi*. Umuttepe Yayınları.

Esen, Selin (2016). Anayasa değişiklik teklifinin değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, 45-73.

Esmer, Yılmaz, (20 Kasım 2016). Başkanlık sistemi Tek Adamlığı Getirir Ama Oradan Bir İktidar Çıkmaz. Sputniknewshttps://tr.sputniknews.com/bidebunudinle/201610201025398082-yilmaz-esmer-turkiye-baskanlik-sistemi/(Erişim Tarihi: 01.05.2018).

Fidan, Yahya (1999). Bir etkinlik aracı olarak örgüt vizyonu. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Sayı 5, 199-224.

Fox, S. (2003). Visions In Context: The Aart of Translation. (Edited by: S. Fox, I. Scheffler, & D. Marom), *Visions of Jewish Education*, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 253-295.

Gaytancıoğlu, Kaan (2013). *Politik Liderlik ve Bir Politik Lider Olarak Bülent Ecevit*. Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Doktora Tezi.

Gee, Bobbie (1995). *Creating A Million Dolar Image for Your Business*. USA: Page Mill Press.

Genim, Mimar Sinan (2017). Ulustan Beştepeye Osmanlı-Selçuklu İzleri. http://turkiyedeiktidardergisi.com/dosya/ulustan-bestepeye-osmanli-selcuklu-izleri-2/ 1 Nisan. (Erişim tarihi:01.02.2018).

Giritli, İsmet (1960). *Demokrasi Yolunda*. İstanbul, Kervan Matbaası.

Göka, Erol (2017). Karizmaya Fırsat, Kurumsallaşmaya İmkân. *Yeni Türkiye*, sayı 94, mart-nisan, 251-258.

Gökmen,Yavuz (1992). *Özal Sendromu*. Ankara:V Yayınları.

Göksu, Oğuz (2013). 1982 sonrasında Türk siyasi hayatında yer alan Cumhurbaşkanlarının imajları. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* II 45, 75-100.

Gözler, Kemal (2000). *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa:Ekin Yayınları.

Gözler, Kemal (2010). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*. Bursa:Ekin Yayınları.

Gözübüyük, A. Şeref (2000). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Gözübüyük, A. Şeref (2005). *Açıklamalı Türk Anayasaları - Yapılışları, Özellikleri ve Yapılan Değişiklikler*. Turhan Kitabevi.

Gözübüyük, Şeref ve Tan Turgut (1998). *İdare Hukuku: Genel Esaslar*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Gül, Abdulhamit (2017). Milletin özne olduğu sistem: Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi. *Yeni Türkiye*, Mart-Nisan, Sayı 94, 129-160.

Gülsoy, T. (1998). *Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü*. İstanbul: Adam Yayınları.

Gümüşlüoğlu, Lale, (2009). İnovasyon ve liderlik, https://docplayer.biz.tr/4067945-Inovasyon-ve-liderlik.html Erişim Tarihi: 18.09.2018

Gürel, H. Nurdan Köksoy (2010). *Kurum İmajının Bir Unsuru Olarak İç İmajın Oluşturulmasında Vizyonun Rolü ve Bir Uygulama*. Afyon Kocatepe

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon.

Güzelcik, Ebru (1999). *Küreselleşme ve işletmelerde değişen kurum imajı*. İstanbul:Sistem Yayıncılık.

Haber 7 (8 Temmuz 2014). CHP ve MHP'den Ekmel Bey'e Özel Gaf Önleme Ekibi. http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1177714-chp-ve-mhpden-ekmel-beye-ozel-gaf-onleme-ekibi (Erişim Tarihi: 5.03.2017).

Haber Vakti Web Sitesi (24 Mart 2017). Cemaat ve STK'lar Referandumda Ne Diyecek? İşte Cevabı.., https://www.habervakti.com/cemaat-ve-stklar-referandumda-ne-diyecek-iste-cevabi/ (Erişim Tarihi: 01.04. 2018.

Haber7, (10 Haziran 2006). 864 Rakımlı Tepenin Seyir Defteri. http://www.haber7.com/siyaset/haber/184441-864-rakimli-tepenin-seyir-defteri (Erişim Tarihi: 10.04.2018.

Haberler (20 Kasım 2014). Cumhurbaşkanlığı Teşkilat Şeması Değişiyor. https://www.haberler.com/Cumhurbaskanligi-nin-teskilat-semasi-degisiyor-6705733-haberi/ (Erişim tarihi: 10.09.2017).

Habertürk Gazetesi (1 Kasım 2017). Cumhurbaşkanlığı 2018 Yılı Bütçesi 845 Milyon 365 Bin Lira. http://www.haberturk.com/Cumhurbaskanligi-2018-yili-butcesi-ne-kadar-mitin-butcesi-ne-kadar-1695279 (Erişim Tarihi: 10.11.2017).

Habertürk Gazetesi (21 Haziran 2014). Kampanya Afişleri, İçerik ve Tasarım Açısından Doğru Mesaj İçeriyor Mu? http://www.haberturk.com/polemik/haber/960376-kampanya-afisleri-icerik-ve-tasarim-acisindan-dogru-mesaj-iceriyor-mu (Erişim Tarihi: 28.08.2017).

Habertürk Gazetesi (7 Haziran 2015). Selahattin Demirtaş Kimdir? http://www.haberturk.com/gundem/haber/1088003-selahattin-demirtas-kimdir (Erişim Tarihi:6.09.2017).

Habertürk Gazetesi (12 Mayıs 2007). Bir Gülüşü İçin Neler Vermezdim. http://www.haberturk.com/gundem/haber/22832-bir-gulusu-icin-neler-vermezdim (Erişim Tarihi: 20.06.2017).

Habertürk Gazetesi (15 Temmuz 2014). Selahattin Demirtaş'ın Seçim Sloganı. http://www.haberturk.com/gundem/haber/969685-iste-selahattin-demirtasin-secim-slogani (Erişim Tarihi: 30.08.2017).

Hackett, M. and Spurgeon, P. (1996). Leadership And Vision In The NHS: How Do We Create The Vision Thing, *Health Manpower Management*, Vol.22, No.1, 5-9.

HAK-İŞ (28 Şubat 2017). Referandum Yeni Türkiye İçin Önemli Bir Dönemeç. http://www.hakis.org.tr/haberler.php?action=haber_detay&id=1563 (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

Hakyemez, Yusuf Şevki (2011). *Yeni Anayasada Türkiye'nin Hükümet Sistemi*. Stratejik Düşünce Analizi, Eylül.

Hall, Arthur D. ve Fagen Robert E. (1956). *Definition of System, General Systems*. sayı. 1, 18-28.

Hart, R. M. (1998). *Vision as Emerging Leadership Phenomenon*. Unpublished Master's Thesis, Kansas State University, Manhattan.

HDP Web Sitesi (2018). Seçim Beyannamesi. http://www.hdp.org.tr/ (Erişim Tarihi: 2.06.2018).

Hekimoğlu, Mehmet Merdan (2009) Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye. Ankara:Detay Yayınları.

Heywood Andrew (2012). Siyasetin Temel Kavramları. Adres Yayınları.

Hotar, Nükhet (2017). Yeni Türkiye sürecinde stratejik yönetim, liderlik ve hükûmet sistemi. *Yeni Türkiye*, sayı 94, mart nisan, 531-538.

Howard, Steven (1998). *Corporate Image Management*. Singapore:But- terworth-Hienemann.

Hür, Ayşe (9 Ağustos 2014). Çankaya'nın Bütün Adamları. *Radikal*.

Hürriyet Gazetesi (1 Temmuz 2014). Erdoğan Logosunun Anlamı. http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-logosunun-anlami-26719941 (Erişim Tarihi:6.09.2017).

Hürriyet Gazetesi (10 Mart 2017). BBP'den Referandum Açıklaması Geldi. http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-bbp-referandum-kararini-resmen-acikladi-40390570 (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Hürriyet Gazetesi (11 Aralık 2000). Köşk'e Ekonomi Danışmanı Alınıyor. http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/koske-ekonomi-danismani-aliniyor-39205852 (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

Hürriyet Gazetesi (13 Temmuz 2015). Cumhurbaşkanı İftar Yemeğinde Ünlü İsimlerle Buluştu. http://www.hurriyet.com.tr/Cumhurbaskani-iftar-yemeginde-unlu-isimlerle-bulustu-29534283 (Erişim Tarihi: 09.05.2017).

Hürriyet Gazetesi (19 Şubat 2017). Karamollaoğlu'ndan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Eleştirisi. http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karamollaoglundan-Cumhurbaskanligi-hukumet-sistemi-elestirisi-40370372 (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2018).

Hürriyet Gazetesi (25 Haziran 2015). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dan İftar Sofrası Açıklaması. http://www.hurriyet.com.tr/Cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogandan-iftar-sofrasi-aciklamasi-29372616 (Erişim Tarihi: 09.01.2017).

Hürriyet Gazetesi (25 Mayıs 2012). Abdullah Gül'ün Liderlik Sırları. http://www.hurriyet.com.tr/abdullah-gul-un-liderlik-sirlari-20622788 (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

Hürriyet Gazetesi (30 Haziran 2014). HDP'nin Cumhurbaşkanı Adayı Selahattin Demirtaş. http://www.hurriyet.com.tr/hdpnin-Cumhurbaskani-adayi-selahattin-demirtas-26712300 (Erişim Tarihi: 18.03.2017).

Hürriyet Gazetesi (8 Aralık 2014). Terleten 100 Gün. http://www.hurriyet.com.tr/terleten-100-gun-27728842 (Erişim Tarihi: 10.09.2017).

İnönü Vakfı Web Sitesi (2016). Tarihte Bügün 31 Mayıs. http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/takvim-2016/120-mayis/3300-tarihte-bugun-31-mayis (Erişim Tarihi: 01.04. 2017).

İnönü, İsmet (1988). *Baba İnönü'den Erdal İnönü'ye Mektuplar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

İmrek M. Kemal (2004). Lider Olmak, İstanbul, Beta Basım.

Ireland R. Duane ve Hitt Michael (1999). achieving and maintaining strategic competitiveness in the 21st Century: the role of strategic leadership, *The Academy of Management Executive*, sayı. 13, No.1, ss. 43-57.

İyi Parti Web Sitesi (30 Mayıs 2018). Seçim Beyannamesi, http://iyiparti.org.tr/assets/pdf/secim_beyani.pdf (Erişim Tarihi: 2.06.2018).

Kalender, A. (2005). *Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejiler*. Konya: Çizgi Kitapevi.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontol Kanunu (2003). TC Resmi Gazete, 5018, 10 Aralık 2003.

Kaptan, Şefik Kahraman (18 Haziran 2015). Demirel Çankaya'da Sanat İçin Ne Yaptı? http://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/sefik-kahramankaptan/demirel-cankaya-da-sanat-icin-ne-yapti/642/ (Erişim Tarihi: 2.06.2018).

Karagöz, Serdar (3 Haziran 2016). Değişiklik beklenmeyen bir durum değildi. *Kriter Dergisi*, http://kriterdergi.com/degisiklik-beklenmeyen-bir-durum-degildi/ (Erişim Tarihi: 18.07.2017).

Karaman, A. (2005). *Vizyon Yönetimi Nasıl ve Niçin*? İstanbul: IQ Yayıncılık.

Karatepe Şükrü, Alkan, Haluk ve Atar, Yavuz (2017). *Sorularla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*. Memur-Sen Yayınları.

Karatepe, Şükrü (19 Aralık 2016). Meclis Üstünlüğünü Koruyor. *Habertürk*.

Karatepe, Şükrü (2013). Hükümet sistemleri ve Türkiye. *Yeni Türkiye*, sayı 51, 223-225.

Karatepe, Şükrü (2017a). *Sistem Söyleşileri: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Üzerine Ropörtajlar*. A Kitap.

Karatepe, Şükrü (2017b). Cumhurbaşkanlığı Sistemi Statükoya Karşı Değişim. *Kriter Dergisi*, Mart, Yıl 1, Sayı 11.

Karpat, Kemal (3 Haziran 2011). Başkanlık sistemi Türkiye'nin Geleneklerine Dayanıyor. *Sabah*, (Röportajı Yapan: Baha ERBAŞ).

Kasalak, Kadir (2006). Sistem yaklaşımı ve Atatürk. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 14, 55-73.

Kayalı, Kurtuluş (2000). *Ordu ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kazaz, Mete ve Akyüz Selman Selim (2015). Siyasal Reklamcılıkta Göstergelerin Kullanımı ve Kültürel Kodlar: 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan'ın fors reklam filmi üzerinden bir inceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Eylül, cilt 3, sayı 2, 206-225.

Kılıç, Mustafa (2010). *Stratejik Yönetim Sürecinde Değerler, Vizyon ve Misyon Kavramları Arasındaki İlişki*. Sosyo-Ekonomi, Temmuz Aralık.

Kılıçkaya, Serkan (9 Haziran 2014). Nasıl Bir Cumhurbaşkanı, *Hukukçular Birliği Dergisi*. http://hukukbir.com/nasil-bir-Cumhurbaskani/SERKAN KILIÇKAYA (Erişim Tarihi: 5.09.2017).

Koçel Tamer (1989). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.

Koçel, T. (2013). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.

Komives, S. R., Lucas, N. & McMahon, T. R.(1998). *Exploring Leadership: For College Students Who Want to Make a Differenc*e. SanFrancisco, CA: Jossey-Bass Publishers.

Kongar, Emre (1985). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı.* İstanbul.

Kotter, J. P. (1999). A Force For Change : How Leardership Differs From Management. (Çev: Meral Tüzel). İstanbul: Boyner Yayınları.

Kouzes, James M. , Posner Barry Z. (2012). *The Leadership Challenge*. 4th Edition, San Fransicco.

Köni, H (2001). *Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasetteki Yeri*. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi-ASAM Yayını, Ankara.

Köse, Derya (2003). *VI Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk (1903-1987).* Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. Nirengi Kitapevi.

Kösecik, Muhammet (2015). Özal'ın Kamu Yönetimi Vizyonu ve Politikaları. (Edit, Ertan Ertosun, Erkan Demirtaş). Turgut Özal Değişim Dönüşüm. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.

Köker, L. (2017), "Başkanlık Sistemine Dair Doğru Sanılan Yedi Yanlış", http://www.diken.com.tr/baskanlik-sistemine-dair-dogru-sanilan-yedi-yanlis/, (19 Şubat 2017).

Kurtulmuş, Numan (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *Yeni Türkiye*, 15-23.

Kutlu, Önder (2012). *Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi Teorik Çerçeve ve Ülke Uygulamaları*. Konya: Çizgi Kitapevi.

Kutlu, Önder (21 Kasım 2014a). Yeni Türkiye Neler Getiriyor 1. *Yenihaber.*

Kutlu, Önder (25 Kasım 2014b). Yeni Türkiye Neler Getiriyor 2. *Yenihaber.*

Kutlu, Önder (28 Kasım 2014c). Yeni Türkiye Neler Getiriyor 3. *Yenihaber*

Kuzu, Burhan (2011). *Her Yönü ile Başkanlık sistemi*. İstanbul: BKY.

Küçük, F. ve Bayuk N. (2007). Kriz ortamında bir başarı faktörü olarak çalışanların kurum imajı. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*. Sayı 7, 795-808.

Kütük, Abdullah (2012). *Demokratik Hukuk Devleti ve Hükümet Sistemleri Perspektifinden Türk Anayasal Tarihinde Cumhurbaşkanlığı*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Antalya.

Lashway, Larry (1997). *Leading with Vision*. University of Oregon.

Lemmink, J., Schuijf, A., & Streukens, S. (2003). The role of corporate image and company employment image in explaining application intentions. *Journal of Economic Psychology*, sayı 24, 1-15.

Lewis, C. (2005). *Mission and Vision Statements*. The Times, London.

Looss, W. (1995). Vizyonların Toplumsal Uygulamaya Geçirilmesi: Bir Yönetim Görevi. (Derleyen: Ulrich Sollmann ve Roderich Heinze, Hazırlayan: Veli Karaöz), *Vizyon Yönetimi Önceden Düşünülmüş Başarı*. 1. Basım, İstanbul: Evrim Yayınevi.

Lynd, Robert S (1939). *Knowledge for What? Culture*. Princeton: Princeton University Press.

Malphurs, Aubrey (2015). *Developing a Vision for Ministry in the 21st Century*. Baker Books.

Mango, Andrew (2005). *Türkiye ve Türkler: 1938'den Günümüze*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Meray, Seha (1969). *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,.

Milat Gazetesi (29 Aralık 2017). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Dünyanın Çevresini 4 Kez Dolaşmış. http://www.milatgazetesi.com/politika/Cumhurbaskani-erdogan-dunyanin-cevresini-4-kez-dolasmis-h131045.html (Erişim Tarihi:10.04.2018).

Milli Gazete (8 Ocak 2018). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Danışmanlıklarının Sayısı ve Aldığı Maaşlar. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (Erişim Tarihi:10.04.2018).

Milliyet Gazetesi (3 Ocak 2013). Eşi Gürsel'e Kızıp Köşk'ü Terk Etmiş. http://www.milliyet.com.tr/2003/01/03/guncel/gun03.html (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2017).

Milliyet Gazetesi (15 Mart 2013). Korutürklü Yıllar, Muhtıra ile Darbe Arasında Zor Görev. http://www.milliyet.com.tr/koruturk-lu-yillar---muhtira-ile-darbe-arasinda-zor-gorev-gundem-1680479/ (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

Milliyet Gazetesi (26 Ocak 2017). Başbakan Yardımcısı Kurtulmuş'tan Memur-Sen'e Ziyaret. http://www.milliyet.com.tr/basbakan-yardimcisi-kurtulmus-tan-memur-ankara-yerelhaber-1803266/ (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

Milliyet Gazetesi (28 Eylül 2007). Köşk'te İftar. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (Erişim Tarihi: 5.8.2014).

Milliyet Gazetesi (31 Aralık 1989a). Özal Yılın Adamı. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (Erişim tarihi: 10.10.2017).

Milliyet Gazetesi (6 Kasım 2011). İsmet Paşa Oğlu Fizik Okuyor Diye Fizik Konferansı Bile İzledi. www.milliyet.com.tr (Erişim Tarihi: 9.07.2017).

Milliyet Gazetesi (9 Eylül 2007). Çankaya Köşkü'ndeki Tablo Koleksiyonu ve Dev Toplantı Masası Mutlaka Görülmeli. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (Erişim Tarihi: 18.07.2017).

Milliyet Gazetesi (9 Kasım 2014). Bir Köşk Hikayesi. http://www.milliyet.com.tr, (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

Milliyet Gazetesi (06 Ocak 1990). Köşk'te 5000 Kişilik Protokol. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/(Erişim Tarihi: 27.04.2017).

Milliyet Gazetesi (20 Kasım 2014). Cumhurbaşkanlığı'nın Teşkilat Şeması Değişiyor. http://www.milliyet.com.tr/Cumhurbaskanligi-nin-teskilat-siyaset-1972551/ (Erişim Tarihi: 27.04.2018).

Milliyet Gazetesi (8 Kasım 1992). Atatürk ve Cumhurbaşkanlığı. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

Milliyet Gazetesi (15 Eylül 1966). Bir "Cemal Ağa" Vardı. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Cemal%20G%C3%BCrsel/ (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

Milliyet Gazetesi (2 Kasım 1989a). Benim Gibi Başbakan Bulunmaz. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (Erişim Tarihi: 10.10.2017).

Miş Nebi., Duran, B. (2017). Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi. (Editör: Miş N., Duran B.), *Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi*, Ankara: Seta Yayınları, 17-50.

Nebi, Miş(2017a), Seçilme Yaşı ve Milletvekili Sayısı, 23 Şubat, http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/nebi-mis/595637.aspx (Erişim Tarihi: 10.10.2017).

Miş, Nebi (2017b). Cumhurbaşkanının Tarafsızlığı. Seta Yorum, https://www.setav.org/Cumhurbaskaninin-tarafsizligi/ (Erişim Tarihi: 10.03.2018).

Miş, Nebi ve Diğerleri (2015). 2015'te Türkiye. SETA Vakfı Yayınları.

Miş, Nebi ve Yanık Medaim (2014). Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Adaylar: Ekmeleddin İhsanoğlu'nun Siyasal Anlamı. SETA Analiz.

Morden,Tonny (1993). *Business Strategy and Planning*, London.

Mutlu, Sevda, (2007). *Devlet Adamı Kimliği ile İsmet İnönü'nün Düşünce ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sivas.

Müderrisoğlu, Okan (2013). Başkanlık sistemi ve Terörün Maliyeti. *Sabah*.

Nanus, Burt(1992). *Visionary Leadership: Creating a Compelling Sense of Direction for Your Organization*. SanFrancisco: Jossey-Bass,

Napolitano, C. S. & Henderson, L. J. (1998). *The Leadership Odyssey: A self Development Guide to New Skills for New Times*. San Francisco, CA:Jossey-Bass Publishers.

Newman, Bruce I. (2001). An Assessment of the 2000 US Presidential Election: A set of Political Marketing Guidelines. *Journal of Public Affairs,* Vol. 1 No. 3, 210-216 .

Norihiko, Kimura, Haruka Mori, Yuzuki Oka, Wataru Murakami and Rio Nitta, Takashi Iba (2017). A method of generating societal vision based on social systems theory. *7th International Conference on Collaborative Innovation Networks* (COINs17).

NTV (28 Ağustos 2017). Cumhurbaşkanı Erdoğan ile 3. yıl Özel Yayını. http://www.ntv.com.tr/turkiye/Cumhurbaskani-erdogan-ile3-yil-ozel yayini,O7avq82g1E6mJJaY3i1cGw (Erişim Tarihi: 5.09.2017).

Nut, P. C. ve R. W. Backoff (1992). *Strategic Management of Public and Third Sector Organisations: A Handbook for Leaders*. Jossey-Bass, San Fransisco

Oktay, Cemil (1998). Siyaset Yazıları. Der Yayınları.

Öngider, Seyfi (2014*). Çankaya'nın Bütün Adamları*. İstanbul: Aykırı Yayıncılık.

Övür, Mahmut (2017). Siyasetten Beslenen Otoriter Olamaz. Dicle Baştürk Tarafından Yapılan Röpörtaj. *Türkiye'de İktidar Dergisi*, 28 Şubat.

http://turkiyedeiktidardergisi.com/roportaj/mahmut-ovur-siyasetten-beslenen-otoriter-olamaz/ (Erişim Tarihi: 15.03.2018).

Özbudun, Ergun (18 Mart 2013). AKP'nin Anayasa Önerisi Mevcut Demokrasiyi Geriletir. *T24*.

Özbudun, Ergun (1988). Türk Anayasa Hukuku. Ankara:Yetkin Yayınları.

Özbudun, Ergun (2005). Başkanlık sistemi Tartışmaları. (Editorler: T. Ergül). *Başkanlık sistemi,* Ankara:Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 105-111.

Özbudun, Ergun (2008). *Türk Anayasa Hukuku.* Ankara:Yetkin Yayınları.

Özdemir, Hikmet (2007). Atatürk'ten Günümüze Cumhurbaşkanlığı Seçimleri. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Özdemir, Hikmet (2010). *Fahri S. Korutürk*. Atatürk Araştırmaları Merkezi.

Özdemir, Hikmet (2013). Bir Granit Heykel Celal Bayar, http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-67-68-69/bir-granit-heykel-celal-bayar(Erişim Tarihi: 18.01.2018).

Özek, Çetin (1982). Yargının idarî denetimi. *İÜHFM,* Cilt.14-15, sayı. 1- 4, 915-980.

Özer, Attila (2009). *Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Geliştirilmiş*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Özerkan, Şengül ve İnceoğlu, Yasemin (1997). *İletişimde Etkileme Süreci*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Özkan, Taha (15 Mayıs 2014). Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve AK Parti. *Star*.

Özsoy, Şule (2009). *Başkanlı Parlamenter Sistem:Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçildiği Parlamenter Hükümet Modeli ve Türkiye İçin Tavsiye Edilebilirliği*, İstanbul.

Öztürk, N. Kemal (1992). Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı geleneği ve 1982 anayasası'ndaki düzenlemenin parlamenter sistemle uyumu. *Amme İdaresi Dergisi,* Cilt : 25, Sayı : 1, 65-92.

Parsons, Talcott and Shils, Edward A. (1951). *Toward a General Theory of Action,* Harvard Universityr Press, Cambridge.

Parsons, Talcott (1970). *Some Problems of General Theory in Sociology Theoretical Sociology:Perspectives and Developments*. New York, Appleton-Century-Crofts.

Polat, Veli ve Karadoğan Ece Doruk (2006). TBMM açılış konuşmalarıyla iki siyasal lider profili: Demirel ve Sezer. *II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu*, 21. Yüzyılda Halkla İlişkilerde Yeni Yönelimler, Sorunlar ve Çözümler, 27-28 Nisan, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, 115- 124.

Poloma, Margaret M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (Çeviren:Hayriye Erbaş), Gündoğan Yayınları.

Quigley, Joseph V. (1998). *Vizyon Oluşturulması Geliştirilmesi ve Korunması*. (Çev. Berat Çelik). İstanbul:Yeni Çizgi Yayın Dağıtım.

Radikal Gazetesi (8 Ağustos 2014). Gül'ün 7 Yıllık Çankaya Karnesi. http://www.radikal.com.tr/politika/gulun-7-yillik-cankaya-karnesi-882-imza-4-veto-1205630/ (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Radikal Gazetesi (10 Ocak 2001). Yürütmenin Başıyım. http://www.gecmisgazete.com/haber/yeni-anayasa?tamBoyut (Erişim Tarihi: 10.10.2017).

Radikal Gazetesi (7 Ocak 2014). Logosu Tünelin Ucundaki Işık, Sloganı 'Milli Güç' http://www.radikal.com.tr/politika/logosu-tunelin-ucundaki-isik-slogani-milli-guc-1199619/ (Erişim Tarihi: 30.08.2017).

Raynor, Michael E. (1998). That vision thing: do we need it?, *Long Range Planning*. 31(3). 368-376.

Ritzer, George (2010). *Sociological Theory*. McGraw-Hill, 8th edition.

Riyaseti Cumhur Dairesi Teşkilât Kanunu(1983). TC. Resmi Gazete, 2180, 16 Mayıs 1983.

Riyaseti Cumhur Dairesi Teşkilât Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (1939). TC. Resmi Gazete, 4118, 23 Ocak 1939.

Riyaseti Cumhur Dairesi Teşkilât Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun(1935). TC. Resmi Gazete.

Riyaseti Cumhur Dairesi Teşkilât Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun(1933). TC. Resmi Gazete.

Saadet Partisi Web Sitesi (27 Mayıs 2018). Seçim Beyannamesi. http://www.saadet.org.tr/dosyalar/1527534060trvizionu.pdf (Erişim Tarihi: 2.06.2018).

Sabah Gazetesi (1 Mart 2017). STK'lar İstikrara Evet Dedi. https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/03/01/stklar-istikrara-evet-dedi (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

Sabah Gazetesi (1 Temmuz 2014a). Demirtaş'ın Seçim Logosu Belli Oldu. http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/07/01/demirtasin-secim-logosu-belli-oldu 1 Temmuz 2014 (Erişim Tarihi: 18.08.2017).

Sabah Gazetesi (1 Temmuz 2014c). İşte Erdoğan'ın Logosunun Anlamı. http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/07/01/iste-erdogan-logosunun-anlami (Erişim Tarihi: 08.12.2017).

Sabah Gazetesi (14 Haziran 2011). Seçim Zaferini Getiren 7 Strateji. http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/06/14/secim-zaferini-getiren-7-strateji?paging=3 (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Sabah Gazetesi (16 Nisan 2017). Referandum Sonuçları. http://www.sabah.com.tr/secim/16-nisan-2017-referandum/ (Erişim Tarihi: 18.07.2017).

Sabah Gazetesi (2 Mayıs 2006). Atatürk Hiç Dış Geziye Çıkmadı. http://arsiv.sabah.com.tr/2006/05/02/siy93.html (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

Sabah Gazetesi (31 Aralık 2014). Beştepe'de 12 Başkanlık. https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/12/31/bestepede-12-baskanlik (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

Sabah Gazetesi (6 Temmuz 2014). İşte Köşk'ün İnsani Yüzü. https://www.sabah.com.tr/galeri/aktuel/iste-koskun-insani-yuzu/8 (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

Sabah Gazetesi (31 Aralık 2014), Beştepede 12 Başkanlık, https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/12/31/bestepede-12-baskanlik (Erişim Tarihi: 10.02.2018).

Sabah Gazetesi (1 Temmuz 2014b). Başbakan'dan İlk Adaylık Konuşması. http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/07/01/basbakan-erdogan-konusuyor (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

Sağlam Zühal ve Özel,Timur (2009). *Siyasetin İletişimi.* (Editör: Abdullah Özkan). İstanbul: Siyasal İletişim Enstitüsü Yayınları.

Sakin, Serdar (9 Haziran 2015). Mustafa Kemal Atatürk'ün Yönetim Anlayışları ve Uygulamaları. https://beyaztarih.com/cumhuriyet-tarihi/mustafa-kemal-ataturkun-yonetim-anlayislari-ve-uygulamalari (Erişim Tarihi: 09.06.2017).

Sanver, Gülfem Saydan (9 Ağustos 2014). Erdoğan Neden İl İl Gezerek Mitingler Yaptı, *T24*.

Sayıştay (2015). Cumhurbaşkanlığı 2014 Denetim Raporu. https://www.sayistay.gov.tr/tr (Erişim Tarihi: 10.04.2018).

Sayıştay (2014). Cumhurbaşkanlığı 2014 Denetim Raporu. https://www.sayistay.gov.tr/tr(Erişim Tarihi: 10.04.2018).

Schöttli, Jivanta (2009). *Strategy and Vision in Politics. Jawaharlal Nehru's Policy Choices and the Designing of Political Institutions Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg*, Siyaset Bilimi Bölümü, Doktora Tezi, Almanya.

Schuster J. P. (2011). *The Power of Your Past: The Art of Recalling, Recasting, and Reclaiming*, San Francisco: Berrett-Koehler.

Selvi, Abdulkadir (12 Temmuz 2014a). Ekmek Bayat Vizyon Taze. *Yeni Şafak.*

Selvi, Abdulkadir (19 Ağustos 2014b). Erdoğan Çankaya Köşk'üne Taşınacak mı? *Yenişafak Gazetesi.*

Senge, P.M., Kleiner, A., Roberts, C., Ross, R.B. and Smith, B.J. (1994). The Fifth Discipline Fieldbook: Strategies and Tools for Building a Learning Organization, New York.

Sert, Adnan (2010). *Cumhurbaşkanlığı Basın Bildirileri ve İmaj Tasarımı Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer Örneği*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

SETA (14 Nisan 2014). Türkiye'nin Seçim Hafızası. http://www.setav.org/turkiyenin-secim-hafizasi/ (Erişim Tarihi: 18.07.2017).

Sevinç, Murat (2002). Güncel gelişmeler ışığında 1982 anayasasına göre Cumhurbaşkanı. *AÜSBF. Dergisi*, C.57, S.2, 109-139.

Smith, Brien N., Ray V. Montagno ve Tatiana N. Kuzmenko (2004). transformational and servant leadership: content and contextual comparisons. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 10(4): 80–91.

Snyder, N. H.; Dowd Jr., J. J.; & Houghton, D.M. (1994). *Vision, Values and Courage*. New York. NY: The Free Press.

Sobacı, Mehmet Zahid, Miş Nebi ve Köseoğlu Özer (2018). Perspektif: Türkiye'nin yeni yönetim modeli ve Cumhurbaşkanlığı teşkilatı. Haziran, sayı 206, 1-6.

Sofuoğlu, Ebubekir (2017). Cumhuriyet tarihi boyunca, istikrarsız yönetim örnekleri ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi. *Yeni Türkiye*, sayı 94, Mart-Nisan, 408-415.

Sollmann, Ullrich ve Roderich Heinze (1995). *Vizyon Yönetimi*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Sooksan, Kantabutra (2008). What do we know about vision? *Journal of Applied Business Research*, 24 (2), 127-138.

Soysal, M. (1969). *Anayasaya Giriş*. Ankara: AÜSBF Yayın.

Sputniknews (27 Aralık 2016). AK Partinin Anayasa Teklifi En Büyük Kırılma, Padişahlık Ötesi Bir Durum Söz Konusu. https://tr.sputniknews.com/politika/201612271026505410-akp-anayasa-padisah-kaboglu/ (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

Sputniknews (30 Aralık 2016a). Tek Adama Doğru Gidiyoruz, Bu Yanlış. https://tr.sputniknews.com/politika/201612301026555484-deniz-baykal-chp/Baykal (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

Sputniknews (30 Aralık 2016b). Anayasa Değişiklik Teklifi İktidara Göre 'İstikrar' Muhalefete Göre 'Diktatörlük' Getirecek. https://tr.sputniknews.com/politika/201612301026567422-anayasa-degisikligi-teklifi-istikrar-diktatorluk-tartismalari/ (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

Stichweh, Rudolf (2011). Systems theory. (Editör: Bertrand Badie, Dirk Berg-Schlosser & Leonardo Morlino). International *Encyclopedia of Political Science,* New York, 2579-2582.

Strange, J.M., Mumford, M.D. (2002). The origin of vision: charismatic versus ideological leadership. *The Leadership Quarterly*, Vol.13, Issue 4, ss. 343- 377.

Şahin, Çiğdem(2016). 5. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay. Haydar Çakmak (Ed.). Cumhurbaşkanları ve Dış Politika, Kripto Kriplar, Ankara.

Şimşek, M. Ş. (1998). *Yönetim ve Organizasyon*. Ankara: Nobel Yayınları.

Tetik Sema (2014). Yerel yönetimler açısından dönüştürücü liderlik: belediye çalışanlarına yönelik bir araştırma, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:21 Sayı:1. ss. 267-280.

T24 (11 Temmuz 2014). Yeni Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Olacağım. http://t24.com.tr/haber/erdogan-yeni-turkiyenin-Cumhurbaskani-olacagim, (Erişim Tarihi: 08.12.2017).

T24 Gazetesi (5 Mayıs 2016). Prof. Kemal Karpat :Cumhurbaşkanı "Biraz Daha Fazla Yetki İstiyorum" Diyor, Güzel Ama Frenle Bunu. www.t24.com.tr (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

Tanör, Bülent (1994). *İki Anayasa 1961-1982.* İstanbul: Beta Yayınları.

Tanör, Bülent (2004). Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri.YKY Yayınları, İstanbul.

Tatlıyer, Mevlüt (2016). Yeniden Asya Cumhurbaşkanlığı Sistemi ve Vizyon 2050. *Kriter Dergisi,* https://kriterdergi.com/ (Erişim Tarihi: 18.01.2018).

Tayiz, Kurtuluş (13 Mayıs 2015). HDP'nin Seçim Stratejisi, *Akşam*.

Tayiz, Kurtuluş (6 Mayıs 2016). Davutoğlu Görevi Neden Bıraktı?*Akşam*.

TBMM (26 Ocak 2016). 2016 Yılı Bütçesi Plan ve Bütçe Komisyonunda. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=135498 (Erişim tarihi: 10.10.2017).

Tekeli, İlhan (1971). Çeşitli sistem yaklaşımları ve bunların iç ilişkileri üstüne. *TODAİE Dergisi*, c. 4, sayı 4, 3-33.

Tekeli, Şirin (1976). *David Easton'ın Siyaset Teorisine Katkısı Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İktisat Fakültesi Yayını.

Tekin Yasemin ve Ehtiyar Rüya (2011). Başarının temel aktörü: vizyoner liderler, *Journal of Yasar University,* 24(6) 4007-4023.

Teziç, Erdoğan (2003). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.

Teziç, Erdoğan (2013). Başkanlık Rejimini Anlamak.*Yeni Türkiye*, Sayı: 51, 366-371.

Thornberry, Nea (1997). A view about vision. *European Management Journal*, Volume 15, Issue 1, February, 28-34.

TRT Haber (1 Temmuz 2014). Başbakan Erdoğan'ın Siyasi Geçmişi. http://www.trthaber.com/haber/gundem/basbakan-erdoganin-siyasi-gecmisi-134012.html (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Turan, Davut (7 Temmuz 2007). Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine, *Tasam*. http://www.tasam.org/trTR/Icerik/1640/Cumhurbaskanligi_secimleri_uzerine (Erişim Tarihi: (Erişim Tarihi: 30.08.2017).

Turan, İlter (1977). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Turan, Şerafettin (2000). *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Turgut, Mehmet (1993). *Siyasetten Kesitler*. İstanbul:Boğaziçi Yayınları.

Turhan, Mehmet(2012). Anayasa hukukunda hükümet sistemi tartışmaları. *Liberal Düşünce*, Yıl. 17, Sayı. 66, Bahar, 59-72.

Türen, Ahmet Özgür (t.y.), Atatürk Neden Hiç Yurt Dışına Çıkmadı? https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=448467 (Erişim Tarihi: 03.01.2018).

Türker, Bahtiyar (2004). *Liderlik.* Ankara: Elma Yayınevi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2007). TC Resmi Gazete, 5678, 31 Mayıs 2007.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2012). Cumhurbaşkanlığı Resmi Simgeler. Fors https://www.tccb.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2017). Recep Tayyip Erdoğan Biyografi. https://www.tccb.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2018a). Yurt İçi ve Yut Dışı Ziyaretler. https://www.tccb.gov.tr (Erişim Tarihi: 10.06.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2018b). Yabancı Konuklar. https://www.tccb.gov.tr (Erişim Tarihi: 10.06.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2005), *Cumhurbaşkanlığı Tarihi* 1923-2005, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Anısına. Cumhurbaşkanlığı, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (27 Ocak 2015). Cumhurbaşkanı Erdoğan Muhtarlara Seslendi. https://www.tccb.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (30 Ağustos 2015). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 30 Ağustos Resepsiyonu. https://www.tccb.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (5 Ekim 2017). Cumhurbaşkanlığı Bütçe Harcamalarına İlişkin Basın Açıklaması. https://www.tccb.gov.tr/ .html (Erişim Tarihi:9.10.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı(2017) Müze Köşk. https://www.tccb.gov.tr/Cumhurbaskanligi/yerleskeler/muze_kosk/muze/ (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Türkiye Gazetesi (20 Haziran 2017). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Esnafa İftar Daveti. http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/483198.aspx (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

Türkiye Gazetesi (5 Mart 2016). Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde Bir İlk Daha. http://www.turkiyegazetesi.com.tr/editorunsectikleri/351183.aspx (Erişim Tarihi: 18.07.2017).

Türkiye'de Siyasal Akımlar (17 Ağustos 2014). Reis-i Cumhur, TV Programı. https://www.youtube.com/watch?v=LW8-zfvCQfQ (Erişim Tarihi: 20.09.2017).

Türkkan, E. (2003). Vizyon Rekabeti. Liberte Yayınları.

Türkman, Kerem (2013). 2014 Seçimleri İçin Temel Taktikler. http://www.keremturkman.com/2014-secimleri-icin-temel-taktikler/ (Erişim Tarihi: 01.09. 2017).

Uğur, Necdet (1995). İsmet İnönü. İstanbul.

Ulaş, Mert (11 Kasım 2006). Vizyon Sahibi Olmak ve Atatürk. http://mertulas.blogspot.com.tr/2006/11/vizyon-sahibi-olmak-ve-ataturk.html (Erişim Tarihi: 10.10.2017).

Ulusoy, Ali(t.y). İdarenin Yapılanması: TC. İdari Teşkilatı. Ankara Üniversitesi İdari Hukuku Ders Notu, Ankara.

Ural, E. (2002). İnsan kaynakları yönetiminin etkinliğinde kurum içi halkla ilişkilerin önemi ve bir uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*. Sayı 1, 233-251.

Urkut Uğur (9 Şubat 2017). Yönetimde Sistem Yaklaşımı. https://tr.linkedin.com/ (Erişim Tarihi: 18.07.2017).

Uslu, Atay (28 Ocak 2017). Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Mesaj Yetkisi-Mesaj Etkisi. *Star Gazetesi.*

Uyar, Ebru (2003). *Kurum İmajı Oluşumundaki Halkla İlişkilerin Rolü.* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisana Tezi, Konya.

Uzun, Duran (2 Ocak 2016). Türkiye'nin Eskimeyen Gündemi Yeni Anayasa Nerede Kalmıştık. *Star Gazetesi.*

Ülgen, H., S. K. Mirze (2004). İşletmelerde Stratejik Yönetim. İstanbul: Literatür Yayınları.

Ünsal, Artun (1980). Siyasal Sistem Teorisi Açısından Türk Anayasa Mahkemesi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.

Üskül, M. Zafer (2013). *Başkanlık sistemi mi? neden?. Yeni Türkiye*, Yıl 9, Sayı 51, Mart-Nisan.

Vatan Gazetesi (1 Mart 2017). STK'lar Referandum Kararlarını Açıkladı. http://www.gazetevatan.com/stk-lar-referandum-kararlarini-acikladi-1043655-siyaset/ (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

Vatan Gazetesi (15 Ağustos 2014). Erdoğan Çifti Taşınıyor. http://www.gazetevatan.com/erdogan-cifti-tasiniyor--668474-gundem/ (Erişim Tarihi: 08.12.2017).

Vatan Gazetesi (18 Haziran 2014). Suheyl Batum'dan Çok Sert. Eleştiri, http://www.gazetevatan.com/suheyl-batum-dan-cok-sert-elestiri-649609-gundem/ (Erişim Tarihi: 18.072017).

Vatan Partisi Web Sitesi (20 Mayıs 2018). Seçim Beyannamesi. http://vatanpartisi.org.tr/genel-merkez/temel-belgeler/vatan-partisi-secim-bildirgesi-26769 (Erişim Tarihi: 2.06.2018).

Vigoda Eran (2003). Rethinking the idenity of public administration: interdisciplinary reflections and thoughts on managerial reconstruction. S*outhern Public Administration*, Vol. 8, No. 1, 1-22.

Vyas-Doorgapersad, Shikha and Simmonds Keith (2009). The changing and challenging role of public aministration: a universal issue. *Politeia*, Vol:28, No 2 Unisa Press, 3-22.

Yalçın, Edip Semih (2007a). *Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Yalçın, Hasan Basri (2017). Cumhurbaşkanlığı sisteminin stratejik değeri. *Kriter Dergisi,* Yıl 1, sayı 12.

Yalçın, Soner (25 Mart 2007b). Çankaya Köşk'ünün İlk Sahibi Ermeniydi. *Hürriyet*.

Yanık, Medaim (12 Temmuz 2014b). Bir Erdoğan-İhsanoğlu Karşılaştırması. *Sabah*.

Yanık, Medaim (28 Haziran 2014a). Bir Ekmeleddin İhsanoğlu Analizi: Lider Değil Yönetici. https://www.setav.org/bir-ekmeleddin-ihsanoglu-analizi-lider-degil-yonetici/ (Erişim Tarihi: 5.03.2018).

Yaşin, Mehmet (10 Kasım 2013). Atatürk Sofradan Yarı Aç Kalkardı. *Hürriyet*.

Yavuz, K.H. (2000). Siyasal Sistem Arayışları ve Yürütmenin Güçlendirilmesi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yazıcı, Serap (2002). Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yeni Akit Gazetesi (24 Nisan 2017). Köşeye Sıkışan Kılıçdaroğlu'ndan İttifak Çağrısı. https://www.yeniakit.com.tr/haber/koseye-sikisan-kilicdaroglundan-ittifak-cagrisi-453560.html (Erişim Tarihi: 30.04.2018).

Yeni Akit Gazetesi (26 Şubat 2018). Yalan Ellerinde Patladı! Cumhurbaşkanlığında Kaç Kişi Çalışıyor? https://www.yeniakit.com.tr/haber/yalan-ellerinde-patladi-Cumhurbaskanliginda-kac-kisi-calisiyor-428519.html (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

Yeni Akit Gazetesi (27 Ağustos 2014). Cumhurbaşkanı Külliyesinde Bir İlk Daha. http://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-askimi-tutkumu-ve-kavgami-sizlere-emanet-ediyorum-27743.html (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

Yeni, Faik (2008). Cevdet Sunay. Çaykara ve Dernekpazarı Eğitim Vakfı, Ankara.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Hurşit (2017). *Parlamenter Sistem Krizleri ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Yıldız, Adem (2012). *Türkiye'nin Parlamenter Sisteminde Hükümet*. Ankara: Murat Kitapevi.

Yıldız, Ahmet; Durdular, Ercan; Solak, Mehmet; Şencan, Hüdai (2010). *Bir Doğrudan Demokrasi Aracı Olarak Referandum: Türkiye ABD ve Avrupa Uygulama Örnekleri*. TBMM Araştırma Merkezi, Ankara

Yıldız, Nuran (2002). *Liderler, İmajlar, Medya*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Yılmaz, Ensar (2007). *Çankaya Savaşları*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Yılmaz, Murat, Özipek Bekir Berat ve Vahap Coşkun (2014). Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçim Stratejilerinin Analizi. Stratejik Düşünce Enstitüsü, 1 Ağustos.

Young, O.R. (1968). *Systems of Political Science*. Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall.

Yüksek Seçim Kurulu (10 Ağustos 2014). Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları. http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/ path/Cont (Erişim Tarihi: 5.05.2017).

Yüksel, Cüneyt (2013). Türkiye'nin gelecek siyasi sistem tercihi rasyonelleştirilmiş parlamentarizm, Yarı-Başkanlık ve Başkanlık sistemleri. *Yasama Dergisi*, sayı 25, 38-70.

Zetterberg, Hans Lennart (1965). *On Theory and Verification in Sociology*. Publisher, Almqvist & Wiksell.

1921 Anayasası (1924). TC Resmi Gazete, 491, 20 Ocak 1921.

1924 Anayasası (1924). TC Resmi Gazete, 85, 24.04.1924

1961 Anayasası (1961). TC Resmi Gazete, 10859, 31 Mayıs 1961.

1982 Anayasası(1981). TC Resmi Gazete, 2709, 7 Kasım 1982.

1982 Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2017). TC. Resmi Gazete, 6771, 21.01.2017

1982 Anayasası ve Anayasa Değişiklik Teklifinin Karşılaştırılması(2016). Seta Analiz. https://setav.org/assets/uploads/2016/12/AnayasaKarsilastirma.pdf (Erişim Tarihi: 05.6.2018).

EKLER

EK:1 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanları ve Görev Süreleri

	Cumhurbaşkanları	Dönemi	Yıl	Ay	Gün
1	Mustafa Kemal Atatürk	29.10.1923-10.11.1938	15	---	11
2	İsmet İnönü	11.11.1938-22.05.1950	11	6	11
3	Celal Bayar	27.05.1960-10.10.1961	10	---	5
4	Cemal Gürsel (Milli Birlik Komitesi Başkanlığı Dönemi)	27.05.1960-10.10.1961	1	4	13
	Cemal Gürsel- Cumhurbaşkanlığı Dönemi	10.10.1961-28.03.1966	4	5	18
5	Cevdet Sunay	28.03.1966- 28.03.1973	7	---	---
	Vekalet Dönemi	28.03.1973-06.04.1973	---	---	8
6	Fahri S. Korutürk	06.04.1973-06.04.1980	7	---	---
	Vekalet Dönemi	06.04.1980-12.09.1980	----	5	6
7	Kenan Evren(Milli Birlik Komitesi Başkanlığı Dönemi)	12.09.1980-07.11.1982	2	1	28
	Kenan Evren - Cumhurbaşkanlığı Dönemi	09.11.1982-09.11.1989	7	---	---
8	Turgut Özal	09.11.1989-17.04.1993	3	5	8
	Vekalet Dönemi	17.04.1993-16.05.1993	---	1	---
9	Süleyman Demirel	16.05.1993-16.05.2000	7	---	---
10	Ahmet Necdet Sezer	16.05.2000-28.08.2007	7	---	---
11	Abdullah Gül	28.08.2007-28.08.2014	7	---	---
12	Recep Tayyip Erdoğan	28.08.2014-			

EK-2: Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterleri Ve Görev Süreleri

	Genel Sekreter	Başlangıç	Görev Bitişi
1	Ercüment Ekrem Talû	12.03.1924	30.04.1924
2	Tevfik Bıyıklıoğlu	01.05.1924	09.11.1927
3	Yusuf Hikmet Bayur	20.11.1927	04.11.1928
4	Tevfik Bıyıklıoğlu	04.11.1928	04.03.1932
5	Yusuf Hikmet Bayur	27.03.1932	21.10.1933
6	Ruşen Eşref Ünaydın	21.10.1933	17.03.1934
7	Hasan Rıza Soyak	14.11.1934	02.01.1939
8	Hasan Kemaleddin Gedeleç	03.01.1939	13.07.1947
9	Cemal Yeşil	04.11.1947	23.01.1951
10	Nurullah İhsan Tolon	25.01.1951	02.05.1954
11	Ali Haydar Görk	15.06.1954	14.05.1955
12	Ömer Fikret Belbez	29.09.1955	28.05.1958
13	Munis Faik Ozansoy	31.07.1958	27.05.1960
14	Osman Köksal	13.06.1960	25.10.1961
15	Ali Nasır Zeytinoğlu	21.11.1961	14.04.1966
16	Mehmet Cihat Alpan	14.04.1966	03.07.1972
17	Fuat Bayramoğlu	15.07.1972	13.07.1977
18	Haluk Bayülken	14.07.1977	12.07.1980
19	İlhan Öztrak (vekil)	12.07.1980	12.09.1980
20	Ali Haydar Saltık	12.09.1980	24.08.1981
21	Necdet Üruğ	24.08.1981	01.07.1983
22	Necip Torumtay	01.07.1983	31.08.1983
23	Sedat Güneral	01.09.1983	09.11.1989
24	Kemal Yamak	09.11.1989	15.06.1993
25	Necdet Seçkinöz	15.06.1993	29.05.2000
26	Kemal Nehrozoğlu	30.05.2000	04.09.2007
27	Mustafa İsen	05.09.2007	10.09.2014
28	Fahri Kasırga	11.09.2017	09.07.2018

EK-3 : Yıllara Göre Cumhurbaşkanlığı Bütçeleri

NO	YIL	CUMHURBAŞKANLIĞI BÜTÇESİ
1	1923	82.44
2	1924	208.77
3	1925	208.791
4	1926	242.410
5	1927	313.134
6	1928	363.666
7	1929	314.774
8	1930	324.722
9	1931	324.452
10	1932	373.112
11	1933	386.792
12	1934	386.792
13	1935	400.880
14	1936	400.110
15	1937	404.960
16	1938	406.280
17	1939	429.360
18	1940	432.596
19	1941	474.889
20	1942	528.363
21	1943	748.383
22	1944	883.091
23	1945	618.251
24	1946	1.074.301
25	1947	1.129.863
26	1948	1.063.496
27	1949	1.047.500
28	1950	1.006.307
29	1951	793.091
30	1952	811.722
31	1953	902.888
32	1954	949.641
33	1955	1.529.132
34	1956	1.652.782
35	1957	1.730.482
36	1958	1.981.401
37	1959	2.234.329
38	1960	2.739.929

39	1961	2.115.000
40	1962	2.601.550
41	1963	2.888.060
42	1964	3.106.413
43	1965	3.191.413
44	1966	3.250.163
45	1967	4.762.893
46	1968	4.757.403
47	1969	4.625.278
48	1970	4.618.704
49	1971	3.332.350
50	1972	9.641.091
51	1973	10.500.478
52	1974	12.887.986
53	1975	17.526.801
54	1976	29.841.700
55	1977	39.701.100
56	1978	57.180.600
57	1979	94.544.000
58	1980	173.065.000
59	1981	275.621.000
60	1982	281.421.000
61	1983	331.580.000
62	1984	970.200.000
63	1985	1.316.625.000
64	1986	1.354.286.000
65	1987	1.610.000.000
66	1988	1.802.000.000
67	1989	2.927.000.000
68	1990	7.286.000.000
69	1991	31.365.000.000
70	1992	35.278.000.000
71	1993	67.285.000.000
72	1994	342.705.000,00
73	1995	643.930.000,00
74	1996	2.732.633.500,00
75	1997	5.982.752.000,00
76	1998	19.169.298.000,00
77	1999	24.120.000.000,00
78	2000	13.690.000.000,00
79	2001	13.690.181.000,00

80	2002	18.850.000.000,00
81	2003	23.680.000.000,00
82	2004	30.000.000.000,00
83	2005	31.253.000.000,00 31.253.000 YTL
84	2006	32.589.000
85	2007	33.893.000
86	2008	56.561.000
87	2009	56.561.000
88	2010	112.099.000
89	2011	116.900.000
90	2012	138.700.000
91	2013	157.560.000
92	2014	199.500.000
93	2015	471.929.937
94	2016	1.292.555.357
95	2017	648.488.000
96	2018	845.365.000

EK-4 Recep Tayyip Erdoğan'ın Yurt Dışı Gezileri

1	KKTC-Cumhurbaşkanı *Derviş Eroğlu*	01.09.2014
2	Azerbaycan- Cumhurbaşkanı *İlham Aliyev*	02.09.2014
3	İngiltere-NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi	04.09.2014
4	Katar- Emir *Şeyh Temim bin Hamad Al Thani*	14.09.2014
5	ABD- Başkan *Barack Obama*	21.09.2014
6	Afganistan-Devlet Başkanı *Eşref Gani Ahmedzai*	18.10.2014
7	Letonya-Cumhurbaşkanı *Andris Berzins*	22.10.2014
8	Estonya- Cumhurbaşkanı *Toomas Hendrik Ilves*	23.10.2014
9	Fransa- Cumhurbaşkanı *François Hollande*	31.10.2014
10	Türkmenistan-Devlet Başkanı *Gurbanguli Berdimuhamedov*	06.11.2014
11	Cezayir- Başbakan *Abdulmalek Sellal*	19.11.2014
12	Ekvator Ginesi-Cumhurbaşkanı *Teodoro Obiang Nguema Mbasogo*	20.11.2014
13	Etiyopya- Başbakan *Hailemariam Desalegn*	21.01.2015
14	Cibuti-Cumhurbaşkanı *İsmail Ömer Guelleh*	23.01.2015
15	Suudi Arabistan Kralı *Abdullah bin Abdulaziz'in Riyad*	23.01.2015
16	Somali-Cumhurbaşkanı *Hasan Şeyh Mahmud*	25.01.2015
17	Kolombiya Devlet Başkanı *Juan Manuel Santos Caldero*	08.02.2015
18	Küba Devlet Başkanı *Raul Castro*	11.02.2015
19	Meksika Cumhurbaşkanı *Enrique Pena Nieto*	12.02.2015
20	Suudi Arabistan *Kralı Selman bin Abdülaziz Al Suud*	28.02.2015
21	Slvakya-Cumhurbaşkanı *Andrej Kiska*	20.03.2015
22	Slovenya Cumhurbaşkanı *Borut Pahor*	30.03.2015
23	Ukrayna-Devlet Başkanı *Petro Poroşenko*	31.03.2015
24	Romanya-Cumhurbaşkanı *Klaus Werner Iohannis*	01.04.2015
25	İran- Cumhurbaşkanı *Hasan Ruhani*	07.04.2015
26	Kazakistan- *Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev*	15.04.2015
27	Kuveyt- Emir *Şeyh Sabah El Ahmet El Cabir El Sabah*	27.04.2015
28	Almanya-*Karlsruhe Buluşması Etkinliği*	10.05.2015
29	Belçika-*Belçika Buluşması Etkinliği*	10.05.2015
30	Arnavutluk *Cumhurbaşkanı Bujar Nishani*	13.05.2015
31	Bosna Hersek-*Cumhurbaşkanlığı Konseyi Başkanı Mladen İvaniç*	20.05.2015
32	Azerbaycan Cumhurbaşkanı *İlham Aliyev*	12.06.2015
33	KKTC-Cumhurbaşkanı *Mustafa Akıncı*	20.06.2015
34	Çin-Devlet *Başkanı Şi Jinping*	28.07.2015
35	Endonezya-Cumhurbaşkanı *Joko Widodo*	30.07.2015
36	Pakistan-Başbakan *Navaz Şerif*	01.08.2015
37	Rusya-Devlet Başkanı *Putin*	23.09.2015
38	Fransa-*Milyonlarca Nefes Teröre Karşı Tek Ses Etkinliği*	04.10.2015
39	Belçika- *Kral Philippe*	04.10.2015

40	Japonya- Başbakan *Şinzo Abe*	07.10.2015
41	KKTC-Cumhurbaşkanı *Mustafa Akıncı*	17.10.2015
42	Fransa-*21. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Taraflar Konferansı*	30.11.2015
43	Katar- Emir *Şeyh Temim bin Hamad Al Thani*	01.12.2015
44	Türkmenistan Devlet Başkanı *Gurbanguli Berdimuhamedov*	11.12.2015
45	Suudi Arabistan-Kral *Selman bin Abdülaziz Al Suud*	29.12.2015
46	Şili-Devlet Başkanı *Michelle Bachelet*	31.01.2016
47	Peru Devlet Başkanı *Ollanta Humala*	02.02.2016
48	Ekvador-Devlet Başkanı *Rafael Correa Delgado*	03.02.2016
49	Senegal Devlet Başkanı *Macky Sall*	05.02.2016
50	Fildişi Sahili Devlet Başkanı *Alassane Vattara*	28.02.2016
51	Gana-Devlet Başkanı *John Dramani Mahama*	01.03.2016
52	Nijerya Devlet Başkanı *Muhammadu Buhari*	02.03.2016
53	Gine Cumhurbaşkanı *Alpha Conde*	03.03.2016
54	ABD-*Nükleer Güvenlik Zirvesi*	29.03.2016
55	Azerbaycan Cumhurbaşkanı *İlham Aliyev*	25.04.2016
56	Hırvatistan Cumhurbaşkanı *Kolinda Grabar Kitaroviç*	26.04.2016
57	Uganda Cumhurbaşkanı *Yoweri Museveni*	01.06.2016
58	Kenya Cumhurbaşkanı *Uhuru Kenyatta*	02.06.2016
59	Somali-Cumhurbaşkanı *Hasan Şeyh Mahmud*	03.06.2016
60	ABD-*Boksör Muhammed Ali'nin Cenaze Töreni*	09.06.2016
61	Polonya-*NATO Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi*	07.07.2016
62	Rusya-*Devlet Başkanı Vladimir Putin*	09.08.2016
63	Çin-*G20 Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi*	02.09.2016
64	ABD-*Birleşmiş Milletler 71. Genel Kurul Toplantısı*	19.09.2016
65	Belarus-Cumhurbaşkanı *Alexander Lukaşenko*	11.11.2016
66	Pakistan-Cumhurbaşkanı *Memnun Hüseyin*	16.11.2016
67	Özbekistan- *Cumhurbaşkanı Vekili Mirziyayev*	17.11.2016
68	Tanzanya Devlet Başkanı *John Pombe Joseph Magufuli*	22.01.2017
69	Nozambik- Cumhurbaşkanı *Filipe Nyusi*	24.01.2017
70	Madagaskar- Cumhurbaşkanı *Hery Rajaonarimampianin*	25.01.2017
71	Bahreyn-Kral *Hamad Bin İsa Al Halife*	12.02.2017
72	Suudi Arabistan-Kral *Selman Bin Abdülaziz*	13.02.2017
73	Katar- Emir *Şeyh Temim bin Hamad Al Thani*	14.02.2017
74	Pakistan-*Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Zirvesi*	28.02.2017
75	Rusya-Devlet Başkanı *VladimirPutin*	10.03.2017
76	Hindistan-Cumhurbaşkanı *Pranab Mukherjee*	30.04.2017
77	Rusya-Devlet Başkanı Vladimir Putin	03.05.2017
78	Kuveyt-Emiri *Şeyh Sabah Ahmed Cabir el Sabah*	09.05.2017
79	Çin-Devlet Başkanı *Şi Cinping*	12.05.2017
80	ABD-Başkan *Donald Trump*	15.05.2017

81	Belçika-*NATO Devlet ve Hükûmet Başkanları Toplantısı*	24.05.2017
82	Almanya-*G20 Liderler Zirvesi*	06.07.2017
83	Suudi Arabistan-Kral *Selman Bin Abdülaziz*	23.07.2017
84	Kuveyt- Emir *Şeyh Sabah El Ahmet El Cabir El Sabah*	23.07.2017
85	Katar- Emir *Şeyh Temim bin Hamad Al Thani*	24.07.2017
86	Ürdün-Haşimi Kralı *II. Abdullah Bin Hüseyin*	21.08.2017
87	Kazakistan- Cumhurbaşkanı *Nursultan Nazarbayev*	08.09.2017
88	ABD-*Birleşmiş Milletler 72. Genel Kurulu Toplantısı*	17.09.2017
89	İran-Cumhurbaşkanı *Hasan Ruhani*	04.10.2017
90	Ukrayna-Cumhurbaşkanı *Petro Poroşenko*	09.10.2017
91	Sırbistan-Cumhurbaşkanı *Aleksandar Vuçiç*	10.10.2017
92	Polonya-Cumhurbaşkanı *Andrzej Duda*	17.10.2017
93	Azerbaycan- Cumhurbaşkanı *İlham Aliyev*	30.10.2017
94	Rusya-Devlet Başkanı *Vladimir Putin*	13.11.2017
95	Katar- Emir *Şeyh Temim bin Hamad Al Thani*	14.11.2017
96	Kuveyt- Emir *Şeyh Sabah El Ahmet El Cabir El Sabah*	14.11.2017
97	Rusya-Devlet Başkanı *Vladimir Putin*	22.11.2017
98	Yunanistan Cumhurbaşkanı *Prokopis Pavlopoulos*	07.12.2017
99	Sudan- Cumhurbaşkanı *Ömer El Beşir*	24.12.2017
100	Çad-Cumhurbaşkanı *İdris Debi*	26.12.2017
101	Tunus Cumhurbaşkanı-*El Baci Kaid El Sibsi*	27.12.2017
102	Fransa-Cumhurbaşkanı *Emmanuel Macron*	05.01.2017
103	Vatikan-*Papa Franciscus*	05.02.2018
104	İtalya-Cumhurbaşkanı *Sergio Mattarella*	05.02.2018
105	Cezayir-Başbakanı *Ahmed Ouyahi*	26.02.2018
106	Moritanya-Cumhurbaşkanı *Abdulaziz*	28.02.2018
107	Senegal-Cumhurbaşkanı *Macky Sall*	01.03.2018
108	Mali Cumhurbaşkanı *İbrahim Boubacar Keita*	02.03.2018
109	Bulgaristan-*Türkiye-AB Zirvesi*	26.03.2018
110	Özbekistan-Cumhurbaşkanı *Şavkat Mirziyoyev*	29.04.2018
111	Güney Kore-Cumhurbaşkanı *Moon Jae-in*	02.05.2018
112	İngiltere-Kraliçe *2. Elizabeth*, Başbakan *Theresa Ma*y	13.05.2018
113	Bosna Hersek- Devlet Başkanlığı Konseyi Başkanı *Bakir İzzetbegoviç*	20.05.2018

EK-5: Recep Tayyip Erdoğan'ın Kabul Ettiği Üst Düzey Yabancı Konuklar

1	Vatikan Devlet Başkanı *Papa Fransuva*	28.11.2014
2	Rusya Federasyonu Devlet Başkanı *Vladimir Putin*	01.12.2014
3	Litvanya Cumhurbaşkanı *Dalia Grybauskaite*	07.12.2014
4	Katar Emiri *Şeyh Temim bin Hamad Al Sani*	18.01.2014
5	Filistin Devlet Başkanı *Mahmud Abbas*	12.01.2015
6	Azerbaycan Cumhurbaşkanı *İlham Aliyev*	15.01.2015
7	Mali Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı *İbrahim Boubacar Keita*	03.02.2015
8	Türkmenistan Devlet Başkanı *Gurbangulu Berdimuhamedov*	03.03.2015
9	Macaristan Cumhurbaşkanı *Janos Ader*	12.03.2015
10	Fildişi Sahili Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı *Alassane Vattara*	26.03.2015
11	Irak Cumhurbaşkanı *Fuad Masum*	22.04.2015
12	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı *Mustafa Akıncı*	06.05.2015
13	Gabon Cumhurbaşkanı *Ali Bongo Ondimba*	12.05.2015
14	Avustralya Genel Valisi *Cosgrove*	04.08.2015
15	Yeni Zelanda Genel Valisi *Mateparae*	05.08.2015
16	Finlandiya Cumhurbaşkanı *Sauli Niinistö*	13.10.2015
17	Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri *Dragan Çoviç ve Bakir İzetbegoviç*	10.01.2015
18	Afganistan Cumhurbaşkanı *Eşref Gani Ahmedzai*	24.12.2015
19	Ukrayna Devlet Başkanı *Petro Poroşenko*	09.03.2016
20	Azerbaycan Cumhurbaşkanı *İlham Aliyev*	15.03.2016
21	Romanya Cumhurbaşkanı *Klaus İohannis*	23.03.2016
22	Suudi Arabistan Kralı *Selman Bin Abdulaziz Al Saud*	11.04.2016
23	İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı *Hasan Ruhani*	16.04.2016
24	Kazakistan Cumhurbaşkanı *Nursultan Nazarbayev*	05.08.2016
25	KKTC Cumhurbaşkanı *Mustafa Akıncı*	17.08.2016
26	Bahreyn Kralı *Hamad Bin İsa El Khalifa*	28.08.2016
27	Benin Cumhurbaşkanı *Patrice Talon*	06.12.2016
28	Slovenya Cumhurbaşkanı *Borut Pahor*	15.12.2016
29	rnavutluk Cumhurbaşkanı *Bujar Nişani,*	21.12.2016
30	Gine Cumhurbaşkanı *Alpha Conde*	27.12.2016
31	Ürdün Kralı *II. Abdullah*	06.12.2017
32	Rusya Federasyonu Devlet Başkanı *Vladimir Putin*	11.12.2017
33	Hırvatistan Cumhurbaşkanı *Kolinda Grabar Kitaroviç*	09.01.2018
34	Gambiya Cumhurbaşkanı *Adama Barrow*	14.02.2018
35	Makedonya Cumhurbaşkanı *Gjorge İvanov*	20.02.2018
36	Rusya Federasyonu Devlet Başkanı *Vladimir Putin*	03.04.2018
37	İran Cumhurbaşkanı *Hasan Ruhani*	04.04.2018
38	Kırgızistan Cumhurbaşkanı *Sooranbay Ceenbekov*	09.04.2018

39	Azerbaycan Cumhurbaşkanı *İlham Aliyev*	24.04.2018
40	Sırbistan Cumhurbaşkanı *Aleksandar Vuçiç*	06.05.2018

EK-6: Görüşme Formu

Sayın İlgili,

Prof. Dr. Önder Kutlu danışmanlığında "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Geçiş Süreci ve Kurumsal Vizyonun İnşasında Liderlik" konulu doktora tezim için araştırma yapmaktayım. Bu araştırma ile siyasetçiler, düşünce kuruluşları ve akademisyenlerin Cumhurbaşkanlığı makamının kurumsal vizyonuna ilişkin görüşlerinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Sorulara vereceğiniz cevaplar, bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

Seda ÇANKAYA
Kamu Yönetimi Bölümü
Doktora Öğrencisi

1. Sizce kurumsal vizyon nedir?
2. Kamu yönetimi sistemi içinde bulunan tüm kurumlar vizyon sahibi olmalı mıdır?
3. Türkiye'de kamu kurumlarında vizyon sahibi olmanın önemi yeterince anlaşılmakta mıdır?
4. Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamının toplumdaki imajı ve algısı hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Cumhurbaşkanlığı makamının siyasal sistemdeki konumu hakkında ne düşünüyorsunuz?
6. Cumhurbaşkanlığı makamında anayasalarda gidilen değişiklikler sizce hangi motivasyonlarla yapıldı?
7. Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamı vizyon sahibi olmalı mıdır? Nasıl bir vizyona sahip olmalıdır?
8. Cumhurbaşkanlığı makamının bu vizyonunun toplumla yeterince paylaşıldığını düşünüyor musunuz?
9. Etkin bir Cumhurbaşkanlığı makamı vizyonu, hangi değerler ve unsurlar üzerinden oluşturulmalıdır?
10. Cumhurbaşkanının vizyon sahibi olması, makamın vizyonunu ve temsil gücünü etkiler mi?

11. Cumhurbaşkanlığı makamının vizyonunu değişime zorlayan dönüm noktaları nelerdir?
12. Cumhurbaşkanlığı makamının yeni temsil mekânı olan Beştepe Külliye'sinin imajını; söylemler ve kullanılan simgeler üzerinden nasıl değerlendirebilirsiniz?
13. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanına verilen yetkiler, Cumhurbaşkanının kurumsal vizyonunu geliştirebilir mi? Yetki-vizyon ilişkisi açısından nasıl değerlendirebilirsiniz?
14. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Cumhurbaşkanlığı makamında yeni bir kurumsallaşmaya gidilmesi, devlet ve millet arasındaki ilişkileri nasıl etkileyecektir?
15. Mevcut kamu yönetimi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi vizyonu ile ne kadar uyumludur?
16. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi vizyonu sizce hangi motivasyonlarla oluşturuldu? Hükümet sisteminde değişikliği zorunlu kılan nedenler sizce nelerdir?
17. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Cumhurbaşkanlığı makamının gelecek vizyonuna etkisi nasıl olacaktır?

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Seda Çankaya
Doğum Yeri:	Gerede
Doğum Tarihi:	01.12.1987
Medeni Durumu:	Bekar
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	Şehit Öğretmen Mehmet Fidan İlköğretim Okulu
Ortaöğretim:	Şehit Öğretmen Mehmet Fidan İlköğretim Okulu
Lise:	Nuri Cıngıllıoğlu Lisesi
Lisans.	Dumlupınar Üniversitesi/Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans.	Sakarya Üniversitesi/Uluslararası İlişkiler
Becerileri:	Yabancı Dil, Microsoft Office, SPSS, Proje Yönetimi.
İlgi Alanları:	Kitap okumak, film izlemek, yabancı dil, tiyatro, dış politika, uluslararası ilişkiler.
Halen Yaptığı İş:	Öğr. Gör. Selçuk Üniversitesi Erasmus Kurum Koordinatörlüğü
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	13.02.2011- 17.06.2011:İstanbul Sait Cordan İlköğretim Okulu İngilizce Öğretmenliği
Aldığı Ödüller: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: (Doldurulması isteğe bağlı)	Prof. Dr. Önder KUTLU
Tel:	05555818672
E-mail:	sedacankaya@selcuk.edu.tr
Adres:	Selçuk Üniversitesi Erasmus Kurum Koordinatörlüğü Kampüs/Konya

İmza: